

2024
14 KOCAELI Kitap Fuarı
"Kağıttan dünyaların keşfi"

SAVAŞIN VE ACININ

Edebiyatı

Yaşa Güzel Çiçek, Yaşa!

E-ISBN :978-625-95191-0-4

© Kocaeli Büyükşehir Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları: 63

Yayın Sahibi

Doç. Dr. Tahir Büyükkakın
Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı

Genel Koordinatör

Dr. Hayri Baraçlı

Yayın Kurulu

Doç. Dr. Ali Yeşildal
Murat Yavuz
Adil Yıldırım

Proje Danışmanları

İsmail Kılıçarslan
Yusuf Genç

Editör

Yusuf Genç

Yayın Hazırlayan

Rıdvan Büyükküstün

Fotoğraf Editörü

Ali Onurlu

Tasarım ve Kapak

Ali Şenocak

Kocaeli Büyükşehir

Belediye Başkanlığı:

Karabaş Mah. Salim Dervişoğlu Cad. No:80 41040 İzmit / Kocaeli
T:0262 318 10 00
www.kocaeli.bel.tr

Baskı ve Cilt

Sertifika No: 44153

Kültür Sanat Basımevi

Maltepe, ZB7-ZB11 2. Matbaacılar Sitesi, Litros
Yolu Sk, 34010 Zeytinburnu/İstanbul

© Bu kitabın tüm yayın hakları Kocaeli Büyükşehir Belediyesine aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. İzinsiz çoğaltılamaz ve basılamaz.
Bu eserdeki yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'nin KÜLTÜR HİZMETİDİR.

PARA İLE SATILAMAZ.

Kocaeli – 2024

SAVAŞIN VE ACININ EDEBİYATI

YAŞA GÜZEL ÇİÇEK, YAŞA!

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ

İÇİNDEKİLER

TAKDİM: BAŞKANDAN	10
Tefhim: Editörden.....	14
‘Direniş Edebiyatı’ Kavramı İçin Bir Giriş	20
Direnişin Kolektif Hafızası: Edebiyat Ve Bellek	26
Ruhların İşgaline Karşı Soylu Bir İtiraz: Türk Edebiyatı.....	30

1. BÖLÜM: AFRİKA’DA DİRENİŞ EDEBİYATI

Giriş: Afrika’da Kolonyalizm Ve Direniş Ülke/Bölge İncelemeleri	40
1) Cezayir’de Direniş Edebiyatı: Yeryüzüne Özgürlüğü Öğretmek	43
2) Güney Afrika’da Direniş Edebiyatı: Dünyanın Bütün İsraillerine Karşı.....	50
3) Nijerya’da Direniş Edebiyatı: Savaşın Ortasında Kimlik Arayışı.....	61
4) Kenya’da Direniş Edebiyatı: Kılıçlaşan Kalemler	70
5) Somali’de Direniş Edebiyatı: Baharın Kapısında Bir Ülke.....	78
6) Fas’ta Direniş Edebiyatı: Kendine Kimlik Aramak	86
7) Ruanda’da Direniş Edebiyatı: Soykırımdan Sonra Yaşamak	92

2. BÖLÜM: ASYA'DA DİRENİŞ EDEBİYATI

Giriş: Asya'da Sömürgecilik

Ve Bağımsızlık Mücadelesi Ülke/Bölge İncelemeleri..... 100

1) Pakistan'da Direniş Edebiyatı:

Şiirin Kurduğu Ülke..... 104

2) Afganistan'da Direniş Edebiyatı:

İmparatorluklar Mezarlığı..... 111

3) Hindistan'da Direniş Edebiyatı:

Ahtapota Karşı Savaşmak..... 118

4) Doğu Türkistan'da Direniş Edebiyatı:

Sessizce Yok Edilen Bir Halkı Yaşamak..... 126

3. BÖLÜM: ORTADOĞU'DA DİRENİŞ EDEBİYATI

Giriş: Osmanlı'dan Sonra: Barbarların Zamanı

Ülke/Bölge İncelemeleri..... 136

Filistin'de Direniş Edebiyatı:

Siyonist Propagandayı Çöpe Atmak..... 140

4. BÖLÜM: LATİN AMERİKA'DA DİRENİŞ EDEBİYATI

Giriş: Latin Amerika'nın Kesik Damarları..... 154

1) Arjantin'de Direniş Edebiyatı:

Diktatörleri Korkutan Şiir..... 160

2) Şili'de Direniş Edebiyatı:

Edebiyatın Adalet Anlayışı..... 168

3) Bolivya'da Direniş Edebiyatı:

Ateşin Ülkesinde Kelimeler..... 175

5. BÖLÜM: KUZEY AMERİKA'DA KÖLELERİN

VE YERLİ HALKLARIN DİRENİŞ EDEBİYATI

Giriş: Tarihin En Kötü Fikri:

İngilizlerin Amerika'yı İcadı..... 186

1) Kızılderili Direniş Edebiyatı:

Yok Edilen Bir Halkın Yaşayan Kelimeleri..... 190

2) Afro-Amerikan Direniş Edebiyatı:

Kölelik, Irkçılık, Özgürlük..... 198

Edebiyatın Tanıklık Görevi..... 207

Dostlarım
Başkaldırmıyorsa, neye yarar şiir?
Azgınları ve azgınlıkları yıkmıyorsa, neye yarar şiir?
Zamanı ve mekânı
Sarsmıyorsa, neye yarar şiir?
Satrapların başındaki tacı
Yere çalmıyorsa, neye yarar şiir?

Nizar Kabbani
Beyrut, 1984

TAKDİM

EDEBİYAT, KÖTÜLÜKTEN BÜYÜKTÜR

Değerli Okuyucular,

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi olarak, kültürümüzün ve düşünce dünyamızın en değerli hazinelerini sizlerle buluşturma misyonumuzu büyük bir sorumluluk duygusu ve heyecanla sürdürüyoruz. Elinizde tuttuğunuz bu eser, dünya genelinde işgale ve sömürgeciliğe karşı verilen mücadelelerin edebi yansımalarını bir araya getiren, zengin ve kapsamlı bir başlangıç niteliği taşımaktadır.

Tarih boyunca, pek çok toplum sömürgeci güçlerin baskısı altında ezilmiş, kültürel ve toplumsal varlıkları tehdit altına girmiştir. Direniş edebiyatı, halkların bu süreçte yaşadıkları acıyı, umudu ve özgürlük arayışını en derin ve etkili şekilde ifade etmenin bir yolu olmuştur. Edebiyat, toplumların kimliklerini korumak, direniş ruhunu canlı tutmak ve adaletsizliklere karşı koymak için kullanılan en önemli araçlardan biridir. Elinizdeki bu eser de dünya edebiyatında kalıcı izler bırakan bu direniş öykülerinin güçlü bir edebi ifadesi olarak dikkat çekmektedir.

Direnış edebiyatı yalnızca bir acı tanıklığı değil, aynı zamanda bir başkaldırı ve yeniden doğuşun simgesidir. Tarihin karanlık sayfalarında, işgal ve sömürgecilik altında ezilen toplumlar, edebiyatı kurtuluş mücadelelerinde bir enstrüman olarak kullanmış, adaletsizliğe karşı sanatın gücünden en etkili biçimde yararlanmışlardır. Bu bağlamda, sömürgeciliğin dayattığı zulme karşı halkların kararlılıkla ve inançla yazdığı eserler, evrensel bir özgürlük ve adalet mücadelesinin ifadesi olarak günümüze kadar gelmiş ve bugün hâlâ sürmektedir.

Bu çalışma, Latin Amerika'dan Afrika'ya, Asya'dan Ortadoğu'ya kadar geniş bir coğrafyada yazılan direniş edebiyatlarını bir araya getirerek, okuyucularımıza tarihin bu önemli dönüm noktalarını derinlemesine inceleme fırsatı sunuyor. Direniş edebiyatı, halkların tarihlerinde derin izler bırakan olayları edebi anlatılarla gelecek nesillere aktarma konusunda önemli bir rol oynamıştır. Elinizdeki bu eser, dünya edebiyatında derin bir bağlamla işlenmiş direniş öykülerini, şiir ve romanlar aracılığıyla sizlerle buluşturuyor.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi olarak, bu tür değerli eserlerin yayın hayatına kazandırılmasında rol almaktan büyük bir onur duyuyoruz. Bu kitap, sadece bir edebiyat derlemesi olmanın ötesinde, insanlığın onur mücadelesine dair derin bir perspektif sunan ve özgürlük, adalet ve bağımsızlık gibi kavramları derinlemesine tartışmaya açan önemli bir tarih okumasıdır. Edebiyatın, toplumsal ve bireysel bilincin şekillenmesinde oynadığı rolü gözler önüne seren bu eser, aynı zamanda halkların yaşadığı acıların unutulmaması ve insanlık tarihindeki adalet arayışının sürekliliğini hatırlatma görevini üstlenmektedir.

Kültürel mirasımızı koruma ve geleceğe aktarma sorumluluğumuz, sadece geçmişe dair bir hatırlatma değil, aynı zamanda gelecekte daha adil, daha özgür ve daha eşit bir dünyanın inşasına ilham verme misyonudur. İşgal ve sömürgecilik karşısında verilen bu edebi mücadeleler, yalnızca bir dönemin tanıklığı değil, bugünün dünyasında devam eden adaletsizliklere karşı da bir uyanış çağrısıdır.

Bu bağlamda, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi olarak, kültürel mirasımızı yaşatma ve gelecek nesillere aktarma konusunda öncü bir rol oynamaya devam edeceğiz. Dünyanın dört bir yanında işgale, sömürüye ve asimilasyona karşı verilen mücadelelerin edebi yansımalarını bir araya getiren bu kitap, aynı zamanda insanlık tarihinin karanlık sayfalarına ışık tutma fırsatı sunmaktadır.

Son olarak, bu kıymetli eserin hazırlanmasında emeği geçen herkese teşekkür ederim. Bu kitap, geçmişi daha iyi anlamamıza ve gelecekte daha adil bir dünya için nasıl mücadele edebileceğimizi göstermede önemli bir rehberdir. Direnişin gücünü edebiyatın evrensel diliyle buluşturan bu eseri siz değerli okuyucularımıza sunmaktan gurur duyuyor, keyifli ve ilham dolu bir okuma deneyimi diliyorum.

Doç. Dr. Tahir Büyükakın
Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı

TEFHİM

Bu eser konusunda tevazu göstermemiz gerekir. Tevazunun sebebi: eserin ana fotoğrafında ortaya çıkan ve insanlığın son üç yüz yılına bir kâbus gibi çöken Batılı sömürgeci güçlerin yol açtığı kaosun izlerinin hâlâ canımızı yakıyor olması ve o izlerin hâlâ insanlığın ortak hikâyesini toplamaya çalışmanın karşısında durduğunu görmüş olmak. Bu kitabın ihtiva ettiği sömürgeci vahşete tanıklık etmiş ülkelerin hikâyesine bakabilmek için elimizde olması gereken diller arasında yerel diller neredeyse yok gibi. Karşımızda sadece İngilizce, Fransızca, Portekizce ve Almancadan oluşan derin bir etki var. Bu aynı zamanda anlaşılmanın de önüne geçen büyük bir set. İşgal ve sömürgecilik karşısında kendi dilini ve kültürünü korumaya çalışan insanların kalplerinden doğurduğu edebiyat, acısına -hiç olmazsa- ağıt yakmaya çalışan insanların, bunu; kendilerine o acıyı yaşatan barbarların dilleriyle yapıyor olmak zorunda kalmaları.

Bu çalışma, tüm dünyada *umut* ve *direnişin* edebiyat haritasını, en azından belirgin çizgilerle ortaya çıkarmaya ve o haritaya bakmak isteyenler için bir başlangıç rotası oluşturmaya çalışıyor. Elbette tüm bunlar, küresel politik tarihten azade değil. Bu kitap vesilesiyle görünen fotoğraf şudur; hikâyenin bütününe görmek, ‘Batı’yı yeniden tanımlamak zorunda olduğumuzu gösteriyor. Bugün teknik, medeniyet ve bilim konusunda insanlığın geri kalanından çok daha ileride bir pozisyona sahip olan Batılılara, insanlığın hiçbir şey borçlu olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Batı medyasının yüklediği tüm anlamlarıyla söylememiz gerekirse; bütün bir Batı medeniyeti, siyasetçileri ve düşünürleri özelinde, milyonlarca Hitler’den oluşmaktadır. Burada, insanoğlunun başına gelmiş en büyük felaketin hiç tereddütsüz Birleşik Krallık olduğunu çekinmeden söylemek zorundayım. Böyle bir literatür elbette yok ve bir toplam ‘rakam’dan da söz edemiyoruz ancak ‘medeniyetin beşiği’ olarak adlandırılan İngiltere’nin son üç yüz yılda, dünyanın farklı coğrafyalarında yüz milyonlarca insanı acımasızca öldürdüğünü, bu edebiyat haritasını izlerken görebiliyoruz.

I.

Elinizde tuttuğunuz bu eserin içeriğine dair bir ereve çizmemiz gerekir. Bu çalışmaya dâhil edilen ülkeler/isimler/kitaplar konusunda bir açıklama ihtiyacı var. Bilindiği gibi, hiçbir şey hakkında tartışmasız bir zet liste hazırlamak mümkün değildir. Dolayısıyla her halkârda seçilenler ve dışarıda bırakılanlar konusunda öznel bir değerlendirme yaptığımızı belirtmeliyiz. Öte yandan bu kadar geniş bir coğrafya ve dilin dâhil olduğu bir çalışma, malumu olduğu üzere çeşitli zorluklar da barındırıyor. Elde edilen bilginin teyit edilmesi konusunda gerçekten ‘güvenilir’ kaynaklardan sağlaması yapılamayan içeriği dışarıda bıraktığımızı söyleyebiliriz. Anlaşılacağı üzere bu bir zorunluluktur.

İsimler gibi soru konusu kılınabilecek bir diğer başlık da seçilen ülkeler olacaktır. Dünyadaki bütün toplulukları ve dilleri kapsayacak, hiçbir istisnayı dışarıda bırakmayacak bir çalışma için çok daha geniş bir kadronun kolektif emeğine

ihtiyaç duyulduğu açıktır. Ki zaten bu çalışmamıza da entelektüel kamuoyumuz için bir yol haritası ve bir başlangıç noktası teşkil etmesi duası eşlik ediyor. Henüz yüz yıl öncesinde çok yoğun ilişkiler ağının içinde olduğumuz kültür ve dünyalarla bugün cetvelle ölçülemez bir uzaklığın içinde bulunuyoruz. Bu hikâyeye elbette İstanbul'da Türkçe yayımlanan bir derginin, Hindistan'da Peştuca ve Hicaz'da Arapça yayımladığı günlerden geldiğimizi unutmadan eşlik etmemiz gerekir.

II.

Sınırların belirsizliği de diğer hususlardan biridir. Başını İngilizlerin çektiği modern sömürgeci güçlerin işgal ve sömürü sonrası çekilmek zorunda kaldıkları tüm coğrafyalarda, bölge insanlarının asla barış içinde yaşayamayacakları bir kaos ortamı kurup gittiklerini ve çoğu zaman siyasal açıdan parmaklarını o bölgelerden çekmediklerini biliyoruz. Yaygın tabirle 'cetvelle çizilen' ülke sınırlarının geride bıraktığı şey, edebiyat ve sanatı

ele aldığımızda o yapay sınırlara sığmadıkları gerçeğidir. Bu durum, sözgelimi Hint alt kıtasında İngiliz sömürgeciliğine karşı edebi ve entelektüel karşı duruş geliştirmiş bir yazarın (yazdığı dil fark etmeksizin) etkili olduğu bölgenin bugün artık kimliğine sahip olduğu devletle sınırlandırılmıyor olduğu gerçeğidir. Muhammed İkbal, sadece Pakistan'da değil, Hindistan'da Bangladeş'te ve Afganistan'da neredeyse o ülkelerin bir milli şairi gibi değerlendirilebilecektir. Bu husus, bugünkü modern haritaları merkeze alan bir tasnifte tarif zorluğuna da yol açıyor şüphesiz.

Özel isimler ve eser isimleri konusunda da bir netliğe kavuşmamız gerekiyordu. Bu hususta da öznel bir değerlendirmeyi merkezde tuttuk. Konumuz gereği, uzayımız Sanskritçeden Arapçaya, Çince den Bengalceye, İspanyolcadan Tamilceye kadar uzanıyordu ve farklı alfabe kullanımları bir zorluk ve bir zorunluluktuktu. Bu zorluğu mümkün şekliyle tek bir dil kullanımıyla aşmaya çalıştık; ne yazık ki sömürgecilerin hepimize kabul ettirdiği İngilizceyle. Bunun istisnası olan yerler,

Türkçede yaygın bilinen ve kullanılan isim ve kitaplar oldu. Sözelimi, Pakistan'ın Milli Şairi, *Muhammed İkbâl* için bir tercihte bulunmamız gerekirdi. İngilizce transliterasyonda İkbâl, "Muhammad Iqbal" olarak kullanılıyor. Ancak '*Muhammed İkbâl*' Türkçede yaygın bilinen ve kullanılan bir isim. Böyleyken İngilizce kullanımı tercih etmedik.

Sonuç olarak ifade etmemiz gerekirse, elinizde tuttuğunuz bu çalışma, bir başlangıç haritası oluşturma çabasıdır. Bu içeriğe dâhil edilebilecek uzayın, mevcut içerikten kat be kat fazla olduğunu biliyoruz. Kötülüğün karşısında iyiliğin yolunu yapmaya çalışan mütevazı bir iş bu. Daha kapsamlı çalışmalar için bir parça ilham olabilirse, amacına ulaşmış olacaktır.

Sadece insan olanların baktığı, büyüttüğü ve üzerine titrediği o güzel çiçeği kırmaya çalışanlara inat diyoruz ki; Yaşa, güzel çiçek, yaşa!

Yusuf Genç
Editör

‘DİRENİŞ EDEBİYATI’ KAVRAMI İÇİN BİR GİRİŞ

Direnış Edebiyatı:

Filistinli siyasi aktivist ve yazar Gassan Kanafani'nin öne sürdüğü bir kavramdır. Bir edebiyat biçimini tanımlamak amacıyla geliştirilen bu kavramın, edebiyatı siyasi mücadele ile denktutan bir yaklaşım içinde geliştiğini söylemek doğru olacaktır. Ortaya çıkış şartları itibariyle bu kavram, 1960'ların sömürge karşıtı mücadelelerinin geniş tarihsel bağlamına yerleşir. Barbara Harlow, Gassan Kanafani'nin Filistin Edebiyatı'ndan "direnış edebiyatı" olarak bahsetmesinde etkili olan tarihsel bağlamı "Afrika, Orta ve Güney Amerika ile Orta ve Uzak Doğu'daki Batılı emperyalist tahakküme karşı verilen çağdaş ulusal kurtuluş mücadeleleri ve direniş hareketleri" olarak tanımlar.

Kolonyalist:

Kolonyalist, bir ülkenin başka bir ülkeyi veya bölgeyi sömürge haline getirme sürecine katılan kişi veya topluluğu tanımlamak için kullanılan bir terimdir.

Denir ki Hz. Âdem'in ölen oğlu için yazdığı bir mersiye ile başlamıştır edebiyatın tarihi. İnsanın acısını ve kırınlığını dile getirme serüveninin hikâyesidir bu aynı zamanda. İnsanlık tarihinin en eski anlatı biçimlerinden biri olan edebiyat, genellikle toplumsal, politik ve kültürel değişimlerin yankılandığı bir alan olarak da öne çıkmıştır. "*Direnış edebiyatı*" kavramıyla ifade edilen şey ise edebiyatın bu potansiyelinin en somut örneklerinden birini sunar; çünkü edebi üretim, bazen sessiz kalmak zorunda bırakılanların haykıran sözü olur, bazen de adaletsizliğe karşı silahlardan daha güçlü bir silaha dönüşür. İşgal ve sömürgecilik karşıtı direniş edebiyatları, milletlerin özgürlük mücadelesinde aldığı hayati rolle, edebiyatın bu direniş potansiyelini en güçlü şekilde ortaya koyan örneklerdendir.

Direnış Edebiyatı, diyerek tesmiye ettiğimiz edebi üretim; işgalci güçlere, toplumsal baskılara, siyasi zorbalıklara ve sömürgeciliğe karşı duran metinleri içerir. Bu metinler, bir milletin ya da insanın kimlik, kültür ve bağımsızlık mücadelesini dile getirir. Direniş, yalnızca fiziksel bir karşı koyuş değil, aynı zamanda kültürel ve ruhsal bir meydan okuma biçimi olarak da karşımıza çıkar. Edebiyat ise bu meydan okumanın en güçlü araçlarından biridir. Özellikle sömürge altındaki milletlerin, sesi sansürlenene ya da susturulan insanları için yazmak, bir varoluş mücadelesine dönüşür. Bu anlamda direniş edebiyatı, aynı zamanda bir hafıza inşasıdır; milletlerin direncini, acılarını ve umutlarını hem gelecek kuşaklara hem de başka topluluklara aktarma görevi görür.

Sömürgecilik ve işgal, siyasi tarihte olduğu gibi edebiyat tarihinde de köklü izler bırakmıştır. Avrupa'nın Afrika, Asya ve Amerika kıtalarında *kolonyalist*-işgalci politikalar yürüttüğü yüzyıllar boyunca, bu bölgelerde

yaşayan halklar için edebiyat, bir direniş biçimine dönüşmüştür. Sömürgeci yönetimler, baskı ve asimilasyon politikaları ile yerel toplulukları kültürel ve siyasi olarak kontrol altına almaya çalışırken, yazar ve şairler, bu duruma karşı yazdıklarıyla hem halklarını bilinçlendirmiş hem de dünya kamuoyuna yaşanan adaletsizlikleri duyurabilmişlerdir.

Cezayir’de *Frantz Fanon* ve *Kateb Yacine* gibi yazarlar, Fransız sömürgeciliğine karşı direnişin entelektüel ve edebi cephesini şekillendirirken, Filistin’de *Mahmud Derviş* ve Suriye’den *Nizar Kabbani*’nin edebi ürünleri, İngiliz-Yahudi sömürgeciliğine karşı verilen mücadelenin edebi temsilcileri olmuşlardır. Benzer şekilde, Latin Amerika’da *José Martí* ve *Gabriel García Márquez* gibi yazarlar hem yerel diktatörlüklere hem de sömürgeci güçlere karşı güçlü birer edebi direniş sesi geliştirmişlerdir.

DİRENİŞ EDEBİYATINDA TEMALAR

Direniş edebiyatı, genellikle özgürlük, adalet, kimlik, zulüm, baskı ve umut gibi evrensel temalar etrafında şekillenir. Bu edebiyatın birincil hedefi, sadece maruz kaldıkları zorbalıklara başkaldırmak değil, aynı zamanda işgal ya da sömürge altında ezilen herkesin ve her yerin sesini duyurmak olmuştur. Bu metinlerde sömürgeci baskıya karşı bir başkaldırı olduğu kadar, bir toplumun kültürel direncinin yüceltilmesi de gözlemlenir.

Direniş edebiyatında sıkça karşılaşılan bir diğer tema ise kimlik meselesidir. Sömürgecilik, işgal altındaki halkların kimliklerini baskı altına alarak onları asimile etmeye çalışır. Özellikle İngiliz, Fransız ve Amerikan sömürgeciliği, işgal ve sömürü için yöneldikleri yerlerde bir zehir gibi hareket ederek, geriye hiçbir şey kalmayacak şekilde her şeyi yok

Gabriel García Márquez:

1928’de Kolombiya’nın Aracataca kentinde doğdu. Hukuk ve gazetecilik öğrenimini yarım bıraktı. 1940’lardan başlayarak uzun yıllar gazetecilik yaptı. Romanlarında ve anlatılarında büyüğü gerçekçiliğin imkânlarını kullanarak, ülkesinde faaliyet gösteren United Fruit Company (Birleşik Meyve Şirketi) gibi şirketleri ve etkilerini eleştirmekten kaçınmadı. Eserleri, *Yüzyıllık Yalnızlık*, *Kolera Günlerinde Aşk*, *Kırmızı Pazartesi* başta olmak üzere sayısız dile çevrildi. 2015 yılında *The Washington Post*’un bulduğu arşivlere göre; FBI’nın 24 yıl boyunca (1961’den 1985’e kadar) Marquez’i takip ettiği ortaya çıktı. 1982’de Nobel Edebiyat Ödülü’ne layık görülen yazar, 2014’te Meksika’da seksen yedi yaşında öldü. Ölümünden sonra Kolombiya Cumhurbaşkanı Juan Manuel Santos, onu “bugüne kadar yaşamış en büyük Kolombiyalı” olarak lanse etti.

Apartheid Rejimi:

Uzun yıllar boyunca beyaz ırkın yönetiminde olan Güney Afrika'da Siyahilere ve diğer beyaz olmayan etnik gruplara karşı uygulanan ayrımcılık... Bu ayrımcılık 1948 yılı genel seçimlerinden sonra resmileşerek sürdü. 1958 yılından itibaren yasalarla da desteklendi, bu yasalar 1990'lı yılların başlarına kadar yürürlükte kaldı.

etmeye çalışmışlardır. Ancak direniş edebiyatı, bu kimliğin korunmasını ve yeniden inşa edilmesini hedefler. Özellikle Afrika ve Asya edebiyatlarında, yerli/yerel kültürlerin yeniden canlandırılması ve bu kültürel mirasın savunulması önemli bir tema olarak öne çıkar. Örneğin, eserleri Türkçeye de çevrilen ünlü Kenyalı yazar *Ngũgĩ wa Thiong'o*, İngilizce yerine Kikuyu dilinde yazmaya başlayarak, sömürgeciliğin dil üzerindeki etkilerine karşı koymuş ve yerli dillerin, direnişin bir aracı olduğunu tüm dünyaya göstermiştir.

ŞİLAHLARI YENEBİLEN ŞİİR

'Direniş Edebiyatı' diyerek kategorize ettiğimiz edebi üretim sürecinin en fazla dolaşıma giren ve etki uyandıran biçimlerinden biri, belki de ilki hiç şüphesiz şiirdir. Şiir, yoğun ve güçlü imgeler aracılığıyla kısa ama vurucu bir anlatım sunduğu için, direniş hareketlerinde sıkça tercih edilen bir edebi form olmuştur. Bu edebi form, uzun anlatıların, akademik çalışmaların, büyük siyasi programların yapamadığını çoğu zaman tek bir dize ile yapabilme kudretine sahiptir. Sözgelimi, -hepimizin şairi-Filistinli şair *Mahmud Derviş*, Filistin halkının acılarını, sürgünlerini ve direnişlerini şiirlerinde büyük bir başarıyla işlemiştir. Derviş'in şiirleri, Filistinli kimliğinin bir sembolü haline gelmiş ve Filistin'in dünya çapındaki direniş hareketleri için bir ilham kaynağı olmuştur.

Benzer şekilde, Afrika'da *apartheid rejimine* karşı direnen Güney Afrikalı şairler de şiir aracılığıyla seslerini tüm dünyaya duyurmalarının yanı sıra aynı zamanda tüm dünyaya da ilham olabilmişlerdir. Afrika edebiyatının kurucu isimlerinden kabul edilen *Es'kia Mphahlele* ve *Dennis Brutus* gibi şairler, Güney Afrika'daki ırk ayrımcılığına karşı kalemlerini bir silah gibi kullanmışlardır.

DÜNYANIN BÜTÜN İYİLERİNİN, BÜTÜN KÖTÜLERE KARŞI BİRLEŞTİĞİ YER

Direnış edebiyatı, dünyanın dört bir yanındaki milletlerin özgürlük mücadelesine ışık tutar. Coğrafi sınırlar ve farklı kültürel arka planlara rağmen, bu edebiyatın temelinde insanın adalet, özgürlük ve haysiyet arayışı yatar. Sömürgecilik ve işgale karşı yazılan edebi eserler, sadece kendi dönemlerinin ve coğrafyalarının bir yansıması değil, aynı zamanda evrensel bir mücadelenin de ifadesidir. Bugün, bu edebiyatın yankıları hem devam etmekte hem de dünyada olan biten kötülöklere karşı kayıtsız kalan büyük kitleleri vicdanın sesine çağırma görevini yerine getirmektedir. Modern direniş hareketleri de edebi üretimi bir araç olarak kullanmaya devam ediyor. Özellikle günümüz için söylersek, sosyal medya ve dijital platformlar aracılığıyla, dünya çapındaki direniş hareketlerinin sesleri daha geniş kitlelere ulaşabiliyor ve bu da direniş edebiyatının gelişimini sürdürüyor.

Sonuç olarak ‘Direniş Edebiyatı’ üst başlığı ile ifade ettiğimiz edebi ve sanatsal üretimlerin toplamı, toplumsal ve politik baskılara karşı milletlerin var olma mücadelesini yüksek bir sesle ifade eder. Bu edebiyat, işgal ve sömürgecilik karşıtı hareketlerin en güçlü silahlarından biri olmuştur. Edebiyat, sadece bir sanat formu olmanın ötesinde, milletlerin tarihi hafızalarını canlı tutan ve o hafızayı geleceğe taşıyan devasa bir bayraktır. Direniş edebiyatı, bugün de bu hafızanın bir parçası olarak, özgürlük ve adalet arayışının kalıcı bir ifadesi olmaya devam ediyor.

SÖMÜRGEÇİLİK VE İŞGALİN KÜLTÜREL VE EDEBİ YANSIMALARI

Tarihin farklı dönemlerinde gerçekleşen sömürgecilik ve işgal faaliyetleri, milyonlarca insanın hayatını derinden etkilemiş; kültürleri, dilleri ve toplumsal yapıları köklü değişimlere zorlamıştır. Edebiyat, bu süreçlerde hem bir tanıklık aracı olmuş hem de karşı koymanın, kültürel direnişin sesi haline gelmiştir.

Afrika Kıtasının Hristiyanlaştırılması:

“Avrupalılar, Afrika’ya geldiklerinde onların elinde İncil, bizim elimizde ise topraklarımız vardı. Bize gözlerimizi kapatıp dua etmeyi öğrettiler. Gözlerimizi açtığımızda baktık ki, İncil bizim elimizdeydi, topraklarımız ise beyazların olmuştu.”

Coğrafi keşiflerin başlangıcı olan 15. yüzyıl bilhassa Avrupalıların sistemli bir şekilde sömürgecilik çabalarının da ilk adımları olarak kabul edilmektedir. Bu yüzyılın sonlarında ve 16. yüzyılda dünyanın daha önce bilinmeyen yerlerini keşfeden Avrupalılar zamanla güçlü donanmalarını, disiplinli ordularını ve etkili silahlarını içeren gelişmiş askeri teknolojileri sayesinde keşfettikleri yerleri kendi ekonomik, askeri ve siyasi çıkarları doğrultusunda sömürmeye başladılar.

Sömürgecilik ve işgalin neden olduğu acı, kimlik bunalımı, baskı ve sömürü, edebi eserlerde güçlü bir şekilde işlenmiştir. Bu çalışma, sömürgecilik ve işgalin edebiyat üzerindeki etkilerini kültürel bağlamda ele alarak, bu edebi yansımaların insanlık üzerindeki kalıcı izlerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Sömürgecilik, bir toplumun başka bir güç tarafından askeri ve siyasi yollarla kontrol altına alınmasıyla başlar ancak etkileri bunun çok ötesine geçer. Sömürgeci güçler, yalnızca topraklara değil, aynı zamanda işgal ettikleri toplulukların kültürlerine, dillerine, dinlerine ve kimliklerine de müdahale eder. *Afrika kıtasının Hristiyanlaştırılması* süreci bunun en açık örneğidir.

Kültürel hegemonya kurmak, sömürgeci projelerin en önemli araçlarından biridir. Bu süreçte yerli kültürler baskı altına alınır ve milli örf, adet ve gelenekler ‘ilkel’ ya da ‘geri’ olarak damgalanır. Sömürgecilik, sadece fiziksel değil, zihinsel bir işgal biçimi olarak da varlık gösterir. Bu bağlamda, yerli halkların edebi üretimi, sömürgeci güçlerin dayattığı bu kültürel dönüşüme karşı bir direniş alanı olarak ortaya çıkar. Sömürgecilerin dayattığı dilde yazılan eserler bile, sömürgeciliğin etkilerini, sömürüye karşı duyulan öfkeyi ve halkların kimliklerini koruma mücadelesini yansıtır. Örneğin, Fransız sömürgeciliği altındaki Cezayir’de, yazar *Kateb Yacine*, Fransızca yazmasına rağmen Cezayir halkının özgürlük mücadelesini eserlerine taşımıştır. Bu da gösteriyor ki, sömürgecilik, edebiyatta dil üzerinden bile bir direniş biçimini kışkırtmıştır.

SÖMÜRGEÇİ SÖYLEM VE ‘ÖTEKİ’ KAVRAMI

Sömürgecilik, işgal altındaki halkları ‘öteki’ olarak görür ve bu ötekileştirici söylemi, edebiyat da dâhil olmak üzere çeşitli kültürel araçlar aracılığıyla yayar. Sömürgeci güçler, kendi kültürlerini ‘çağdaş’ ve ‘ge-

lişmiş', işgal ettikleri toprakların kültürlerini ise 'barbar' ve 'ilkel' olarak tanımlayarak bir üstünlük anlatısı oluşturur. Bu söylem, Batı Avrupa'daki pek çok edebi eserde açıkça görülür. Sözelimi, *Rudyard Kipling* adlı ırkçı İngiliz yazarın "*Beyaz Adamın Yüku*" adlı şiiri, sömürgeciliği bir medeniyet projesi olarak yüceltirken, işgal altındaki halkları ise aşağı bir konuma yerleştirir. Kipling'in bu şiiri, 'sömürgeciliğin utanmazlığı' olarak edebiyat literatüründe anıt bir eser sayılabilir.

Ancak bu ötekileştirici söylem, sömürgeci edebiyatın karşısında duran bir direniş edebiyatını da tetiklemiştir. Sömürge altında yaşayan yazarlar, bu ötekileştirici söylemi ters yüz ederek, işgalcilere karşı kendi kültürel değerlerini ve kimliklerini savunmuşlardır. *Frantz Fanon*'un eserleri, bu konuda tüm insanlığın entelektüel tarihi açısından önemli bir örnek teşkil eder. *Fanon*, sömürgeciliğin sadece fiziki bir işgal olmadığını, aynı zamanda zihinleri de işgal eden ideolojik bir sistem olduğunu belirtir. *Fanon*'un eserlerinde, işgal altındaki halkların psikolojik ve kültürel olarak nasıl direndiği ve bu direnişin edebiyatla nasıl ifade bulduğu detaylı bir şekilde işlenir.

Edebiyat, işgal altındaki milletler için sadece bir sanatsal ifade biçimi yahut estetik bir incelik değil, aynı zamanda toplumsal bir direniş aracı olmuştur. Sömürgeciliğin baskılarına karşı halkların yaşadığı adaletsizlikler, edebiyat aracılığıyla dünya kamuoyuna duyurulmuş ve bu eserler, sömürge karşıtı hareketler için ilham kaynağı olmuştur. Örneğin, Hindistan'da *Mahatma Gandhi*'nin yazıları, sadece bir bağımsızlık hareketinin değil, aynı zamanda bir kültürel direnişin de öncüsü olmuştur. *Gandhi*, İngilizlerin dayattığı yaşam biçimine karşı kendi kültür ve değerlerini savunarak, sömürgeciliğe karşı etkili bir direniş söylemi geliştirmiştir.

Rudyard Kipling:

1865 yılında Hindistan'da doğan İngiliz şair, yazar ve çocuk kitabı yazarı. Altı yaşına geldiği zaman, Hindistan'ın ikliminin İngiliz çocuklarının sağlığına iyi gelmeyeceğini düşünen anne ve babası onu İngiltere'de yaşayan bir ailenin yanına gönderdi. İlk tahsilini İngiltere'de yaptıktan sonra Hindistan'a döndü. Lahor'da gazeteciliğe başlayıp, genç yaşta yazıları ile kendini kabul ettirdi. 1889'da İngiltere'ye dönüp Londra'ya yerleşti. "İngiliz dilini ustalıkla kullanması, Hindistan'daki hayatı yazılarında konu alması, romantizmle, realizmi birleştirmeyi başarması" ona 1907 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandırdı. 1936 yılında vefat etti.

Beyaz Adamın Yüku:

1899 yılında *McClure's* dergisinde yayımlanan, Batılı toplumlarının sömürdükleri ülkelerdeki insanları nasıl gördüklerini anlatan Rudyard Kipling'in şiiri, -daha doğru deyişle şairin kendi düşüncüleri.

DİRENİŞİN KOLEKTİF HAFIZASI: EDEBİYAT VE BELLEK

Sanat ve direnişin buluştuğu nokta, genellikle adalet arayışıdır. Sanat, insanların baskıya boyun eğmediğini ve özgürlük için savaştığını ifade etme yollarından biridir. Sömürgecilik ve işgal altındaki halklar için sanat, sadece bir estetik arayış değil, aynı zamanda bir varoluş mücadelesidir. Bu varoluş mücadelesinin belgeselini sunan edebi eserler hem direnişi başlatan bir kıvılcım hem de bu direnişi sürdüren bir araç olarak kullanılmıştır.

EDEBİYATIN DİRENİŞTEKİ GÜCÜ

Edebiyat, her şeyden önce bir düşünce ve ifade biçimidir. Bu nedenle, baskıcı rejimler ve işgalci güçler tarafından sıklıkla tehdit olarak görülmüştür. Çünkü edebiyat, kelimelerin ve düşüncelerin gücünü kullanarak sorgulayan ve eleştiren bir alan oluşturur. Bu özellik, edebiyatı direniş hareketlerinde hayati bir unsur haline getirir. Özellikle sömürge altındaki milletlerin edebiyatında, bu direniş vurgusu açık bir şekilde kendini gösterir.

Sömürgecilik ve işgale karşı yazılan eserler, sadece baskıya karşı koymayı değil; aynı zamanda bir halkın kimliğini, tarihini ve kültürel mirasını koruma çabalarını da içerir. Bu nedenle, direniş edebiyatı, toplumsal ve kültürel direncin de bir ifadesidir. *Chinua Achebe*, *Ngũgĩ wa Thiong'o*, *Frantz Fanon* gibi yazarlar, sömürgecilik karşıtı mücadelelerinde edebiyatı birer silah olarak kullanmışlardır. Bu yazarlar, sadece işgalcilere karşı mücadele etmekle kalmamış, aynı zamanda yerli halkların kültürel ve entelektüel varlıklarını da koruma görevi üstlenmişlerdir.

Chinua Achebe'nin, Türkçede *Parçalanma* adıyla yayımlanan, *Things Fall Apart* adlı eseri, Afrika'nın sömürgeleştirilmesi sürecinde bir kültürün nasıl parçalandığını ve bu süreçte insanların nasıl direniş gös-

terdiğini anlatır. *Achebe*'nin eseri, Batı'nın Afrika'yı 'medenî' hale getirme projesine karşı yazılmış bir cevap niteliğindedir. Eser, bir halkın direnişini, edebiyatın gücüyle ifade etmenin en iyi örneklerinden biridir.

EDEBİ TÜRLER VE DİRENİŞ

Direnîş edebiyatı, çeşitli edebi türlerde kendini gösterebilir. Şiir, roman, tiyatro, senaryo, deneme, opera ve benzeri farklı sanatsal türler, direnişin farklı yönlerini ele almak için kullanılan başlıca sanatsal anlatı formlarıdır. Şiir, direnişin en yoğun ve doğrudan anlatım biçimlerinden biri olarak öne çıkar.

Roman ve öykü gibi düzyazı türleri ise direniş daha geniş bir bağlamda ele alır. Bu türlerde kişisel hikâyeler ve kahramanlıklar, toplumsal hareketler ve tarihsel olaylar anlatılır. Romanlar, sömürgecilik ve işgalin insanlar ve toplumlar üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde inceler. Sögelimi, *Wole Soyinka*'nın eserleri, Afrika'nın sömürgecilik karşısı mücadelesini sahnede canlandırarak hem tiyatroyu hem de edebiyatı direnişin bir aracı haline getirmiştir.

EDEBİYATIN SINIRLARI AŞAN GÜCÜ

Edebiyat, sınırları aşan bir güce sahiptir. Kelimeler, sadece bir coğrafyada değil, dünyanın farklı yerlerindeki direniş hareketlerine de ilham verir. Latin Amerika'dan Asya'ya, Afrika'dan Ortadoğu'ya kadar birçok bölgede edebiyat, baskıya karşı direnişin ve özgürlük arayışının simgesi olmuştur.

Bu ve benzer edebi eserler, sadece ulusal direnişlerin bir parçası olmakla kalmamış, aynı zamanda uluslararası düzeyde de yankı uyandırmıştır. Edebiyat, farklı halkların benzer baskı ve sömürgecilik deneyimlerini paylaşarak, küresel bir direniş dayanışması oluşturur. Yine *Frantz Fanon'un Yeryüzünün Lanetlileri* adlı eseri, Afrika'daki sömürgecilik karşısı hareketlere ilham vermekle kalmamış, dünya genelinde anti-sömürgeci direniş hareketlerinin manifestosu haline gelmiştir.

Wole Soyinka (1934-)

1934'te Nijerya'da doğan şair ve oyun yazarı. 1986 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanarak bu ödülü alan ilk Afrikalı yazar oldu. Eserlerinde Afrika'nın kültürel ve politik hayatını merkezde tutan temalarıyla tanınan Soyinka, geleneksel unsurları modern biçimlerle birleştirirken, Afrika'nın içinde bulunduğu "sömürgecilik" düzenine karşı durmasıyla bilinir. Eserlerinin bir kısmı *Ölüm ve Kral'ın Atlısı* gibi Türkçeye çevrilmiştir.

Rodolfo Walsh ve Kaybolanlar:

Rodolfo Walsh (1927-1977) Arjantinli yazar, gazeteci ve aktivist. Walsh, edebiyatta “belge roman” türünün öncülerinden biri olarak kabul edilir.

Rodolfo Walsh, Buenos Aires eyaletindeki banliyölerden birinde 1950 yılında yaşanan devlet kaynaklı bir şiddet eylemini anlattığı “Operación Masacre” (Katliam Operasyonu) makalesinden itibaren Arjantin’in en önemli kalemleri arasına girdi. Son askerî diktatörlük dönemindeyse ülkenin en ünlü gazetecilerinden biri oldu. Nobel ödüllü Kolombiyalı yazar Gabriel Garcia Marquez tarafından ‘evrensel gazeteciliğin ustalık eseri’ olarak anılan ‘cunta üyelerine açık mektup’ belgesini postaya verdikten hemen sonra vuruldu ve yaralı halde dönemin ünlü Askerî Yüksek Mekanik Okulu’na nakledildikten sonra infaz edildi. Walsh, o dönem ülkede kaybolan 30 bin kişiden sadece biriydi. Son askerî diktatörlük döneminde, 25 Mart 1977 günü vurulduğunda 50 yaşındaydı.

HİKÂYEYE SAHİP ÇIKMAK

Direnış edebiyatı, bir halkın hafızasını canlı tutmanın en önemli yollarından biridir. Bu edebiyat, sadece geçmişteki mücadeleleri anlatmakla kalmaz, aynı zamanda bu mücadelelerin geleceğe taşınmasını da sağlar. İşgal ve sömürgecilik altındaki halklar, edebiyat aracılığıyla kendi tarihlerini yazma fırsatı bulurlar. Sömürgeci güçlerin bastırmaya çalıştığı tarih, direniş edebiyatında yeniden hayat bulur. Bu bağlamda edebiyat, bir bellek inşası görevi görür.

Örneğin, Arjantinli yazar *Rodolfo Walsh*, diktatörlük döneminde yazdığı eserlerde *kaybolanların* ve öldürülenlerin hikâyelerini anlatarak, bir halkın kolektif hafızasını diri tutmuş ve bu hafızanın gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamıştır. Benzer şekilde, Sudanlı yazar *Tayeb Salih*’in Türkçede *Kuzeye Göç Mevsimi* adıyla yayımlanan ‘*Mevsim El-Hicra ile Şimal*’ adlı, modern Arap edebiyatının başarılarından biri kabul edilen romanı, sömürgecilik sonrası Sudan’da geçer ve iki ana karakterin Doğu-Batı arasındaki kültürel çatışmasını, kimlik arayışını ve sömürgeciliğin bireyler üzerindeki etkilerini işler. Ve Tayeb Salih burada, bir dönem ve dünyanın fotoğrafını kaydeder.

EDEBİYAT VE GELECEKTEKİ DİRENİŞ

Edebiyatın direnişteki rolü, sadece geçmişe dair bir anlatı sunmakla sınırlı değildir. Aynı zamanda gelecekteki direniş hareketlerine de ilham verir ve vermeye devam eder. Modern dünyada, sosyal medya ve dijital platformlar aracılığıyla, edebiyatın ve sanatın direniş hareketlerindeki rolü genişlemeye devam etmektedir. Edebiyat, baskı ve zulmün olduğu her yerde direnişin bir parçası olmayı sürdürüyor. Yeni nesil direniş yazarları, geçmişin mirasını devralarak, edebiyat aracılığıyla toplumsal değişim için mücadele etmeye devam ediyor.

Bugün başta Filistin olmak üzere, Suriye, Cezayir, Meksika ve pek çok başka coğrafyada direniş edebiyatı, hâlâ canlı ve etkili bir rol oynamaktadır. Yazarlar, halklarının mücadelelerini ve özgürlük arayışlarını kelimelere dökerek, bu mücadelenin küresel bir parçası olmaktadır. Edebiyat, yeni direniş hareketlerinin ilham kaynağı olmaya devam ederken aynı zamanda direnişin kolektif hafızasını da geleceğe taşımaktadır.

Edebiyat, direnişin ve özgürlüğün güçlü bir sesi olarak insanlık tarihindeki yerini korumuş ve aynı şekilde korumaya devam edecektir. Kelimelerle kurulan bu direniş, sadece politik ve askeri bir mücadele olmakla kalmaz; aynı zamanda bir halkın kültürel ve entelektüel varoluş mücadelesini de sürdürür.

Edebiyat, sömürgecilğe, işgale, baskıya ve adaletsizliğe karşı verilen mücadelenin en güçlü silahlarından biri olarak, insanlık tarihindeki yerini korumaya -güçlenerek- devam edecektir.

Tayeb Salih:

Afrika ve Arap edebiyatının en önemli yazarlarından Tayeb Salih, 1929 yılında Sudan'da doğdu. Hartum Üniversitesi'nde eğitim gördükten sonra, *Kuzeye Göç Mevsimi*'nin kahramanı gibi, İngiltere'ye gitti. BBC'nin Arapça bölümünü yönetti, ardından Unesco'da çalıştı. Çok iyi İngilizce bilmesine rağmen romanlarını kendi dilinde kaleme alması direniş kültürünü benimsemesinden dolayı değil seçtiği konularla da direniş sürdüren Tayeb Salih'in Afrikalı veya Afrikalı Arap olarak toplumsal, dini ve politik kimliğini sergilediği romanları Batı'da ses getirmiş, pek çok dile çevrilmiştir.

Kuzeye Göç Mevsimi:

İslam ve Tasavvuf literatürüne de hâkim bir yazarın Doğu-Batı sorununa bakışını yansıtan *Kuzeye Göç Mevsimi*, 1966 yılında yayımlandı. Tayeb Salih bu romanında Sömürgecilik deneyiminden geçmiş bir "üçüncü dünya" ülkesindeki kültürel değişimi ve kimlik meselesini derinlemesine işledi.

Yoksul bir Sudan köyündeki basit yaşamı, köy halkı arasındaki karmaşık ilişkileri, geleneklerin

RUHLARIN İŞGALİNE KARŞI SOYLU BİR İTİRAZ: TÜRK EDEBİYATI

boğucu baskısını ve bütün bunlarla çevrili bireyin özgürlük arayışını anlatan eser; yedi yıl Avrupa'da eğitim görüp Sudan'a, Nil kıyısındaki köyüne dönen anlatıcının, köyde tanıştığı Mustafa Said ile Said'in karısı Hasna'nın ve Sudan'ın hikâyesine odaklanıyor.

Edward Said "Kültürel Emperyalizm" adlı incelemesinde Tayeb Salah'ın kurgusunun son derece bilinçli bir şekilde Joseph Conrad'ın *Karanlım Yüreği* romanını izlediğini ve onu tersine çevirdiğini ifade etmişti.

Self-oryantalizm:

Batılı değerler sistemi içinde, Batı'ya göre "kendi"ni açıklayarak/ temsil ederek kendi kültürünün temsilini çarpıtmak...

Radikal Batılılaşma:

Bir toplumun veya kültürün; Batı değerlerini, normlarını ve yaşam tarzlarını hızla ve köklü bir şekilde benimsemesidir.

Uzun tarihi boyunca ana coğrafyasında kalıcı fiziki işgale maruz kalmamış bir ülke: Türkiye. Sömürgeci silahların gölgesinin kalıcı olarak düşmediği topraklarımız ne yazık ki 18. yüzyıldan itibaren kültürel sömürünün ve daha çok *self-oryantalizm* denilen gönüllü köleliğin başat konuya dönüşmesine de engel olamamıştır. Farklı disiplinlerde farklı -gelişmiş ülkelerin- gündemine odaklanan ülkemiz, yönetici elitin özellikle teknik konusunda aldığı tasarrufların medeniyet alanına da taşması ile müstakil bir aydın itirazına şahitlik etmiştir.

İmparatorluğun çöküş devresinde peşi sıra gelen askeri başarısızlıklar, ana-vatanın uzak köşelerinin işgal edilmesine yol açmış, bu işgaller milli mücadele ruhunu da tesis edebilmesi açısından edebiyatın gündemine taşınmıştır. Kalıcı fiziki işgale maruz kalmayan Türkiye'de edebi üretimin konusu da buna göre şekillenmiş, büyük coğrafyası içinden Cumhuriyet'in ilanıyla nihayete erdirilen küçülme süreci, onu, hayallerini tekrar kurma-unutma ve tekrar hatırlama döngüsünde bir yere sıkıştırmıştır.

Yine nüfusunun ve topraklarının büyük bir kısmını geçtiğimiz 150 yıl içerisinde elinden çıkaran Türkiye'de, edebiyat, modernleşme/Batılılaşma konusunda bir konum alarak kültürel işgal ve sömürüye karşı itirazın ve milli bir tavır ve iradenin taşıyıcısı olmayı başarmış ve kimliğine sahip çıkmanın en önemli yollarından biri olarak varlığını ortaya koymuştur. Tüm dünya gibi, 'küresel kültür emperyalizmi'nin çarkları arasında -hâlâ süren- yüz yıllık bunalım yaşayan ülkemiz, yeniden kuruluş safhasında ortaya koymak zorunda kaldığı '*radikal Batılılaşma*' deneyiminin de yine hâlâ süren sorunlarıyla boğuşmaktadır.

Türk edebiyatı, tarih boyunca işgal ve sömürgecilik karşısında direnişi güçlü bir şekilde işlemiş ve bu temayı eserlerinde sıkça ele almıştır. Bu süreçte ortaya çıkan eserler hem toplumsal bilinci yükseltmiş hem de millet olma vasfının altını net bir şekilde çizmiştir.

KÜLTÜREL SÖMÜRGEÇİLİĞİN EDEBİYATTA ELE ALINIŞININ ÖNEMİ

Türk edebiyatında kültürel sömürgecilik teması, sadece Batı'nın kültürel etkisine karşı bir direnç olarak değil, aynı zamanda milli kimliğin ve değerlerin yeniden yorumlanıp ihya edilmesi için de bir savunma mekanizması olarak ele alınmıştır. Şair ve yazarlar, Batı'nın 'üstün kültür' olarak algılanmasına karşı çıkarak, kendi kültürel miraslarının değerini vurgulamışlar ve kültürel bağımsızlığın önemini işlemişlerdir. Bu eserler, Türk toplumunun Batı kültürüne teslim olmadan, kendi milli değerleriyle modernleşebileceğini ve bu süreçte kültürel kimliğini koruyabileceğini gösteren önemli metinler olarak kabul edilir. Bu bağlamda, kültürel sömürgeçiliğe karşı direniş, Türk edebiyatının önemli bir teması olmuştur ve bu tema, Türk milletinin kültürel bağımsızlık mücadelesinin edebiyattaki yansıması olarak değerlendirilebilir.

İşgal ve sömürgecilik karşısında Türk edebiyatının en güçlü eserlerini ve Türk direniş edebiyatı diye belirli bir paranteze alabileceğimiz en önemli isim ve eserleri şöyle planlamak mümkün olacaktır.

1. NAMIK KEMAL: VATAN YAHUT SİLİSTRE (1872)

Özeti ve Önemi: Gazi Mustafa Kemal'in 'ruh babamdır' dediği Namık Kemal, "vatan şairi" olarak bilinmekle birlikte, Türk edebiyatının modern anlamda ilk 'star yazarı' olarak da ifade edilebilir. Namık Kemal'in *Vatan yahut Silistre* adlı tiyatro eseri, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını savunan

bir milli mücadele destanıdır. Bu kısa eser, millet olma vasfının ve vatan sevgisinin inşası açısından önemli bir kilometre taşıdır. Eserdeki karakterler, vatani savunmak için canlarını feda etmeye hazırdır ve bu durum Türk halkının işgale karşı direniş ruhunu simgelemesinin yanı sıra ilerleyen yıllarda o ruhu inşa da etmiştir.

2. MEHMET AKİF ERSOY: SAFAHAT (1911-1933)

Özeti ve Önemi: İstiklal Marşımızın yazarı Mehmet Akif Ersoy, 'Milli Şair' olarak bilinen ve kültürel sömürgeciliğin nesnesi haline getirilmek istenen Türkiye'ye ve Türk milletine, kendi hikâyesi ve kendi kültürüne bakma çağrısında bulunan en önemli isimlerden biridir. Mehmet Akif Ersoy'un yedi kitaptan oluşan *Safahat* adlı eseri, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminden Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar olan süreçte Türk milletinin yaşadığı zorlukları ve direniş anlatır. Radikal sorunlu Batılılaşma karşısında 'kültür emperyalizmi' olarak bilinen sömürgeciliğe karşı ve 'self-oryantalizm' denilen gönüllü köleliğe karşı Cumhuriyet edebiyatı içerisinde yükselen en güçlü seslerden biridir. İstiklal Marşı da bu eserin bir parçası olarak milli direnişin sembolü haline gelmiştir. Eser, milli mücadele ve bağımsızlık ruhunu, İslami değerler çerçevesinde ele alır. Akif, Türk milletini uyanmaya, işgale karşı direnmeye ve yeniden millet olmaya çağırır.

3. HALİDE EDİB ADIVAR: ATEŞTEN GÖMLEK (1922)

Özeti ve Önemi: Hem tarihi bir belge hem de edebi bir başyapıt olan *Ateşten Gömlek*, Halide Edib Adıvar'ın, Türk Kurtuluş Savaşı'nın destansı hikâyesini anlattığı bir eserdir. Türk milletinin vatan sevgisini ve bağımsızlık için yaptığı fedakârlıkları ön plana çıkaran bu eser, savaşın sadece cephede değil, aynı zamanda cephe

gerisinde de yaşandığını, kadınların ve çocukların da bu mücadelenin bir parçası olduğunu vurgular. Sömürü ve işgale karşı sadece silahla değil, aynı zamanda güçlü bir inanç ve kararlılıkla karşı konulması gerektiğinin altını çizen roman, emperyalizmin ahlaki çöküntüyü de beraberinde getireceğini, dolayısıyla direnişin sadece toprakları savunmakla ilgili değil onur ve haysiyeti de savunmakla ilgili olduğunu vurgular.

4. PEYAMİ SAFA: *FATİH-HARBIYE* (1931)

Özeti ve Önemi: Yazıldığı dönemin koşullarını başarılı bir biçimde yansıtmasıyla tanınan romanda Peyami Safa, Batılılaşma sürecini gerçekçi bir bakış açısıyla ele alır. Romandaki karakterler, savaştan galip çıkan bir milletin toplumsal yapısında oluşan ve oluşturulmaya çalışılan kişiler üzerinden kurgulanır. Başkarakter Neriman hem kendi çevresindeki iç dinamiklerden hem de ait olmadığı bir dünya olan Harbiye'deki dış dinamiklerin tesiri altında kalır. Peyami Safa, başkarakterin iç dünyasında yaşadığı değişimleri romanında semboller üzerinden okuyuculara aktarır. Sembollerin üzerinden iki kültürün farklılıkları somutlaştırılıp daha anlaşılır bir halde ifade edilir. Yazar, emperyalizmin getirmiş olduğu ahlaki çöküntü ile emperyalizme karşı benliğini ve kimliğini korumaya çalışan iki tarafı irdeler.

5. NECİP FAZIL KISAKÜREK: *BİR ADAM YARATMAK* (1937)

Özeti ve Önemi: Varlığın ve yok olmanın gerçekliğini bilen insanın, yok olmayı bir türlü kabullenemeyip yaşam, ölüm ve kader bağlamında hayatı derinlemesine irdelemesini anlatan psikolojik bir dramdır. Necip Fazıl Kısakürek, *Bir Adam Yaratmak* tiyatrosunda esas mesele olarak kurgu ve yaratma arasındaki ilişkiyi merkeze alır. Yaratmanın Allah'a ait olduğunu savunur ve insanın kurgu yoluyla yaratmaya yeltenmesini tenkit eder. Dünyayı o dönem çepeçevre saran varoluşçuluk akımının üzerine kendi değerlerini ve yaratma kavramı bir tiyatro eseri formunda ele alır.

6. MİTHAT CEMAL KUNTAY: ÜÇ İSTANBUL (1938)

Özeti ve Önemi: Abdülhamit, Meşrutiyet, Mütareke dönemleri İstanbul'unun kapalı fakat geniş ve çeşitli mekânlarında geçer. Romanda kalabalık şahıslar kadrosu ve olay örgüsü mevcuttur. Roman kişilerinin zamana, mekâna ve imkâna göre davranışlarını yansıtılmıştır. Her dönem bazı kişiliklerin öne çıktığı romanda bir önceki dönemin kudretlilerinin dramlarına şahit olunur. Eser, çökmüş kurumları ve yozlaşmış insanların aşk, çıkar ilişkilerini ele alırken daha geniş boyutta Osmanlı Devleti'nin hangi şartlar ve kişilikler altında çöktüğünü de sergiler. Mithat Cemal Kuntay sömürü ve işgal öncesi toplumu ve oynanan oyunları okuyucusuna aktarır.

7. REFİK HALİT KARAY: SÜRGÜN (1940)

Özeti ve Önemi: Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının öncü yazarlarından olan Refik Halit Karay'ın eserlerinde sürgün ve sürgün edebiyatı önemli bir yer tutar. Hayatının büyük bir bölümünü sürgünlerde geçiren yazar, sürgün dönemi tecrübelerini hikâye ve romanlarında kendi gözlemlerinden hareketle kurgu dünyasına taşır. Sürgün yıllarının ikinci dönemini oluşturan Beyrut, Şam ve Halep günlerindeki gözlemlerini yansıtan Sürgün romanında Orta Doğu coğrafyası insanları ile birlikte gerçekçi bir şekilde sunulur. Sürgün romanı başkışı Hilmi Efendi'nin sürgün olarak gönderildiği Beyrut'taki hayatı ve ardından Şam ve Halep'te yaşadıkları çerçevesinde ilerler. Osmanlı sonrası dağılan topraklardaki toplumların yapısı anlatan Karay, emperyalizmin getirdiklerini aktarır.

8. ÖMER SEYFETTİN: *BEYAZ LALE* (1914)

Özeti ve Önemi: Ömer Seyfettin'in "Beyaz Lale" hikâyesi, Temmuz-Ekim 1914 tarihleri arasında *Donanma* mecmuasında tefrika edilir. Hikâye, Bugün Yunanistan sınırları içinde yer alan Serez'de, I. Balkan Savaşı sırasında Bulgarların vahşetin ve sadizmin en uç noktalarında Türklere karşı uyguladıkları katliamı ve tecavüzü, soykırım bağlamında ele alır. "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi"nde yer alan hükümlerin neredeyse hepsinin örnekleri, *Beyaz Lale*'nin satırları arasında yer alır. Hristiyanlaştırma, mimari yapının tahrip edilmesi, Türklerin servetinin yağmalanması da soykırım suçları arasındadır. Lale, saflığı, masumiyeti ve Türklerin namusuna olan düşkünlüğünü temsil eder. Karşı güç, ise zulmü simgeler. Ömer Seyfettin bu eserinde, gerçek hayattan alınan soykırım suçlarını, kurgunun gücü ve muhayyilenin kabiliyetiyle çok başarılı bir şekilde okuruna sunmaktadır.

9. TARIK BUĞRA: *KÜÇÜK AĞA* (1963)

Özeti ve Önemi: *Küçük Ağa*, Kurtuluş Savaşı'nın gerçekleştiği bir dönemde Konya'nın Akşehir ilçesine bağlı bir köyde yaşayan insanların dinlerini ve ülkelerini kurtarmak için verdikleri kritik kararları ve savaşa katılma süreçlerini anlatır. Ancak bu savaş, o kadar kolay olmaz. İsyanlar ve çetelerin mücadeleleri, Milli Mücadele'yi baltalayacaktır. Küçük Ağa romanı, kısaca Osmanlı Devleti'nin çöküşüne geçtiği bir dönemde Anadolu'nun işgal güçlerinden arındırılması için verilen mücadeleyi anlatır. Romanda dönemin tarihi, sosyolojik yapısından izler görülür.

10. AHMET HAMDİ TANPINAR: *HUZUR (1948)*

Özeti ve Önemi: Tanpınar bu eserini, 1939'da İstanbul'da Mümtaz karakteri çerçevesinde kurar. Mümtaz, İkinci Dünya Savaşı'nın her an patlayacak olması korkusuyla tetikte bekleyen, Cumhuriyet sonrası kültürü ret ya da kabul ikilemleri yaşayan, bir kuşağın temsilcisidir. Kitabın ana kadın kahramanı Nuran, çevresindeki hayata alışamayan bir karakterdir. Huzur'un gizli kahramanı Suat ise, Cumhuriyet sonrasının kuşaklarını sembolize eder. Roman ayrıca arka planda Osmanlı İstanbul'unu başarılı biçimde işlemesiyle öne çıkar.

11. KEMAL TAHİR: *YORGUN SAVAŞÇI (1965)*

Özeti ve Önemi: Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanı, Türk edebiyatının önemli eserlerinden biri olarak kabul edilir. Roman, Kurtuluş Savaşı dönemi Türkiye'sinde geçer ve bu dönemin zorlu mücadelelerini, toplumsal değişimlerini ve bireylerin içsel çatışmalarını derinlemesine işler. Eser, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar uzanan süreçte, vatansever bir subay olan Yüzbaşı Cemil'in hikâyesini anlatır. Kemal Tahir bir milletin kurtuluş öyküsünü, güçlü anlatımı ve karakter analizleriyle, okuyuculara etkileyici ve düşündürücü bir yapıda sunar.

I. BÖLÜM

AFRİKA'DA DİRENİŞ EDEBİYATI

“Afrika dünya tarihinin bir parçası değildir; ne hareket eder ne de gelişir. Tarihsel süreç burada başlamamıştır. Bu süreç, Kuzey Afrika’nın içlerine kadar ulaşmıştır, ancak Sahra’nın güneyindeki bölgeler tarih öncesi bir düzeyde kalmıştır ve tarihsiz bir yaşam tarzıyla varlıklarını sürdürmektedirler.”

Hegel

Vorlesungen über die Philosophie der Weltgeschichte, 1837

“Zencilerden söz etmek bile can sıkıcıdır. Onlar, insanlar arasında en barbar ve en aptal olanlardır. Onlara insan demek bile zordur.”

Voltaire

Essai sur les mœurs et l’esprit des nations, 1756

“Zenciler, akıl, güzellik ve ahlak açısından beyazların çok gerisindedir. Onlar, ancak beyazların yardımına ve rehberliğine ihtiyaç duyan birer yaratık olarak görülmelidir.”

Thomas Jefferson

Notes on the State of Virginia, 1785

GİRİŞ: AFRİKA'DA KOLONYALİZM VE DİRENİŞ

Pax Ottomana:

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, -özellikle 16. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar- süren imparatorluğun hâkim olduğu bölgelerde sağlanan barış ve istikrarı ifade eden bir terim.

Berlin Konferansı:

1884-1885 yılları arasında Avrupa devletlerinin Afrika üzerindeki sömürgecilik faaliyetlerini düzenlemek amacıyla toplandığı bir konferans/toplantı. Almanya'nın Berlin şehrinde düzenlenen konferans, özellikle Afrika'nın paylaşımında yaşanan rekabeti dengelemek için organize edilmişti.

Afrika kıtası, tarih boyunca dünyanın en zengin coğrafyalarından biri olmuş, hem doğal kaynakları hem de kültürel çeşitliliğiyle mevcut zenginliğini Batılılarla karşılaşana kadar korumuştur. Ancak bu zenginlik, özellikle 19. yüzyıldan itibaren ve yine özellikle '*Pax Ottomana*' terimiyle ifade edilen Osmanlı'nın tüm küre için sağladığı barışın yıkılmasının ardından Avrupa'nın büyük sömürgeci güçlerinin ilgisini çekmiş ve Afrika'nın büyük bölümü işgale uğramıştır. Kolonyalizm, Afrika'nın toplumsal, ekonomik ve kültürel yapısında derin izler bırakmış, halklar üzerinde baskı ve sömürüye dayalı bir düzen kurulmuştur. Ancak Afrika halkları, bu düzene karşı mümkün olduğunca direniş göstermiş hem silahlı mücadelelerle hem de entelektüel ve kültürel alanda verdiği savaşlarla kolonyalizme karşı koymuştur. Bu direniş, Afrika edebiyatında da güçlü bir şekilde kendini göstermiştir.

AFRİKA'DA KOLONYALİZMİN KÖKENLERİ

Kolonyalizmin Afrika'daki başlangıcı, 15. yüzyılda Avrupalı güçlerin kıtaya ayak basmasıyla gerçekleşti. Portekiz ve İspanya, Batı Afrika kıyılarında ilk ticaret kolonilerini kurarken, 19. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'nın diğer büyük güçleri kıtanın büyük bir bölümünü işgal etmeye başladı. 1884-1885 yıllarında yapılan *Berlin Konferansı*, Afrika'nın Avrupalı güçler arasında paylaşılmasının resmileştiği bir dönüm noktası oldu. Bu konferansta kıtanın haritası adeta cetvelle çizilmiş ve Fransa, İngiltere, Belçika, Almanya, Portekiz gibi ülkeler Afrika'nın farklı bölgelerinde sömürge koloniler kurmuşlardır.

Batılı güçlerin Afrika'daki işgal ve sömürüsünün etkileri son derece yıkıcı olmuştur. Yerel halklar, tarımsal üretimden ticarete kadar her alanda sömürülmüş, yerel diller, dinler ve kültürler baskı altına alınmıştır. Sömürge yönetimleri, Batı değerlerini yerleştirmeye çalışmış ve Afrika halklarını asimile etmeyi amaçlamıştır. Eğitim sisteminden yönetim yapısına kadar pek çok alanda sömürgeci güçlerin dayatmaları, yerel toplumları köklerinden koparmayı hedeflemiştir.

AFRİKA'DAKİ DİRENİŞ HAREKETLERİ

Kolonyalizmin başlangıcından itibaren Afrika halkları, bu baskıya karşı direniş göstermiştir. Afrika'daki direniş hareketleri, genellikle iki temel biçimde ortaya çıkmıştır: birincisi silahlı mücadeleler, ikincisi ise kültürel ve entelektüel alanda verilen savaşlar.

Silahlı direniş hareketleri, Afrika'nın pek çok bölgesinde bağımsızlık için verilen mücadelelerin başını çekmiştir. Cezayir'de Fransa'ya karşı başlatılan *Bağımsızlık Savaşı (1954-1962)*, Afrika'daki en kanlı ve en sembolik direniş hareketlerinden biridir. Yine Kenya'da *Mau Mau İsyanı (1952-1960)*, İngiliz sömürge yönetimine karşı verilen önemli bir silahlı mücadeledir. Bu isyanlar, Afrika halklarının özgürlük ve bağımsızlık taleplerinin ne denli güçlü olduğunu gösteren örneklerdir. Ancak direniş sadece silahla verilmemiştir. Aynı zamanda Afrika halkları, entelektüel ve kültürel alanlarda da kolonyalizme karşı mücadele etmiştir. Bu mücadelede edebiyat ve sanat, başat bir rol oynamıştır. Yazarlar, şairler ve entelektüeller, sömürgeci baskıya karşı halkın sesi olmuş, yazdıklarıyla hem yerel halkları bilinclendirmiş hem de uluslararası kamuoyunu harekete geçirmiştir. Afrika'nın kültürel direnişi, işgalci güçlerin dayattığı kimlik ve değer sistemlerine karşı bir savunma hattı oluşturmuştur.

Bağımsızlık Savaşı (1954-1962)

Cezayir Bağımsızlık Savaşı, 1954-1962 yılları arasında Cezayir'in Fransız sömürge yönetimine karşı yürüttüğü bir mücadeledir. Savaş, 1 Kasım 1954'te Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLN) tarafından gerçekleştirilen silahlı saldırılarla başlamış, Cezayir halkının bağımsızlık arzusu ve ulusal kimliğini yeniden kazanma isteğiyle büyümüştür.

Mau Mau İsyanı (1952-1960)

Kenya'da, İngiliz sömürge yönetimine karşı yerli Kikuyu halkı tarafından gerçekleştirilen bir silahlı direniş hareketidir. Bu hareket ya da isyan; toprak kaybı, siyasi dışlanma ve ekonomik eşitsizlik gibi sorunlara tepki olarak başlamıştır. İsyan, hem yerli halkın ulusal kimlik bilincini güçlendirmiş hem de Kenya'nın bağımsızlık mücadelesine zemin hazırlamıştır. 1963'te Kenya'nın bağımsızlığını kazanmasıyla Mau Mau İsyanı, sömürge karşıtı hareketlerin simgelerinden biri haline gelmiştir.

Kolonyalizme karşı yazılan eserler, sadece bir halkın yaşadığı acıları ve baskıları dile getirmekle kalmamış, aynı zamanda bu halkların kültürel varlıklarını savunma amacını da taşımıştır. Afrikalı yazarlar, sömürgeci güçlerin dayattığı dil ve kimlik politikalarına karşı eserlerinde kendi halklarının dillerini, geleneklerini ve kültürel değerlerini ön plana çıkarmışlardır. Afrika'daki bugün kolonyalizm, resmi olarak sona ermiş görünse de etkileri hâlâ hissedilmeye devam etmektedir. Kolonyal dönem, Afrika halklarının tarihsel ve kültürel yapısında derin izler bırakmıştır. Ancak bu izler, aynı zamanda Afrika'nın direniş mirasını da beraberinde getirmiştir. Afrika halkları, sömürgeci güçlerin dayattığı baskılara karşı koyarken, kendi kültürel kimliklerini ve bağımsızlık mücadelelerini de güçlendirmişlerdir.

Edebiyat, bu mücadelenin en önemli araçlarından biri olmaya devam ediyor. Günümüz Afrikalı yazarları, kolonyalizmin ve işgalin mirasıyla yüzleşirken, aynı zamanda halklarının özgürlük ve adalet arayışını dile getirmeye devam ediyorlar. Bu direnişin, Afrika'nın geleceğinde de önemli bir rol oynayacağı açıktır.

CEZAYİR'DE DİRENİŞ EDEBİYATI: YERYÜZÜNE ÖZGÜRLÜĞÜ ÖĞRETMEK

Cezayir, Fransız sömürgeciliğinin en sert biçimde hüküm sürdüğü ve aynı zamanda en güçlü direniş hareketlerinin de geliştiği ülkelerden biridir. 1830 yılında başlayan Fransız işgali, yaklaşık 130 yıl boyunca Cezayir halkını derin bir baskı altına aldı. Bu süreçte, yerel halkın kültürü, dili ve kimliği hedef alınmış, Fransa tarafından yürütülen asimilasyon politikaları ülkenin toplumsal dokusunu parçalamıştır. Ancak Cezayir halkı, bu baskılara karşı büyük bir direniş gösterdi ve 1954'te *Abdülkadir El-Cezairi* önderliğinde başlayan bağımsızlık savaşı, 1962'de zaferle sonuçlandı.

Cezayir direniş edebiyatı, bu mücadelenin hem bir aynası hem de bir sesi olarak ortaya çıktı. Yazarlar ve şairler, edebiyat aracılığıyla işgalin meydana getirdiği zulme karşı dururken, Cezayir halkının bağımsızlık mücadelesine önemli bir entelektüel zemin hazırladılar. Edebiyat, işgalin sadece fiziksel boyutlu bir şey olmadığını, aynı zamanda kimlik ve kültürü yıkan sonuçlar doğurduğunu da anlattı. Bu bağlamda, Cezayir direniş edebiyatı hem bir direnişin aracı hem de bir kültürel hafıza oluşturma yolu haline geldi.

Cezayir direniş edebiyatı, sadece Cezayir halkının yaşadığı acıları ve mücadeleyi anlatmakla kalmaz, aynı zamanda evrensel bir sömürgecilik karşıtı direnişin de parçasıdır. Cezayirli yazarlar, sömürgeci baskılara karşı dururken, aynı zamanda halklarının kültürel varlığını ve kimliğini koruma mücadelesi vermişlerdir. Bu edebiyat hem bir tanıklık hem de bir çağrı niteliğindedir; halkların sömürgecilik karşısındaki direnme gücünü ve bağımsızlık arzularını dile getirir. Cezayir direniş edebiyatı, günümüzde de ilham verici bir örnek olarak kabul edilmektedir. Sadece Cezayir'in değil, tüm Afrika ve dünyanın sömürgecilik karşıtı mücadelelerinde yankı bulan bu eserler, edebiyatın toplumsal değişimdeki rolünü ve gücünü bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Abdülkadir El-Cezairi

1808'de Cezayir'de doğan, Osmanlı İmparatorluğu döneminde önemli bir din ve siyaset adamı olan Abdülkadir El-Cezairi, Cezayir'in Fransız sömürgesine karşı verdiği bağımsızlık mücadelesinin liderlerinden biridir. Çok yönlü ve nitelikli bir düşünür olan El-Cezairi, İslam'ı modern yorumlarla birleştirmiş ve toplumsal reformları savunmuştur. El-Cezairi ayrıca "Cezayir'in Kurtuluşu" için stratejik planlar yapmış, Fransızlarla mücadelede askeri liderlik de yapmıştır.

FRANTZ FANON: SÖMÜRGEÇİLİĞİN KARŞISINDA BİR FİLOZOF

Cezayir direniş edebiyatı denildiğinde ilk akla gelen isimlerden biri, hiç şüphesiz *Frantz Fanon*'dur. *Fanon*, Cezayir'deki bağımsızlık savaşına katılan bir düşünür ve yazar olarak sadece Cezayir'in değil, tüm dünyanın sömürgecilik karşıtı mücadelesinde önemli bir figür haline gelmiştir. Türkçeye *Yeryüzünün Lanetlileri* adıyla çevrilen *Les Damnés de la Terre* adlı eseri, sömürgeciliğin hem psikolojik hem de sosyopolitik etkilerini analiz eden başyapıtlardan biridir. *Fanon*, sömürgeciliğin, sömürge altındaki halkların kimliklerini, dillerini ve zihinlerini nasıl baskı altına aldığını çarpıcı bir şekilde anlatır. Ona göre, sömürgecilik sadece toprakların işgali değil, aynı zamanda bir zihinsel işgal biçimidir. *Fanon*'un Cezayir Bağımsızlık Savaşı sırasında yazdığı eserler, işgalci güçlerin zulmüne karşı verilen mücadelenin entelektüel arka planını sunar-ken, sömürgecilik karşıtı edebiyatın da temellerini atmıştır.

KATEB YACİNE: KİMLİK VE DİL ÜZERİNDEN BİR DİRENİŞ

Cezayir edebiyatının en önemli figürlerinden biri olan *Kateb Yacine*, Fransızca yazmasına rağmen Cezayir halkının bağımsızlık mücadelesine ve kimlik arayışına büyük katkıda bulunmuştur. *Yacine*, eserlerinde *Cezayir*'in Fransız sömürgeciliği altındaki durumunu ve halkın yaşadığı

kimlik bunalımını derin bir şekilde işler. Türkçeye de çevrilen *Nedjma* adlı eseri, Cezayir'in bağımsızlık mücadelesini ve Cezayir halkının özgürlük arayışını sembolize eden en önemli eserlerden biri olarak kabul edilir.

ÖNEMLİ İSİMLER VE ESERLER

Cezayir'de işgal ve sömürüye karşı direniş edebiyatı, özellikle Fransız sömürge yönetimine karşı verilen mücadelenin bir yansıması olarak gelişmiştir. Bu edebiyat, Cezayir halkının özgürlük arzusunu, kimlik arayışını ve bağımsızlık mücadelesini konu alır. İşgal döneminde ve sonrasında, bu mücadeleyi destekleyen pek çok yazar ve şair, eserlerinde işgalin yıkıcı etkilerini, halkın direnişini ve Cezayir'in kültürel değerlerini öne çıkarmıştır.

1. Frantz Omar Fanon (1925-1961)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Yeryüzünün Lanetlileri* (1961),
- ◆ *Siyah Deri Beyaz Maskeler* (1952)

Frantz Fanon, sömürgeciliğin psikolojik ve sosyolojik etkilerini inceleyen bir filozoftur. *Yeryüzünün Lanetlileri* adlı kitabı, sömürgecilğe karşı direnişin tüm dünyadaki en önemli eserlerinden biri olarak kabul edilir. *Fanon*, Cezayir'in bağımsızlık mücadelesine aktif olarak katılmış ve *Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi* (FLN) ile çalışmıştır. Kitapları, hem sömürgecilik karşıtı hareketlerin teorik temellerini atmış hem de Cezayir direnişine ilham vermiştir. Fanon, sömürgeciliği sadece siyasi ve toplumsal bir sorun olarak değil, aynı zamanda psikolojik bir sorun olarak temellendirmiştir.

2. Kateb Yacine (1929-1989)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Nedjma* (1956),
- ◆ *Le Polygone Étoilé*, (1966)

Kateb Yacine, şair, oyun yazarı ve entelektüel. Cezayir edebiyatının önde gelen figürlerinden biridir. Sömürgecilik karşıtı edebiyatın tüm dünyadaki en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul

Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLN):

1954 yılında Cezayir'in Fransız sömürge yönetimine karşı bağımsızlık mücadelesini yürütmek amacıyla kurulan siyasi ve askeri bir örgüttür. Cezayir Bağımsızlık Savaşı'nın önemli bir parçası olan FLN, 1962'de Cezayir'in bağımsızlığını kazanmasında kilit bir rol oynamıştır. Cezayir'in modern tarihindeki en önemli siyasi yapı ve hareketlerden biri olarak kabul edilir.

La Trilogie Algérienne:

Cezayirli yazar Mohammad Dib'in üç romandan oluşan eseri. Bu üçleme, Cezayir'in Fransız sömürgeci altındaki yaşamını, bağımsızlık mücadelesini ve toplumun dönüşümünü derinlemesine anlatmaktadır.

1. La Grande Maison (1952): Cezayir'deki bir ailenin yaşamına odaklanarak, sömürgecilik altındaki zorlukları ve toplumsal dinamikleri ortaya koyan bu kitap, "aile"nin içsel çatışmaları ve sosyal statüleri üzerinden Cezayir toplumunun yapısını irdelemektedir.

2. L'Incendie (1954): Bağımsızlık mücadelesinin alevlendiği bir dönemde, toplumsal ve politik çalkantıları ele alan bu kitap, Cezayir halkının toplumsal çıkmazlarını ve tepkisini merkeze taşımaktadır.

3. La Fin des Algèrès (1959): Savaşın getirdiği yıkım ve değişimle birlikte, bireylerin yaşamlarındaki dönüşümleri anlatan/inceleyen bu kitap, üçlemenin son kitabıdır.

edilir. *Nedjma* adlı romanı, Cezayir'in sömürgecilik altındaki karmaşık yapısını, Arap ve Berberi kültürlerinin iç içe geçmişliğini ve halkın bağımsızlık mücadelesini simgeleyen bir başyapıttır. Cezayir halkının hem bireysel hem de toplumsal bir kimlik arayışını anlatır. Roman, sadece bir özgürlük mücadelesini değil, aynı zamanda bir milletin doğuşunu ve varoluşunu simgeler.

3. Mohammed Dib (1920-2003)

Önemli Eserleri

- ◆ *La Grande Maison* (1946),
- ◆ *L'Incendie* (1954)

Mohammed Dib, Fransızca yazan en önemli Cezayirli yazarlardan biri olarak kabul edilmektedir. Cezayir'in bağımsızlık sürecini tarihsel bir perspektiften ele alan, bireysel ve kolektif direnişin önemini vurgulayan *Cezayir Üçlemesi (La Trilogie Algérienne)* adı verilen edebi serisi Cezayir halkının hem günlük yaşamını hem de bağımsızlık mücadelesini anlamak açısından kilit bir eserdir. Dib, Cezayir'in sömürgecilik ve bağımsızlık dönemlerinin tanığı olarak yazdığı eserlerle sömürgecilik karşıtı direniş edebiyatının tüm dünyadaki en önemli temsilcilerinden birisi olmuştur.

4. Mouloud Feraoun (1913-1962)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Le Fils du Pauvre* (1950),
- ◆ *La Terre et le sang* (1953)

Feraoun, *Kabylie* bölgesindeki Berberi halkının yaşamını, sömürgeciliğin getirdiği acıları ve toplumsal değişimi yansıtan eserler yazmıştır. *Le Fils du Pauvre (Fakirin Oğlu)* yarı otobiyografik bir eser olup, onun en bilinen ve en önemli çalışmasıdır. Fransız işgali altında bir Berberi olarak yaşadığı zorlukları dile getiren roman, direniş edebiyatının önemli örnekle-

rindendir. Eserlerinde, Cezayir'in Berberi kültürünü, Fransız sömürgeciliğini ve halkın yaşadığı ekonomik ve toplumsal sorunları merkeze alan Feraoun, hem Cezayir edebiyatında hem de Fransızca yazılmış post-kolonyal edebiyatın en önemli isimlerinden biri olarak kabul edilir. Cezayir Bağımsızlık Savaşı'na destek verdiği gerekçesiyle Bağımsızlık'tan çok kısa bir süre önce Fransızlar tarafından öldürüldü.

5. Assia Djebar (1936-2015)

Önemli Eserleri:

- ◆ *L'Amour, La Fantasia* (1985),
- ◆ *Femmes d'Alger dans Leur Appartement* (1980)

Assia Djebar, yazar, film yönetmeni ve akademisyen. Eserlerinde özellikle Cezayirli kadınların işgal altındaki yaşamlarını, onların mücadelelerini ve direnişlerini konu edinmiştir. Cezayir direnişi sırasında kadınların oynadığı rolü ve onların bası altında varoluş mücadelelerini işlemektedir. Assia Djebar, Cezayirli kadınların tarihini ve sesini dünyaya duyuran, Fransızca yazan bir yazar olarak sömürgecilik karşıtı edebiyatın en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilir.

6. Malik Haddad (1927-1978)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Je t'offrirai une gazelle* (1959),
- ◆ *L'élève et la leçon* (1960)

Malek Haddad, yazar, şair ve gazeteci. Cezayir'in Fransız sömürgeci olduğu dönemde öne çıkan önemli bir entelektüeldir. Haddad, yazılarını Fransızca kaleme almış, ancak Fransa'nın Cezayir üzerindeki sömürgeci politikalarını sert bir dille eleştirmiştir. Cezayir'in bağımsızlık mücadelesine hem doğrudan hem de edebi eserleriyle katkı sağlayan Haddad, Cezayir'in bağımsızlığını kazandıktan sonra Fransızca yazmayı bırakması ile tanınır.

Kabylie:

Cezayir'in kuzeydoğusunda yer alan, dağlık bir bölgedir. Berberi kültürü ve kimliğinin önemli bir merkezi olarak kabul edilir. Kabylie bölgesi, ayrıca siyasi ve sosyal hareketlere de ev sahipliği yapmış, Cezayir'in bağımsızlık mücadelesinde önemli bir rol oynamıştır.

Le Fils du Pauvre:

Feraoun tarafından 1950 yılında yayımlanan bu roman Cezayir'in sömürge dönemindeki yaşamı ve toplumsal yapısını merkeze taşımaktadır. Roman, yoksul bir ailenin çocuğu olan genç bir erkek karakterin gözünden, Cezayir'deki ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri ve kimlik arayışını işlerken, aynı zamanda yazarın yaşamından kesitler de taşımaktadır. *Le Fils du Pauvre*, sadece bir bireyin hikâyesi değil, aynı zamanda Cezayir'in tarihsel bağlamında daha geniş bir sosyal eleştiri/inceleme olarak okunmalıdır.

Mémoire sur l'Algérie:

Emir Abdülkadir tarafından 1850'lerde kaleme alınmış bu eser; Cezayir'in tarihi, kültürel yapısı ve toplumsal sorunları üzerine yazılmış önemli bir belge niteliğindedir. Abdülkadir, eserde hem Cezayir'in yerel halkının yaşamını hem de Fransız sömürge yönetiminin etkilerini derinlemesine incelemektedir. Abdülkadir, eserinde Cezayir'in coğrafi, sosyal ve dini yapısını açıklarken, aynı zamanda sömürgeci güçlere karşı direnişinin felsefi ve stratejik temellerini de ele alır. Eser, onun düşüncelerini, liderlik vasıflarını ve bağımsızlık arzularını yansıtır. "Mémoire sur l'Algérie," sadece tarihsel bir belge değil, aynı zamanda Cezayir kimliğinin ve kültürünün yeniden inşası açısından da önemli bir kaynaktır.

7. Emir Abdülkadir (1808-1883)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Kitâb al-Mawâqif* (1860),
- ◆ *Mémoire sur l'Algérie* (1848)

Emir Abdülkadir (Abdülkadir El-Cezairi), Cezayir'in Fransız işgaline karşı verdiği direnişi organize eden ve yöneten lider, filozof ve sufidir. Fransız sömürgeciliğine karşı gösterdiği direnişle, bağımsızlık mücadelesinde simgesel bir figür haline gelmiştir. Aynı zamanda adil tavrı ve barış yanlısı duruşuyla hem İslam dünyasında hem de Batı'da büyük saygı kazanmıştır. *Mémoire sur l'Algérie* (Cezayir Üzerine Hatıralar) adlı eserinde, Fransız işgaline karşı verilen mücadeleyi aktarmıştır. Eserin hangi tarihte yayımlandığına dair net bilgi olmamakla birlikte, Abdülkadir'in gözlemlerini ve Cezayir'de yaşanan olayları belgelendiren bu çalışma, Cezayir'in Fransız sömürge yönetimi altındaki durumunu anlamak açısından önemli bir kaynak olarak kabul edilir.

8. Malik bin Nebi (1905-1973)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Les Conditions de la Renaissance* (1948),
- ◆ *Vocation de l'Islam*, (1954)

Malik bin Nebi, Cezayirli düşünür, yazar ve entelektüel olarak İslam dünyasının moderniteyle karşı karşıya kaldığı sorunlara dair geliştirdiği teorilerle tanınan Nebi, Cezayir'in sömürgecilik ve bağımsızlık dönemlerinde İslam düşüncesi ve toplumsal kalkınma üzerine çalışmalar yapmıştır. Fiziksel sömürgecilikten kurtulma sonrası zihinsel sömürgecilikten de kurtulmanın önemini vurgulamıştır. Özelde Cezayir'e, genelde Batı sömürgeciliğine maruz

kalmış tüm dünya halklarına Batı'yı taklit etmek yerine, kendi entelektüel miraslarını yeniden canlandırmaları gerektiğini söylemiştir. Eserleri, Cezayir'in bağımsızlık mücadelesinde entelektüel bir zemin oluşturmuş ve İslam'ın modern direnişlerdeki rolüne vurgu yapmıştır.

9. Nabile Farès (1940-2016)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Le Champ des Oliviers* (1972),
- ◆ *L'exil et le désarroi* (1975)

Nabile Farès, Cezayirli bir yazar, şair, filozof ve psikiyatr. Farès, hem Fransızca hem de Cezayirli kimliğiyle yazan, sömürgecilik sonrası edebiyatın önemli isimlerinden biridir. Cezayir'in bağımsızlık mücadelesinden sonra yazdığı eserler, bireysel kimlik arayışından, sömürgeciliğin bıraktığı derin izlere kadar geniş bir yelpazeyi kapsar.

10. Mouloud Mammeri (1917-1989)

Önemli Eserleri:

- ◆ *L'Opium et le Bâton* (1965),
- ◆ *Le Sommeil du Juste* (1955)

Mouloud Mammeri, yazar, şair, dilbilimci, antropolog ve akademisyen. İslam ve Berberi kültürünü edebi eserlerinde birleştirerek, Cezayir halkının kimlik mücadelesini ve Fransız sömürgeciliğine karşı direnişini işler. Mammeri, İslam'ın Cezayir kültüründeki önemini ve halkın bu kültürle birlikte sömürgeci güçlere karşı nasıl direndiğini yansıtan eserler vermiştir. Cezayir'in en önemli entelektüellerinden biri olarak kabul edilen Mammeri, eserlerinde sömürgecilik, kimlik ve kültürel asimilasyon gibi temaları işler.

GÜNEY AFRIKA'DA DİRENİŞ EDEBİYATI: DÜNYANIN BÜTÜN İSRAİLLERİNE KARŞI

Hollanda Doğu Hindistan Şirketi (VOC):

1602 yılında Hollanda'nın Amsterdam şehrinde kurulan ve dünyanın ilk çok uluslu şirketlerinden biri olarak kabul edilen kuruluş, VOC, Hindistan ve Güneydoğu Asya'daki baharat ticaretini kontrol etmek amacıyla kurulmuş, özellikle pahalılığı nedeniyle değerli olan baharatların üretimi ve ticaretiyle ilgilenmiştir. Şirket, Hollanda'nın denizcilik gücünü kullanarak Asya'daki ticaret yollarını monopolize etmiş ve kendi bölgelerinde koloniler kurmuştur. VOC, askeri güç kullanma yetkisine sahipti ve bu nedenle savaş gemileri ve askeri birlikler bulunduruyordu.

Khoisan:

Güney Afrika'da yaşayan ve tarihsel olarak avcı-toplayıcı yaşam tarzına sahip olan etnik grup.

Güney Afrika'nın sömürü tarihi, 17. yüzyılda *Hollanda Doğu Hindistan Şirketi (VOC)* tarafından Cape Town'da bir ikmal istasyonu kurulmasıyla başladı ve sonraki dönemlerde İngiliz hâkimiyeti ve apartheid rejimi ile sürdü. Tarihe 'apartheid rejimi' olarak geçen ve neredeyse 2000'li yılların başına değil süren sömürü düzeni de İngiltere sömürgeciliğinden başka bir şey değildi. Yani İngilizler 1795'te işgal ettiği bölgede kurdukları düzenle 2000'li yılların başına kadar varlıklarını fiziki olarak sürdürmüşlerdi.

Hollandalılar, yerel *Khoisan* halkının toprakları ele geçirdi ve bölgede Avrupalı çiftçiler (*Boerler*) yerleşim kurmaya başladı. Khoisan halkı, topraklarının zorla alınmasına ve maruz kaldıkları hastalıklar nedeniyle büyük bir nüfus kaybına uğradı. Bu dönemde kölelik yaygın olarak uygulandı. Hollandalılar, *Cape Kolonisi*'ni tarım, hayvancılık ve ticaret merkezi haline getirerek bölgenin doğal kaynaklarını sömürmeye başladı. Koloni, giderek genişleyen bir yerleşim alanına dönüştü ve bu da yerli halkın daha fazla öldürülmesine yol açtı. Güney Afrika'da sömürgecilik karşıtı direniş edebiyatının ilk örneklerini de bu zaman diliminde görmeye başlarız.

Güney Afrika'daki Hollanda işgali döneminde edebi direniş, büyük oranda sözlü edebiyat ve geleneksel hikâye anlatımı biçiminde kendini göstermiştir. Khoisan ve diğer yerli halklar, sözlü hikâye anlatımı, şarkılar, şiirler ve masallar yoluyla kültürlerini ve direnişlerini canlı tutmuşlardır. Bu sözlü gelenekler, sömürgeci güçlerin dayattığı dil ve kültürün dışında, kendi kimliklerini koruma çabası içinde olan topluluk-

lar arasında aktarılmıştır. Benzer direniş, Hollanda şartlarından daha ağır şekilde gerçekleşen İngiliz sömürü döneminde de devam etmiştir.

Güney Afrika, 20. yüzyılın büyük bir bölümünde apartheid adı verilen ırk ayrımcılığı sisteminin baskısı altında kaldı. 1948'de resmen uygulamaya konulan apartheid rejimi, beyaz azınlığın siyah çoğunluk üzerindeki siyasi, ekonomik ve sosyal üstünlüğünü koruma amacı güdüyordu. Bu sistem, Güney Afrika halkının özgürlük ve eşitlik arayışını engelledi ve ülkede derin yaralar açtı. Ancak Güney Afrika halkı, bu baskıya karşı büyük bir direniş gösterdi. Direnişin en güçlü ifade biçimlerinden biri de edebiyat oldu. Güney Afrika direniş edebiyatı, apartheid rejimine karşı mücadelede önemli bir rol oynayarak hem yerel halkın hem de uluslararası toplumun dikkatini bu zulme çekti.

APARTHEİD REJİMİNİN YIKICI ETKİLERİ

Apartheid, Güney Afrika'nın toplumsal yapısını kökünden değiştiren bir sistemdi. Siyahlar, zorunlu yerleşim bölgelerine sürülmüş, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi temel insan haklarından mahrum bırakılmıştı. Toprak mülkiyeti, iş olanakları ve siyasi haklar tamamen beyaz azınlığın kontrolü altındaydı. Apartheid, sadece siyahları değil, Asyalıları ve renkli (melez) grupları da kapsayan bir ayrımcılık sistemiyle tüm toplumun yapısını ayrıştırmıştı.

Bu baskıcı sisteme karşı gösterilen direniş hem silahlı hem de entelektüel alanda sürdü. Güney Afrikalı yazarlar, apartheid'in acımasız doğasını ve bu rejimin halk üzerindeki yıkıcı etkilerini edebi eserlerinde dile getirdiler. Edebiyat, apartheid'in getirdiği adaletsizliklere karşı bir ses olurken, aynı zamanda özgürlük ve eşitlik mücadelesinin de bir aracı haline geldi.

Boerler:

Güney Afrika'nın tarihi ve kültürel yapısında önemli bir yere sahip olan, genellikle Hollandalı kökenli çiftçi ve yerleşimcileri tanımlayan bir terimdir. 17. yüzyılda Hollanda'nın Doğu Hindistan Şirketi tarafından kurulan Cape Kolonisi'nde yaşayan bu insanlar, çoğunlukla Hollanda, Almanya ve Fransa'nın Huguenot bölgelerinden gelen göçmenlerden oluşur. 19. yüzyılda Boerler, İngiliz sömürge yönetimiyle çatışmalara girmiştir. Bu çatışmalar, Boer Savaşları olarak bilinen ve 1880-1881 ile 1899-1902 yılları arasında gerçekleşen iki büyük savaşı kapsamaktadır.

Cape Kolonisi:

1652 yılında Hollanda'nın Doğu Hindistan Şirketi tarafından kurulan Güney Afrika'daki ilk sömürge'dir. Başlangıçta bir dinlenme noktası olarak düşünülen bu koloni, zamanla tarım ve şarap üretimi için büyütülmüştür. 18. yüzyılın sonlarında İngiltere tarafından ele geçirilen koloni, Boer yerleşimcileriyle İngiliz yönetimi arasında çatışmalara yol açtı.

“*Down Second Avenue*”:

Es'kia Mphahlele'nin 1959 yılında yayımladığı romanı... Roman, Güney Afrika'nın apartheid dönemindeki ırk ayrımcılığını ve yerli halkın yaşamını derinlemesine ele almaktadır. Mphahlele, eserinde, Johannesburg'un Siyah topluluklarının günlük yaşamlarını, sosyal zorluklarını ve kimlik arayışlarını samimi bir dille aktarır. Roman, güçlü bir otobiyografik boyut taşıırken, apartheid rejimine karşı eleştirel bir bakış sunmakta ve aynı zamanda umut, dayanışma ve direniş temalarını merkeze taşımaktadır.

ES'KIA MPHAHLELE: GÜNEY AFRIKA'NIN ENTELEKTÜEL DİRENİŞÇİSİ

Güney Afrika direniş edebiyatının en önemli isimlerinden biri, Es'kia Mphahlele'dir. Mphahlele, apartheid'e karşı entelektüel direnişle tanınan bir yazardı. Eserlerinde, apartheid rejiminin bireyler ve topluluklar üzerindeki etkisini derinlemesine ele aldı. Mphahlele, kendi hayatında da apartheid'in acılarını yaşamış ve bu deneyimlerini yazılarına aktarmıştır. Sürgüne gönderildiği yıllarda, apartheid'in uluslararası boyutunu da ele alan yazıları hem Güney Afrika'daki hem de dünya genelindeki direniş hareketlerine entelektüel bir zemin oluşturdu.

Mphahlele'nin eserleri, sadece bir sistem eleştirisi olmakla kalmaz, aynı zamanda bir toplumun ruhunu ve kimliğini yeniden inşa etme çabasını da içerir. Güney Afrika halkının dayanıklılığını ve direniş gücünü anlatan eserleri, apartheid rejimine karşı bir başkaldırı niteliğindedir. *Down Second Avenue* adlı otobiyografik romanı, apartheid dönemi Güney Afrika'sında siyah bir birey olarak yaşamının zorluklarını ve bu sisteme karşı verilen mücadeleyi anlatan önemli bir eserdir.

J.M. COETZEE: APARTHEID KARŞISINDA İNSANI YAZMAK

Güney Afrika'daki direniş edebiyatı, apartheid rejimine karşı verilen hem politik hem de kültürel bir mücadeleyi kapsar. *Alan Paton*, *Nadine Gordimer* gibi yazarlar, apartheid rejimine doğrudan karşı çıkan ve insan hakları ile adaleti savunan eserler üretmişlerdir. Coetzee, bu direniş edebiyatı içerisinde daha felsefi ve insan doğasını sorgulayan bir duruş sergiler. Onun eserleri, apartheid rejimini sadece bir siyasi sorun olarak ele almaz, aynı zamanda insanın içsel dünyasında oluşturduğu ahlaki boşluğu ve bireyin zulüm karşısındaki çaresizliğini anlatır.

J.M. Coetzee, Güney Afrika'nın apartheid dönemi ve sonrası koşullarında şekillenen önemli bir yazar olarak, Güney Afrika'daki direniş edebiyatının en etkili isimlerinden biri kabul edilir. Coetzee'nin eserleri, apartheid'in toplum üzerindeki yıkıcı etkilerini, insan hakları ihlallerini ve bu süreçte bireylerin yaşadığı ahlaki ikilemleri derinlemesine ele alır. Ancak Coetzee, direniş edebiyatı çerçevesinde klasik bir aktivist ya da politik bir yazar gibi hareket etmez. Onun direnişi, daha ince, felsefi ve sembolik bir boyuttadır. Eserlerinde, apartheid rejiminin baskıcı yapısına karşı ahlaki bir duruş sergilerken, insanın içsel çatışmalarını ve toplumsal yapının birey üzerindeki etkilerini işler.

Nadine Gordimer:

1923'te Güney Afrika'nın Springs kentinde doğan ve 2014'te hayatını kaybeden yazar ve aktivist. Apartheid rejimine karşı edebi ve politik duruşuyla tanınan Gordimer, roman, kısa hikâye ve deneme gibi çeşitli türlerde eserler vermiştir. En bilinen eserleri arasında *Ayartma* ve *Yaşamaya Bak* bulunmaktadır. 1991'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanarak, Afrika kökenli yazarlar arasında bu ödülü alanlardan biri olmuştur. Gordimer'in yazıları, ırk, adalet, toplumsal eşitlik ve insan hakları gibi temaları işlerken, Güney Afrika'nın karmaşık sosyal yapısını da ele almaktadır.

EDEBİYATIN APARTHEİD'E KARŞI MÜCADELESİ

Güney Afrika'da direniş edebiyatı, apartheid'e karşı verilen mücadelenin en önemli araçlarından biri olmuştur. Yazarlar ve şairler, eserleriyle apartheid'in adaletsizliklerini ifşa etmiş ve bu sisteme karşı direnişin entelektüel temelini atmışlardır. Bu edebiyat, sadece Güney Afrika halkının yaşadığı acıları ve baskıları dile getirmekle kalmamış, aynı zamanda uluslararası kamuoyunun apartheid'e karşı harekete geçmesine de katkı sağlamıştır. Apartheid rejimi, edebiyatı baskı altına almaya çalışmış, sansür uygulamış ve yazarlara karşı şiddetle yanıt vermiştir. Ancak bu baskılar, Güney Afrikalı yazarları susturmak yerine daha da güçlendirmiştir. Edebiyat, apartheid'e karşı direnişin bir simgesi haline gelmiş ve Güney Afrika halkının özgürlük mücadelesinin ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Sonuç olarak Güney Afrika direniş edebiyatı, apartheid'e karşı verilen mücadelenin hem bir aracı hem de bir hafızası olmuştur. Bu edebiyat, zulmün karşısında özgürlüğü, adaletsizliğin karşısında eşitliği savunan bir ses olarak tarihe geçmiştir. Güney Afrika'nın apartheid sonrası döneminde de bu edebiyatın yankıları sürmektedir. Edebiyat, toplumsal değişimin bir aracı olarak önemini korurken, aynı zamanda geçmişin travmalarını ve bu travmalara karşı verilen mücadelenin mirasını yaşatmaya devam ediyor.

EN ÖNEMLİ İSİMLER VE ESERLER

Güney Afrika'da işgal ve sömürüye karşı direniş edebiyatı, özellikle apartheid rejimine karşı verilen mücadeledenin bir parçası olarak önemli bir rol oynamıştır. Bu edebiyat, Güney Afrikalıların ırksal ayrımcılık, baskı ve sömürüye karşı verdikleri mücadelenin sesi olmuş ve ulusal kimlik, adalet, özgürlük gibi temaları işlemiştir. Güney Afrika'daki direniş edebiyatı hem yerel hem de küresel düzeyde, apartheid karşıtı hareketin edebi bir yansıması olarak dikkat çeker.

1. Abdullah Harun (1924-1969)

Önemli Eserleri: Doğrudan kaleme aldığı edebi eserleri bulunmuyor olsa da Abdullah Harun, makaleleri ve geniş kitleleri etkileyen konuşmaları Güney Afrika'daki işgal ve ayrımcılık karşıtı edebiyata büyük bir ilham kaynağı olmuştur.

İmam Abdullah Harun, Güney Afrika'daki apartheid rejimine karşı önemli Müslüman direniş liderlerinden biridir. Bir imam ve aktivist olan Harun, apartheid rejimini eleştiren vaazlarıyla tanınmıştır. 1969 yılında rejim tarafından gözaltına alınıp öldürüldü ve ölümü, Müslüman toplumu ve daha geniş çevreleri harekete geçiren önemli bir olay oldu. Harun'un vaazları ve yazıları, apartheid'e karşı direnişin manevi temellerini oluşturmuştur.

2. Achmat Dangor (1948-2020)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Bitter Fruit* (2001),
- ◆ *Kafka's Curse* (1997)

Achmat Dangor, apartheid döneminde ve sonrasında edebi eserleriyle Güney Afrika'nın siyasal ve sosyal sorunlarını ele almış bir yazar ve aktivisttir. *Bitter Fruit* adlı romanı, apartheid döneminin mirasını ve Güney Afrikalıların yaşadığı travmaları

işler. Dangor'un eserlerinde Müslüman kimliği, çok kültürlü bir toplumda ırkçılık ve apartheid sonrası toplumsal çatışmalar öne çıkar. Dangor, aynı zamanda Güney Afrika'daki Müslüman topluluğun apartheid karşıtı direnişteki rolünü yansıtır.

3. Alan Paton (1903-1998)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Cry, the Beloved Country*,
(*Ağla Sevgili Yurdum*, 1948),
- ◆ *Too Late the Phalarope*,
(*Çok Geç Phalarope*, 1953)

Alan Paton, yazar, eğitimci ve apartheid karşıtı aktivisttir. Eserleri, Güney Afrika'daki ırkçılık, ayrımcılık, adalet ve insan hakları konularını derinlemesine işler. Paton'un eserleri, özellikle Güney Afrika'nın siyasal ve toplumsal koşullarını anlatması açısından önemlidir. Türkçeye de çevrilen ve dünya çapında büyük yankı uyandıran *Ağla Sevgili Yurdum*, adlı kitabı Güney Afrika'nın apartheid dönemindeki sosyal sorunlarını, özellikle siyahların yaşadığı yoksulluğu, beyazlar ve siyahlar arasındaki gerginliği ele alır. Eser, Güney Afrika'nın geleceğine dair umut ve acıyı harmanlayan bir başyapıttır.

4. Zuleikha M. Mayat (1937-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Indian Delights*, (1961),
- ◆ *A Treasure Trove of Memories: Reflections and Narratives of Durban's Indian Pioneers* (2007)

Zuleikha M. Mayat, (Züleyha M. Mayat) Güney Afrika'nın önemli aktivist, yazar ve toplumsal liderlerinden biridir. Özellikle Güney Afrika'daki Hintli kadınların hakları, eğitimi ve sosyal statüsünün iyileştirilmesi konusunda önemli katkılarda bulunmuştur.

Zuleikha Mayat'ın toplumsal meselelerde aktif bir rol oynadığı ve Güney Afrika'daki Müslüman topluluğun yaşamını etkileyen yazılar kaleme aldığı bilinmektedir. Zuleikha M. Mayat, bir yazar ve aktivist olarak, özellikle apartheid rejimi döneminde kadınların karşılaştığı zorlukları anlatmıştır. En bilinen eserlerinden biri olan *Indian Delights*, her ne kadar yemek kitabı olarak bilinse de bu eser, Güney Afrika'daki Hint kökenli Müslüman topluluğun yemek kültürünü yaşatan ve gelecek nesillere aktaran önemli bir kaynak eserdir.

5. Farida Karodia (1942-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Daughters of the Twilight* (1986),
- ◆ *Other Secrets* (2000)

Farida Karodia, Hint kökenli bir Güney Afrikalı olan Karodia, apartheid rejiminin etkilerini ve bununla birlikte toplumsal eşitsizlik, ırkçılık, göçmenlik ve kimlik sorunlarını eserlerinde derinlemesine işler. Hem Güney Afrika'daki Hintli topluluğun yaşadığı deneyimleri hem de apartheid rejiminin insanlar üzerindeki yıkıcı etkilerini gözler önüne serer. Romanlarında özellikle sürgün hayatını ve Güney Afrika'daki ırksal gerilimleri vurgular. *Other Secrets* adlı romanında, apartheid döneminde ve sonrasında Güney Afrika'da büyüyen Hint kökenli bir ailenin iç dünyasını keşfeder. Aile ilişkileri, kadınların hayat mücadelesi ve kimlik arayışı gibi temalar bu romanda ön plana çıkar. Eser, aynı zamanda göç, kimlik ve nesiller arasındaki değişimi ele alır.

6. Rayda Jacobs (1947-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *The Slave Book (Köle Kitabı, 1998)*,
- ◆ *Confessions of a Gambler (2003)*

Rayda Jacobs, yazar, film yapımcısı ve aktivisttir. Güney Afrika'nın çok kültürlü yapısını, ırksal ve dini kimlik meselelerini ve apartheid rejiminin etkilerini ele alan eserleriyle tanınır. Jacobs, eserlerinde kadın perspektifinden Güney Afrika'daki sosyal, kültürel ve politik zorlukları derinlemesine inceler. Ayrıca, apartheidten sonra da Güney Afrika toplumunun içinden geçtiği dönüşüm süreçlerini ve toplumsal dinamikleri anlatır. Jacobs'un *The Slave Book*, adlı en bilinen romanı, 19. yüzyılın Cape Town'unda geçer ve kölelik döneminde Güney Afrika'da Müslüman bir ailenin yaşadığı zorlukları ve toplumsal baskıları anlatır.

7. Bessie Head (1937-1986)

Önemli Eserleri:

- ◆ *When Rain Clouds Gather (1968)*,
- ◆ *Maru (1971)*

Beyaz bir kadının ve siyah bir adamın oğlu olarak 1937 Güney Afrika'sında doğdu. Doğum sonrası o dönemin -İngilizler tarafından inşa edilen- ırksal ayrımcılık yasaları nedeniyle annesi, Bessie'yi doğurduktan sonra psikiyatri hastanesine kapatıldı. Bessie, bir yetimhanede büyüdü. Çocukluğunda yaşadığı bu travmatik deneyimler, eserlerinde sıklıkla işlediği kimlik ve aidiyet temalarının temelini oluşturdu. Head, apartheid rejiminin baskısı altında yaşamış, sonrasında Botswana'ya sürgüne gitmiş bir yazardır. Bessie Head, Afrika edebiyatının en etkili isimlerinden biridir ve özellikle kadınların, azınlıkların ve toplumsal olarak dışlanmış bireylerin hikâyelerini anlatan bir yazar olarak bilinir.

8. Dennis Brutus (1924-2009)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Sirens, Knuckles and Boots* (1963),
- ◆ *Letters to Martha and Other Poems from a South African Prison* (1968)

Dennis Brutus, Güney Afrika'nın ırk ayrımcılığı politikası nedeniyle Olimpiyat Oyunları'ndan men edilmesi için yürüttüğü kampanyayla tanınan aktivist, eğitimci, gazeteci ve şair. Şiirlerinde apartheid rejiminin zulmünü, haksızlıklarını ve insanlık dışı uygulamalarını sert bir dille eleştirir. Brutus'un şiirleri, apartheid rejiminin baskıcı yapısını, bireylerin bu rejim karşısındaki mücadelelerini ve insan hakları ihlallerini anlatır. Şiirlerinde sıklıkla direniş, özgürlük, baskı ve umut temaları öne çıkar. Şiirleri, politik mesajlarla yüklüdür ve Güney Afrika'daki zulme karşı verilen mücadeleyi edebi bir araçla dile getirir. Brutus'un şiirleri, Güney Afrika direniş edebiyatının en güçlü örneklerindedir.

9. Shabbir Banoobhai (1949-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Shimmering Light* (1988),
- ◆ *Memory Against Forgetting* (2000)

Shabbir Banoobhai, şair, yazar ve insan hakları aktivistidir. Banoobhai'nin şiirleri, apartheid'e karşı direniş ve barış, eşitlik ve adalet kavramlarını yansıtır. Banoobhai'nin eserleri, sosyal adalet ve insan hakları savunuculuğuna odaklanır. Özellikle Güney Afrika'nın apartheidden sonra toplumsal yaralarını iyileştirme sürecine dair düşüncelerini şiirleri aracılığıyla dile getirir. Banoobhai'nin ilk şiir kitabı *Shimmering Light*'tir ve bu eser, onun şiir dünyasını en iyi yansıtan kitaplarından biridir. Güney Afrika'daki toplumsal adaletsizlikleri ve bu haksızlıklara karşı gösterilen direniş manevi bir perspektiften ele alır.

10. Farid Esack (1955-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Quran, Liberation and Pluralism (Kur'an, Kurtuluş ve Çoğulculuk, 1997)*,
- ◆ *On Being a Muslim (1999)*

Farid Esack, ilahiyatçı, akademisyen, aktivist ve yazar. Özellikle apartheid karşıtı net ve etkili tavrı ve bu tavrı evrensel bir tavır olarak yansıtma konusundaki ısrarı ile dünya çapında tanınmış Müslüman bir düşünürdür. Apartheid rejimine karşı İslam'ın direnişteki rolü üzerine çalışmalar yapan Esack, İslam'ın sömürgecilik ve ırkçılığa karşı direnişte nasıl bir yol haritası sunduğunu analiz eder. Ayrıca, çok kültürlü toplumlarda toplumsal adaletin nasıl savunulması gerektiğini tartışır.

Esack, Güney Afrika'nın apartheid sonrası dönemde uluslararası adalet ve insan haklarına verdiği önemi vurgulayan bir hareket olarak tarihe geçen *Ben Gurion Üniversitesi*'nin boykot edilmesinin baş aktörlerinden biriydi. 2011 yılında, *Johannesburg Üniversitesi (UJ)*, *Ben Gurion Üniversitesi (BGU)* ile olan resmi iş birliğini sona erdirdi. Bu karar, Ben Gurion Üniversitesi'nin İsrail'in Filistin topraklarındaki politikalarına verdiği destek ve İsrail hükümeti ile ilişkileri nedeniyle alındı. Bu boykot, İsrail'in uluslararası arenada akademik ve siyasi yalnızlaşmasına bir örnek teşkil etmesi açısından önemlidir.

NİJERYA'DA DİRENİŞ EDEBİYATI: SÖMÜRGEÇİLERİN EKTİĞİ SAVAŞ

16. yüzyılda Portekizli kâşiflerin fark edip önce kıyı ticareti sonra da köle ticareti yaptıkları tarihi *Biafra Körfezi*, Batılı sömürgeciler tarafından hızlıca Batı Afrika'nın en büyük köle ticaret merkezlerinden biri haline getirildi. Nijerya, Afrika kıtasının en büyük ve en kalabalık ülkelerinden biri olarak zengin bir kültürel mirasa sahip olmasına rağmen, tarih boyunca sömürgecilik ve iç çatışmalarla boğuşmuş bir ülke olmuştur. Böylelikle 19. yüzyılın başına kadar Nijerya, Portekiz ve İngiliz denizcilerin öncülüğünde Avrupa sömürgeciliğinin ana merkezi oldu. Toplamda 20 milyonu aşkın Nijeryalı'nın köle olarak satıldığı bir süreçti bu. Siyasi olarak çok daha karanlık ve detaylı sürecin ardından, 19. yüzyılın başında *Osman dan Fodio* tarafından merkezi bir devlet olarak *Sokoto Halifeliği* kurulan bölgede nispi bir düzen kurulmuş ve reform hareketi başlamışken İngiltere'nin müdahalesiyle Sokoto Halifeliği yıkıldı ve işgal edildi. 19. yüzyılın sonlarında bütünüyle İngiliz sömürgeciliğinin etkisi altına giren Nijerya, bu süreçte hem ekonomik hem de sosyal yapılarında büyük kırılmalar yaşamıştır. Ancak, Nijerya halkı bu baskıya ve sömürüye karşı çeşitli araçlarla direniş göstermeye çalışmıştır. Nijerya direniş edebiyatı, bu mücadelenin en güçlü anlatım biçimlerinden biri olarak ortaya çıkmış hem sömürgecilik döneminde hem de sonrasındaki iç savaşlarda halkın sesi olmuştur.

SÖMÜRGEÇİLİK DÖNEMİNDE DİRENİŞ VE KİMLİK ARAYIŞI

Nijerya, İngiliz sömürge yönetimi altında, ülkenin kaynaklarının Batı'ya aktarılması ve yerli halkın daha da yoksul bırakılmasıyla karşı karşıya kaldı. Yerli halkın kültürü, dili ve toplumsal yapısı

Osman dan Fodio:

18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın başlarında Nijerya'da etkili olan bir İslam âlimidir. 1804'te başlayan Sokoto Cihadı'na liderlik ederek, Fulani halkının ve diğer toplulukların İslam'ı yaymasını sağlamış, güçlü bir İslam devletinin kurulmasına öncülük etmiştir. Osman dan Fodio, eğitim ve reformlarla da toplumsal değişimi teşvik etmiştir.

Sokoto Halifeliği:

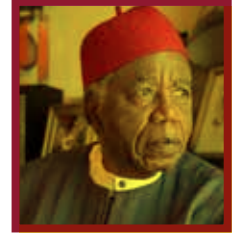
19. yüzyılda Osman dan Fodio liderliğinde kurulan ve Nijerya'nın kuzeyinde yer alan bir İslam devletidir. 1804'te başlayan Sokoto Cihadı ile Fulani halkı, yerel krallıklar üzerinde egemenlik kurmuş ve bir halifelik oluşturmuştur. Halifelik, güçlü bir yönetim, eğitim ve İslam hukuku sistemi ile tanınmış; tarım ve ticarete önemli bir merkez haline gelmiştir. 1903'te İngilizler tarafından işgal edilene kadar varlığını sürdürmüştür.

“Things Fall Apart”:

Chinua Achebe'nin *Things Fall Apart* (Parçalanma) romanı 1958'de yayımlandı. Okonkwo adlı bir Igbo savaşçısının yaşamını merkezine alan bu eser, Nijerya'da geleneksel yaşamın Avrupa sömürgeciliğinin etkisi altında nasıl parçalandığını anlatmaktadır. Bu eserde, Okonkwo'nun güçlü ve geleneklerine bağlı bir adam olarak yükselişi, ardından Batılı güçlerin getirdiği değişimlerle birlikte düşüşü, kişisel trajedi ve kültürel çatışmalarla iç içe işlenir.

sömürgeciler tarafından baskı altına alınırken, bir yandan da misyoner okulları aracılığıyla Batı eğitimi ve Hristiyanlık yaygınlaştırılmaya çalışıldı. Bu süreç, yerel halkın kimlik krizlerini derinleştirirken, edebiyat bu kimlik mücadelesinin bir aracı haline geldi. Nijerya direniş edebiyatının temelleri, İngiliz sömürgeciliğine karşı verilen entelektüel direnişle atıldı. Nijeryalı yazarlar hem sömürgeciliğin etkilerine karşı çıkarken hem de Nijerya'nın geleneksel kültürünü ve tarihini savunmaya çalıştılar. Bu yazarlar, sömürge yönetimine karşı kalemlerini kullanarak halkın bilincini uyandırmayı ve ulusal bir kimlik oluşturmayı hedeflediler.

CHINUA ACHEBE: SÖMÜRGEÇİLİK KARŞITI BİR SES

Nijerya direniş edebiyatının en önemli isimlerinden biri Chinua Achebe'dir. Şair ve romancı olan Prof. Achebe, sömürgecilik döneminde ve sonrasında Nijerya halkının yaşadığı toplumsal değişimleri ve kimlik krizini eserlerinde ustalıkla işlemiştir. Onun 1958'de yayımlanan ve Türkçeye de çevrilen dünyaca ünlü romanı *Parçalanma* (*Things Fall Apart*), sadece Nijerya edebiyatının değil, dünya edebiyatının da en önemli eserlerinden biri olarak kabul edilir. Bu roman, sömürgeciliğin yerel toplum üzerindeki yıkıcı etkilerini ve geleneksel değerlerin nasıl aşındırdığını anlatır.

Achebe'nin eserleri, Nijerya'nın kolonyal dönemdeki kimlik sorunlarını ele alırken, aynı zamanda sömürgecilerin oluşturduğu kültürel tahribatı da gözler önüne serer. Batı'nın, Afrika kültürüne

nasıl yabancılaştığını ve bu süreçte yerli halkın nasıl bir kimlik bunalımı yaşadığını anlatan Achebe, bir yandan da Afrika kültürünün derinliğini ve zenginliğini ortaya koyar. Achebe'nin edebiyatı, sömürgecilik karşıtı bir direnişin entelektüel arka planını oluşturan başyapıtlardandır.

WOLE SOYINKA: SÖMÜRGE SONRASI MÜCADELE

Nijerya direniş edebiyatının bir diğer büyük ismi ise Wole Soyinka'dır. Soyinka, 1986 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanarak, bu ödülü alan ilk Afrikalı yazar unvanına sahip olmuştur. Soyinka'nın eserleri hem sömürgecilik dönemi hem de bağımsızlık sonrası Nijerya'da yaşanan siyasi ve toplumsal sorunları ele alır. Soyinka, sömürgeciliğin mirasını sorgularken, Nijerya'nın bağımsızlık sonrası karşılaştığı diktatörlük rejimleri ve iç savaşlarla da mücadele etmiştir.

Soyinka'nın oyun, şiir ve romanları, baskıya karşı çıkan, özgürlük ve adalet talep eden bir halkın sesini temsil eder. The Man Died adlı eseri, onun hapis yıllarındaki deneyimlerini ve Nijerya'daki askeri rejime karşı verdiği mücadeleyi anlatan güçlü bir belgedir. Soyinka, edebi üretiminde, sadece sömürgecilik döneminin eleştirisini yapmakla kalmaz, aynı zamanda bağımsızlık sonrası Afrika'nın karşılaştığı iç sorunları da derinlemesine işler. Eserlerinde, bireylerin baskıcı rejimlere karşı verdiği mücadeleyi, adalet arayışını ve insan hakları ihlallerini cesurca ele alır.

Biafra Savaşı:

1967-1970 yılları arasında Nijerya'da gerçekleşen iç savaş.... Savaş, Nijerya'nın güneydoğusundaki Biafra bölgesinin, etnik ve siyasi nedenlerle bağımsızlık talep etmesi üzerine patlak verdi. Biafra, Ibo halkının yoğun olarak yaşadığı bir bölgeydi ve bağımsızlık mücadelesi, kıtlık ve insani krizle sonuçlandı. Nijerya hükümeti, Biafra'yı kontrol altına almak için geniş çaplı askeri operasyonlar düzenlerken, Biafra savunma kuvvetleri direniş gösterdi. Savaş sırasında yüz binlerce insan hayatını kaybetti ve milyonlarca insan yerinden oldu. 1970'te Biafra'nın teslim olmasıyla sona eren savaş, Nijerya'nın etnik ve siyasi dinamiklerini derinden etkiledi. Söz konusu etkiler günümüzde hâlâ kendisini göstermektedir..

BAĞIMSIZLIK SONRASI İÇ SAVAŞLAR VE DİRENİŞ

Nijerya, 1960 yılında -İngiltere'den- bağımsızlığını kazanmış olmasına rağmen, bağımsızlık sonrası dönemde de -İngiliz parmağıyla- iç savaşlar ve siyasi çatışmalara şahitlik etmiştir. 1967-1970 yılları arasında gerçekleşen *Biafra Savaşı*, (Diğer adıyla Nijerya İç Savaşı) Nijerya'nın tarihinde derin bir yara açmış ve edebiyat bu trajediyi belgelemek için önemli bir araç olmuştur. Biafra Savaşı sırasında ve sonrasında yazılan eserler, halkın yaşadığı acıları ve savaşın yıkıcı etkilerini anlatırken, aynı zamanda bu savaşa karşı bir direnişin de sembolü haline gelmiştir.

Nijerya direniş edebiyatı, sadece sömürgecilik karşıtı bir hareketi değil, aynı zamanda bağımsızlık sonrası dönemde yaşanan siyasi baskılara ve iç savaşlara karşı verilen mücadelenin de bir parçasıdır. *Chinua Achebe* ve *Wole Soyinka* gibi yazarlar, eserleriyle sadece Nijerya'nın değil, Afrika'nın özgürlük mücadelesine ve kültürel direnişine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu edebiyat, bir halkın kimliğini koruma, özgürlüğünü kazanma ve adalet arayışını edebi bir platformda ifade eder. Nijerya direniş edebiyatı, geçmişin acılarını ve travmalarını anlatarak, geleceğe dair umut dolu bir vizyon sunar. Edebiyat, bu halkın hafızasını canlı tutar ve gelecek kuşaklara aktarır. Aynı zamanda uluslararası toplumun dikkatini Nijerya'da yaşanan baskılara ve zulümlere çekerek, evrensel bir direnişin parçası haline gelir.

EN ÖNEMLİ İSİMLER VE ESERLER

Nijerya'da işgal ve sömürüye karşı direniş edebiyatı, özellikle İngiliz sömürgeciliğine karşı halkın verdiği mücadeleyi ve bağımsızlık sürecini konu alan güçlü bir edebi geleneğe sahiptir. Bu edebiyat, sömürgecilik, kültürel asimilasyon, toplumsal adaletsizlikler ve kimlik arayışları gibi konuları işler. Nijeryalı yazarlar hem sömürge döneminde hem de bağımsızlık sonrası dönemde toplumsal değişim, siyasi yozlaşma ve kimlik arayışını edebi eserlerine yansıtmışlardır.

1. Chinua Achebe (1930-2013)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Things Fall Apart* (Parçalanma, 1958),
- ◆ *No Longer at Ease* (Artık Huzur Yok, 1960)

Chinua Achebe, Nijerya'nın en önemli edebi figürlerinden biridir ve Afrika edebiyatının kurucu isimleri arasında yer alır. *Things Fall Apart* adlı romanı, sömürgeciliğin Afrika toplumlarına getirdiği yıkıcı etkileri anlatır. Roman, İngiliz sömürge yönetimi altındaki Igbo toplumunun kültürel değerlerinin nasıl parçalandığını ve geleneksel liderlerin modern dünyaya karşı nasıl direndiğini işler. Achebe, sömürgecilik ve post-kolonyalizm konularında Afrika'nın sesi olmuş, kültürel kimlik ve direnişin önemini vurgulamıştır.

2. Ahmadu Bello (1910-1966)

Önemli Eseri:

- ◆ *My Life* (Hayatım, 1962)

Ahmadu Bello, Nijerya'nın en önemli siyasi liderlerinden biri ve Kuzey Nijerya'nın ilk ve tek başbakanı olarak tarihe geçmiş bir isimdir. Aynı zamanda *Sokoto Halifeliği*'nin kurucusu olan Osman dan Fodio'nun da torunu olan Ahmadu Bello, Nijerya'nın bağımsızlık mücadelesinde çok önemli rol oynayan bir devlet adamıydı. Nijerya'daki -İngiliz destekli- ilk askeri darbe sonrası öldürülen Ahmadu

Bello, daha çok bir siyasetçi ve devlet adamı olarak tanınsa da yazılı eserleri aracılığıyla da Nijerya'nın bağımsızlık süreci ve Kuzey Nijerya'nın kalkınma vizyonu hakkında önemli katkılarda bulunmuştur. Ahmadu Bello'nun en bilinen eseri, hayatını ve siyasi kariyerini ele aldığı otobiyografisidir. Nijerya'nın bağımsızlık mücadelesi açısından *My Life* adlı eseri, Nijerya'nın bağımsızlık öncesi ve sonrası siyasi atmosferini anlamak için önemli bir kaynaktır.

3. Abubakar Imam (1911-1981)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Ruwan Bagaja* (1934),
- ◆ *Magana Jari Ce* (1937)

Abubakar Imam, (Ebubekir İmam) Hausa dilinde yazan önemli bir Nijeryalı yazardır ve Hausa dilinin modernleşmesine büyük katkılarda bulunmuş ve bu dili yazılı edebiyatın bir aracı haline getirmiştir. Eserleri, Hausa dilinin edebi bir dil olarak kabul edilmesini sağlamış ve bu dildeki modern edebiyatın gelişimini teşvik etmiştir. Imam, Hausa edebiyatının öncüsü olarak modern Nijerya'nın kültürel ve edebi hayatında derin izler bırakmıştır. *Ruwan Bagaja* adlı romanı, bir insanın şifa arayışında çıktığı yolculuğu anlatırken, Müslüman toplulukların karşılaştığı kültürel ve dini baskıları simgeler. Imam, sömürgecilik karşısında Hausa kültürünün korunmasına ve İslam'ın bu direnişteki rolüne vurgu yapmıştır.

4. Ado Ahmad Gidan Dabino (1964-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *In da So da Kauna* (1990),
- ◆ *Wani Haske* (1994)

Ado Ahmad Gidan Dabino, yazar, film yapımcısı ve aktivisttir. *Hausa* dili edebiyatında önemli bir isimdir ve özellikle “*soyayya*” olarak bilinen popüler aşk romanı türünde eserler

vermesiyle tanınır. Dabino'nun romanları, Hausa toplumundaki kültürel normları, toplumsal değerleri ve İslami yaşam tarzını yansıtır. Romanlarında aşk, evlilik, toplumsal baskılar ve modernleşmenin getirdiği değişiklikler gibi temaları işlerken, geleneksel Hausa kültürü ile modern hayat arasındaki çatışmaları ele alır. Eserleri, film ve televizyon dizilerine uyarlanmış ve geniş bir izleyici kitlesine ulaşmıştır.

5. Christopher Okigbo (1932-1967)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Heavensgate* (1962),
- ◆ *Labyrinths* (*Labirentler*, 1965)

Christopher Okigbo, öğretmen ve kütüphaneci. Nijerya'nın önde gelen modernist şairlerinden biridir. Şiirlerinde Nijerya'nın geleneksel kültürünü, sömürgecilik sonrası toplumsal yapıları ve bireyin içsel çatışmalarını işler. Okigbo, Biafra Savaşı'nda (Nijerya İç Savaşı) yer almış ve savaş sırasında hayatını kaybetmiştir. Modern Afrika şiirinin temel taşlarından biri olarak kabul edilen Okigbo'nun *Labyrinths* adlı eseri, savaş ve sömürgecilik sonrası dönemde bireyin kimlik arayışını ve toplumsal sorunları derin bir dille anlatır.

6. Buchi Emecheta (1944-2017)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Second-Class Citizen* (1974),
- ◆ *The Rape of Shavi* (*Şavi'nin İğfali*, 1983)

Buchi Emecheta, sömürgecilik döneminde ve sonrasında kadınların yaşadığı baskıları, kimlik arayışlarını ve toplumsal adaletsizlikleri ele alan romanlarıyla tanınır. *The Joys of Motherhood*, Nijerya'daki sömürge yönetimi altında kadınların karşılaştığı toplumsal ve

Gandoki:

Muhammadu Bello Kagara'nın *Gandoki* adlı eseri, 1934 yılında yayımlanmıştır. Bu roman, geleneksel Hausa kültürü ve yaşamını derinlemesine inceleyen önemli bir eserdir. Roman, genç bir adam olan Gandoki'nin hikâyesini anlatır. Gandoki, toplumsal değerler ve geleneklerle çatışma içinde büyürken, aşk, onur ve kimlik arayışına çıkar. Eser, karakterin içsel çatışmaları üzerinden, hem bireysel hem de toplumsal sorunları ele alır. Kagara, Hausa toplumunun geleneksel yaşam biçimlerini, inançlarını ve sosyal dinamiklerini ustalıkla işlerken, okuyucuya kültürel bir derinlik sunar. *Gandoki*, edebi bir kurgu olmanın ötesinde, dönemin toplumsal yapısına ve kültürel zenginliğine dair değerli bir belge niteliği taşır.

kültürel baskıları anlatır. Eserlerinde özellikle kadınların karşılaştığı toplumsal, kültürel ve ekonomik zorluklara odaklanmış ve Afrika'da, özellikle Nijerya'da, sömürgecilik sonrası dönemdeki toplumsal değişimlerin kadınlar üzerindeki etkisini anlatmıştır.

7. Muhammadu Bello Kagara (1890-1971)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Gandoki* (1930),
- ◆ *Ruwan Bagaja* (1934)

Muhammadu Bello Kagara, Hausa dilinde eserler yazmış ve bu dilin edebi olarak gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Kagara, eserlerinde Batı sömürgeciliğinin yerel topluluklar üzerindeki olumsuz etkilerini de ele almıştır. Sömürge yönetimi altında yaşayan Nijeryalı Müslüman toplulukların karşılaştığı zorlukları edebi bir dille anlatmış ve halkı sömürgeciliğin dayattığı kültürel asimilasyona karşı direnmeye çağırmıştır. Kagara, eserlerinde sıkça İslami kimliği ve geleneksel Hausa kültürünü koruma vurgusu yapmıştır. Eğitimin önemine yaptığı vurgu, onun entelektüel mirasının önemli bir parçasıdır. *Gandoki* adlı romanı, Batı Afrika'da sömürgecilik karşıtı edebiyatın erken dönem örneklerinden biri olarak büyük önem taşır.

8. Flora Nwapa (1931-1993)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Efuru* (1966),
- ◆ *Idu* (1970)

Flora Nwapa, Nijerya'nın ilk kadın romancılarından biridir ve Afrika kadın edebiyatının öncüsü olarak kabul edilir. 'Modern Afrika edebiyatının annesi' olarak anılan Nwapa,

Efuru adlı romanında, sömürge dönemi Nijerya’ında bir kadının hayatını anlatır ve aynı zamanda kadınların toplumdaki yerini sorgular. Nwapa, sömürgecilik karşıtı edebiyatın içinde, özellikle kadınların toplumsal rolünü ve bağımsızlık sürecinde karşılaştıkları zorlukları işleyen önemli bir isimdir. Aynı zamanda Afrika’daki ilk yayıncıdır.

9. Cyprian Ekwensi (1921-2007)

Önemli Eserleri:

- ◆ *People of the City* (Şehrin İnsanları, 1954),
- ◆ *Jagua Nana* (1961)

Özellikle popüler romanları ve kısa öyküleriyle tanınan Ekwensi, toplumsal çatışmaları ve modernleşme sürecindeki karmaşayı anlatan eserleriyle Afrika edebiyatında derin bir iz bırakmıştır. Onun eserleri, büyük ölçüde günlük yaşamın zorluklarını ve kentleşmenin getirdiği toplumsal değişimleri işlerken, sıradan insanların hikâyelerine odaklanır.

10. Ken Saro-Wiwa (1941-1995)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Sozaboy: A Novel in Rotten English* (1985),
- ◆ *The Singing Anthill* (1991)

Ken Saro-Wiwa, Ogoni halkının haklarını savunan bir aktivist ve yazar olarak tanınır. *Sozaboy*, Nijerya İç Savaşı sırasında bir askerin gözünden savaşın dehşetini anlatan güçlü bir eserdir. Saro-Wiwa, yalnızca edebiyat alanında değil, aynı zamanda çevre aktivizmi ve insan hakları mücadelesinde de etkili olmuştur. Nijerya hükümeti ve çok uluslu petrol şirketlerine karşı yürüttüğü çevre mücadelesi nedeniyle 1995 yılında idam edilmiştir. Saro-Wiwa’nın öldürülmesinde ünlü petrol şirketi Shell’in parmağı olduğu şüphesiz yaygındır.

KENYA'DA DİRENİŞ EDEBİYATI: KILIÇLAŞAN KALEMLER

Kikuyu:

Kikuyu halkı, Kenya'nın en büyük etnik gruplarından biridir ve özellikle Mount Kenya çevresinde yaşamaktadırlar. 1950'lerde Mau Mau İsyanı'nda aktif rol oynayarak İngiliz sömürge yönetimine karşı direniş göstermişlerdir. Bu tarihsel süreç, Kikuyu kimliğinin oluşumunda önemli bir etken olmuştur. Günümüzde, modern yaşam ile geleneksel değerleri birleştirerek kültürel kimliklerini sürdürmeye çalışmaktadırlar.

Kenya'nın stratejik konumu ve verimli toprakları İngiltere'nin dikkatini çektikten sonra Kenya, 19. yüzyılın sonlarından itibaren İngiliz sömürgeciliğinin altında büyük zorluklar yaşayan ve bu baskıya karşı halkının hem silahlı hem de kültürel direniş gösterdiği ülkelerden biridir. İngiliz sömürge yönetimi, Kenya topraklarında siyasi, ekonomik ve toplumsal düzeni yeniden şekillendirirken, yerli halkın özgürlüğü kısıtlandı ve kimliği baskı altına alındı. Özellikle toprak reformları, tarım ekonomisinin çökmesi ve zorunlu göçler, halkın direnişe geçmesinin başlıca nedenleriydi. Bu baskıya karşı yükselen direniş hareketi, yalnızca silahlı mücadeleyle sınırlı kalmamış, edebiyat da bu mücadelenin önemli bir parçası haline gelmiştir. Kenya direniş edebiyatı, halkın sömürgecilik karşısındaki direnişini ve bağımsızlık arayışını dile getiren güçlü bir edebi gelenek geliştirmiştir. Bu edebiyat, sadece İngiliz sömürge yönetimine karşı çıkan eserler üretmekle kalmamış, aynı zamanda Kenya halkının kültürel değerlerini ve kimliğini koruma mücadelesini de işlemiştir.

SÖMÜRGEÇİLİK VE MAU MAU DİRENİŞİ

Kenya'daki direniş hareketlerinin en önemlilerinden biri, 1950'lerde patlak veren *Mau Mau İsyanı*'dır. Bu isyan, Kenya halkının İngiliz sömürge yönetimine karşı verdiği en büyük silahlı mücadelelerden biriydi. 100 binin üzerinden insanın İngilizler tarafından öldürüldüğü bu isyanda Mau Mau savaşı, özellikle *Kikuyu* halkından destek almış ve İngiliz yönetimine karşı özgürlük mücadelesi vermiştir. Ancak bu isyan, sadece silahlı direnişle sınırlı kalmamış, aynı zamanda edebiyat yoluyla da Kenya'nın sömürgeci baskılara karşı sesini yükseltmesine yol açmıştır. Bu dönemde yazarlar, Kenya halkının yaşadığı zulümleri, toprak kayıplarını ve kültürel asimilasyonu eserlerinde işlerken, halkın bağımsızlık mücadelesini yüceltmişlerdir. Edebiyat, bu süreçte hem bir tanıklık hem de bir direniş aracı olarak işlev görmüştür.

**NGŪGĪ WA THIONG'O:
KENYA
EDEBİYATINDA
DİRENİŞİN SESİ**

Kenya'nın ve Afrika edebiyatının en önemli yazarlarından, oyun yazarlarından ve entelektüellerinden biridir. Ngũgĩ, Afrika'nın sömürgecilik dönemindeki deneyimlerini ve sömürge sonrası Afrika toplumlarının karşılaştığı sosyal, kültürel ve politik sorunları derinlemesine ele alan eserleriyle tanınır. Sömürgecilik karşıtı duruşu ve kültürel kimliği savunma çabası, edebi ve entelektüel kariyerinin merkezinde yer alır. Özellikle sömürgeciliğin dil üzerindeki etkisine karşı çıkması ve yerli dillerde yazmayı tercih etmesi, onu Afrika edebiyatında benzersiz bir konuma yerleştirmiştir.

İlk romanı *Weep Not, Child*, Mau Mau İsyanı ve Kenya halkının sömürgecilik karşısındaki mücadelesini anlatan önemli bir eserdir. Roman, bir ailenin Mau Mau İsyanı sırasında yaşadığı dramı konu alarak, halkın yaşadığı acıları ve direnişi etkileyici bir dille işler.

Ngũgĩ, edebiyatın sömürgecilik karşıtı mücadelede önemli bir rol oynadığını savunan bir yazardır. Ancak onun en radikal adımlarından biri, İngilizce yazmayı bırakıp Kikuyu dilinde eserler vermeye başlamasıdır. Bu adım, sömürgeciliğin dil üzerindeki etkilerine karşı bir direniş hareketi olarak görülmüştür. Kenya'daki bağımsızlık mücadelesinin dil yoluyla nasıl sürdüğünü ve kültürel direnişin önemini anlatan etkileyici çalışmalar yapmıştır. Ngũgĩ, dilin sadece bir iletişim aracı olmadığını, aynı zamanda kimlik ve özgürlüğün de bir sembolü olduğunu savunmuştur.

*Daughter of My
People, Sing:*

Micere Githae Mugo'nun *Daughter of My People, Sing* adlı eseri, 1975 yılında yayımlanmıştır. Roman, Kenya'nın bağımsızlık mücadelesi sırasında, kadınların rolünü ve toplum içindeki yerlerini ele alır. Eser, genç bir Kikuyu kadın olan Mugo'nun gözünden; kültürel kimlik, aile bağları ve toplumsal değişim gibi temaları işler.

**MICERE GITHAE
MUGO:
KADINLARIN
DİRENİŞİ**

Kenya direniş edebiyatında önemli bir rol oynayan bir diğer yazar ise *Micere Githae Mugo*'dur. Mugo, eserlerinde özellikle kadınların sömürgecilik karşısındaki direnişini ve özgürlük arayışını işlemiştir. Onun yazıları, Kenya'daki kadınların bağımsızlık mücadelesindeki rollerine ve sömürgecilik sırasında karşılaştıkları zorluklara ışık tutar. *Daughter of My People, Sing* adlı kitabı, Kenya'daki kadınların acılarını, umutlarını ve direnişlerini yansıtan önemli bir eserdir. Mugo, sadece edebi üretimiyle değil, aynı zamanda akademik çalışmalarıyla da Kenya'da edebiyatın bir direniş aracı olarak nasıl kullanılabileceğini göstermiştir Mugo. Sömürgeciliğe, baskıya ve insan hakları ihlallerine karşı güçlü duruşuyla bilinir ve eserlerinde kadın hakları, toplumsal adalet ve kültürel kimliğin korunması temalarını işler.

EN ÖNEMLİ İSİMLER VE ESERLER

Kenya’da işgal ve sömürüye karşı direniş edebiyatı, İngiliz sömürgeciliğine ve özellikle Mau Mau İsyanı gibi direniş hareketlerine dayalı olarak şekillenmiştir. Kenya’daki direniş edebiyatı, sadece siyasi ve askeri direniş değil, aynı zamanda kültürel, toplumsal ve ekonomik baskılara karşı bir mücadeleyi de yansıtır. Kenya’daki yazarlar, sömürgeciliğin yıkıcı etkilerini, bağımsızlık mücadelesini ve bağımsızlık sonrası toplumsal sorunları derinlemesine işleyen eserler üretmişlerdir.

1. Ahmed Nabhany (1930-2016)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Utenzi wa Uhuru (Özgürlüğün Destanı, 1967),*
- ◆ *Siku ya Adhuhuri (Öğlenin Günü, 1995)*

Ahmed Nabhany, Kenya’nın kıyı bölgelerinde (bugünkü Tanzanya’nın Zanzibar adasında) doğmuş önemli bir yazar ve şairdir. ‘Modern Swahili dilinin babası’ olarak bilinen Nabhany’nin *Utenzi wa Uhuru* adlı eseri, Kenya’nın bağımsızlık mücadelesini konu alan epik bir şiirdir ve İngiliz sömürgeciliğine karşı verilen mücadeleyi işler. Swahili dilinde yazdığı eserlerle bu dilin edebi ve kültürel gelişimine katkıda bulunmuştur. Nabhany’nin Kenya’daki etkisi, sadece edebi alanda değil, aynı zamanda kültürel kimlik ve dini değerler açısından da derin bir iz bırakmıştır. Nabhany’nin en bilinen şiir koleksiyonlarından biri olan *Diwani ya Ahmed Nabhany (Ahmed Nabhany Divanı)*, Swahili şiir geleneğinin önemli bir parçası olarak kabul edilir.

2. Grace Ogot (1930-2015)

Önemli Eserleri:

- ◆ *The Promised Land* (1966),
- ◆ *Land Without Thunder* (1968)

Grace Ogot, Kenya'nın ilk kadın yazarlarından biri ve Afrika edebiyatının öncülerinden olarak bilinir. Ogot, hem yazar hem de politikacı olarak önemli bir isimdir. Eserlerinde geleneksel Afrika kültürünü, özellikle Luo halkının yaşamını ve Kenya'nın sömürgecilik sonrası toplumsal yapısını işler. *The Promised Land* adlı eseri, Kenya'nın bağımsızlık öncesi dönemdeki tarım hayatını, toprak mücadelesini ve göçmenlerin yaşadığı zorlukları ele alır. Ogot, Afrika'daki sömürgecilik, modernleşme ve bağımsızlık mücadelelerinin yanı sıra, Kenya'da kadınların toplumsal rollerini de derinlemesine işleyen eserler üretmiştir. *Land Without Thunder* adlı hikâye kitabı ise, Kenya'daki geleneksel yaşamın sömürgecilik tarafından nasıl değiştirildiğini ve halkın bu değişime nasıl direndiğini anlatır.

3. Meja Mwangi (1948-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Kill Me Quick* (1973),
- ◆ *Carcase for Hounds* (1974)

Meja Mwangi, Mau Mau İsyanı ve sömürgecilik dönemindeki sosyal çalkantıları ve adaletsizlikleri eserlerinde ele alan bir yazardır. *Carcase for Hounds*, adlı eserinde Mau Mau İsyanı sırasında sömürgeci güçler ile isyancılar arasındaki çatışmaları anlatır. Mwangi, sömürgeciliğin ekonomik ve sosyal sonuçlarını da ele alır ve eserlerinde Kenya halkının yoksulluk ve umutsuzlukla nasıl başa çıktığını işler.

4. Gakaara wa Wanjaũ (1921-2001)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Mwandiki wa Mau Mau Ithaamirio-Inĩ* (1983),
- ◆ *Kĩgũgũ gĩa Kenya* (1997)

Gakaara wa Wanjaũ, Kenya'nın en önemli edebi ve siyasi figürlerinden biridir. Mau Mau İsyanı döneminde Kenya'nın bağımsızlık mücadelesine destek veren bir yazar ve entelektüel olarak tanınır. Özellikle Kikuyu dilinde yazdığı eserleriyle tanınır ve Kenya'nın sömürgecilik karşıtı mücadelelerinde yer almıştır. Gakaara, Kenya bağımsızlığını kazandıktan sonra da eserlerinde toplumsal eleştirilerini sürdürmüştür. Eserlerinde bağımsızlık sonrası dönemde yaşanan siyasi ve sosyal sorunları, özellikle elit sınıfın yozlaşmasını ve halkın karşılaştığı ekonomik zorlukları ele almıştır. Wanjaũ, direnişin yalnızca silahlı bir mücadele olmadığını, aynı zamanda kültürel bir savaş olduğunu vurgular ve eserlerinde Kenya halkının kimliğini koruma mücadelesini işler.

5. Said Ahmed Mohamed (1947-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Kiu* (*Susuzluk*, 1980),
- ◆ *Babu Alipofufuka* (*Büyükbabanın Dirilişi*, 2001)

Özellikle Swahili dilinde yazdığı eserlerle tanınan Mohamed, Tanzanya ve genel olarak Doğu Afrika edebiyatına önemli katkılarda bulunmuş bir şair, akademisyen ve oyun yazarıdır. Eserlerinde genellikle toplumsal, siyasi ve kültürel meseleleri işler. Tanzanya'nın bağımsızlık sonrası toplumsal yapısına dair eleştirel bir bakış sunan eserleri, modern Afrika toplumlarındaki değişim, yozlaşma ve bireylerin

bu süreçlerdeki rolü üzerine derin analizler içerir. *Kiu* adlı romanı, Kenya toplumunda adalet arayışını ele alır ve sömürgecilik sonrası dönemde yaşanan toplumsal yozlaşmayı işler. *Babu Alipofufuka* ise Kenya'daki geleneksel değerlerin modern dünyada nasıl değiştiğini ve bu değişime karşı İslam'ın nasıl bir denge sağlayabileceğini konu alır.

6. Ali Mazrui (1933-2014)

Önemli Eserleri:

- ◆ *The Africans: A Triple Heritage* (Afrikalılar: Üçlü Miras, 1986),
- ◆ *The Trial of Christopher Okigbo* (1971)

Ali Mazrui, yazar, akademisyen, siyaset bilimci ve Afrika'nın önde gelen entelektüellerinden biridir. Afrika'nın sömürgecilik sonrası dönemdeki siyasi, kültürel ve ekonomik gelişimlerine dair eleştirileriyle tanınan Mazrui, Afrika'nın küresel sistemdeki yeri üzerine derin analizler yapmıştır. Kendisi, Afrika'nın kimliği, sömürge sonrası bağımsızlık süreçleri, kültürel çatışmalar ve İslam'ın Afrika'daki rolü üzerine yoğunlaşan çok sayıda kitap ve makale yazmıştır. Mazrui, dünya çapında tanınan bir akademisyen olarak Batı'daki birçok üniversitede ders vermiş ve Afrika'nın sorunlarına küresel düzeyde dikkat çekmiştir. *The Africans: A Triple Heritage* adlı çalışmasında, Afrika'nın İslam, Hristiyanlık ve geleneksel Afrika mirası arasındaki etkileşimleri analiz eder. *The Trial of Christopher Okigbo* adlı eserinde ise edebiyat yoluyla Afrika'nın kültürel kimliğini savunur ve sömürgecilik sonrası dönemde entelektüel direnişi işler.

7. Micere Githae Mugo (1942-2023)

Önemli Eserleri:

- ◆ *The Trial of Dedan Kimathi* (1976),
- ◆ *Daughter of My People, Sing* (1976)

Micere Githae Mugo, sömürgecilik karşıtı edebiyatın güçlü bir kadın sesi olarak bilinir. Eserlerinde, sömürge döneminin Afrika toplumu üzerindeki yıkıcı etkilerini işlerken, bağımsızlık mücadelesini de yüceltir. Kenya'da sömürgecilik döneminde yaşanan insan hakları ihlalleri ve bağımsızlık mücadelesi onun yazılarında sıkça yer alır. Mugo, sömürgecilik sonrası Afrika'nın yaşadığı hayal kırıklıklarını ve mücadelelerini gözler önüne sermiştir. *The Trial of Dedan Kimathi*, adlı eser; Micere Githae Mugo'nun *Ngũgĩ wa Thiong'o* ile birlikte yazdığı bir oyundur ve eserde Mau Mau İsyanı'nın sembolik liderlerinden biri olan Dedan Kimathi'nin yargılanma sürecini ve onun direnişi ele alınır. *Daughter of My People, Sing*, adlı eseri, özgürlük mücadelesi ve toplumsal adalet konularını işler.

8. Henry R. ole Kulet (1946-2021)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Is it Possible?* (1971),
- ◆ *Moran No More* (1990)

Henry R. ole Kulet, Kenya'daki *Masai* halkının kültürel kimliğini ve sömürgecilik sürecindeki toplumsal mücadelelerini eserlerinde ele alan bir yazardır. *Is it Possible?* adlı romanı, Masai halkının toprak mücadelesini ve sömürgeci güçler karşısında hayatta kalma mücadelesini anlatır. Kulet, eserlerinde hem geleneksel Masai kültürünü hem de sömürgecilik sonrası dönemde Kenya'nın karşılaştığı sorunları işler. Kulet'in eserleri, Kenya'da eğitim müfredatında zorunlu ders olarak okutulmaktadır.

Masai:

Masai halkı, Kenya'nın savanalarında geleneklerine bağlı biçimde yaşayan göçebe bir topluluktur. Aslen Bantu kökenli olan bu halk, sığır yetiştiriciliğiyle geçimlerini sağlar. Tarihsel olarak, 19. yüzyılda İngiliz sömürgeciliği ve bölgedeki yerleşim baskıları nedeniyle toprak kaybı yaşamışlardır. Masai halkı, zengin bir kültürel mirasa sahiptir; renkli geleneksel kıyafetleri, müzikleri ve danslarıyla tanınırlar. Sosyal yapıları kabile ve aile temellidir. Kültürlerinde dayanışma çok önemlidir.

SOMALİ'DE DİRENİŞ EDEBİYATI: BAHARIN KAPISINDAKİ ÜLKE

Somali, Afrika Boynuzu'nda yer alan stratejik konumuyla tarih boyunca sömürgeci güçlerin hedefi olmuş bir ülkedir. 19. yüzyıl sonlarına doğru Osmanlı hâkimiyetinin zayıflamasıyla ülkenin körfez kıyı şeridini işgal eden İngilizler, Güney bölgeleri ise İtalyanlara bırakmışlardır. 19. yüzyıldan itibaren İtalyanlar ve İngilizler tarafından sömürgeleştirilen Somali, 1960 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra da -İngiliz parmağının eksik olmaması nedeniyle- iç savaşlar ve siyasi istikrarsızlıklarla karşı karşıya kalmıştır. Tüm bu süreç içerisinde Somali direniş edebiyatı, sömürgecilik, savaş ve zor koşullar altında halkın özgürlük ve kimlik arayışını anlatan güçlü bir ifade biçimi olarak doğmuştur.

Somali'de edebiyat, geleneksel olarak sözlü kültüre dayansa da özellikle sömürgecilik ve bağımsızlık mücadelesi döneminde yazılı edebiyat önemli bir çıkış yolu olmuştur. Bu edebiyat, halkın yaşadığı baskılara, sömürgeci güçlerin dayatmalarına ve iç savaşın getirdiği yıkıma karşı direnişin sesi olmuştur. Somali edebiyatı, halkın tarihini, kültürel kimliğini ve bağımsızlık mücadelesini diri tutan bir bellek işlevi görür.

SÖMÜRGEÇİLİK DÖNEMİ VE DİRENİŞİN KÖKENLERİ

Özellikle 20. yüzyılın başlarında Somali'deki sömürgecilik karşıtı direniş, edebiyat ve sanatla desteklenmiş ve bu süreçte Somali'nin geleneksel sözlü edebiyatı önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemin en bilinen direnişçilerinden biri, halk arasında

“Çöl Tilkisi” olarak bilinen Muhammed Abdullah Hassan’dır. Hassan, sadece bir direniş lideri değil, aynı zamanda güçlü bir şairdir. Onun şiirleri, Somali halkının sömürgecilere karşı direnişini, özgürlük arayışını ve kültürel kimliğini koruma çabasını anlatır. Hassan’ın şiirleri, sömürgecilik karşısında halkı motive eden, ulusal birliği güçlendiren ve direnişi canlı tutan birer edebi direniş aracı olmuştur. Hassan’ın şiirleri ve dini öğretileri, Somali kültürel mirasının bir parçası haline gelmiştir. Onun yazdığı şiirler, Somali’de hem dini hem de kültürel anlamda büyük bir öneme sahiptir. Bugün bile bu şiirler, Somali halkının hafızasında güçlü bir yer tutmaktadır. Hassan, Somali’de o denli sevilmiş ve saygı duyulmuştur ki, Hz. Peygamber’le bir akrabalığı olmamasına karşın kendisine ‘seyyid’ denilmiştir.

BAĞIMSIZLIK SONRASI VE İÇ SAVAŞ

Somali, 1 Temmuz 1960’da *İngiliz Somaliland*’ı ve İtalyan Somaliland’ının birleşmesiyle bağımsızlığını kazandı. Uzun yıllar sömürgecilik altına bütün altyapısı yok edilmiş olan Somali, bağımsızlığını kazandıktan sonra da siyasi ve toplumsal zorluklarla yüzleşmiştir. Bağımsızlık sonrasında, Somali’deki siyasi çatışmalar ve iç savaşlar, halkın yaşamını derinden etkilemiş ve bu süreç edebiyata yansımıştır. Somali edebiyatı, bağımsızlık sonrası dönemde, özellikle iç savaşın getirdiği yıkım ve göçlerle şekillenen bir direniş edebiyatına dönüşmüştür.

İç savaşın etkisiyle yerinden edilen milyonlarca Somalili, savaşın yıkıcı etkilerini edebiyat yoluyla anlatmaya başlamıştır. Savaş, edebi eserlerde hem bir trajedi hem de bir direniş sembolü olarak işlenmiştir. Bu dönemde, Somali edebiyatı bir yandan savaşın acılarını anlatırken, bir yandan da halkın toplumsal direnişini ve hayatta kalma mücadelesini gözler önüne serer.

İngiliz Somaliland’ı:

19. yüzyılın sonlarında Britanya İmparatorluğu tarafından kontrol altına alınan, günümüz Somali’sinin kuzeyinde yer alan bir bölgedir. 1960’ta bağımsızlık kazanarak Somali Cumhuriyeti’nin bir parçası olmuştur.

Siad Barre:

1969'da gerçekleştirilen bir askeri darbe ile Somali'nin lideri oldu ve 1991'e kadar ülkeyi yönetti. Sosyalist bir ideoloji benimsedi ve ekonomik reformlar gerçekleştirdi. Barre, merkezi otoriteyi güçlendirmek için özellikle Kuzey Somali'deki muhalefeti bastırdı. Ancak yönetimi, insan hakları ihlalleri ve siyasi baskılarla damgalandı. 1980'lerde, iç savaşın patlak vermesiyle birlikte Barre'nin hükümeti zayıfladı ve 1991'de düşürüldü. Bu süreç, Somali'de uzun süreli bir kaos ve etnik çatışmalara yol açtı. Bu tarihten itibaren ülke uzun yıllar süren istikrarsızlıklarla yoluna devam etti.

NURUDDİN FARAH: SOMALİ EDEBİYATININ KÜRESEL SESİ

Somali direniş edebiyatının günümüzdeki en önemli figürü *Nuruddin Farah*'tır. Eserlerinde Somali'nin siyasi, toplumsal ve kültürel yapısını derinlemesine ele alır. Farah, uluslararası alanda tanınan bir yazardır ve Somali'nin sömürge sonrası dönemdeki karmaşık yapısını, iç savaşlarını, cinsiyet rollerini ve birey-toplum ilişkilerini işleyen eserleriyle dikkat çeker. Edebiyatı, özellikle Somali halkının yaşadığı zorlukları, göç, sürgün ve kimlik arayışını merkeze alır.

Farah'ın en bilinen eserlerinden biri olan *Maps (Kayıp Ülkenin Haritası, 1986)* adlı romanı, Somali'nin sömürgecilik sonrası dönemde yaşadığı kimlik bunalımını ve iç savaşın etkilerini ele alır. Romanda, yetim bir çocuğun gözünden Somali'nin toplumsal ve siyasi çatışmalarını ele alınır. Somali toplumunun parçalanmış yapısını ve bireylerin bu süreçte kimlik arayışını edebi bir dille anlatır. *Links* adlı romanında ise Farah, Somali'nin iç savaş dönemindeki karmaşık siyasi yapısını ve bireylerin bu kaos içinde hayatta kalma çabalarını anlatır. Farah'ın eserlerinde sıkça karşılaşılan tema, Somali'nin toplumsal yapısındaki çözümler ve halkın bu çözümlere karşı verdiği mücadeledir. Farah, Somali edebiyatının küresel düzeyde tanınan bir sesi olarak, ülkesindeki direniş mücadelesini uluslararası platformda görünür kılar.

Farah'ın eserlerinde Somali'deki diktatörlük rejimi ve siyasi baskılar sert bir şekilde eleştirilir. Özellikle *Siad Barre* yönetimindeki Somali'nin diktatörlük ve baskıcı rejimini derinlemesine incelemiş ve bu rejimin halk üzerindeki olumsuz etkilerini edebi bir dille anlatmıştır.

Farah'ın eserleri, Somali'nin bağımsızlık mücadelesini, iç savaşın yıkıcılığını ve halkın bu süreçte verdiği direniş anlamak için önemli bir kaynaktır.

Somali'de edebiyat, halkın tarihini ve kültürel kimliğini koruma arzusunu yansıtırken, aynı zamanda toplumsal travmalarla yüzleşme sürecini de gözler önüne serer. Savaş ve sürgün, Somali edebiyatının öne çıkan temaları arasında yer alır. İç savaşın getirdiği göçler, yerinden edilen insanlar ve mülteci yaşamları, Somali edebiyatında geniş yer bulur. Eserlerde, halkın savaşa karşı verdiği direnişin yanı sıra, sürgün hayatının zorlukları ve kimlik arayışı da sıkça işlenir. Direniş edebiyatı, bu travmatik süreçleri unutturmadan anlatırken, halkın umut ve dirençle dolu mücadelesini edebi bir dille sunar.

DİASPORA EDEBİYATI VE KÜLTÜREL DİRENİŞ

Somali'de iç savaş ve siyasi kargaşa nedeniyle milyonlarca Somalili, başta Avrupa ve Kuzey Amerika olmak üzere dünyanın farklı bölgelerine göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göç süreci, Somali direniş edebiyatında yeni bir dalga oluşturmuş ve diaspora edebiyatı, Somali kültürünün ve kimliğinin korunmasında önemli bir rol oynamıştır. Diaspora yazarları, Somali halkının yaşadığı zorlukları, göç deneyimini ve sürgünde hayatta kalma mücadelesini eserlerine yansıtarak, kültürel direnişin bir parçası olmuşlardır.

Somali direniş edebiyatı, halkın sömürgecilikten iç savaşa ve sürgüne kadar uzanan uzun direniş mücadelesini anlatan güçlü bir anlatı geleneğidir. *Nuruddin Farah* ve *Warsan Shire* gibi yazarlar, eserlerinde Somali'nin tarihsel travmalarını ve halkın bu süreçte verdiği direniş edebi bir dille gözler önüne sermişlerdir. Somali direniş edebiyatı, sadece geçmişin acılarını anlatmakla kalmaz, aynı zamanda halkın kültürel kimliğini ve özgürlüğünü koruma mücadelesinin de bir sembolüdür. Bu edebiyat, Somali halkının direnişini ve umudunu gelecek nesillere taşıyan kalıcı bir miras olarak varlığını sürdürmektedir.

EN ÖNEMLİ İSİMLER VE ESERLER

Somali’de kültürel sömürgeciliğe karşı direnen Müslüman edebiyatçılar ve düşünürler, halkın İslamî ve kültürel kimliğini koruma çabasında büyük rol oynamışlardır. *Sayid Mohammed Abdullah Hassan*, *Hadrawi* ve *Nuruddin Farah* gibi yazarlar, sömürgecilik karşısında İslam’ın birleştirici gücünü ve Somali kültürünün korunmasını savunarak, halkın ulusal bilinçlenmesine katkıda bulunmuşlardır. Bu edebiyatçılar, Somali halkının özgürlük mücadelesine hem sanatsal hem de manevi açıdan büyük bir destek sağlamışlardır.

1. Mohamed Ibrahim Warsame “Hadraawi” (1943-2022)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Hooy* (1973),
- ◆ *Hal-Karaan* (1993)

Mohamed Ibrahim Warsame, ya da daha çok bilinen adıyla Hadraawi. Batılı eleştirmenlerce “*Somali’nin Shakespeare’i*” olarak anılan Hadraawi, Somali’de ‘sözün babası’ yahut ‘sözün efendisi’ olarak bilinir. Somalili şair, filozof ve şarkı yazarıdır. Şarkıları bugün hâlâ Somali’nin en önemli sanatçıları tarafından seslendirilmektedir. Somali’nin dünya genelinde en tanınmış modern şairlerinden biri olan Hadraawi, şiirlerinde sömürgecilik, sosyal adaletsizlik ve bağımsızlık mücadelesini işler. Somali’nin zengin şiirsel geleneğini modern zamanlara taşıyan bir şair olarak tanınan Hadraawi, Somali iç savaşı sırasında çatışmalara karşı barışçıl bir çözüm bulunması gerektiğini savundu. Onun barış yanlısı tutumu, sadece Somali’de değil, tüm Afrika kıtasında ve uluslararası alanda takdir topladı.

2. Nuruddin Farah (1945-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Maps (Kayıp Ülkenin Haritası, 1986)*,
- ◆ *Links (2004)*

Nuruddin Farah, Somali edebiyatını uluslararası düzeyde temsil eden en önemli yazarlardan biridir. Romanlarında, Somali'nin sömürge dönemindeki toplumsal yapısını, bağımsızlık mücadelesini ve sömürgecilik sonrası dönemin zorluklarını işler. *Links*, Somali'nin iç savaş ve kaos döneminde geçen bir roman olup, sömürgeciliğin Somali toplumunu nasıl şekillendirdiğini derinlemesine analiz eder.

3. Faarax M. J. Cawl (1937-1991)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Ignorance is the Enemy of Love (1974)*,
- ◆ *Garbadaubkii Gumeysiga (1978)*

Faarax M. J. Cawl, Somali edebiyatında derin izler bırakan bir yazar olarak, Somali toplumunun tarihine, kültürel değerlerine ve sosyal yapısına ışık tutmuştur. Onun eserleri hem Somali içinde hem de Somali diasporasında büyük bir ilgiyle okunmuş ve incelenmiştir. Somali kültürünün zenginliğini, toplumsal değerlerini ve tarihi olaylarını ustaca anlatması, onun Somali edebiyatında kalıcı bir miras bırakmasını sağlamıştır. *Garbadaubkii Gumeysiga*, Somali halkının İtalyan ve İngiliz sömürge yönetimleri altında yaşadığı dönemi konu alır. Roman, sömürgeciliğin Somali toplumundaki etkilerini, kültürel çatışmaları ve direniş hareketlerini ele alır. Sömürge yönetimlerinin baskısı ve bu baskılara karşı halkın verdiği tepkiler, romanın ana temasını oluşturur.

4. Sayid Mohammed Abdullah Hassan (1856-1920)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Gaala Leged* (Şiir, 1900'lerin başı),
- ◆ *Aar Qaadi* (Şiir, 1900'lerin başı)

Somali'de sömürgecilik karşıtı direnişin simgesi ve Somali tarihinin en önemli figürlerinden biri olarak kabul edilir. Batılılar tarafından 'Çılgın Molla' olarak anılan Sayid Mohammed, Somali'nin kuzey bölgelerinde İngiliz, İtalyan ve Etiyopya sömürge güçlerine karşı yürütülen ve 20 yıldan fazla süren direniş hareketinin lideridir. Aynı zamanda dinî bir lider ve şair olan Sayid Mohammed Abdullah Hassan, Somali'nin bağımsızlığı ve İslamî değerlerin korunması için ömrünün büyük bir kısmını savaşla geçirmiştir.

5. Ali Sugule (1936-2017)

Önemli Eseri:

- ◆ *Kow iyo Kow* (1960)

Ali Sugule, (*Cali Sugule Cigaal*) şair, besteci ve oyun yazarıdır. Somali dilinin en büyük bestecilerinden biri olan Sugule, aynı zamanda Somali'nin kültürel direnişini ve sömürgecilik karşıtı mücadelesini şiir ve şarkılarında dile getiren önemli bir şairdir. *Kow iyo Kow*, Somali'nin bağımsızlık mücadelesi ve halkın birliğini teşvik eden bir eserdir. Eser, Somali kültüründe ve edebiyatında önemli bir yer tutmaktadır ve genellikle müzikal şekilde sahnelenmiştir. Ali Sugule, Somali müzik ve şiir geleneğine önemli katkılarda bulunmuştur. Hem geleneksel Somali şiirini hem de modern müziği birleştiren eserler üretmiştir. Şiirlerinde toplumsal ve politik temalar üzerine yoğunlaşmış, Somali'nin bağımsızlık mücadelesini destekleyen eserler

yazmıştır. 1969'dan 1991'e kadar Somali'yi yöneten Siad Barre diktatörlüğüne karşı çok sayıda oyun, şiir ve şarkı yazmış ve bunun karşılığında uzun yıllar hapsedilmiştir.

6. Abdulkadir Hersi Siyad “Yamyam” (1946-2005)

Önemli Eseri:

◆ *Diiwaanka Maansada Soomaaliyeed (Somali Şiirlerinin Antolojisi, 1970'ler)*

Abdulkadir Hersi Siyad (Cabdulqaadir Xirsi Siyaad), Somali edebiyatının önde gelen şair ve oyun yazarlarından biridir. Somali'de genellikle ‘Yam-Yam’ mahlasıyla tanınır. Abdulkadir Hersi Siyad, Somali'nin zengin sözlü edebiyat geleneğini modern edebi formlarla birleştirmiş ve Somali halkının toplumsal meselelerini ele alan güçlü şiirler yazmıştır. Sözlü şiir formu olan “*Gabay*” veya “*Gabayad*” olarak bilinen geleneğini modern edebiyata uyarlayan yazarlar arasında yer alır. Şiir yeteneğini Somali'deki barış ve birlik meselelerine adanmış bir Somali şairiydi.

Gabay:

Gabay edebiyatı, genellikle Arap ve Fars edebiyatı etkisinde gelişmiştir. Somali edebiyatında özellikle şiirsel olarak öne çıkan bu tür, zengin bir sözlü gelenekle beslenir. Genellikle sosyal, politik, tarihsel ve kültürel konuları işler. *Gabay*; ölçülü, ritmik ve ahenkli bir yapıya sahiptir. Aynı zamanda mecaz ve imgelerle doludur. Şairler, bu formu kullanarak toplumsal eleştirilerde bulunur, kahramanlık hikâyeleri anlatır veya aşk gibi temaları işler. *Gabay*, Somali kimliğinin ve kültürünün korunmasında önemli bir rol oynar ve kuşaktan kuşağa aktarılır.

FAS'TA DİRENİŞ EDEBİYATI: KENDİNE KİMLİK ARAMAK

Algeciras Konferansı:

1906 yılında İspanya'nın Algeciras kentinde düzenlenen uluslararası bir toplantıdır. Konferans, Fas üzerindeki sömürge etkilerini ve uluslararası ilişkileri düzenlemek amacıyla yapılmıştır.

Resmi protektora:

Bir devletin başka bir devlet üzerindeki doğrudan kontrolü veya yönetimi olmaksızın, belirli bir koruma veya denetim sağladığı siyasi bir ilişki biçimidir. Genellikle, korunan devletin iç işlerine karışmayan, ancak dış politika, güvenlik veya ekonomik konularda rehberlik eden bir ilişkiyi ifade eder.

Fas, Afrika'nın kuzeyinde stratejik konumu nedeniyle uzun yıllar boyunca farklı sömürgeci güçlerin egemenlik mücadelesine sahne olmuştur. 15. yüzyılda Portekiz saldırıları ile başlayan işgal ve yağmalamalar Fas'a yapısal olarak çok zarar vermemiş olsa da Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflamasıyla birlikte bölge, Avrupalı güçler için kolonizasyon için cazip bir yer haline gelmişti.

İlk olarak sömürgeci Fransa, 1830'lu yılların başlarında Fas ile ciddi şekilde ilgilenmeye başladı. Sömürgeci İngiltere'nin Fas'taki Fransız nüfuzunu 1904 yılında tanıması ise Alman İmparatorluğu'nu kızdırdı. Bu paylaşım krizi, *Algeciras Konferansı*'nda Fas'ın İspanya ile Fransa arasında bölüşülmesine Almanya'nın itiraz etmesinin yol açtığı sorundu ve bir dizi tartışmanın ardından 1912'de imzalanan *Fes Antlaşması* ile Fransa, Fas'ın büyük bir kısmını *resmi protektora* (koruma) bölgesi olarak ilan etti. Fas sultanı, bu anlaşmayı imzalamaya zorlandı ve böylece ülkenin büyük bir kısmı Fransız denetimi altına girdi ve Fas tam olarak bir Fransız sömürgesi haline geldi ve Kuzey ile Güney Sahra sınır bölgeleri İspanya'ya bırakıldı.

Bu işgal dönemi, Fas halkı için büyük bir zorluk meydana getirmiş, ancak aynı zamanda direniş ruhunu ateşlemiştir. Fas halkı, sömürgecilik karşısında hem askeri hem de kültürel bir direniş sergilemiş ve bu direnişin en önemli araçlarından biri de edebiyat olmuştur. Fas'ta direniş edebiyatı, halkın kimlik arayışını, sömürgecilik karşıtı mücadelesini ve özgürlük arzusunu ifade eden güçlü bir dil haline gelmiştir. Fas'ın direniş edebiyatı, sadece sömürgeciliğe karşı fiziksel bir başkaldırıyı değil, aynı zamanda halkın kültürel bağımsızlık talebini ve kimlik mücadelesini de içerir.

FRANSIZ SÖMÜRGEÇİLİĞİ VE İLK DİRENİŞ HAREKETLERİ

1912'deki *Fas Fransa* himayesine girdikten sonra, Fransızlar Fas'ın ekonomik kaynaklarını sömürmeye ve yerel halkı asimile etmeye çalıştılar. Fas'ın sosyal yapısı ve kültürel kimliği üzerinde büyük bir baskı oluşturan bu süreç, yerel halkta büyük bir direniş hareketini tetikledi. Bu dönemde Faslı entelektüeller ve yazarlar, sömürge yönetiminin dayattığı kültürel asimilasyona karşı çıkarak, yerel kimliğin ve dilin korunmasını savundular.

Abdellatif Laâbi, Fas'taki bu direniş hareketinin entelektüel öncülerinden biridir. Laâbi, Fas'ın bağımsızlık mücadelesinde şiiri ve edebi eserleriyle öne çıkmış bir yazardır. Onun eserlerinde, Fas halkının sömürgecilik karşısındaki kararlılığı ve özgürlük arayışı açıkça işlenir. *Şiddetin Dili* adlı şiir kitabı, Fas halkının Fransız sömürgeciliğine karşı verdiği direnişi ve sömürgeciliğin yıkıcı etkilerini anlatan güçlü bir edebi eserdir. Laâbi, aynı zamanda *Souffles* adlı edebiyat dergisini de kurarak, Fas'taki entelektüel direnişe önemli katkılarda bulunmuştur.

FAS BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİ VE EDEBİYATIN YÜKSELİŞİ

Fas, 1956'da bağımsızlığını kazandıktan sonra da edebiyat, halkın siyasi ve toplumsal taleplerini dile getiren önemli bir mecra olmaya devam etti. Bu dönemde, edebiyat sadece sömürgecilik karşısındaki direnişi anlatmakla kalmadı, aynı zamanda Fas halkının kimlik arayışını, modernleşme sürecini ve yeni kurulan devletin karşılaştığı zorlukları da konu aldı.

Arap Baharı:

Arap Baharı, 2010'un sonlarında Tunus'ta başlayan ve ardından Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki birçok ülkeye yayılan bir harekettir. Tunus'ta başlayan bu hareket, Mısır'da Hüsnü Mübarek'in devrilmesi, Libya'da Muammer Kaddafi'nin düşmesi ve Suriye'de iç savaşın patlak vermesi gibi önemli olaylara yol açtı.

Bağımsızlık sonrası dönemde, Faslı yazarlar arasında önemli bir isim olan *Mohamed Choukri*, yoksulluk içinde yaşayan insanların hikâyelerini eserlerine taşıdı. Choukri'nin 40'ya yakın dile çevrilen dünyaca ünlü eseri *Çıplak Ekmek (al-Khubz al-Hafi)*, onun otobiyografik romanı olup, bir yandan yoksulluk ve adaletsizlikle dolu bir hayatı anlatırken, bir yandan da Fas halkının sömürgecilik sonrası dönemdeki kimlik mücadelesini gözler önüne serer. Choukri'nin yazıları, Fas toplumunun hem sömürge dönemindeki hem de bağımsızlık sonrası dönemdeki toplumsal sorunlarını işleyerek, edebiyatın direnişin bir yansıması olduğunu gösterir.

MODERN DİRENİŞ EDEBİYATI: KİMLİK VE KÜRESELLEŞME

Bağımsızlık sonrası dönemde Fas'ta edebiyat, sadece sömürgecilik karşıtı bir direnişin değil, aynı zamanda modernleşme, küreselleşme ve siyasi baskılara karşı verilen mücadelenin de sesi olmuştur. Fas'taki edebiyat, halkın toplumsal adalet arayışını, kadınların özgürlük taleplerini ve gençlerin değişim isteğini dile getiren eserlerle zenginleşmiştir. Son yıllarda Fas'taki direniş edebiyatı, *Arap Baharı*'nın da etkisiyle siyasi baskılara ve toplumsal adaletsizliklere karşı daha güçlü bir eleştirel bakış kazanmıştır. Genç yazarlar, toplumsal değişim taleplerini dile getirirken, edebiyatı bir protesto aracı olarak kullanmaya devam etmektedirler.

Fas'ta direniş edebiyatı, sömürgecilik döneminde başlayan ve bağımsızlık sonrasında da devam eden bir özgürlük mücadelesinin ifadesidir. *Abdellatif Laâbi*, *Mohamed Choukri* ve *Leila Abouzeid* gibi yazarlar, eserlerinde Fas halkının hem sömürgeci güçlere hem de siyasal baskılara karşı verdiği mücadeleyi anlatmışlardır. Fas direniş edebiyatı, sadece bir özgürlük mücadelesinin değil, aynı zamanda kimlik arayışının ve kültürel bağımsızlığın da ifadesidir. Bu edebiyat, Fas halkının tarihsel deneyimlerini ve gelecekteki umutlarını bir araya getiren zengin bir miras olarak varlığını sürdürmektedir.

FAS DİRENİŞ EDEBİYATININ EN ÖNEMLİ İSİMLERİ VE ESERLERİ

1. Mohammed Choukri (1935-2003)

Önemli Eserleri:

- ◆ *El-Hubz el-Hafi* (*Çıplak Ekmek*, 1972),
- ◆ *Tiempo de errores* (1994)

Mohamed Choukri (Muhammed Şükri), Fas'ın dünyaca ünlü yazarı. Choukri'nin en önemli eseri, otobiyografik üçlemesinin ilk eseri olan ve Türkçeye de *Çıplak Ekmek* diye çevrilen eseridir. 1972'de Arapça yazılan ancak 1982'ye kadar Arapça basılmayan eser, Fas'ta yoksulluğu ve sömürgecilik döneminde yaşanan sosyal çürümeyi anlatır. Eser, Fransız sömürgeciliği altında büyüyen bir çocuğun dramını işleyerek, işgale karşı bir başkaldırı niteliği taşır. Bu eser, Fas direniş edebiyatının en güçlü simgelerinden biridir

2. Abdellatif Laâbi (1942-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *L'écorché vif* (1978),
- ◆ *Le Chemin des ordalies* (1982)

Abdellatif Laâbi; şair, gazeteci, romancı, oyun yazarı ve çevirmendir. Yaşayan en önemli Faslı yazarlardan biridir. Laâbi, hem sömürgecilik karşıtı hem de bağımsızlık sonrası dönemde Fas'ın içsel sorunlarına dikkat çeken eserler vermiştir. Yazdıkları dolayısıyla uzun yıllar hapis yatmış ve sürgün hayatı yaşamıştır. Fas'ın modern edebiyatında devrimci bir rol oynayan Laâbi, çok sayıda antolojiyi yayıma hazırlamış özellikle de yirminci yüzyıl Fas şiirini düzenlemiştir. Şiirlerinde, özgürlük, adalet ve insan hakları temalarını işler.

3. Mohammed Khaïr-Eddine (1941-1995)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Agadir* (1967),
- ◆ *Le Déterreur* (1973)

Mohammed Khaïr-Eddine (Muhammed Hayreddin), şair, romancı ve oyun yazarı olup, özellikle Fransızca yazdığı eserlerle bilinir. Mağrip edebiyatının en önemli figürlerinden biri olarak kabul edilir. Başyapıtı, *Agadir* adlı eseri, 1960 yılında Fas'ta meydana gelen büyük depremden sonra halkın yaşadığı dramı anlatırken, aynı zamanda sömürgeci baskılara karşı verilen mücadeleyi de simgeler. Romanda deprem, Fas'taki politik ve toplumsal değişimlerin bir metaforu olarak kullanılır.

4. Ahmed Sefrioui (1915-2004)

Önemli Eserleri:

- ◆ *La Boîte à Merveilles* (1954),
- ◆ *Le Chapelet d'ambre* (1949)

Ahmed Sefrioui, gazeteci ve yazar. Fransızca yazdığı eserlerle tanınan bir edebiyatçıdır. Sefrioui, Fas'ın geleneksel yaşam tarzını ve sömürge dönemindeki toplumsal yapısını anlattığı eserleriyle tanınır. *La Boîte à Merveilles*, bir çocuğun gözünden Fas'taki günlük yaşamı ve Fransız işgalinin meydana getirdiği toplumsal değişimleri işler. Eserlerinde özellikle Fas'ın kültürel zenginliklerini, geleneklerini ve halk hikâyelerini yansıtmış, aynı zamanda Fas'ın sosyal ve politik sorunlarını ele almıştır.

5. Mohamed Berrada (1938-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *L'ubat al-Nisyan* (1987),
- ◆ *The Game of Forgetting* (1998)

Mohamed Berrada, yazar, edebiyat eleştirmeni, akademisyen ve çevirmen. Çağdaş Arap edebiya-

tında önemli bir yere sahiptir. Berrada, Fas'ın entelektüel ve edebi dünyasında derin izler bırakmış bir yazar olarak eserlerinde dil, kimlik, modernite ve toplumsal dönüşüm gibi konuları işler. Aynı zamanda Fas'ın bağımsızlık sonrası entelektüel hareketi içinde yer alan Berrada, Arap dünyasının en önde gelen postmodernist yazarlarından biri olarak kabul edilir. *Fas'taki edebiyat dergisi Prologue*'un danışma kurulu üyesidir. “*Like a Summer Never to Be Repeated*”, Fas halkının bağımsızlık mücadelesinin ardından yaşadığı kimlik krizini ve kültürel değişimleri konu alır.

RUANDA'DA DİRENİŞ EDEBİYATI: SOYKIRIM'DAN SONRA YAŞAMAK

Ruanda Soykırımı:

1994'te gerçekleşen, Hutu etnik grubunun, Tutsi ve Hutu ılımlılarına yönelik sistematik bir saldırıda bulunduğu trajik bir olaydır. Soykırım, 6 Nisan 1994'te, Ruanda Cumhurbaşkanı Juvénal Habyarimana'nın uçağının düşmesiyle patlak verdi. Hutu milis grupları, özellikle Interahamwe ve Tutsi nüfusunu hedef alarak birkaç ay içinde yaklaşık 800.000 insanı öldürdü. Uluslararası toplumun müdahale etmemesi, soykırımın büyümesine katkıda bulundu. Soykırım sırasında toplu öldürmeler, tecavüzler ve insanlık dışı muameleler yaşandı. Ruanda Soykırımı, insan hakları ihlalleri ve etnik çatışmalar açısından derin izler bıraktı. 1994'ten sonra, Ruanda'da yeniden yapılanma süreci başladı.

Hutu ve Tutsi:

Hutu ve Tutsi, Ruanda ve Burundi'de yaşayan iki ana etnik gruptur.

Ruanda, 20. yüzyılın sonlarında yaşadığı büyük trajediyle anılan bir ülke olmasına rağmen, halkının direniş, umut ve yeniden doğuş mücadelesiyle dünya edebiyatında önemli bir yer edinmiştir. 1994 yılında yaşanan *Ruanda Soykırımı*, sadece Afrika'nın değil, insanlık tarihinin en karanlık sayfalarından biridir. *Hutu ve Tutsi* etnik grupları arasında çıkan iç savaş, 800 binden fazla insanın ölümüne ve milyonlarca kişinin yerinden edilmesine yol açmıştır. Bu trajik olay, sadece toplumsal ve siyasi yapıyı sarsmakla kalmamış, aynı zamanda Ruanda'nın edebi üretimini de derinden etkilemiştir. Ruanda'da direniş edebiyatı, soykırımın acılarını, travmalarını ve ardından gelen iyileşme sürecini yansıtır. Edebiyat, bu süreçte halkın yaşadığı acıları anlatma, travmalarla yüzleşme ve geleceğe dair umut inşa etme işlevi görmüştür. Soykırımı karşı verilen direnişin bir aracı olarak edebiyat hem bireysel hem de toplumsal iyileşme sürecinin bir parçası olmuştur.

Elbette böylesine kitlesel bir katliamı hazırlayan etkenlerin de anlaşılması gerekir. Ruanda Soykırımı, ikiye bölünen Ruanda halkının birbirlerini katletme süreci değil, Almanya ve özellikle Belçika'nın gerçekleştirdiği bir soykırımdır. 1884 yılında yapılan *Berlin Konferansı*'nda, Avrupalı güçler Afrika'yı kendi aralarında paylaşmışlar ve bu paylaşım sonucunda Ruanda, *Alman Doğu Afrikası*'na (bugünkü Tanzania, Ruanda ve Burundi) verilmişti. Almanların politikası sadece doğal kaynakları sömürmeye odaklanmıştı.

I. Dünya Savaşı sırasında Almanlar, Afrika'daki sömürgelerini kaybetmeye başladılar. 1916 yılında Belçika güçleri, Ruanda ve Burundi'yi Almanlardan ele geçirdi.

Bu işgal sonrası 1923 yılında Milletler Cemiyeti, Belçika'nın Ruanda ve Burundi işgalini onayladı. Böylece Belçika'nın Ruanda üzerindeki hâkimiyeti resmileşti. Belçika, Almanlardan farklı olarak daha yoğun bir sömürge yönetimi kurdu. Eğitim, idari yapı ve toplumsal sınıf ayrılıkları üzerinde daha fazla odaklandılar. Bu dönemde Ruanda'nın toplumsal yapısındaki çatlaklar daha da belirginleşti. Belçika, Ruanda toplumunu etnik ve sosyal sınıf temelli olarak ikiye bölerek yönetmeyi tercih etti. Daha sonra milyonlarca kişiyi etkileyecek kırılma olan Tutsi ve Hutu ayrımı burada keskinleşti. Belçika, bu ayrımı daha da keskinleştirmek için kimlik kartları çıkardı ve bu kartlarda etnik kimlikler belirtildi. Ayrıca ülkelerinden getirdikleri Katolik misyonerlerin bölgedeki etkisini de artırarak eğitim ve din alanında Tutsi elitinin Batılılaşmasını sağladı. Bu da Hutu halkı arasında derin bir toplumsal ayrışmaya sebep oldu. 1950'lerin sonlarına doğru, Ruanda'da bağımsızlık hareketleri ortaya çıkmaya başladı. Özellikle Hutu çoğunluğu, Belçika'nın Tutsi aristokrasisini destekleyen yönetim biçimine karşı direniş gösterdi.

1994'teki soykırım, Ruanda toplumunu derinden yaralayan bir olay olarak sadece Ruanda halkının değil, tüm dünyanın dikkatini çekmiştir. Bu süreçte edebiyat, yaşanan bu korkunç olayın bir anlatıcısı ve tanığı olarak ortaya çıkmıştır. Soykırımın nedenleri, sonuçları ve ardından gelen travmalar, edebi eserlerde güçlü bir şekilde işlenmiştir. Ruandalı yazarlar, soykırımın bireyler ve toplum üzerindeki yıkıcı etkilerini, adalet arayışını ve travmadan kurtulma çabalarını edebi bir dille ele almışlardır.

Bu dönemde yazılan eserler, hem Ruanda halkının yaşadığı acıları uluslararası kamuoyuna duyurmayı hem de içeride bir iyileşme sürecini başlatmayı hedeflemiştir. Edebiyat, soykırımın unutulmaması ve gelecekte benzer trajedilerin yaşanmaması adına güçlü bir direniş aracı haline gelmiştir.

Alman Doğu Afrikası:

1885-1919 yılları arasında Almanya'nın kontrolü altında olan bir sömürge bölgesidir. Bu topraklar, günümüzdeki Tanzanya, Ruanda ve Burundi'yi kapsamaktadır. Almanya, bu bölgedeki yerel güçlerle anlaşmalar yaptı. Bu anlaşmalar sonucu bölgeyi ele geçirecek tarım, madencilik ve ticaret gibi ekonomik faaliyetleri geliştirdi. Sömürge yönetimi, yerel halk üzerinde zorlayıcı bir kontrol uyguladı. Bu süreçte, Almanların oluşturduğu altyapı projeleri ve plantasyon sistemleri, bölgenin sosyo-ekonomik yapısını değiştirdi. Ancak, yerel halkın direnişi de önemliydi; 1905-1907 yıllarında gerçekleşen Maji Maji İsyanı, sömürge yönetimine karşı büyük bir başkaldırıydı. Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın yenilmesiyle, Alman Doğu Afrikası 1919'da Versay Antlaşması ile İngiltere ve Belçika tarafından ele geçirildi. Bu durum, bölgedeki siyasi dinamikleri ve koloniyel ilişkileri köklü bir şekilde değiştirdi.

Inyenzi ou les Cafards:

2006 yılında yayımlanan Scholastique Mukasonga'nın *Inyenzi ou les Cafards* adlı romanı, Ruanda'nın 1994'teki soykırımına giden süreçte, Tutsi ve Hutu etnik grupları arasındaki gerilimleri ve toplumsal dinamikleri ele almaktadır.

SCHOLASTIQUE MUKASONGA: TRAUMA VE HATIRALARIN TAŞIYICISI

Ruanda direniş edebiyatının en önemli isimlerinden biri *Scholastique Mukasonga*'dır. Mukasonga, soykırımdan sağ kurtulan ve bu acı olayları eserlerinde işleyen önemli bir yazardır. Onun yazıları, soykırımın insan üzerindeki yıkıcı etkilerini, toplumsal hafızayı ve kaybolan hayatları anlatır. *Inyenzi ou les Cafards* adlı eseri, Mukasonga'nın soykırım sırasında kaybettiği ailesini -ki ailesinden 37 kişiyi kaybetmişti- ve yaşadığı travmayı işleyen otobiyografik bir romandır. Mukasonga, eserlerinde sadece soykırımın fiziksel boyutunu değil, aynı zamanda bu süreçte yaşanan psikolojik ve duygusal travmaları da derinlemesine ele alır. Onun yazıları, bir insanın yahut bir toplumun yaşadığı trajediyi, kolektif hafıza ve geçmişle yüzleşme üzerinden anlatır. Mukasonga'nın eserleri, soykırımın unutulmaması ve yaşanan acıların gelecek nesillere aktarılması açısından büyük bir öneme sahiptir.

RUANDA DİRENİŞ EDEBİYATINDA TEMALAR

Ruanda direniş edebiyatının temel temaları arasında soykırımın travması, kayıplarla yüzleşme, toplumsal hafızayı diri tutma ve yeniden inşa süreci yer alır. Bu edebiyat, halkın yaşadığı acıları unutturmadan anlatma ve bu acıların üzerine bir iyileşme süreci inşa etme amacını taşır. Eserlerde, bireylerin yaşadığı içsel çatışmalar, travmalarla başa çıkma yolları ve toplumun iyileşme süreci ön plandadır.

Soykırımın meydana getirdiği acı ve travmalar, Ruanda edebiyatının en baskın temalarından biridir. Ancak bu edebiyat, sadece acı ve travma anlatmakla kalmaz, aynı zamanda yeniden doğuşun, umut ve affetme arayışının da bir anlatısıdır. Ruandalı yazarlar, edebi eserlerinde travma ve acılarla yüzleşirken, geleceğe dair umut ve barış içinde yaşama isteğini de dile getirirler. Bu edebiyat, sadece Ruanda halkının değil, insanlığın ortak hafızasında da kalıcı bir iz bırakmıştır.

RUANDA'DA İŞGAL VE SÖMÜRÜYE KARŞI DİRENİŞ EDEBİYATI

Ruanda, 19. yüzyılın sonlarından itibaren önce Almanya, sonra Belçika tarafından sömürgeleştirildi. Özellikle Belçika'nın "böl ve yönet" politikası, Hutu ve Tutsi halkları arasındaki gerilimleri artırarak 1994'te Ruanda Soykırımı'na yol açtı. Bu süreç, Ruanda'nın bağımsızlık mücadelesi ve toplumsal barış arayışını şekillendirdi. Ruanda direniş edebiyatı, sömürgeciliğin getirdiği bölünmelere, kültürel ve toplumsal baskılara karşı bir başkaldırı ve ulusal kimliği koruma mücadelesi olarak ortaya çıktı.

Ruanda'da işgal ve sömürüye karşı direniş edebiyatı, sömürgeciliğin neden olduğu sosyal ayrışmalar, kültürel asimilasyon ve kimlik krizlerini ele alır.

EN ÖNEMLİ İSİMLER VE ESERLER

Ruanda'da işgal ve sömürüye karşı direniş edebiyatı, hem sömürgecilik döneminde yaşanan toplumsal ayrışmaları hem de soykırımın ardından halkın yaşadığı acıları ve yeniden toparlanma çabalarını anlatan güçlü bir edebi gelenektir. Scholastique Mukasonga, Benjamin Sehene ve Gilbert Gatore gibi yazarlar, eserlerinde sömürgeciliğin Ruanda toplumu üzerindeki kalıcı etkilerini, etnik gerilimlerin nasıl büyüdüğünü ve bu süreçte halkın ulusal kimlik arayışını derinlemesine ele alırlar.

1. Scholastique Mukasonga (1956-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Inyenzi ou les cafards* (2006),
- ◆ *La femme aux pieds nus* (2008)

Mukasonga, Ruanda Soykırımı sırasında ailesinin büyük kısmını kaybetmiş bir yazar olarak, eserlerinde sömürgeciliğin getirdiği toplumsal ayrışmayı ve bunun Ruanda toplumundaki etkilerini ele alır. *La femme aux pieds nus*, adlı kitabı Ruanda'daki Hutu-Tutsi ayrımcılığını anlatan güçlü bir anı kitabıdır. *Our Lady of the Nile*, Belçika sömürgeciliği döneminde Ruanda'daki elit bir okuldaki genç kızlar üzerinden ülkedeki toplumsal gerilimleri anlatır.

2. Immaculée Ilibagiza (1972-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Left to Tell: Discovering God Amidst the Rwandan Holocaust* (2006),
- ◆ *Led by Faith: Rising from the Ashes of the Rwandan Genocide* (2008)

Immaculée Ilibagiza, 1994 Ruanda Soykırımı'ndan sağ kurtulan bir yazardır. İlham verici hikâyesi, kişisel direnci, affetme gücü ve inancı üzerine yazdığı kitaplarla dünya çapında tanınmış-

tır. Soykırım sırasında ailesinin büyük bir kısmını kaybeden Ilibagiza, yaşadıklarını ve bu trajediden sonraki iyileşme sürecini anlatarak barış ve affetmenin gücüne dikkat çeker. Ilibagiza, *Left to Tell* adlı eserinde Ruanda Soykırımı sırasında bir banyo dolabına saklanarak hayatta kalan bir kadının gerçek hikâyesini anlatır. Ruanda'nın toplumsal travmalarını, sömürge dönemi sonrası etnik çatışmaları ve halkın barış arayışını işler. Bu eser, sömürgecilik sonrası Ruanda'da ulusal kimliğin ve uzlaşmanın nasıl inşa edilebileceğini tartışır.

3. Vénuste Kayimahe (1972-)

Önemli Eseri:

◆ *La France au cœur du génocide des Tutsi (Fransa'nın Tutsi Soykırımındaki Rolü 2001)*

Venuste Kayimahe, yazar, gazeteci. 1994 Ruanda Soykırımı'nın tanıklarından biridir. Uzun yıllar Ruanda'da Birleşmiş Milletler'de çalışan Kayimahe, özellikle soykırım döneminde yaşadıklarıyla tanınır. Yaşadığı travmatik deneyimleri ve soykırım sırasındaki gözlemlerini yazıya dökerek uluslararası toplumun Ruanda Soykırımı'na dikkatini çekmiştir. Eserlerinde, sömürgecilik döneminde uygulanan “böl ve yönet” politikalarının nasıl soykırımı zemin hazırladığını ve bu süreçteki kültürel yıkımı anlatır. *La France au cœur du génocide des Tutsi (Fransa'nın Tutsi Soykırımındaki Rolü)* adlı önemli eserinde, Fransa'nın Ruanda Soykırımı sırasındaki rolünü eleştirir. Fransa'nın Ruanda'daki Hutu hükümetine verdiği desteğin soykırımı nasıl katkıda bulunduğunu sorgular ve Fransa'nın bu trajedideki siyasi ve askeri sorumluluğunu masaya yatırır.

2. BÖLÜM

ASYA'DA DİRENİŞ EDEBİYATI

“Beyaz ırk en yetkin ırktır; sarı ırk olan Asyalılar ise daha aşağı seviyededir.”

Immanuel Kant

*Über die verschiedenen
Rassen der Menschen, 1775*

“Onlardan nefret ediyorum. Bu barbar dine mensup insanlar (Hintliler) hayvan gibi üüyorlar.”

Winston Churchill

Bengal kılığı sırasında, 1943

“Doğanın beyaz ırkı, diğerlerinden üstün kıldığı açıktır. Bunu tarih boyunca, Çinlilerin asla ilerleyememesiyle görebiliriz.”

David Hume

Of National Characters, 1748

GİRİŞ: ASYA'DA SÖMÜRGEÇİLİK VE BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİ

Asya, dünyanın en büyük ve en çeşitli kıtalarından biri olarak yüzyıllar boyunca farklı imparatorlukların, sömürgeci güçlerin ve ticaret yollarının merkezi olmuştur. 19. ve 20. yüzyıllarda Avrupa'nın sömürgeci güçler, Asya'yı da hedef almış ve bu büyük güçler kıtayı sömürgeleştirme yarışına girişmiştir. İngiltere, Fransa, Hollanda ve Japonya gibi imparatorluklar, Asya'nın zengin kaynaklarına el koymaya çalışmış, yerel halkları baskı altına alarak kültürel asimilasyon politikaları uygulamıştır. Ancak bu dönemde Asya halkları, sömürgeçiliğe karşı hem silahlı hem de entelektüel direniş göstermiş, bağımsızlık hareketleri hızla yayılmıştır. Elbette fiziki olarak işgal ve sömürgeçiliğin izleri bugün bile hâlâ bütün ağırlığıyla sömürgeçiliğe maruz kalmış bölge ülkelerinde hissedilmektedir. Ancak yavaş da olsa edebiyatın ve genel olarak 'söz'ün buradaki varlığı; önce işgalciye karşı direnişi örgütlemiş sonra da yaşanan cehennemden çıkış için yeniden millet olma çabalarını pekiştirmiştir. Bu açıdan bu kitap, işgal ve sömürü karşısında öldürülme pahasına ve öldürülmüş olsa bile itiraz etmeyi ve sesini yükseltmeye bir övgü olarak anlaşılmasının yanı sıra başını Batılı güçlerin çektiği sömürge düzeninde tüm emperyalist odakları da ifşa edip hatırlama çabasıdır.

Asya'da sömürgeçilik karşıtı mücadeleler, kıtanın her köşesinde farklı zaman ve şekillerde ortaya çıkmış, bu mücadeleler sadece askeri çatışmalarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda edebiyat, sanat ve düşünce dünyasında da derin izler bırakmıştır. Bağımsızlık mücadeleleri, Asya'nın siyasi, toplumsal ve kültürel yapısını yeniden şekillendiren süreçler olmuş, bu süreçte edebiyat ve sanat, halkların özgürlük arayışını ifade eden güçlü araçlar haline gelmiştir.

HİNDİSTAN: SÖMÜRGEÇİLİKTEN BAĞIMSIZLIĞA GİDEN YOL

Asya'daki sömürgecilik karşıtı hareketlerin en dikkat çekici örneklerinden biri Hindistan'da yaşanmıştır. *İngiliz Doğu Hindistan Şirketi*'nin 18. yüzyılda Hindistan'ı sömürgeleştirmesiyle başlayan süreç, 19. yüzyılın sonlarına doğru bölgenin bütünüyle İngiliz yönetimi altına alınmasıyla derinleşti. İngiltere, Hindistan'daki ekonomik kaynakları sömürerek, yerel halkın kültürel ve dini değerlerini baskı altına aldı.

Ancak Hindistan, bağımsızlık mücadelesinin de en güçlü seslerinden birini dünyaya duyurdu. Mahatma *Gandi*, bu mücadelenin en önemli liderlerinden biri olarak, barışçıl direniş ve sivil itaatsizlik hareketlerini savundu. *Gandi*'nin yazıları, sadece Hindistan halkı üzerinde değil, dünya genelinde bağımsızlık hareketlerine ilham kaynağı oldu. Türkçeye *Gerçek Özgürlüğün Peşinde* olarak çevrilen Hind Swaraj adlı eseri, İngiliz sömürgeciliğine karşı Hindistan'ın bağımsızlık arayışını ve halkın kendi kaderini tayin etme hakkını savunan bir başarıdır.

Hindistan'daki direniş edebiyatı, sömürge yönetimi altındaki halkın yaşadığı baskıları ve özgürlük taleplerini dile getirirken, aynı zamanda Batı'nın dayattığı değerlere karşı yerel kültürün yüceltilmesi üzerine kurulmuştur. *Rabindranath Tagore*, Hindistan edebiyatında bu direnişi simgeleyen en önemli yazarlardan biridir. Türkçeye aynı adla çevrilen *Gora* ve *The Home and the World* adlı eserlerinde, Batı emperyalizmine karşı yerel değerlerin savunulmasını işler.

İngiliz Doğu Hindistan Şirketi:

1600'da İngiltere'de kurulan bir şirkettir. Başlangıçta Hindistan ve çevresindeki Asya pazarlarında baharat, tekstil ve diğer değerli ürünlerin ticaretini yapmak amacıyla faaliyet gösterdi. Şirket, zamanla siyasi ve askeri güç kazandı ve geniş topraklara sahip oldu. 1757'deki Plassey Savaşı ile Bengal'deki hâkimiyetini pekiştiren şirket, ülkenin büyük bir kısmını kontrol etti. Şirket, eğitim, altyapı ve ticaret gibi alanlarda bazı reformlar yapmış olsa da, yerel halk üzerinde büyük baskı kurdu ve kaynakları sömürdü.

Gerçek Özgürlüğün Peşinde:

1900'lerin başında devrinden farklı düşünen *Gandhi*, çağının ışıltıları altında kör olan bu devrin insanlarını daha derin bir karanlığa karşı uyarıyordu. Modern medeniyet karşısında Hindistan'ın kurtuluşu hangi yolla olacaktı? *Gandhi*'nin *Indian Opinion* gazetesinde yayınladığı, ardından kitap haline getirip pek çok dile çevrilen *Hind Swaraj* isimli eserinde bu sorulara cevap aramaktadır.

Bao Ninh:

1952 doğumlu Vietnamlı yazar ve romancı. En çok, Vietnam Savaşı'nı ele alan *The Sorrow of War* (Savaşın Acısı) adlı eseriyle bilinir. Bu roman, savaşın bireyler üzerindeki yıkıcı etkilerini, savaşın trajedisini ve Vietnam toplumunun dönüşümünü derin bir şekilde işlemektedir. Bao Ninh, Vietnam Savaşı sırasında bir asker olarak görev yapmış ve bu deneyimlerini yazılarında kullanmıştır.

José Rizal:

José Rizal, 1861-1896 yılları arasında yaşamış Filipinli yazar, doktor ve siyasi aktivist. Filipinler'in İspanyol sömürgeci altında bulunduğu dönemde, ülkesinin bağımsızlığı için mücadele eden önemli bir figür olarak tanınır. En bilinen eserleri arasında *Noli Me Tangere* ve *El Filibusterismo* bulunmaktadır. Bu romanlarda yazar, İspanyol sömürge yönetiminin zulümlerini ve Filipin halkının maruz kaldığı ayrımcılığı eleştirmektedir.

VIETNAM: SÖMÜRGEÇİLİKTEN KURTULUŞ VE ULUSAL KİMLİK

Vietnam, Fransız sömürgeciliğinin etkisi altında uzun yıllar süren bir bağımsızlık mücadelesi vermiştir. 19. yüzyılın sonlarında Fransızlar tarafından işgal edilen Vietnam, ağır sömürü ve asimilasyon politikalarına maruz kaldı. Ancak Vietnam halkı, sömürgeciliğe karşı kararlı bir direniş sergiledi ve 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde bağımsızlık mücadelesi bir ulusal harekete dönüştü.

Vietnam direniş edebiyatında, özellikle Vietnam Savaşı'nın yıkıcı etkileri de geniş yer bulur. Bu dönemde yazarlar hem sömürgecilik karşıtı direnişi hem de savaşın halk üzerindeki etkilerini eserlerinde işlemişlerdir. *Bao Ninh*'in *The Sorrow of War* adlı romanı, Vietnam Savaşı'nın trajedisini anlatan en güçlü eserlerden biridir. *Bao Ninh*, savaşın bireyler ve toplumlar üzerindeki yıkıcı etkilerini şiirsel bir dille anlatırken, aynı zamanda Vietnam halkının direnişini ve hayatta kalma mücadelesini de gözler önüne serer.

FİLİPİNLER: SÖMÜRGEÇİLİK KARŞITI HAREKETİN EDEBİ YANSIMASI

Filipinler, Asya'nın bir diğer sömürgeci güç tarafından işgal edilen ülkelerinden biri olarak, önce İspanyol ardından Amerikan sömürgeciliğine karşı direniş göstermiştir. 1898'de İspanyol-Amerikan Savaşı'nın ardından ABD, Filipinler'i kontrol altına aldı ve bu durum, ülkede büyük bir bağımsızlık mücadelesini tetikledi.

Filipinler'in bağımsızlık mücadelesinin en önemli edebi figürü ise *José Rizal*'dir. Rizal, yazdığı eserlerle Filipin halkının özgürlük arzusunu dile getiren bir lider haline gelmiştir. Onun en ünlü

eserlerinden biri olan *Noli Me Tangere* adlı roman, İspanyol sömürge yönetiminin Filipinler'deki zulmünü ve Filipin halkının direnişini anlatır. Eserde, Filipin toplumundaki yolsuzlukları, adaletsizlikleri ve İspanyol rahiplerin baskısını sert bir dille eleştirir. Rizal'in edebi eserleri, sadece birer sanat eseri değil, aynı zamanda bağımsızlık mücadelesinin simgesi olarak kabul edilir.

Filipinler'deki edebi direniş, sömürge yönetimine karşı verilen mücadeleyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda Amerikan kültürel etkisine karşı da bir başkaldırı niteliği taşımıştır. *Nick Joaquin* gibi yazarlar, Filipin halkının sömürgecilik sonrası kimlik arayışını ve Batı etkilerine karşı verilen mücadeleyi eserlerinde işlemişlerdir. *Joaquin*'in eserleri, Filipinler'in zengin kültürel mirasını koruma çabalarını ve bu mirasın modern dünyayla nasıl çatıştığını anlatır.

Bu edebiyat, sadece bir direnişin anlatısı değil, aynı zamanda Asya halklarının kimliklerini ve kültürel varlıklarını koruma mücadelesidir. Sömürgeciliğin dayattığı yabancı değerlere karşı yerel kültürlerin ve dillerin korunması, bu edebiyatın en önemli temalarından biri olmuştur. Asya direniş edebiyatı, halkların özgürlük arayışını ve bağımsızlık mücadelelerini dünya sahnesine taşıyan bir edebi gelenek olarak, bugün de etkisini sürdürmeye devam etmektedir.

Noli Me Tangere:

José Rizal'in *Noli Me Tangere* adlı romanı, 1887 yılında yayımlanmıştır. Roman, Filipinler'in İspanyol sömürgeci altında bulunduğu dönemde, toplumdaki adaletsizlikleri ve yolsuzlukları eleştirmektedir. Roman, genç bir Filipinli olan Ibarra'nın, yurt dışındaki eğitimden sonra ülkesine dönüşüyle başlar. Ibarra, toplumun sorunlarını çözme arayışındayken, babasının haksız yere idam edildiğini öğrenir. Roman, aşk, ihanet ve sosyal adalet temalarını işlerken, İspanyol sömürge yönetiminin baskılarını ve Filipin toplumundaki ayrımcılıkları gözler önüne serer.

Nick Joaquin:

1917-2004 yılları arasında yaşamış Filipinli yazar, şair ve gazeteci. Filipin edebiyatının en önemli figürlerinden biri olarak kabul edilir. Yazar, eserlerinde Filipin kültürü, tarihi ve toplumunun karmaşık yapısını ustalıkla işler. En bilinen eserleri arasında *The Woman Who Had Two Navels* ve *A Portrait of the Artist as Filipino* yer alır.

PAKİSTAN'DA DİRENİŞ EDEBİYATI: ŞİİRİN KURDUĞU ÜLKE

Pakistan'ın tarihi, sömürgecilik, Hindistan ile olan bölünme süreci ve toplumsal mücadelelerle şekillenmiş bir direniş tarihidir. İngiliz sömürgeciliği altında uzun yıllar kalan Hindistan alt kıtası, 1947'de Hindistan ve Pakistan olarak ikiye bölündü. Bu bölünme, sadece siyasi sınırları değiştirmekle kalmadı, aynı zamanda milyonlarca insanın yaşamını etkileyen kitlesel göçlere ve şiddetli çatışmalara da neden oldu. Pakistan, bağımsızlık sonrasında da siyasi istikrarsızlık, askeri darbeler ve toplumsal eşitsizliklerle mücadele etti. Bu tarihsel süreç, edebiyatı da derinden etkiledi ve Pakistan'da direniş edebiyatı, halkın kimlik arayışını, sömürgecilik karşıtı mücadelesini ve bağımsızlık sonrası karşılaştığı zorlukları dile getiren önemli bir ifade aracı haline geldi.

Pakistan'da direniş edebiyatı, sadece sömürgeciliğe karşı verilen mücadeleyi değil, aynı zamanda Pakistan halkının tarihsel hafızasını diri tutan, kimlik mücadelesini anlatan ve özgürlük taleplerini dile getiren güçlü bir edebi gelenek oluşturmuştur.

SÖMÜRGEÇİLİK VE BÖLÜNME SÜRECİ

19. yüzyılın sonlarından itibaren İngiliz sömürge yönetimi altında olan Hindistan alt kıtası, 1947 yılında bağımsızlığını kazanırken, -İngilizlerin planlı kaosuyla dini temelli bir bölünme yaşadı. Hindistan ve Pakistan adında iki devlet kuruldu ve bu bölünme, tarihin en büyük zorunlu göçlerinden birini de beraberinde getirdi. Milyonlarca insan Hindistan'dan Pakistan'a, Pakistan'dan Hindistan'a göç etmek zorunda kaldı ve bu süreçte büyük çaplı etnik ve dini çatışmalar yaşandı.

Pakistan'ın bölünme sürecinde ve sonrasında, edebiyat bu acı dolu sürecin hem tanığı hem de anlatıcısı oldu. *Saadat Hasan Manto*, bu dönemin en tartışmalı isimlerinden biridir. Bölünmeye karşı çıkan bir yazar olarak Manto, özellikle bölünmenin yol açtığı insanlık dramlarını ve toplumsal çatışmaları ele almıştır. Manto'nun eserleri, sadece bir halkın yaşadığı acıları değil, aynı zamanda insanlığın bölünme karşısındaki çaresizliğini de edebi bir dille yansıtır.

BAĞIMSIZLIK SONRASI DİRENİŞ: SİYASİ BASKILAR VE EDEBİYAT

Pakistan, İngiltere'nin elini bir türlü bölgeden çekmemesi ve ardından rolünü Amerika'ya devretmesi üzerine bağımsızlığını kazandıktan sonra da siyasi istikrarsızlıklar, askeri darbeler ve toplumsal eşitsizliklerle boğuşmaya devam etti. Pakistan'da, özellikle askeri rejimlerin baskıcı politikaları ve siyasi muhalefetin susturulması, edebiyatın direniş dilini güçlendirdi.

Faiz Ahmed Faiz, Pakistan'ın bağımsızlık sonrası dönemdeki direniş edebiyatının en önemli şairlerinden biridir. Faiz, eserlerinde siyasi baskılara, askeri rejimlere ve toplumsal adaletsizliklere karşı çıkarak, özgürlük ve eşitlik taleplerini dile getirdi. Onun şiirleri, Pakistan halkının siyasi baskılara karşı verdiği mücadelenin ve özgürlük arayışının simgesi haline gelmiştir. Şiirleri, Pakistan'daki baskıcı rejimlere karşı bir başkaldırı ve adalet talebi olarak büyük yankı uyandırmıştır. Faiz, sadece Pakistan'ın değil, tüm dünyanın özgürlük mücadelesine ilham veren evrensel bir şair olarak kabul edilir.

PAKİSTAN DİRENİŞ EDEBİYATINDA TEMALAR

Pakistan direniş edebiyatı, sömürgecilik karşıtı mücadeleden askeri rejimlere, toplumsal adalet arayışından kadınların özgürlük mücadelesine kadar geniş bir tema yelpazesi sunar. Bu edebiyat, bir yandan bölünmenin

Saadat Hasan Manto:

1912-1955 yılları arasında yaşamış, Hindistan ve Pakistan edebiyatının önde gelen yazarlarından biridir. Manto, özellikle kısa hikâyeleriyle tanınır ve edebiyatında insan doğasının karanlık yönlerini ve toplumsal sorunları cesurca ele almıştır. Yazılarında ve eserlerinde 1947'de başlayan Hindistan'ın bölünmesi dönemindeki şiddeti, göçü ve insan ilişkilerini derin bir incelikle işlemektedir. Manto'nun en bilinen eserleri arasında Toba Tek Singh ve Thanda Gosht yer almaktadır. Kendisi, sosyal gerçekçilik akımının önemli bir temsilcisi olarak kabul edilir. Manto, döneminin toplumsal ve politik yapısını eleştiren, cesur bir ses olarak öne çıkmış, edebiyatında önyargılara ve tabulara meydan okumuştur. Eserleri, bugün hâlâ güçlü bir şekilde okunmakta ve tartışılmaktadır.

meydana getirdiği travmaları işlerken, diğer yandan halkın adalet ve özgürlük taleplerini dile getirir. Eserlerde sıkça karşılaşılan temalar arasında kimlik arayışı, toplumsal çatışmalar ve siyasi baskılar yer alır.

Pakistan edebiyatında, halkın yaşadığı zorluklar ve toplumsal mücadeleler edebi bir dille anlatılırken, bu mücadelelerin tarihi ve toplumsal bağlamı da gözler önüne serilir. Direniş edebiyatı, sadece geçmişin acılarını anlatmakla kalmaz, aynı zamanda gelecekteki adalet ve özgürlük arayışını da ifade eder. Pakistanlı yazarlar, eserlerinde hem bireylerin hem de toplumun yaşadığı içsel çatışmaları ve bu çatışmalara karşı verilen mücadeleyi işler.

PAKİSTAN'DA İŞGAL VE SÖMÜRÜYE KARŞI DİRENİŞ EDEBİYATI

Pakistan'ın işgal ve sömürüye karşı direniş edebiyatı, özellikle İngiliz sömürge yönetimine karşı verilen bağımsızlık mücadelesine dayanır. Pakistan, 1947'de Hindistan'dan bağımsızlığını kazanmadan önce, uzun yıllar boyunca İngiliz sömürgesi altında kalmış ve bu süreçte edebiyat, halkın özgürlük arzusunu dile getiren önemli bir araç haline gelmiştir. Bu dönemin direniş edebiyatı hem siyasi hem de kültürel baskılara karşı yazılmıştır.

Direniş edebiyatı, Hindistan Yarımadası'nda İngiliz sömürgeciliğine karşı verilen mücadeleyi, kimlik arayışını, özgürlük taleplerini ve sömürgeci baskılara karşı gösterilen direnci işler. Pakistan'ın bağımsızlık mücadelesi, bu edebi gelenekte önemli bir yere sahiptir. Pakistan'da işgal ve sömürüye karşı direniş edebiyatı, İngiliz sömürgeciliğine karşı verilen mücadelede önemli bir rol oynamış, halkın özgürlük arzusunu ve kültürel kimliğini koruma mücadelesini edebi bir dille yansıtmıştır. Muhammed İkbâl'in felsefi şiirlerinden, Faiz Ahmed Faiz'in halkı cesaretlendiren eserlerine kadar bu edebiyat, Pakistan'ın bağımsızlık mücadelesinde önemli bir yer tutmuştur.

EN ÖNEMLİ İSİMLER VE ESERLER

Pakistan'da kültürel sömürgeciliğe karşı direnen edebiyatçı ve düşünürler, değerlerin ve ulusal kimliğin korunması için önemli eserler üretmişlerdir. Bu yazarlar, İngiliz sömürgeciliği ve Batı kültürünün dayatmalarına karşı halkı bilinçlendirmiş ve kimliğin korunması mücadelesine büyük katkılarda bulunmuşlardır.

1. MUHAMMED İKBAL (1877-1938)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Reconstruction of Religious Thought in Islam* (İslam Düşüncesinin Yeniden İnşası, 1930),
- ◆ *Javid Nama* (Cavidname, 1932)

Muhammed İkbal, Pakistan'ın milli şairi, filozof ve modern İslam düşüncesinin en önemli isimlerinden biridir. 'Allame İkbal' olarak da bilinir. Pakistan'ın en büyük şair ve düşünürlerinden biridir ve "Pakistan'ın fikri babası" olarak kabul edilir. 1930'da yaptığı *Allahabad Konuşması*'nda, Hindistan'daki Müslümanlar için bağımsız bir devlet önerdi. Bu fikir, Pakistan'ın doğmasına giden yolda bir dönüm noktası olarak kabul edilir. İkbal, tasavvufi düşünceden etkilenmiş, ancak onu modern bir İslam felsefesi çerçevesinde yeniden yorumlamıştır. İkbal, sömürgecilik karşıtı direnişin hem manevi hem de politik yönünü şiirlerinde güçlü bir şekilde işlemiştir.

Reconstruction of Religious Thought in Islam (İslam Düşüncesinin Yeniden İnşası) adlı eserinde İkbal, İslam'ın modern dünya için nasıl yeniden yorumlanabileceğini tartışır. *Bang-e-Dra*, adlı eserinde ise Müslümanların siyasi ve kültürel olarak bağımsız bir kimlik arayışını dile getirir.

Dast-e-Saba:

1959 yılında yayımlanan Faiz Ahmet Faiz'in en önemli şiir kitaplarından biridir. Faiz, eserinde hem bireysel duyguları hem de kolektif bir mücadeleyi yansıtmaktadır. Şiirlerinde doğa imgele-ri, aşkın tutkulu doğası ve toplumsal sorunlar iç içe geçmektedir.

Zindan Nama:

1956 yılında yayımlanan Faiz Ahmet Faiz'in şiir kitabı. Bu eser, şairin hapsedildiği dönemde yazdığı şiirlerden oluşur. Zindan Nama, insanın özgürlük arayışını, zindanda geçen zamanın acılarını ve hayal kırıklıklarını derin bir duygu yoğunluğu ile anlatır. Faiz, toplumsal ve siyasi baskılara karşı direniş vurgularken, aynı zamanda insan ruhunun dayanıklılığını ve umudunu da işler.

2. FAİZ AHMED FAİZ (1911-1984)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Dast-e-Saba* (1952),
- ◆ *Zindan Nama* (1956)

Faiz Ahmed Faiz, Pakistan ve Hindistan alt kıtasının en büyük direniş şairlerinden biri olarak bilinir. Faiz'in şiirleri, özgürlük, adalet ve insan hakları temaları etrafında şekillenmiştir. *Dast-e-Saba* ve *Zindan Nama*, onun İngiliz sömürge yönetimi ve sonrasında Pakistan'daki baskıcı bulduğu rejimlere karşı yazdığı şiirlerdir. Faiz, halkın sömürgeci güçlere ve zulme karşı verdiği mücadeleyi şiirsel bir dille ifade etmiştir. Onun şiirleri hem aşk hem de toplumsal adalet, devrim, özgürlük ve insan hakları gibi temaları ustalıklarla birleştirir. Faiz, Marksist ideolojiden derinlemesine etkilenmiştir.

3. Ashfaq Ahmed (1925-2004)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Gadariya* (1969),
- ◆ *Zaviya* (1998)

Ashfaq Ahmed, (Eşfak Ahmed) yazar, oyun yazarı ve yayıncı. Urdu edebiyatında derin felsefi ve manevi düşünceleri işleyen, toplumsal meselelere dokunan ve insanın iç dünyasına yönelik sorularla okuyucularını düşündüren önemli bir yazardır. Pakistan'da yayıncılığa yaptığı büyük hizmetleri nedeniyle Cumhurbaşkanlığı tarafından Onur Ödülü'yle taltif edildi. Ashfaq Ahmed, tasavvufa

ve kültürel sömürgeciliğe karşı yazılarıyla tanınır. Eserlerinde, İslamî değerlerin toplumsal sorunlara nasıl çözüm olacağına işaret eder ve Batı kültürünün dayatmalarına karşı çıkar.

4. Bano Qudisia (1928-2017)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Raja Gidh* (1981),
- ◆ *Amar Bail* (1998)

Bano Qudisia (Banu Kudsiye); romancı ve oyun yazarıdır. Çağdaş Urdu edebiyatının en önemli isimlerinden biri olarak kabul edilir. Qudisia, Urdu edebiyatının modernleşme sürecinde büyük bir rol oynamıştır. Hikâyeleri ve romanları, sadece bireylerin içsel mücadelelerini değil, aynı zamanda toplumun dönüşüm sürecini de yansıtır. Eserlerinde hem kadın hem de erkek karakterlerin psikolojik derinliklerini keşfeden yazar, Pakistan'ın ünlü yazarlarından Ashfaq Ahmed'in eşi olarak da tanınır. Qudisia'nın *Raja Gidh*, adlı romanı modern bir Urduca klasiği olarak kabul edilir.

5. Habib Jalib (1928-1993)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Gumbad-e-Bedar* (1986),
- ◆ *Sirf Suraj Ko Nikalte Dekha Hai* (1975)

Pakistan'ın en etkili devrimci şairlerinden biri olarak kabul edilir. O, baskıya, adaletsizliğe ve diktatörlüklere karşı cesurca mücadele eden bir şair olarak tanınır. Urdu şiirinde devrimci ve isyankâr bir sesle bilinen Habib Jalib, güçlü bir muhalif figür olarak, Pakistan'daki askeri diktatörlükler, sosyal adaletsizlikler ve siyasi yozlaşma karşısında sert eleştiriler getirmiştir. Hem toplumsal hem de siyasi şiirleriyle, halk arasında büyük saygı kazanmıştır. Faiz Ahmed Faiz tarafından 'halkın şairi' olarak isimlendirilmiştir.

6. Josh Malihabadi (1898-1982)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Harf-o-Hunar* (1952),
- ◆ *Yaadon Ki Baraat* (1970)

Urdu şiirinin en önemli şairlerinden biri olarak kabul edilir ve güçlü, ateşli üslubu nedeniyle *Shair-e-Inqilab* ‘Devrim Şairi’ olarak anılır. Hindistan ve Pakistan’daki edebi çevrelerde derin bir etki bırakmış olan Josh, özellikle milliyetçi, devrimci ve özgürlük temalı şiirleriyle tanınır. Onun şiirlerinde cesur bir söylem ve siyasi eleştiriler ön plandadır. *Yaadon Ki Baraat*, adlı otobiyografik eseri, onun en ünlü kitaplarından biridir ve kendi hikâyesiy-le birlikte sömürgecilğe karşı direnişi, özgürlük arayışını ve adaleti dile getirir

AFGANİSTAN'DA DİRENİŞ EDEBİYATI: İMPARATORLUKLAR MEZARLIĞI

İngilizlerin Hindistan'ı hâkimiyetleri altına almasının ardından ilk İngiliz-Afgan ilişkisi, bir sınır şehri olan Peşaver üzerinden gerçekleşmiştir. Bu durum, 1839-1842 yılları arasında *Birinci İngiliz-Afgan Savaşı*'nın patlamasına sebep olmuştu. İngilizler, 1839'da Afganistan'ı işgal etti. Ancak işgal büyük bir fiyaskoyla sonuçlanacak ve İngilizler 1842'de Kabil'den geri çekilmek zorunda kalacaklardı. Her ne kadar çekilmiş olsalar da Afganistan'ı karıştırmaya devam ettiler. İngilizler, Afganistan'ı bir tampon devlet olarak kontrol etme stratejisinden vazgeçemediler ve 1878'de yeniden işgal ettiler. İşgal sonrası İngiltere lehine yapılan anlaşma çok uzun sürmedi. 1879'da Kabil'de İngilizlere karşı bir isyan patlak verdi. 6 Mayıs-8 Ağustos 1919 tarihleri arasında gerçekleşen 3. Afganistan-İngiliz Savaşı'nın ardından İngilizler Afganistan'ın toprak bütünlüğünü tanıyarak geri çekildiler.

Afganistan, nihayet bağımsızlığının ardından reform hamlelerine başladı ve ülkenin imarıyla ilgilenilen uzun bir döneme girildi. Afganistan, özellikle II. Dünya Savaşı'nda tarafsız kalmayı başardı. Savaş sonrasında hem ABD hem de Sovyetler Birliği ile diplomatik ilişkiler kurarak iki kutuplu dünya düzeninde tarafsız kalma politikası izledi. Her şey yolunda giderken Komünist ideolojilerin yaygınlaşmasıyla Afganistan içindeki siyasi ortam kutuplaşmaya başladı. 1978'de Afganistan'da, Sovyet destekli bir komünist darbe sonucu Halk Demokratik Partisi iktidara geldi. Ancak hükümetin uygulamaları ve köylüler üzerindeki sert reformlar ülkede geniş çaplı bir direnişe yol açtı. Sovyetler, bu direnişi bastırmak ve rejimi korumak amacıyla 1979'da Afganistan'a asker gönderdi. 10 yıl süren işgal, Sovyetler Birliği için ağır bir maliyet getirdi ve birçok Afgan'ın ölümüne, mülteci durumuna düşmesine neden oldu.

Birinci İngiliz-Afgan Savaşı:

1839-1842 yılları arasında, Britanya İmparatorluğu ile Afganistan arasında gerçekleşen savaş. Savaş, İngiltere'nin Hindistan'daki etkisini koruma ve Afganistan üzerinde kontrol sağlama amacıyla başlatıldı. İngilizler, Afgan hükümdarı Şuja Şuja Durani'yi destekleyerek, onu tahta geri getirmek için 1838'de Afganistan'a girdi. Savaş, başlangıçta İngilizlerin hızlı bir zafiriyle sonuçlandı. Ancak, Afgan halkının direnişi durumu değiştirdi. 1842'de, İngiliz kuvvetleri Kabil'den çekilmeye karar verdiğinde, geri çekiliş trajik bir şekilde gerçekleşti. Savaş, Afganistan'da İngiliz nüfuzunu zayıflatırken bölgedeki karmaşık etnik ve siyasi dinamikleri daha da karmaşık hale getirdi. Bu savaş, sonraki Afgan savaşları ve İngiliz sömürge politikasının evrimi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Ghulam Mohammad Ghobar:

1913-1999 yılları arasında yaşamış, Özbek edebiyatının önemli yazarlarından biridir. Özbekistan'ın Sovyetler Birliği döneminde, edebi eserleriyle ulusal kimliği ve kültürü koruma mücadelesinde önemli bir figür olmuştur. Ghobar; roman, hikâye ve deneme türlerinde eserler vermiştir. En bilinen eserleri arasında *Yozg'at* ve *Sahibkiran* gibi romanlar yer alır. Yazıları, tarihsel olayları, toplumsal sorunları ve insan ilişkilerini derinlemesine işlerken, Özbek kültürünün zenginliğini yansıtır. Sosyalizmin etkisi altında, Ghobar'ın eserleri, hem edebi hem de ideolojik bir bakış açısıyla şekillenmiştir. Özbek edebiyatında önemli bir yer tutan yazar, aynı zamanda toplumsal adalet ve özgürlük temaları na da işlemiştir.

SOVYET İŞGALİ VE DİRENİŞİN BAŞLANGICI

1979 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali, ülke tarihindeki en travmatik ve yıkıcı dönemlerden birini başlattı. On yıllık bu işgal sürecinde, milyonlarca Afgan yerinden edilirken, sayısız insan hayatını kaybetti ve ülke ağır bir tahribata uğradı. Sovyet işgali sırasında, Afgan halkı hem silahlı direniş hem de edebi direniş yoluyla işgalcilere karşı mücadele verdi. Bu dönemde direniş edebiyatı, halkın sömürgecilik ve yabancı işgale karşı verdiği mücadelenin, yaşadığı acıların ve direniş ruhunun bir yansıması olarak öne çıktı.

Bu dönemde Sovyet işgaline karşı direniş simgeleyen edebiyatın önemli bir temsilcisi *Ghulam Mohammad Ghobar*'dır. Ghobar, Afganistan'ın tarihini ve kültürel mirasını derinlemesine araştırarak yazmıştır. Tarihsel olayları ele alırken, Afgan kimliğini ve ulusal bilinci güçlendirmeyi amaçlamıştır. Ghobar'ın eserleri, özellikle Afganistan'ın sömürgecilik karşıtı mücadelesine ve ulusal bağımsızlığına vurgu yapar. Direniş edebiyatının önemli figürlerinden biri olan Ghobar, Afgan halkının tarihini ve kültürünü unutmaması gerektiğini savunmuş ve bu bilinci yaymaya çalışmıştır. Yazılarında, Afganistan'ın eski tarihinden modern döneme kadar olan süreçteki önemli olayları ve figürleri ele almıştır. *Afghanistan Dar Masir-e-Tarikh* adlı eserinde, Afganistan'ın İslam öncesi dönemden başlayarak modern tarihe kadar olan süreçteki önemli olayları ve kişilerini inceler.

ABD İŞGALİ VE YENİ DİRENİŞ DALGASI

Sovyet işgalinin sona ermesinin ardından Afganistan'da başlayan iç savaş ve sonrasında Taliban'ın iktidara gelmesi, ülkeyi daha fazla istikrarsızlığa ve şiddete sürükledi. 2001 yılında ABD'nin Afganistan'ı işgali, Taliban rejimini devirdi ancak ülke bu sefer de yine uzun süren bir yabancı işgalin ve istikrarsızlığın pençesine düştü. ABD işgali ve sonrasında yaşanan çatışmalar, Afgan halkının yaşamında derin izler bıraktı. Bu

dönemde edebiyat, savaşın travmatik etkilerini ve halkın işgale karşı gösterdiği direnişini anlatan güçlü bir mecra haline geldi. Afgan yazarlar hem ülke içinde hem de diaspora edebiyatında savaşın yıkıcı etkilerini, göçmen yaşamlarını ve direnişin farklı yüzlerini kaleme aldılar.

**KHALED
HOSSEİNİ
(1965 -)**

Khaled Hosseini, bu dönemde Afganistan'ı dünya edebiyatına taşıyan en önemli yazarlardan biri oldu. Hosseini'nin Türkçeye *Uçurtma Avcısı* (*The Kite Runner*) olarak çevrilen romanı, Afganistan'ın Sovyet işgalinden ABD işgaline kadar olan dönemde yaşadığı siyasi ve toplumsal değişimleri, halkın savaşla iç içe geçen yaşamını ve direnişini anlatır. Hosseini'nin eserlerinde, Afgan halkının savaşın ve işgalin meydana getirdiği travmalarla nasıl başa çıktığı ve bu süreçte yaşanan insani trajediler ön plandadır.

Yine Türkçeye *Bin Muhteşem Güneş* adıyla çevrilen romanı ise özellikle Afgan kadınlarının yaşadığı acıları ve özgürlük arayışlarını gözler önüne serer. Hosseini'nin eserleri, Afgan halkının savaş karşısındaki direnişini uluslararası platformda görünür kılan önemli bir edebi mirastır.

Afganistan'da direniş edebiyatı, halkın yüzyıllardır süren savaşlar, işgaller ve iç çatışmalar karşısında gösterdiği direnişini anlatan güçlü bir edebi gelenektir. Afgan direniş edebiyatı, sadece bir ulusun tarihini ve mücadelesini değil, aynı zamanda insanlığın ortak travmalarını ve umutlarını anlatan evrensel bir miras olarak varlığını sürdürmektedir.

EN ÖNEMLİ İSİMLER VE ESERLER

Afganistan'da kültürel sömürgecilığe karşı direnen edebiyatçı ve düşünürler, ulusal kimliklerini ve kültürlerini savunarak halkın direnişine büyük katkılar sağlamışlardır. *Khalilullah Khalili, Mahmud Tarzi ve Nadia Anjuman* gibi yazarlar, eserlerinde Afgan halkının kültürel sömürgeleştirmeye karşı verdiği mücadeleyi sanatsal bir dille yansıtmışlardır.

1. Rahman Baba (1653-1711)

Önemli Eseri:

◆ *Diwan-e Rahman Baba (Rahman Baba Divanı, 18. yüzyıl başları)*

Peştuca şiirin en önemli ve en sevilen şairlerinden biridir. Asıl adı Abdur Rahman Mohmand olan Rahman Baba (اباب نامحر), Peştuca dilinde yazan en büyük şairlerden biri, hatta ilki olarak kabul edilir. Peştucanın Yunus Emre'si diyebileceğimiz Rahman Baba, şiirlerinde halkın konuştuğu dil olan Peştucayı kullanmış ve böylece geniş bir kitleye hitap edebilmiştir. Peştucanın şiir dili olarak gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Şiirleri, Afgan halkının ruhunu ve manevi direncini temsil eder. Onun eserleri, Afgan halkını kültürel ve siyasi sömürgecilikten korumada önemli bir rol oynamıştır.

2. KHALİLULLAH KHALİLİ (1907-1987)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Quatrains of Khalilullah Khalili* (1981),
- ◆ *An Assembly of Moths (Pervaneler Meclisi)*, 2002)

Khalilullah Khalili (Halilullah Halili), şair, tarihçi, akademisyen ve diplomat. Afganistan'ın en ünlü şairi, düşünürü ve yazarlarından biridir. Farsça ve (Afganistan'ın ikinci resmi dili) Dari dilinde yazdığı şiirleriyle tanınan Khalili, Afgan edebiyatının en önemli figürlerinden biri olarak kabul edilir. Ayrıca klasik Fars şairlerinin sonuncusu olarak da değerlendirilir. Şiirlerinde işgale karşı direniş ve bağımsızlık mücadelesini işler. O hem Sovyet işgaline karşı hem de Batı kültürel sömürgeciliğine karşı Afgan kültürünü savunmuştur.

3. Ghulam Muhammad Ghoar (1897-1978)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Afghanistan Dar Masir-e-Tarikh (Tarih Boyunca Afganistan)*, 1967),
- ◆ *Tazkirat al-Shoara (Şairlerin Biyografileri)*, 1976)

Afganistan'ın en önemli tarihçilerinden, yazarlarından ve siyasi aktivistlerinden biridir. Afganistan'ın modern tarihini ve kültürel kimliğini derinlemesine inceleyen Ghoar, ülkesinin bağımsızlık mücadelesine de entelektüel ve siyasi katkılarda bulunmuştur. Ghoar, Afganistan'ın sömürgecilik karşıtı mücadelesinde aktif bir rol oynayan bir figür olarak hem siyasi yazıları hem de tarihî eserleri ile büyük bir etki uyandırmıştır.

Onun eserleri, Afganistan'ın bağımsızlık mücadelesi, milliyetçilik hareketleri ve kültürel mirası üzerine derin bilgiler sunar. Eserleri, Afganistan'ın kültürel ve tarihî bilincini koruma amacı taşır. O, ülkesinin tarihini unutulmaz kılmak ve yeni nesillere aktarmak için geniş kapsamlı tarih kitapları ve araştırmalar yazmıştır. Eserlerinde hem ülke içi dinamikler hem de dış güçlerin etkileri işlenmiştir.

4. Mahmud Tarzi (1865-1933)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Seraj al Akhbar* (1911-1919),
- ◆ *Tārikhi Syasi wa Hayati Dar Ahd-e Amanullah Khān* (1933)

Mahmud Tarzi, Afganistan'ın önde gelen diplomatlarından, yazarlarından ve şairlerinden biridir. “Afgan gazeteciliğinin babası” olarak bilinir. Çıkardığı yayımlarda sonraki Afganistan entelektüel kuşağını yetiştirmiş ve derinden etkilemiştir. Tarzi'nin en önemli eseri; çoğunluğu Farsça olmasına karşın içinde Arapça ve Türkçe makalelere de yer veren *Seraj al Akhbar* adlı gazeteyi çıkarmış olmasıdır. 1911'den 1919'a kadar iki haftada bir yayımlanan bu gazete, İslam birliği siyasetinin yanı sıra Jön Türk hareketini de destekliyordu. Gazete, Afganistan'daki ilk modern basın örneğidir. Ana dili Peştucanın yanı sıra Türkçe, Fransızca, Arapça, Urduca, Darice gibi pek çok dili akıcı şekilde konuşabilen Tarzi, şairleriyle de bilinmektedir.

5. Abdul Rahman Pazhwak (1919-1995)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Cand Shi'r az Pazhwak* (1963),
- ◆ *Gulha-yi Andisha* (1965)

Afganistan'ın önde gelen diplomatlarından, yazarlarından ve şairlerinden biridir. Hem uluslararası diplomasi sahasında hem de Afgan edebi-

yatında önemli bir figür olarak tanınan Pazhwak, siyasi çalışmaları yanı sıra edebi kimliği ile de öne çıkmıştır. Şiirlerinde Afganistan'ın kültürel mirasını, insan haklarını ve toplumsal konuları işlemiştir. Pazhwak'ın edebi faaliyeti altmış yılı aşkın bir süreye yayılmıştır. Eserlerinin çoğu Dari dilinde yazılmışken, karşılaştırmalı olarak daha az sayıda Peştucada da şiir kaleme almıştır.

6. Atiq Rahimi (1962-)

Önemli Eserleri:

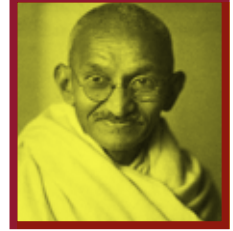
- ◆ *Syngué Sabour: The Patience Stone* (Sabır Taşı, 2008),
- ◆ *Earth and Ashes* (2000)

Atiq Rahimi, yazar, yönetmen ve senarist. Rahimi, özellikle savaş, sürgün ve bireysel trajediler üzerine yazdığı romanlarla tanınır. Eserlerinde Afganistan'ın savaş yıllarındaki yıkımını, insanların içsel mücadelelerini ve kültürel kimlik arayışlarını derinlemesine ele alır. Fransızca ve Farsça dillerinde yazan Rahimi, Fransa'da yaşamaktadır ve Afganistan'ın son 40 yıllık tarihine dair eserleriyle büyük bir uluslararası üne kavuşmuştur.

HİNDİSTAN'DA DİRENİŞ EDEBİYATI: AHTAPOTA KARŞI SAVAŞMAK

Ahtapot, elbette İngiltere'den başkası değil. Dünyanın her yerine uzanan zehirli kolları Hindistan'da ve aslında tüm bölgede bugün hâlâ süren kaos tohumları ekmiş ve milyonlarca insanın hayatını yıkmıştır. Hindistan da İngiliz sömürgeciliğinin en uzun süre hüküm sürdüğü -bugün de şekil değiştirerek- ülkelerden biridir. 18. yüzyıldan itibaren *İngiliz Doğu Hindistan Şirketi*'nin kontrolü altına giren Hindistan, 19. yüzyılda doğrudan İngiliz yönetimine geçti. Bu dönem, Hindistan halkı için büyük ekonomik, kültürel ve toplumsal dönüşümleri beraberinde getirdi. İngilizler, Hindistan'ın kaynaklarını ve ticaretini sömürürken, halkın yaşam biçimine, kültürel kimliğine ve dini inançlarına da müdahale etti. Ancak Hindistan, bu sömürgeci baskıya karşı her alanda direniş gösterdi. Direnişin en güçlü alanlarından biri de edebiyat oldu. Hindistan direniş edebiyatı, halkın sömürgeciliğe karşı verdiği mücadelenin hem bir aynası hem de bir silahı olarak tarih sahnesinde yer aldı.

**MAHATMA GANDHİ:
SİVİL İTAATSİZLİK
VE BARIŞÇIL
DİRENİŞİN SESİ**

Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesi denince akla ilk gelen isimlerden biri, şüphesiz *Mahatma Gandhi*'dir. Gandhi, sadece siyasi bir lider değil, aynı zamanda Hindistan'ın bağımsızlık arayışının entelektüel önderlerinden biridir. Barışçıl direniş ve sivil itaatsizlik hareketini benimseyen Gandhi, yazdığı eserlerde sömürgeciliğe karşı mücadeleyi sadece fiziksel değil, ahlaki bir sa-

vaş olarak da tanımlamıştır. Gandhi'nin yazıları, halkı hem bilinçlendirme hem de motive etme amacı güder. Ona göre, sömürgeciliğe karşı en etkili direniş yöntemi, şiddetsiz bir mücadele yürütmektir. Bu felsefe, Hindistan'ın bağımsızlık hareketine yön vermiş ve dünya çapında barışçıl direniş hareketlerine ilham kaynağı olmuştur. Gandhi'nin edebi çalışmaları, Hindistan'ın özgürlük arayışındaki en önemli entelektüel katkılardan biri olarak kabul edilir.

**MULK RAJ ANAND:
YOKSULLUK VE
SINIF MÜCADELESİNİN
YAZARI**

Hindistan direniş edebiyatının önemli isimlerinden biri de sosyalist görüşleriyle bilinen *Mulk Raj Anand*'dir. Anand, sömürge Hindistan'daki sınıf farklılıklarını ve sosyal adaletsizlikleri ele alan eserleriyle bilinir. Onun eserleri, Hindistan'daki kast sistemi, sömürgeciliğin yol açtığı ekonomik eşitsizlikler ve toplumun en alt kesimlerinin maruz kaldığı zorlukları gözler önüne serer. Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesine de destek veren Anand, sömürgecilik karşıtı bir yazar olarak İngiliz yönetimine karşı sert eleştirilerde bulunmuştur. Anand'ın en bilinen romanlarından biri olan *The Untouchable* (*Dokunulmaz*), Hindistan'daki kast sistemini ve bu sistemin en altındaki insanların yaşadığı zorlukları konu alır. Roman, Hindistan'daki sosyal adaletsizlikleri eleştirirken, aynı zamanda bu adaletsizliklerin sömürgecilik tarafından nasıl derinleştirildiğini anlatır.

The Untouchable:

Mulk Raj Anand'ın 1935 yılında yayımlanan romanı. Roman, Hindistan'daki kast sistemi içinde "dokunulmaz" olarak kabul edilen Chuhra adlı bir düşük kastın hayatını merkezine almaktadır. Başkarakter Bakha, toplumun dışladığı bir gençtir ve günlük yaşamındaki zorluklar, ayrımcılık ve insanlık onurunun ihlalleriyle yüzleşir. Eser, Bakha'nın içsel çatışmalarını ve toplumsal adaletsizliği ele alarak, Hindistan'daki kast sisteminin acımasızlığını gözler önüne serer. Anand, güçlü bir anlatımla, karakterinin hayalleri ve gerçekliği arasındaki çatışmayı işlerken, okuyucuyu derin bir empatiye davet etmektedir.

HİNDİSTAN DİRENİŞ EDEBİYATININ ÖNEMİ

Hindistan direniş edebiyatı, halkın sömürgecilik altında yaşadığı baskılara karşı bir direniş sesi olarak büyük öneme sahiptir. Bu edebiyat, sadece siyasi mücadeleyi değil, aynı zamanda Hindistan'ın kültürel kimliğini koruma ve sosyal adaleti sağlama arayışını da ifade eder. *Gandi, Tagore ve Anand* gibi yazarlar, eserlerinde Hindistan'ın özgürlük mücadelesini farklı açılardan ele almış ve halkın bilinçlenmesine büyük katkı sağlamışlardır. Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesi, yalnızca bir ülkenin siyasi kurtuluşu değil, aynı zamanda kültürel bir yeniden doğuş olarak da değerlendirilebilir. Edebiyat, bu mücadelenin entelektüel temellerini atmış ve Hindistan halkının özgürlüğe olan inancını pekiştirmiştir. Direniş edebiyatı, Hindistan halkının sadece dış baskılara karşı değil, aynı zamanda içsel mücadelelerine de ışık tutmuş ve bağımsızlığın sadece fiziksel değil, zihinsel bir özgürlük anlamına geldiğini göstermiştir.

EN ÖNEMLİ İSİMLER VE ESERLER

Hindistan'da işgal ve sömürüye karşı direniş edebiyatı, özellikle İngiliz sömürge yönetimi döneminde ortaya çıkmış, bağımsızlık mücadelesini destekleyen önemli bir edebi akımdır. Bu edebiyat, sadece siyasi direnişi değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal kimlik arayışını da konu edinir

1. Mevlâna Ebul Kalam Azad (1888-1958)

Önemli Eserleri:

- ◆ *India Wins Freedom* (1959, ölümünden sonra),
- ◆ *Ghubar-e-Khatir* (1946)

Hindistan'ın bağımsızlık hareketinde önemli bir lider, düşünür, gazeteci ve İslam bilgini olarak tanınır. Azad Müslüman-Hint kimliğini savunan etkili bir entelektüel ve siyasi figürdü. *Hindistan*

Ulusal Kongresi'nin önde gelen liderlerinden biri olan Azad, bağımsızlık mücadelesine büyük katkılarda bulunmuş ve Hindistan'ın bağımsızlık sürecinde Müslüman-Hint birliğini savunmuştur. Bağımsız Hindistan'ın ilk eğitim bakanı olarak, eğitim reformları ve kültürel kalkınma alanında da önemli çalışmalar yapmıştır. *India Wins Freedom*, bağımsızlık mücadelesinin iç dinamiklerini, Gandhi ve Nehru gibi liderlerle ilişkilerini ve Müslümanların bu süreçteki yerini ele alan bir otobiyografik çalışmadır. *Ghubar-e-Khatir* ise hapisane mektuplarından oluşur ve felsefi, toplumsal ve dini konularda derin düşünceler içerir.

2. Mahatma Gandhi (1869-1948)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Hind Swaraj* (1909),
- ◆ *Satya ke Prayog Athva Atmakatha* (1927)

Mahatma Gandhi, Hindistan'ın ve Hindistan Bağımsızlık Mücadelesi'nin siyasi ve ruhani lideri. Aynı zamanda Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesine önemli katkılarda bulunan bir yazardır. Gandhi, şiddetsiz direniş (*Satyagraha*) ve sivil itaatsizlik felsefesi ile Hindistan'ın İngiliz sömürge yönetiminden bağımsızlığını kazanmasında kilit rol oynamıştır. Aynı zamanda, barış, adalet, toplumsal eşitlik ve ahlaki doğruluk konularında güçlü mesajlar vererek evrensel bir simge haline gelmiştir. *Hind Swaraj* adlı eseri, İngiliz sömürgeciliğine karşı pasif direnişin (*Satyagraha*) felsefi temellerini ortaya koyar. Gandhi, İngiliz sanayileşmesinin ve Batı kültürünün Hindistan'a zarar verdiğini savunur ve Hindistan'ın kendi kültürel ve ekonomik temellerine dayanarak bağımsızlığını kazanması gerektiğini belirtir. Eseri, Hindistan'ın sömürgecilikten kurtuluş mücadelesinde önemli bir manifestodur.

Satyagraha:

Mahatma Gandhi tarafından geliştirilen bir direniş yöntemi olup, pasif direniş ve ahlaki güç ilkesine dayanır. Bu kavram, haksızlığa karşı şiddet içermeyen bir sivil itaatsizlik yoluyla adalet arayışını ifade eder. Gandhi, "Satyagraha"yı Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesinde etkili bir araç olarak kullanmıştır.

3. Rabindranath Tagore (1861-1941)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Gitanjali (Gitanjali-İlahiler, 1919-Belgalce),*
- ◆ *Ghare Baire (1916)*

Rabindranath Tagore, şair, yazar, oyun yazarı, besteci, filozof ve ressam. Hindistan'ın en büyük edebi figürlerinden biridir ve 1913 yılında Nobel Edebiyat Ödülü kazanarak uluslararası tanınırlık elde etmiştir. Tagore, İngiliz sömürgeciliğine karşı kültürel ve manevi bir direnişi savunmuştur. *Gitanjali*, insanlık, özgürlük ve adalet üzerine ilahiler içeren bir şiir kitabıdır. *The Home and the World*, İngiliz sömürgeciliği altındaki Hindistan'da bireylerin, özellikle kadınların, ulusal ve kişisel kimlik arayışlarını konu alır. Tagore, Hindistan'ın kültürel bağımsızlığına vurgu yaparak, sömürgecilik karşıtı mücadelede sanatı bir direniş aracı olarak kullanmıştır.

4. Muhammed İkbâl (1877-1938)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Reconstruction of Religious Thought in Islam (İslam Düşüncesinin Yeniden İnşası, 1930),*
- ◆ *Javid Nama (Cavidname, 1932)*

Muhammed İkbâl (Allama Muhammad Iqbal), Müslüman dünyasının önde gelen düşünürlerinden ve şairlerinden biridir. Pakistan'ın 'fikri babası' olarak kabul edilen İkbâl, bölünme öncesi Hindistan'ında da çok önemli bir edebi ve siyasi figürdür. Hindistan'daki Müslümanların siyasi ve manevi direnişine ilham veren İkbâl, eserlerinde İslam'ın özgürlük, adalet ve insanlık değerlerine vurgu yapar. Müstakil bir 'Hindistan Direniş Edebiyatı'nda ismi, tıpkı Pakistan'da olduğu gibi üst sıralara yazılmak zorundadır.

5. Bankim Chandra Chatterjee (1838-1894)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Anandamath* (1882), *Krishnakanta's Will* (1878)

Bankim Chandra Chatterjee, modern Bengalce ve Hint edebiyatının dönüm noktalarından biri sayılan *Anandamath* romanının yazarıdır. Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesinde önemli bir edebi figürdür ve *Anandamath* adlı romanı, Hindistan'ın direniş hareketlerini konu alır. Roman, Sannyasi İsyanı olarak bilinen, 18. yüzyılda Bengal'de İngilizlere karşı yapılan bir ayaklanmayı anlatır. Romanın en ünlü bölümü olan *Vande Mataram*, bağımsızlık mücadelesinin milli marşı haline gelmiş ve Hindistan'ın ulusal simgelerinden biri olmuştur. Chatterjee, Hindistan'ın kültürel mirasını ve ulusal kimliğini savunarak sömürgecilik karşıtı direnişe katkı sağlamıştır.

6. Khwaja Ahmad Abbas (1914-1987)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Inquilab* (*İnkılap*, 1955),
- ◆ *Shree 420* (*Senaryo*, 1955)

Khwaja Ahmad Abbas, Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesi ve sonrasındaki toplumsal değişimleri işleyen bir romancı, gazeteci ve film yapımcısıdır. Yazar olarak Hindistan'ın edebiyat dünyasında, yönetmen olarak da sinema dünyasında çok önemli izler bırakmıştır. Hikâyeleri de dâhil olmak üzere, Urduca, Hintçe ve İngilizce 70'den fazla kitap yazmış ve 40'tan fazla sinema filmi çeken Abbas'ın *Inquilab* adlı eseri, Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesini anlatan bir roman olup, halkın adalet ve özgürlük arayışını işler. Sinema ve edebiyat aracılığıyla, Hindistan'ın bağımsızlık sonrası modernleşme sürecine katkıda bulunmuştur. Kendisinin yazdığı ve Raj Kapoor'un yönettiği *Shree 420* filminin ünlü senaryosuyla Hindistan'daki yolsuzluk ve ahlaki yozlaşmayı ele almıştır.

7. Akbar Allahabadi (1846-1921)

Önemli Eseri:

- ◆ *Kulliyat-e-akbar allahabadi (1908)*

Akbar Allahabadi (*Syed Akbar Hussain*), sömürge yönetimine karşı hiciv ve mizah dolu şiirler yazan bir Urdu şairidir. Allahabadi, özellikle hiciv dolu şiirleriyle tanınmıştır. Sömürge döneminde İngilizlere karşı eleştirilerini şiirlerinde ustaca dile getirmiş, modernleşme ve Batı etkilerine karşı dikkat çekici bir duruş sergilemiştir. Şiirlerinde mizah, ironi ve toplumsal eleştiriye bir araya getiren Allahabadi, Hint alt kıtasında 'çağının şairi' olarak bilinmektedir. Sömürge yönetiminin adaletsizliğini ve Hint toplumunun bu dönemdeki zorluklarını eleştirir. Akbar, modernleşme adı altında Batı'nın kültürel dayatmalarını ve Hindistan'daki değişimi alaycı bir dille işler. Karaçi'de Urduca yayımlanan *Kulliyat-e-akbar allahabadi* kitabı, Allahabadi'nin eserlerinin önemli bir yayımıdır.

8. Premchand (1880-1936)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Gaban (1931)*,
- ◆ *Karmabhoomi (1932)*

Munshi Premchand, asıl adı *Dhanpat Rai Srivastava* olan *Premchand*, Hindistan'ın en önemli Urdu ve Hint yazarlarından biridir. 1880'lerin sonlarında toplumda yaygın olan kast hiyerarşileri ve kadınların ve işçilerin sıkıntıları hakkında yazan ilk yazarlardan biriydi. Hindistan'daki sosyal ve politik meseleleri ele alan romanları ve kısa hikâyeleriyle tanınan *Premchand*, toplumsal gerçekçiliği, Hint köy hayatını ve sıradan insanların yaşam mücadelesini eserlerine taşıyarak Hindistan'ın sosyal reform hareketlerinin edebi bir temsilcisi olarak kabul edilir.

9. Subramania Bharati (1882-1921)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Kuyil Paatu* (1912),
- ◆ *Gnanaratham* (1912)

Subramania Bharati, şair, gazeteci ve öğretmen. Sanskritçe ile birlikte Hindistan'da en uzun süre varlığı sürdürebilen ikinci dil olan Tamilce yazdı. Bharati, hem Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesine verdiği destekle hem de Tamil edebiyatına getirdiği yenilikçi yaklaşımıyla tanınır. Şiir ve yazıları, ulusal kimliği, bağımsızlık hareketini ve toplumsal reformları savunan güçlü temalar içerir. Çocuk evliliklerine ve kast sistemine şiddetle karşı çıkmış olan Bharati'nin eserleri kadın hakları, kast ayrımı ve sosyal adalet gibi önemli konulara odaklanmıştır. Bharati, şiirlerinde özgürlük, adalet ve insan hakları temalarını işler ve Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesine sanatıyla destek verir. *Agni Kunjondru Kanden*, bir kıvılcımın özgürlüğe giden yolda umut oluşturduğunu sembolize eden bir şiirdir. Bharati, aynı zamanda kadın hakları ve toplumsal adaleti savunan şiirleriyle de tanınır.

10. Jawaharlal Nehru (1889-1964)

Önemli Eserleri:

- ◆ *An Autobiography* (1936),
- ◆ *The Discovery of India* (1946)

Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesinde önemli bir lider ve Hindistan'ın ilk başbakanı olarak bilinir. Hindistan Ulusal Kongresi'nin liderlerinden biri olarak *Mahatma Gandhi* ile birlikte Hindistan'ın İngiliz sömürgeciliğinden kurtulması için mücadele etti. Nehru, aynı zamanda bağımsızlık mücadelesine katkı sağlayan önemli bir yazardır. *Letters from a Father to His Daughter* (*Bir Babanın Kızına Mektuplar*), Nehru'nun hapisteyken yazıp kızına gönderdiği mektuplardan oluşur.

DOĞU TÜRKİSTAN'DA DİRENİŞ EDEBİYATI: SESSİZCE YOK EDİLEN BİR HALKI YAŐATMAK

Doğu Türkistan, Çin'in kuzeybatısında yer alan ve büyük çoğunluğunu Uygurların oluşturduğu bir bölge olarak, yüzyıllardır kültürel ve siyasi baskılara maruz kalmıştır. Hem Sovyet hem de Çin baskısı ve müdahalesi altında nefes almaya çalışan ve tarih boyunca bağımsızlık arayışında olan Doğu Türkistan, özellikle 20. yüzyılın başlarından itibaren Çin yönetimi altında yoğun bir baskı ve asimilasyon politikasıyla karşı karşıya kalmıştır. Çin'in uyguladığı bu baskılar, Doğu Türkistan halkının diline, kültürüne ve dini inançlarına ciddi kısıtlamalar getirmiştir. Bugün neredeyse tamamen yok edilme tehlikesi ile karşı karşıya bulunan Doğu Türkistan'da direniş hiçbir zaman sona ermemiŐ, bu mücadele edebiyat ve sanat aracılığıyla da sürdürülmüŐtür.

Doğu Türkistan direniş edebiyatı, halkın sömürgeci ve baskıcı politikalara karşı sessiz ama güçlü bir direnişini yansıtır. Bu edebiyat, bölgenin kültürel zenginliklerini, kimlik arayışını ve özgürlük mücadelesini dile getiren bir anlatı biçimi olarak varlık göstermiştir. Yazarlar ve Şairler, Çin hükümetinin asimilasyon politikalarına karşı kültürel kimliği koruma ve yaşatma çabasını kalemleriyle ifade etmiŐlerdir.

DOĞU TÜRKİSTAN'DA ASİMİLASYON VE KÜLTÜREL BASKI

Doğu Türkistan, zengin bir kültürel ve tarihi mirasa sahip olmasına rağmen, Çin hükümeti tarafından uygulanan asimilasyon politikaları nedeniyle bu miras ciddi tehdit altındadır. Uygur halkı, tarih boyunca kendi dillerini ve kültürlerini koruma mücadelesi vermiştir.

Çin'in bölgede yürüttüğü “*yeniden eğitim kampları*”, dini ibadetlerin kısıtlanması ve kültürel mirasın yok edilmesine yönelik politikalar, bölgedeki toplumsal yapıyı derinden etkilemiştir.

Doğu Türkistan'daki edebiyat da bu baskılar altında şekillenmiştir. Uygur yazarlar, eserlerinde hem halkın yaşadığı acıları dile getirmiş hem de kültürel değerleri ve tarihsel mirası canlı tutma mücadelesi vermiştir. Özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren yazılan eserlerde, Doğu Türkistan'ın özgürlük arayışı ve bağımsızlık mücadelesi net bir şekilde dile getirilir.

Çin'in bölge üzerindeki baskıcı rejimi nedeniyle, Uygur aydınlarının biyografilerine dair belgelerin çoğu ya eksik ya da resmi Çin kaynakları tarafından manipüle edilmiştir. Bu nedenle, isimler ve eserlerle ilgili özellikle tarihler hakkında net bilgiler vermek zor olabilir.

ZUNUN KADİRİ: DOĞU TÜRKİSTAN'IN HİKÂYESİ

Doğu Türkistan direniş edebiyatının en önemli isimlerinden biri *Zunun Kadiri*'dir. Kadiri, Uygur halkının bağımsızlık ve özgürlük mücadelesini eserlerinde dile getirmiş, halkının yaşadığı acıları ve baskıları edebiyat yoluyla anlatan bir figür olarak öne çıkmıştır. Onun eserleri, sadece birer sanatsal ifade değil, aynı zamanda Doğu Türkistan halkının özgürlük arayışının sesi olmuştur. Kadiri'nin eserleri, bölgedeki halkın hem ulusal kimliğini koruma mücadelesini hem de bu mücadelenin ne kadar zorlu olduğunu gözler önüne serer.

Zunun Kadiri'nin *Muellimniñ Xéti (Öğretmenin Mektubu)*, *Küçükke Hucum (Köpek Yavrusuna Hücum)*,

Yeniden Eğitim Kampları:

Çin'in “yeniden eğitim kampları,” özellikle Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde, Uygur Türkleri ve diğer Müslüman azınlıklar için oluşturulmuş vahşet tesisleridir. Bu kamplar, Çin hükümetinin, bu grupların kültürel asimilasyonu sağlamak amacıyla uyguladığı ahlaksız bir politika çerçevesinde faaliyet göstermektedir. Uluslararası alanda bu uygulamalar, ciddi bir insan hakları ihlali olarak değerlendirilmekte -sadece değerlendirilmekle kalmaktadır- ve Çin'in etnik azınlıklara yönelik insanlık dışı politikaları geniş bir tartışma konusu olmaktadır.

İkki Barmaqim Bilen (İki Parmağımla), Mağdur Ketkende (Dermandan Kesilirken) gibi hikâyeleri çağdaş Uygur edebiyatında yeni bir çılgır açması nedeniyle önemli bir yere sahiptir. Kadiri'nin eserlerinde Doğu Türkistan'ın zengin kültürel mirası ile Çin yönetimine karşı verilen bağımsızlık mücadelesi iç içe geçmiştir. Onun kalemi, Uygur halkının sesi olarak zulme karşı bir başkaldırının edebi temsilcisi olmuştur.

**ABDUREHİM ÖTKÜR:
TARİHİ
DİRENİŞİN
BÜYÜK ANLATICISI**

Doğu Türkistan direniş edebiyatının en önemli isimlerinden biri de *Abdurehim Ötkür*'dür. Ötkür, Uygur halkının tarihsel direnişini anlattığı eserleriyle tanınır. Onun romanları ve şiirleri, bölgenin tarihine ışık tutarken, Uygur Türklerinin bağımsızlık arayışını güçlü bir şekilde dile getirir. Ötkür'ün eserlerinde, Doğu Türkistan'ın Çin yönetimi altındaki baskılara karşı verdiği mücadele, tarihi bir perspektiften ele alınır.

Ötkür'ün en bilinen eserlerinden biri (Türkiye Türkçesinde de yayımanan) *İz*, adlı romanıdır. Bu roman, Uygur halkının tarihsel kimlik arayışını ve Çin yönetimine karşı verdiği mücadeleyi konu alır. Roman, Doğu Türkistan halkının kültürel mirasını koruma çabasını ve bu süreçte yaşadığı zorlukları etkileyici bir dille anlatır. Ötkür, eserlerinde sadece siyasi bir direniş değil, aynı zamanda bir kimlik mücadelesini de işler. Onun yazıları, Doğu Türkistan'ın tarihini ve kültürünü canlı tutmanın bir yolu olarak görülür.

Edebiyat alanındaki çalışmaları ve özellikle Doğu Türkistan'ın bağımsızlık mücadelesine olan katkıları nedeniyle Uygur edebiyatında önemli bir yere sahip

olan Ötkür, Uygur halkının tarihini, kültürünü ve bağımsızlık arzularını eserlerinde derin bir şekilde işlemiş, bu yüzden hem Çin baskısına maruz kalmış hem de halkı arasında büyük bir saygı kazanmıştır.

KÜLTÜREL DİRENİŞİN GÜCÜ

Doğu Türkistan direniş edebiyatı, sadece bir halkın bağımsızlık arayışını değil, aynı zamanda kültürel ve fiziksel varoluş mücadelesini de temsil eder. Çin'in devasa savaş ve zulüm makinasının yanı sıra uluslararası kamuoyunun da dengeler adına görmezlikten geldiği bugünkü vahşet ve asimilasyon politikalarının karşısında *Zunun Kadiri* ve *Abdurehim Ötkür* gibi yazarlar; eserleriyle Doğu Türkistan halkının yaşadığı zulmü dünya sahnesine taşıırken, halkın kültürel kimliğini ve tarihini koruma çabasını da dile getirip koruyan bir hafıza görevi görmektedir. Bu edebiyat, halkın sessiz ama güçlü direnişinin bir sembolü olarak, Doğu Türkistan'ın bağımsızlık mücadelesine önemli bir katkı sunmaktadır.

Doğu Türkistan direniş edebiyatı, baskıya ve asimilasyona karşı verilen kültürel direnişin en güçlü ifadelerinden biridir. Bu edebiyat, Uygur halkının kimliğini koruma mücadelesini ve bağımsızlık arayışını gelecek nesillere aktaran kalıcı bir miras olarak, bugün de yaşamaya devam etmektedir.

Bu edebiyatta, Uygur Türklerinin tarihsel hafızasının silinmesine karşı gösterilen direniş, güçlü bir şekilde işlenirken geçmişini koruma ve geleceğe aktarma çabası da görülmektedir.

EN ÖNEMLİ İSİMLER VE ESERLER

Doğu Türkistan'da (İşgalci Çin'in adlandırmasıyla Sincan Uygur Özerk Bölgesi) işgal ve sömürüye karşı direniş edebiyatı, Uygur halkının Çin yönetimi altında yaşadığı siyasi, kültürel, ekonomik ve dini baskılara karşı bir direniş aracı olarak gelişmiştir. Bu edebiyat, Uygur halkının ulusal kimliğini, kültürel değerlerini ve inançlarını koruma mücadelesini yansıtır.

1. Abdurehim Ötkür (1923-1995)

Önemli Eserleri:

- ◆ İz (1985), Qeshqer Kéchisi (Kaşgar Gecesi, 1980)

Abdurehim Ötkür, (Abdurehim Tileshtëp Ötkür) Uygur edebiyatının önde gelen isimlerinden biridir ve "Modern Uygur Şiiri'nin Babası" olarak bilinir. *Oyghanghan Zimin*, adlı eseri Uygurların Çin yönetimi altında yaşadıkları zorlukları ve kimliklerini koruma mücadelelerini anlatan önemli bir eserdir. Ötkür, şiirlerinde Uygur halkının özgürlük arayışını, kültürel ve manevi direnişini işler. Sadece sanat çalışmalarıyla değil, akademik çalışmalarıyla da asla silinemeyecek bir 'Uygur Hafızası' kurmuştur. Abdürrehim Ötkür, Doğu Türkistan edebiyatında hem bir yazar hem de bir düşünür olarak önemli bir yere sahiptir. Eserleri, Müslüman Uygur halkının hem milli hem de dini kimliğini koruma ve savunma üzerine kuruludur.

2. İsa Yusuf Alptekin (1901-1995)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Esir Doğu Türkistan İçin* (1957),
- ◆ *Unutulan Vatan: Doğu Türkistan Davası* (1981)

İsa Yusuf Alptekin, Doğu Türkistan'ın bağımsızlık mücadelesini uluslararası alanda tanıtmış önemli bir siyasetçi ve yazardır. Müslüman bir düşünür olarak hem İslam'ı hem de Türk kimliğini koruma mücadelesinde öncü olmuştur. Çin işgali altındaki Doğu Türkistan'da Uygur halkının hak-

larını savunmuş, bağımsızlık için mücadele etmiş ve ömrünü Uygur halkının davasına adanmıştır. Alptekin'in eserleri, sürgünde yazdığı siyasi ve tarihsel metinlerle şekillenmiştir. Türkiye'de de yayımlanan *Doğu Türkistan Davası*, adlı kitabı, Doğu Türkistan'ın bağımsızlık mücadelesini dünya kamuoyuna duyurmak amacıyla yazılmıştır. Bu eser, Uygur halkının hem dini hem de millî haklarını savunmanın gerekliliğini vurgular ve Çin'in Doğu Türkistan üzerindeki sömürgeci politikalarını detaylı bir şekilde anlatır.

3. Zunun Kadiri (1908/1912-1989)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Cahaletniñ Capası (Cehaletin Cefası, 1937)*,
- ◆ *Guman (Şüphe, 1947)*

Zunun Kadiri, Uygur edebiyatında şiirleri ve romanlarıyla tanınan bir yazardır. Çağdaş Uygur Edebiyatı'nın ve özellikle Uygur hikâyeciliğinin gelişimine çok büyük katkısı olmuştur. 1944 yılında yeniden özgürlüğüne kavuşan Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nde ve *Doğu Türkistan Gazetesi*'nde çalışmıştır. Bu gazetede "Yükseliş" adlı edebiyat sayfasını hazırlamıştır. Kadiri'nin eserlerinde Uygur halkının direnişi, sömürgecilik ve asimilasyona karşı mücadele temaları derinlemesine işlenir.

4. Zordun Sabir (1937-1998)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Ata (Baba, 1984)*,
- ◆ *Ana-Yurt (Anayurt, 1980'ler)*

Zordun Sabir, Uygur halkının özgürlük ve bağımsızlık mücadelesinin simgelerinden biri olarak tanınan bir şair ve yazardır. Uygur edebiyatının önde gelen şairlerinden ve yazarlarından biri olarak eserlerinde Uygur halkının maruz kaldığı asimilasyon politikalarını eleştirir. Uygur halkının yaşadığı zulmü, kültürel baskıları ve kimlik mücadelesini işler. Zordun Sabir'in *Anayurt* adlı eseri, ilk olarak

1980'lerde Şinjang (Doğu Türkistan) Halk Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Ancak eserin kesin yayım tarihi ile ilgili spesifik bir bilgiye ulaşmak zordur, çünkü Zordun Sabir'in eserlerinin büyük kısmı baskılar ve sansür nedeniyle zaman zaman engellenmiş veya kısıtlı olarak yayımlanmıştır.

5. Memtili Tevfik Efendi (1901-1937)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Ütuluş Yolida*, (*Kurtuluş Yolunda*, 1924, Uy-gurca: ادىلوي شۇلۇتۇرۇق),
- ◆ *Memtili Ependi Şe'irliri* (*Memtili Efendi'nin Şi-irleri*, 2000)

Memtili Tevfik Efendi, (Mehmet Ali Tevfik) şair, besteci ve öğretmen. İstanbul'da öğretmen yetiştirme okuluna devam ederek kendisini yetiştiren Memtili, 1933'te *Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti* kurulduktan sonra memleketine döndü ve çok sayıda okulun açılmasına vesile olup bu okullarda öğretmen yetiştirdi. Hapisteyken ağır işkencelere maruz kalan şair, hücre duvarına kurumuş çamur parçasıyla şiirler yazmıştır. *Ütuluş Yolida* (Uygurca: ادىلوي شۇلۇتۇرۇق) başlıklı şiiri, Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin "İstiklal Marşı" olarak kabul edilmiştir. Aynı şiir, Doğu Türkistanlıların 2004 yılında kurduğu "Sürgündeki Doğu Türkistan Hükümeti" tarafından da "İstiklal Marşı" olarak kaydedilmiştir. 1934'te *Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti*, Çin yönetimince ortadan kaldırıldı. Ancak Memtili Tevfik Efendi, ülkesinde kalmayı tercih etti. 4 Mayıs 1937 tarihinde, Çinli genel Vali *Sheng Shi-cai*, *Memtili*'nin de içinde bulunduğu 300'ün üzerinde Uygur öğretmenini kurşuna dizerek ateşe verdi. Doğu Türkistan'ın yakın tarihinde, toplumun kuşaklara kendi tarihi ve kültürünü, geleneklerini aktarmasının önemli aracı olan yazılı kaynaklara yönelik Çin tahribatı söz konusudur. Ancak Memtili Efendi'nin şiirleri, ezberlenerek nesilden nesle aktarılmaktadır.

6. Mehmet Emin Buğra (1901-1965)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Şarkî Türkistan Târihi* (1947),
- ◆ *Doğu Türkistanlılar Türk'tür* (G. Bildirisi, 1944)

Mehmet Emin Buğra, Uygur halkının önde gelen siyasi liderlerinden, yazarlarından ve düşünürlerinden biridir. Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için verdiği mücadele ve yazdığı eserler hem Uygur Türklerinin özgürlük mücadelesinin hem de Türk-İslam dünyasının önemli sembollerinden biri olmasını sağlamıştır. Doğu Türkistan meselesinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin de desteğiyle, uluslararası arenada ve İslam dünyasında ana gündem maddelerinden birine dönüşmesi konusunda çok önemli çalışmaları olmuştur. 1944 yılında yayımladığı "*Sincan Değil Doğu Türkistan*" ve "*Doğu Türkistanlılar Türk'tür*" başlıklı yazıları Çin'de büyük yankı uyandırdı ve büyük baskı görmesine yol açmıştır. Uygurca yazdığı baş eseri *Şarkî Türkistan Târihi*, yaklaşık on yıl süren araştırmalar neticesinde ortaya çıkmış önemli bir metindir.

7. Ziya Samedi (1914-2000)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Maiimkhan* (1958)

Ziya Samedi, Kazakistan'da doğmuş ve Doğu Türkistan'ın bağımsızlık mücadelesinde önemli rol oynamış bir yazar ve düşünürdür. Radikal Çin milliyetçiliği altında ezilen Uygur Türkleri için kendisine büyük ün kazandıran *Kanlı Dağ* adlı romanı kaleme aldı. Yine Uygurların ünlü epik şiiri olan *Garip ve Senem*'i yazdı. Eserlerinde Uygur Türklerinin çektiği acıları sürekli olarak dile getirmesi nedeniyle 1937 yılında Çin tarafından 7 yıl hapse mahkûm edildi. 1944 yılında serbest kalınca *İkinci Doğu Türkistan Cumhuriyeti* ordusuna katıldı. Albaylığa kadar terfi etti. Samedi, Uygur edebiyatına büyük hizmetlerinden ötürü Kazakistan'da önemli ödüllere layık görüldü.

3. BÖLÜM

ORTADOĞU'DA DİRENİŞ EDEBİYATI

*“Doğulular, özgür devletlere layık değildir.
Onlar için tek yönetim biçimi despotizmdir.”*

Montesquieu

De l’esprit des lois, 1748

*“Kaba bir halk, kolayca idare edilemeyen
veya hızlıca harekete geçirilemeyen, ancak
yönetilmektense yönlendirilmesi daha kolay
olan bir topluluk.”*

T.E. Lawrence (Arabistanlı Lawrence)

Seven Pillars of Wisdom, 1926

*“Filistinliler gibi şeyler, o bölgede her
zaman olacaktır.”*

Richard Nixon (1969-1974)

ABD, 37. Başkanı

Sykes-Picot Anlaşması:

1916 yılında Birleşik Krallık ve Fransa arasında imzalanan gizli bir antlaşmadır. Bu anlaşma, Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'ndaki topraklarının paylaşımını düzenlemek amacıyla yapıldı. Anlaşma gereği, Osmanlı topraklarının büyük bir kısmı İngiltere ve Fransa arasında bölüştürüldü; özellikle Arap bölgeleri, Mezopotamya ve Filistin üzerindeki kontrol noktaları belirlenmişti. Sykes-Picot, Arap milliyetçiliği ile Batılı güçlerin sömürgeci politikaları arasında bir gerilime sebep oldu. Anlaşma sonrası oluşturulan sınırlar, bölgedeki etnik ve dini gruplar arasındaki çatışmaların temel nedenlerinden biri haline geldi. Sonuç olarak, Sykes-Picot Anlaşması, Orta Doğu'daki siyasi dinamiklerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

OSMANLI'DAN SONRA: BARBARLARIN ZAMANI

“Bir suda iki balık kavga ediyorsa, oradan beş dakika önce uzun bacaklı bir İngiliz geçmiştir.”

Kızılderili Atasözü

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü, başta Ortadoğu coğrafyası olmak üzere dünyanın hemen her bölgesini derinden sarsan bir dizi olayın başlangıcı oldu. Asırları aşkın bir süre boyunca geniş bir coğrafyaya hükmeden Osmanlı, farklı etnik, dini ve kültürel toplulukları uyum içinde, yerel kültürlere saygı duyulan bir ortamda bir arada tutabilmişti. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı'nın çöküşüyle birlikte, bu çokkültürlü yapı da çöktü ve Osmanlı idaresi altındaki topraklar, büyük güçler arasında paylaşıldı. Bu süreç, bölgeyi uzun süren kaos ve yıkıma sürükledi. Bu yıkım ve kaos, bugün de aynı şiddetle sürmektedir.

SYKES-PİCOT ANLAŞMASI VE ORTADOĞU'NUN BÖLÜNMESİ

1916 yılında İngiltere ve Fransa arasında imzalanan *Sykes-Picot Anlaşması*, Osmanlı topraklarının iki sömürgeci güç arasında (aslında üç; Rusya da dâhil olmuştur) nasıl paylaşılacağını belirledi. Anlaşma, Arap dünyasında büyük bir hayal kırıklığı oluşturdu. Çünkü bazı Arap kabileler, İngilizlerle iş birliği yaparak bağımsızlık kazanmayı umuyorlardı. Ancak bu umutlar yerini, İngiliz ve Fransız mandaları altında yeni yapay sınırlarla bölünmüş bir Ortadoğu gerçeğine bıraktı. Irak, Suriye, Lübnan, Ürdün ve Filistin gibi yeni devletler, yerel halkların istekleri göz ardı edilerek çizilen bu sınırlar içinde kuruldu.

Bu dönemde, etnik ve dini topluluklar birbirinden koparıldı ya da yapay sınırlarla bir araya getirildi. Örneğin, *Filistin*'de, önce İngiliz mandası kuruldu. Çok geçmeden İngilizler, her zaman ve her yerde yaptıkları gibi bölgenin huzurunu yok etmek için kirli bir bomba gibi Yahudi göçmenlerin kitleler halinde bölgeye göç etmesine izin verdi.

BATI MÜDAHALESİ VE İSRAİL'İN KURULUŞU

Osmanlı sonrası Ortadoğu'nun kaotik süreci, Batı müdahaleleriyle daha da derinleşti. İngiltere ve Fransa'nın sömürgeci politikaları, bölgedeki halklar üzerinde büyük bir baskı oluşturdu. Bu müdahaleler, milliyetçi hareketlerin yükselmesine zemin hazırladı. 1948'de İsrail devletinin kurulmasıyla, Filistin topraklarındaki Arap nüfusu yerinden edildi ve milyonlarca insanın mağdur olduğu büyük bir mülteci sorunu ortaya çıktı. İsrail'in kurulması, bölgeyi on yıllar boyunca sürecek Arap-İsrail savaşlarının ve Filistin'e karşı işlenen İsrail terörünün merkezine dönüştürdü.

1948 Arap-İsrail Savaşı, İsrail'in kurulmasına karşı Arap dünyasında büyük bir öfkeye yol açtı. Filistinlilerin topraklarından zorla çıkarılması, bölgedeki Arap ülkeleri arasındaki dayanışmayı artırırken, aynı zamanda bu ülkelerdeki milliyetçi ve sosyalist hareketlerin yükselmesine de neden oldu.

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE İÇ SAVAŞLAR

Soğuk Savaş döneminde, Ortadoğu, ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki nüfuz mücadelesinin bir parçası haline geldi. Bölgede kurulan yeni devletler kendi hallerine bırakılmadı ve Batı sömürgeciliği farklı bir şekilde yeniden çalışmaya başladı. Bu süreçte bölgede birçok iç savaş ve askeri darbe ya-

1948 Arap-İsrail Savaşı:

Mayıs 1948'de İsrail, Birleşmiş Milletler'in 1947'deki bölünme planını kabul etti, bu da Filistin topraklarının Yahudi ve Arap devletleri olarak ikiye ayrılmasını öngörüyordu. Arap ülkeleri, bu haksızlığı reddederek direnişe geçti. Savaş, 1949'a kadar sürdü ve sonuçta İsrail, topraklarını genişletti. Çatışma, yüz binlerce Filistinlinin yerinden edilmesine yol açtı ve bu durum, Filistin'deki zulmün uzun süreli bir kaynağı oldu. Savaşın ardından imzalanan ateşkes antlaşmaları, bölgedeki sınırları belirledi ancak Siyonistler yüzünden kalıcı bir barış sağlanamadı.

şandı. *Mısır, Suriye, Irak ve Yemen* gibi ülkelerde Batı ve Sovyet etkisi, yerel yönetimlerin güç mücadelesini etkiledi. *1979 İran Devrimi*, bölgedeki dengeyi bir kez daha altüst etti. Şah rejiminin devrilip yerine yayılmacı ve mezhepçi bir yönetimin gelmesi Ortadoğu'da yeni bir jeopolitik gerilimin fitilini ateşledi. Ardından gelen *İran-İrak Savaşı* (1980-1988), bölgenin kaynaklarını tüketen yıkıcı bir savaş olarak tarihe geçti. Savaş, yüz binlerce insanın ölümüne ve bölgede istikrarsızlığın derinleşmesine yol açtı. Bu savaş, bölgedeki mezhepsel ayrışmaları ve güç mücadelelerini daha da körükledi.

GÜNÜMÜZE ETKİLERİ: SÜREGELEN KAOS VE İSTİKRARSIZLIK

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra bizzat Batılılar eliyle çizilen yapay sınırlar ve Batılı güçlerin müdahaleleri, günümüzde de Ortadoğu'daki kaosu temel sebeplerinden biri olmaya devam ediyor. 21. yüzyıla gelindiğinde, *ABD'nin 2003'te Irak'ı işgali*, bölgedeki mezhepsel ve etnik gerilimleri daha da derinleştirdi. Bağdat başta olmak üzere insanlık tarihinin en önemli şehirlerini bütünüyle yıktı. Irak'ta bulunan İslam kültürüne ait pek çok eser, Amerikalılar tarafından çalındı. Bu işgal, sadece Irak'ın istikrarsızlaşmasına ve *DE-AŞ*'in ortaya çıkmasına neden olmakla kalmadı. Tüm bölgedeki gerilimin artarak devam etmesine de sebep oldu.

Aynı şekilde *Arap Baharı* olarak bilinen halk hareketleri, birçok ülkede yönetici değişikliklerine yol açarken, (rejim değil, yönetici değişikliği) Suriye, Yemen ve Libya gibi ülkelerde iç savaşları tetikledi. Özellikle *Suriye İç Savaşı*, bölgeyi uzun vadeli bir yıkıma sürüklerken, bölgesel ve küresel güçlerin müdahaleleriyle çözülmesi zor bir kriz haline geldi.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra Ortadoğu, siyasi, toplumsal ve ekonomik kaosun içine sürüklendi. Batılı güçlerin bölgeye olan müdahaleleri, yapay sınırlarla bölünen halklar ve kaynak savaşları, bölgeyi uzun süren bir istikrarsızlık sarmalına hapsetti. Bu süreç, günümüzde hâlâ devam eden çatışmalara, mezhep savaşlarına ve (ABD ve müttefikleri tarafından desteklenen) otoriter rejimlerin baskıcı politikalarına zemin hazırladı. Ortadoğu, Osmanlı sonrası süreçte yaşadığı kaosu sonuçlarını halen derinden hissetmektedir.

ÖNEMLİ SONUÇ NOTU

Osmanlı'nın tarih sahnesinden çekilmesinden itibaren bugüne kadar gelen ve aslında çok daha detaylı anlatılabilecek bu hikâyeyi, 'baştan-sona' doğru değil de 'sondan-başa' doğru okuduğumuzda, büyük çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu ve Ortadoğu denilen bu coğrafyadaki bütün kaos ve katliamın tek bir müsebbibinin olduğu açıkça görünmektedir: Amerikan-İngiliz medeniyeti ve müttefikleri. Bu da 16. yüzyıldan bu yana Batılı siyaset aklının aslında -insanlık lehine- en ufak bir gelişme göstermediğinin en açık göstergesidir. Çünkü bugün Batı medyasında ve Batılı düşünürler arasında, Ortadoğu denilen bölgedeki kaos ve savaşın sebebi olarak 'İslam'ı göstermek isteyenler, bu coğrafyaya ve insanlarına sadece ve sadece 'var oldukları' için düşmanlık gösterdiklerini de itiraf etmiş oluyorlar. Hikâye değişmiyor. Ama sonuç da değişmeyecek. Şiir, onların silahlarını yenecek.

FİLİSTİN'DE DİRENİŞ EDEBİYATI: SİYONİST PROPAGANDAYI ÇÖPE ATMAK

Arthur Balfour:

1848-1930 yılları arasında yaşamış Britanyalı siyasetçi ve devlet adamı. 1902-1905 yılları arasında Başbakanlık yapmış, 1917'de Balfour Deklarasyonu ile Filistin'de bir Yahudi ulusal yurt kurulmasını desteklemiştir.

Lord Jacob Rothschild:

1936 doğumlu bir Britanyalı finansör ve iş adamıdır. Rothschild ailesinin bir üyesi olarak, aile mirasını devam ettirmiştir.

Balfour Deklarasyonu:

2 Kasım 1917'de Britanya Dışişleri Bakanı Arthur Balfour tarafından yayımlanan bir belgedir. Deklarasyonda, Britanya hükümeti, Filistin'de bir Yahudi ulusal yurt kurulmasını desteklediğini ifade etmiştir.

Nakba:

1948 Arap-İsrail Savaşı sırasında, Filistinli Arapların yaşadığı kitlesel yerinden edilme olayını tanımlayan bir terimdir. "Felaket" anlamına gelen Nakba, bu dönemde yüz binlerce Filistinlinin evlerini terk etmek zorunda kalması ve mülteci durumuna düşmesi ile ilişkilidir.

İnsanlığın gördüğü son barış dönemini ifade eden 'Pax Ottomana'nın (Osmanlı Barışı) son ermesiyle özellikle Ortadoğu'da -sömürgeci güçlerin etkisiyle- cehennem kapıları açılmıştı. I. Dünya Savaşı'nın ardından İngiltere, Filistin bölgesini işgal etti ve bölge bilfiil İngilizlerin idaresine geçti. Fakat İngilizlerin bölgeyi ellerinde tutmak için işgal etmedikleri kısa sürede anlaşıldı. 1917'de İngiltere'nin Dışişleri Bakanı *Arthur Balfour*, 2 Kasım 1917 tarihinde uluslararası Siyonist hareketin liderlerinden olan *Lord Jacob Rothschild*'e bir mektup göndererek, Filistin topraklarında bir Yahudi devleti kurulması konusunda İngiliz hükümetinin destek vereceğini bildirdi. *Balfour Deklarasyonu* olarak bilinen bu mektupla İngilizler, kendilerine ait olmayan bir toprağı başkasına vadetmişlerdi. Bu mektup sonrası İngiliz işgali altındaki Filistin topraklarına dünyanın farklı bölgelerinden Yahudiler göç etmeye başladılar. Göç eden Yahudiler, silahlı örgütler kurarak Filistinlilerin köylerine saldırılar başlattı.

II. Dünya Savaşı'nın ardından 1948 yılında İsrail Devleti'nin ilan edilmesiyle birlikte Filistin halkı için *Nakba (Nekbe, Büyük Felaket)* başladı. Bu olay, sayıları kısa sürede milyonlara varan Filistinlinin evlerinden zorla çıkarılmasına ve mülteci durumuna düşmesine yol açtı. Yahudi çeteler, İngilizlerin verdiği gelişmiş silahlarla Filistinlilere karşı orantısız ve acımasız bir şiddet uyguladı.

Filistin, 20. yüzyılın başından bu yana işgal, sürgün, savaş ve zulümle şekillenmiş bir coğrafya olarak direnişin ve özgürlük mücadelesinin simgesi haline gelmiştir. Filistinliler, dünyanın en gelişmiş ülkelerinin Yahudilere verdiği sonsuz desteğe rağmen direnişini sürdürmüş ve bu direniş edebiyat yoluyla da güçlü bir

şekilde ifade edilmiştir. Filistin direniş edebiyatı, halkın yaşadığı trajedileri, sürgün ve işgalin acılarını anlatan, ancak aynı zamanda umut ve özgürlük arayışını da yansıtan bir edebiyat olarak öne çıkar.

Sadece bölge için değil, tüm insanlık için bir turnusol kâğıdı işlevi gören Filistin, dünyanın her yeri için küresel bir sembol haline gelmiştir. Filistin'in yaşadığı tarifsiz baskı ve tedhişi eserleriyle dile getiren sanatçıları sayesinde yok edilmek istenen bir avuç halk, tüm insanlığın vicdanının bir resmine dönüşmüş durumdadır.

Trilyonlarca dolarlık dev bir savaş makinasının ve sınırsız parasıyla sistemli medya düzeninin karşısında sadece ve sadece kelimelerin nasıl devleşeceğini Filistin ve Filistin'de ortaya konulan direniş edebiyatı göstermiştir.

MAHMUD DERViŞ: FİLİSTİN'İN VE DÜNYANIN ŞAİR

Filistin direniş edebiyatının en önemli isimlerinden biri şüphesiz *Mahmud Derviş*'tir. *Derviş*, Filistin halkının yaşadığı sürgün, işgal ve direnişi, şiirlerinde güçlü bir şekilde işlemiş ve bu acıları evrensel bir dile taşımıştır. Şiirlerinde, Filistin'in hem tarihine hem de güncel acılarına yer veren *Derviş*, aynı zamanda Filistin'in kültürel mirasını ve kimliğini koruma mücadelesini de yüceltmıştır. Onun eserleri, Filistin halkının çektiği acıları bir ağıt gibi işlerken, aynı zamanda özgürlük ve umut arayışının da bir sesi olmuştur.

Derviş'in en bilinen ve ilk yankı uyandıran şiirlerinden biri olan *Kimlik Kartı* (*Identity Card*), Filistinlilerin işgal altında kimliklerini koruma mücadelesini simgeleyen güçlü

Kimlik Kartı:

Mahmud Derviş'in 1964 yılında yazdığı şiir.

...

Kaydet! / Arabım

Kartımın numarası elli-
bin / Çocuklarımın sayı-
sı sekiz / Dokuzuncusu
da yolda /yaz sonunda
burda! / Kızıyor musun?

....

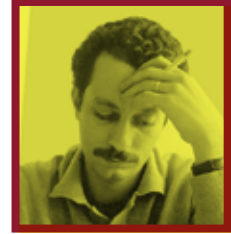
José Saramago:

1922-2010 yılları arasında yaşamış Portekizli yazar. Nobel Edebiyat Ödülü sahibi bir romancı olan Saramago eserlerinde toplumsal, politik ve felsefi temaları derinlemesine işlerken, alışılmadık anlatım tarzları ve yapı teknikleri kullanmıştır. En bilinen eserleri arasında *Blindness* (Körlük) ve *The Gospel According to Jesus Christ* (İsa'nın İncili) bulunmaktadır. Saramago, edebiyatı aracılığıyla insanlığın evrensel sorunlarına, özellikle adalet, iktidar ve varoluşsal sorgulamalarına dikkat çekmiştir. Kendi özgün bakış açısıyla, çağdaş edebiyatta önemli bir etki oluşturmuş ve dünya genelinde geniş bir okuyucu kitlelerine ulaşmıştır.

bir eserdir. Bu şiirde *Derviş*, İsrail askerine kimlik kartını sunan bir Filistinlinin sesini kullanarak yarına ve çocuklarının geleceğine olan inancını dile getiriyor. Filistin'in büyük şairi Mahmud Derviş, *Kimlik Kartı* şiirini ilk kez 1965 yılında genç bir şair olarak Nasıra'daki bir sinema salonunda kendisini dinleyen kalabalığa okuduğunda büyük ilgiyle karşılaştı. Birkaç gün içinde tüm ülkede ve bütün Arap dünyasında şiirin yankıları duyulmaya başladı. Mahmud Derviş, milyar dolarlık Siyonist propaganda makinasını tek başına ve sadece şiirleriyle yıkmayı başarmış, sadece 'direniş edebiyatı' literatürüne de değil, dünya edebiyat tarihine adını altın harflerle yazdırmış bir isimdir.

Nobel ödüllü ünlü Portekizli yazar *José Saramago*, Derviş'in Filistin davasını sadece kelimeleri kullanarak tüm insanlığın gündemine taşıyabilmesini şu sözlerle anlatmıştır: "*Mahmud Derviş, sadece bir ulusun değil, tüm ezilenlerin sesi olmayı başarmış bir şairdir. Onun şiiri, sözcüklerle verilen bir savaştır.*"

GHASSAN KANAFANI: SİLAHLARDAN BÜYÜK BİR ADAM

Filistin direniş edebiyatının bir diğer büyük ismi *Ghassan Kanafani*'dir. Kanafani, edebiyat yoluyla Filistin halkının yaşadığı zulmü ve sürgün hayatını anlatan en önemli romancılardan biridir. Onun eserlerinde, Filistinlilerin mülteci kamplarındaki yaşamları, savaşın getirdiği yıkım ve direnişin zorlukları işlenir. Kanafani, Filistin davasını uluslararası bir bağlama taşıyan eserleriyle, direnişin evrensel boyutunu gözler önüne serer.

Kanafani'nin en bilinen eserlerinden biri Türkçede *Güneşteki Adamlar* olarak yayımlanan (*Men*

in the Sun) adlı romanıdır. Bu eser, Filistinli mültecilerin yaşadığı zorlukları, savaşın ve işgalin meydana getirdiği travmayı anlatırken, aynı zamanda Filistin halkının hayatta kalma mücadelesini gözler önüne serer. Güneşteki Adamlar, Filistinli mültecilerin çaresizliği ve Arap dünyasının bu mültecilere yönelik kayıtsızlığı üzerine yazılmış en etkileyici romanlardan biridir. Roman, Kanafani'nin edebi kariyerindeki en önemli eserlerden biri olarak kabul edilir ve Filistin direniş edebiyatının başyapıtları arasında yer alır. Roman, 1972 yılında Mısırlı yönetmen Tefvik Salih (Tewfik Saleh) tarafından *The Dupes (Aldatılmışlar)* adıyla sinemaya da uyarlandı.

Güneşteki Adamlar, yayımlandıktan sonra birçok dile çevrilmiş ve geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır. Roman, edebi ve politik etkisi nedeniyle dünya genelinde yirmiden fazla dilde yayımlanmıştır. *Edward Said*, 'trajik bir destan' olarak tanımladığı roman için Kanafani'yi Filistin davasını edebiyat aracılığıyla dünyaya tanıtan en önemli isimlerden biri olarak değerlendirmiştir.

Kanafani, sadece bir yazar olarak değil, aynı zamanda Filistin davasının entelektüel liderlerinden biri olarak da görülür. Onun edebiyatı, Filistin halkının yaşadığı trajediyi dünya kamuoyuna duyurmanın yanı sıra, direnişi edebi bir formda sunmanın da önemli bir aracı olmuştur. *Kanafani*, edebi üretimini siyasi aktivizmiyle birleştirerek, Filistin davasını hem edebiyat aracılığıyla hem de doğrudan siyasi faaliyetleriyle savunan önemli bir figürdür.

DİRENİŞİN VE UMUDUN SESİ: FİLİSTİN

Acılar arasında bir kıyas yapmak değil elbette amacımız. Ancak bu kitapta buraya kadar okuduğumuz tarih merkezli edebiyat bilgisi ve bundan sonra okuyacağımız edebiyat bilgisi karşısında Filistin tüm zamanlar ve insanlar için ayrı bir yer teşkil ediyor.

Çünkü dünyadaki neredeyse tüm kriz bölgelerinde ve neredeyse tüm zamanlarda organize kötülüğün karşısında kolektif bir destek de izlenebiliyor/du. Modern zamanlarda bunun iki istisnası var; biri Doğu Türkistan, diğeri Filistin.

Filistin, iletişim ve tekniğin bu denli geliştiği çağımızda, küçücük bir toprak parçasında, yeryüzünün hâkimi büyük küresel güçlerin (ABD, İngiltere, Batı Avrupa vb.) karşısında duran insanların hikâyesini barındırıyor. Üstelik bu karşı çıkış, yanındaki kardeşlerinin de tam olarak karşısında durduğu bir dünyada oluyor. Tetikçiliğini Amerika'nın yaptığı İngiliz-Yahudi medeniyeti dediğimiz küresel organize kötülük eksenini, bütün varlığıyla Filistin'i yok etmeye çalışan İsrail'i destekliyor. Eksenin odaklandığı merkez tam olarak burası. Başta da söylediğimiz gibi, mesele acı yarıştırmak değil elbette ancak, bütün kötülük düzeninin toplandığı yer burası. Ve bütün kötülük düzeninin birdenbire yıkılacağı yer de burası olacak aynı zamanda. Bu açıdan insanlık tarihinde müstesna bir ada olarak Filistin ve Filistin'de doğan ve tüm dünyaya dokunan 'direniş edebiyatı'nın çıktıkları, yeniden ve kuşatıcı bir 'barış dönemi'ni mümkün kılacaktır. Dünyanın bütün coğrafyalarındaki baskı, zulüm ve sömürü, Filistin'in özgürleştiği sabah, sona ermeye başlayacaktır.

İşgal ve sürgün altında yaşayan bir halkın sesi olarak, ulusal ve kültürel varoluş mücadelesini dile getiren Filistin direniş edebiyatı, güçlü bir anlatı biçimidir. Filistin direniş edebiyatı, sadece Filistinliler için değil, dünya genelinde özgürlük arayışında olan tüm halklar için bir ilham kaynağı olmaya devam etmektedir.

Ve tam da o büyük şairin (*Mahmud Derviş*) dediği gibidir: "*İsrail bizi yenemez çünkü bizim şiirimiz var, onların bir şiiri yok.*"

EN ÖNEMLİ İSİMLER VE ESERLER

Filistin’de işgal ve sömürüye karşı direniş edebiyatı, Filistin halkının İsrail işgaline karşı verdiği mücadeleyi, kimliğini koruma çabasını ve adalet arayışını dile getirir. Bu edebiyat, özgürlük, kimlik, sürgün, yurt özlemi ve direniş temalarını işleyen güçlü bir edebi gelenektir.

1. Mahmud Derviş (1941-2008)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Atı Neden Yalnız Bıraktım? (Why Did You Leave the Horse Alone, 1995),*
- ◆ *Kuşatma Durumu (State of Siege, 2002)*

Mahmud Derviş, Filistin direnişinin ve dünya edebiyatının en önemli şairlerinden biridir. Mahmud Derviş, 13 Mart 1941’de, bugün İsrail işgali altında bulunan Akka kentinde doğdu. Henüz yedi yaşındayken köyünün İsrail tarafından saldırıya uğraması üzerine, ailesi ile birlikte mülteci olarak Lübnan’a gitmek zorunda kaldı. Çocuk yaşlarda sürgün hayatı ile tanışan Derviş, geri döndüklerinde köyünün yıkıntıları üzerine Yahudi yerleşimlerinin kurulduğunu görünce ailesi ile beraber Filistin’in kuzeyine yerleşmek zorunda kaldı.

Derviş, Filistin mücadelesini yalnızca politik bir mesele olarak değil, insanlığın evrensel bir trajedisi olarak görmüş ve bu perspektifi sanatına yansıtmıştır. Derviş’in şiirleri, dünya edebiyat tarihinde direniş edebiyatının en güçlü örnekleri arasında yer alır. Filistin mücadelesinin sesi olan Derviş, şiirleriyle milyonlarca insanın gönlünde taht kurmuştur ve ölümünden sonra da eserleri etkisini sürdürmektedir. Filistin’in ‘ulusal şairi’ olarak da kabul edilen Derviş, aynı zamanda ‘eylemi şiir olan bir eylem adamı’ idi. İsrail’in Lübnan’ı işgal ettiği dönemde, İsrail’in kontrolü altında bulunan Sabra ve Şatilla mülteci kamplarında, İsrail ile iş

birliği yapan Lübnanlı Hristiyan milisler, İsrail'in sağladığı lojistik destekle kamplara girerek, üç gün boyunca sivillere yönelik toplu katliamlar gerçekleştirdi. Tarihe "Sabra ve Şatilla Katliamı" olarak geçen bu acımasız katliamda çoğunluğu çocuk ve kadın, 2.000'nin üzerinde Filistinli öldürüldü. BM'nin 'soykırım' olarak kabul ettiği bu katliamın ardından "Beyrut Kasidesi"ni yazan Derviş, hesabı o günden bu yana sorulmamış olan katliama tarih önünde unutulmaz bir hesap notu düştü.

Filistin direnişini ve hikâyesini, semboller ve tarihi göndermelerle ele alan Derviş, 1986 yılında kaleme aldığı "Ben Yusufum" şiiriyle Filistin'in durumunu özetliyordu. Kardeşleri tarafından kuyuya atılan Yusuf (as) örnekliğini Filistin'e benzeterek, başında krallar bulunan Arap ülkelerine sitem etmekteydi.

2. Gassan Kanafani (1936-1972)

Önemli Eserleri

- ◆ *Güneşteki Adamlar (Men in the Sun, 1962)*,
- ◆ *Hüzünlü Portakallar Yurdu (The Land of Sad Oranges, 1963)*

Ghassan Kanafani, (Gassan Kenafani) Gazeteci, romancı, oyun yazarı ve siyasi aktivist olarak, işgal altındaki Filistin halkının yaşadığı acıları ve direniş mücadelesini eserlerinde işledi. Filistin edebiyatının en önemli isimlerinden biri ve Filistin davasının güçlü bir sesi olarak kabul edilir. Kanafani, Filistinli mültecilerin hayatlarını, vatan özlemlerini ve özgürlük mücadelelerini anlatan hikâyeleriyle Filistin direniş edebiyatının öncülerinden biri olarak tanındı. Kanafani, 1948'de İsrail'in kurulmasıyla ailesiyle birlikte mülteci olarak Lübnan'a göç etmek zorunda kaldı. Filistin Kurtuluş Cephesi'nin (FKÖ) sözcüsü olarak da aktif bir siyasi rol oynayan Kanafani, Filistin meselesinin uluslararası arenada daha fazla yankı bulmasına önemli katkılar sağlamıştır.

Hem edebi hem de siyasi olarak Filistin direniş tarihindeki yeri dolayısıyla İsrail tarafından susturulması gereken isimlerin başında gelen Kanafani, 1972 yılında İsrail istihbarat servisi Mossad tarafından aracına konulan bombanın patlatılması sonucu hayatını kaybetmiştir. Geride Filistin davası için ölümsüz eserler bırakmıştır.

3. Fetva Tukan (1917-2003)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Mountainous Journey* (1985),
- ◆ *Kapalı Kapının Önünde* (1993)

Fetva Tukan, (Fetva Tukan, Fadwa Tuqan) Filistin'in en önemli kadın şairlerinden biridir ve Arap edebiyatında özellikle Filistin'in bağımsızlık mücadelesini ve Filistin halkının acılarını dile getiren güçlü bir ses olarak kabul edilir. Bazı çevrelerde 'Filistin şiirinin annesi' olarak bilinen Tukan için, İsrail Savunma Bakanı "Onun şiirleri, on suikasttan daha yıkıcıdır." demiştir. Tukan, sosyal kısıtlamalara da karşı durarak hem bireysel özgürlük hem de ulusal bağımsızlık için bir mücadele verdi. Onun şiirleri, bir halkın kimlik mücadelesini yansıtırken, aynı zamanda kişisel özgürlük arayışını da ifade eder. Öğretmeni ve abisi olan aynı zamanda (1996'ya kadar Filistin Devleti'nin) 1996'dan sonra bugünkü Irak devletinin Milli Marşı'nın yazarı olan İbrahim Tukan için "O benim hapishanemi bir dersliğe çevirdi." diyen Fetva Tukan, Filistin'in direniş edebiyatının önemli bir figürü olarak, halkın acılarını, umutlarını ve direniş ruhunu dünya edebiyatına taşımayı başarmıştır.

4. Samih El-Kasım (1939-2014)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Sadder than Water* (2006),
- ◆ *أضف من درج م اهن*, (*Bu Sadece Bir Kül Tablası*, 1973)

Samih el-Kasım, Filistin'in en önemli direniş şairlerinden biridir ve Filistin halkının özgürlük mücadelesini şiirlerinde güçlü bir şekilde işlemiştir. Dürzi Arap olan el-Kasım, İsrail'in Filistin topraklarını işgali ve Filistin halkına uygulanan baskılara karşı şiirleriyle direnişin sembollerinden biri haline gelmiştir. Arap milliyetçiliği ile öne çıkan Samih el-Kasım, eserlerinde, Filistin'in işgaline, zulme ve adaletsizliğe karşı halkın mücadelesini dile getiren bir şair olarak kendini göstermiştir. Sadece bir şair değil, aynı zamanda siyasi bir aktivist olan el-Kasım, İsrail'in işgaline karşı çıkan birçok hareketin içinde yer almış ve defalarca tutuklanmıştır. Şiirleri ve yazıları, politik duruşunun bir uzantısı olarak görülmektedir.

5. Mourid Barghouti (1944-2021)

Önemli Eserleri:

- ◆ *I Saw Ramallah* (*Şairin Filistin'i*, 1997),
- ◆ *I Was Born There, I Was Born Here* (2009)

Mourid Barghouti (Murid Barghuthi), Filistin'in önemli edebiyatçılarından biri olarak tanınan şair ve yazardır. Filistinli bir mülteci olarak, sürgün yaşamı ve vatan hasreti, Barghouti'nin edebi kariyerinde merkezi temalar haline gelmiştir. 1967'deki Altı Gün Savaşı sırasında Kahire'de öğrenciyken Filistin'e dönemeyen Barghouti, sürgün hayatını ve Filistin halkının acılarını şiirleri ve anıları aracılığıyla güçlü bir şekilde ifade etmiştir. Barghouti'nin en bilinen eserleri, kişisel yaşamını Filistin hal-

kının mücadelesiyle birleştirir. Onun edebiyatı, sürgünlüğün oluşturduğu kimlik karmaşası ve bir yurt özlemi üzerine derin içsel sorgulamalarla doludur. Türkçeye *Şairin Filistin'i* olarak çevrilen, *I Saw Ramallah (Ramallah'ı Gördüm)* adlı eseri, 30 yıl sürgünde kaldıktan sonra memleketine yaptığı dönüşü anlatarak hem kişisel bir yolculuk hem de Filistin davasına edebi bir katkı olarak görülür.

6. İbrahim Nasrallah (1954-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Time of White Horses: A Novel* (2016),
- ◆ *The Lanterns of the King of Galilee* (2015)

İbrahim Nasrallah, Filistinli bir şair, romanacı, fotoğrafçı ve çok yönlü sanatçıdır. Ürdün'de bir Filistin mülteci kampında doğan Nasrallah, Filistin halkının işgal ve sürgün yaşamını eserlerinde derinlemesine işleyen bir yazar olarak bilinir. Şiirlerinde ve romanlarında, Filistin halkının yaşadığı acıları, özgürlük mücadelesini ve vatan hasretini işler. Nasrallah, özellikle '*Filistinli Direniş Edebiyatı*' akımının önemli bir temsilcisi olarak kabul edilir. Nasrallah, sadece yazılarıyla değil, aynı zamanda fotoğraf ve sanat alanındaki çalışmalarıyla da tanınır. Filistin davasını sanatsal ve edebi yollarla anlatan Nasrallah, hem Filistin'de hem de uluslararası edebiyat dünyasında saygı gören bir isimdir. 2024 Gazze Soykırımını devam ederken yayımlandığı son şiir çalışması, *Filistinli* adlı kitabı, İbrahim Nasrallah'ın, dünyanın Filistin'e karşı körlüğünü, trajedisini ve 1948'den beri devam eden Nakba'yı dile getirdiği son çalışmasıdır. Kitap, Gazze'de devam eden son soykırım sırasında yazılan yeni şiirleri içeriyor. "*Şimdi yazıyorum ki ölmeyeyim*" diyor Nasrallah.

7. Gassan Zaqtan (1954-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Like a Straw Bird It Follows Me* (1998),
- ◆ *Where the Bird Disappeared* (2018)

Filistinli bir şair, romancı ve editördür. Filistin direniş edebiyatının modern temsilcilerinden biri olarak kabul edilir. Şiirleri ve romanları, Filistin halkının yaşadığı acıları, sürgünü ve kimlik arayışını işler. Zaqtan'ın eserleri hem Filistin halkının trajedisini hem de evrensel insanlık deneyimlerini derinlemesine ele alır. Edebiyat dünyasında saygın bir yere sahip olan Zaqtan, Filistin'in modern şiir sahnesinde güçlü bir ses olarak tanınır. Arap ve Filistin edebiyatına yaptığı katkılar ve başarılarından dolayı Ghassan Zaqtan, Filistin Devlet Başkanlığı tarafından *Ulusal Onur Madalyası* ile ödüllendirildi. 2016 yılında Mahmud Derviş Mükemmellik Ödülü'nü (Lübnanlı Elias Houry ve Amerikalı Alice Walker ile birlikte) kazandı.

8. Azzam S. Tamimi (1955-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Hamas: Unwritten Chapters* (2009),
- ◆ *Raşid Gannuşi: İslamcılık Geleneğinde Bir Demokrat* (2016)

Azzam Tamimi, Filistin asıllı İngiliz akademisyen, yazar ve siyasi aktivist. İsrail işgaline ve Filistin'in özgürlük mücadelesine dair çalışmalarıyla tanınır. Tamimi, aynı zamanda İslam dünyası üzerine araştırmalar yapmış ve Batı'daki İslami hareketler konusunda uzmanlaşmıştır. Özellikle Batı kamuoyunda Filistin davasının etkin savunucularından biri olan Tamimi, *Hamas: A History from Within (Hamas: İçeriden Bir Tarih)* adlı kitabıyla büyük yankı uyandırmıştır. 2004 yılında BBC'deki bir konuşmasında söylediği; "*Babamdan, büyükbabamdan ve annemden 'çalınan topraklarda yaratılan bir devlet' olan İsrail'e asla meşruiyet vermeyeceğim*" çıkışıyla da Tamimi, Filistin davasının uluslararası düzeydeki savunucularından biridir.

4. BÖLÜM

LATİN AMERİKA'DA DİRENİŞ EDEBİYATI

“Güney Amerika yerlileri medeni insanlara göre oldukça aşağı bir konumda bulunuyorlar.”

Charles Darwin

The Voyage of the Beagle, 1839

“Despotizm, barbar toplumlar için meşru bir yönetim biçimi olabilir, çünkü onlar medeni toplum seviyesine ulaşmadılar. Onlar üzerinde mutlak güç kullanmak kabul edilebilir olabilir.”

John Stuart Mill

Considerations on Representative Government, 1861

“Bazı ülkeler, medeni bir güç tarafından yönetilmeye ihtiyaç duyarlar. Latin Amerika halklarının kendi kaderlerini tayin etme yetenekleri yok.”

Theodore Roosevelt (1901-1904)

ABD, 26. Başkanı, 1904, Kongre Konuşması

LATİN AMERİKA'NIN KESİK DAMARLARI

Yeni Kolonyalist:

Yeni kolonyalizm, 20. yüzyılın ortalarından itibaren ortaya çıkan, eski sömürgeci yöntemlerin modern formlarıyla devamını ifade eden bir kavramdır. Bu kavram, özellikle ekonomik, kültürel ve siyasi yollarla gelişmekte olan ülkelerin kaynaklarını kontrol etmeyi ve etki alanı oluşturmayı amaçlayan ülkelerin stratejilerini tanımlar. Yeni kolonyalizm, doğrudan askeri müdahale yerine, ekonomik bağımlılık, finansal yardımlar, ticaret anlaşmaları ve kültürel etkiler yoluyla gerçekleşir.

Latin Amerika, tarih boyunca sömürgecilik, emperyalizm ve askeri diktatörlükler kaskasınca var olmaya çalışmış ve bu zor tarihin içinden çıkmasına rağmen halen sömürgecilik kalıntılarıyla boğuşarak hayatta kalmaya çalışmış bir coğrafyadır. Bu kıta, *İspanyol* ve *Portekizli* sömürgeciler tarafından 16. yüzyıldan itibaren işgal edilmiş ve bu işgal, yerli halkların bir kısmının varlıklarının tamamen ortadan kalkmasına bir kısmının da kültürel kimliklerinin silinmesine, ekonomik kaynaklarının sömürülmesine ve sosyal yapılarının parçalanmasına neden olmuştur.

İnsanlık tarihinin gördüğü en acımasız sömürgeciliğin öznesi olmuş olan Latin Amerika halklarının, uzun ve sancılı bir bağımsızlık süreci olmuştur. Bağımsızlık hareketlerinin ardından gelen askeri diktatörlükler, emperyalist müdahaleler ve sosyal eşitsizlikler, Latin Amerika'nın bugüne uzanan tarihinin özetidir. Bu tarih, bugün de '*yeni kolonyalist*' süreçlerin etkisi ile aynı kaotik yapısıyla devam etmektedir. Hali hazırda Amerika başta olmak üzere yeni kolonyalist güçler, parçalayıp onlarca devlete ayırdıkları Latin Amerika ülkelerine müdahaleden geri durmayıp kaos ve çatışma ortamını sürdürmektedir. Bu, Latin Amerika'nın tarihidir.

Ancak bu tarih, aynı zamanda -tüm dünyaya ilham veren- güçlü direniş hareketleriyle de şekillenmiştir. Bu süreçte edebiyat, sanat ve kültürel üretim toplumların sesi olmuş ve Latin Amerika halklarının mücadelelerini hem yerel hem de küresel düzeyde duyurmuştur. Sömürgecilikten bağımsızlık hareketlerine, diktatörlüklerden halk ayaklanmalarına kadar olan bu süreç, direniş edebiyatı ve kültürel mücadelelerle şekillenmiştir.

SÖMÜRGEÇİLİK VE İLK DİRENİŞ HAREKETLERİ

Hikâye, tüm dünyada -bizim ülkemizde bile- ‘Amerika’nın kâşifi’ olarak bilinen *Kristof Kolomb*’un, zaten büyük medeniyet ve insan topluluklarının yaşadığı bir kıtayı ‘keşfetmesi’ ile başlıyor. 16. yüzyılın başlarında Avrupalı güçlerin, özellikle *İspanyol* ve *Portekizlilerin*, Amerika kıtasına ayak basmasıyla başladı. 1492’de Kristof Kolomb’un Amerika’ya varışı, Latin Amerika için sömürge dönemi başlangıcı kabul edilir. Bu dönemde İspanya ve Portekiz, bölgede büyük imparatorluklar kurarak doğal kaynakları sömürdü ve yerli halkları köleleştirdi.

16. yüzyılda başlayan İspanyol ve Portekiz sömürgeciliği, Latin Amerika’da büyük bir toplumsal ve ekonomik yıkıma yol açtı. Sömürgeciler, kıtanın yerli halklarını köleleştirerek, ekonomik kaynaklarını sömürmeye başladılar. Madenler, tarım ve diğer zenginlikler Avrupalı sömürgeciler tarafından kontrol altına alındı ve kıtanın sosyal yapıları derinden sarsıldı. Bu dönemde yerli halklar ve köleleştirilen Afrikalılar hem fiziksel hem de kültürel açıdan sömürgeleştirilmeye çalışıldı.

‘BEYAZ ADAM GELDİKTEN SONRA’

Burada sömürgeciliğin yol açtığı yıkımın büyüklüğünü, tamamen yok edilen pek çok uygarlıktan sadece birkaçını anarak anlatabiliriz:

16. yüzyılda İspanyolların işgaliyle, *Maya Uygarlığı* nihai olarak sona erdi. Bilinen tarihi verilere göre yaklaşık 3 bin yıl boyunca varlığını sürdürmüş ve gelişmiş bir medeniyet olan *Mayalar*, Batılı sömürgeciler eliyle yok edildi. Benzer bir şekilde, *İnka Uygarlığı* da İspanyol sömürgecilik girişimi sonrası bulaşıcı hastalıklar ve işgal sonrası katliamlarla bütünüyle yok olmuş sayılmaktadır. Gerçek rakamlara ulaşmak zor olsa da dönem uzmanları, sadece bulaşıcı hastalıklar dola-

Túpac Amaru:

Doğu Peru'nun Montaña bölgesinde, 1571'de hüküm sürdü.

Hatuey:

16. yüzyılda yaşamış bir Taíno lideridir ve özellikle İspanyol sömürgeciliğine karşı direnişiyile tanınır.

Zumbi dos Palmares:

1655-1695 yılları arasında yaşamış, Brezilya'da kölelik karşıtı direnişin sembolü olan bir kraldır.

Túpac Amaru II:

1740-1781 yılları arasında yaşamış bir Perulu önderdir.

José Leonardo Chirino:

18. yüzyılın sonlarında Venezuelada yaşamış bir kölelik karşıtı isimdir.

José de San Martín:

1778-1850 yılları arasında yaşamış Arjantinli bir general ve Latin Amerika'nın bağımsızlık mücadelesinin önde gelen liderlerinden biridir.

Miguel Hidalgo:

1753-1811 yılları arasında yaşamıştır. Harekete geçirdiği isyan, Meksika'nın bağımsızlığı için geniş bir toplumsal destek bulmuştur.

yısıyla 5 ila 9 milyon *İnkaların* hayatını kaybettiğini belirtmektedir. Ve yine aynı şekilde, Batıların kıtaya ayak bastığında varlığını sürdüren medeniyetlerden bir diğeri olan *Aztek Uygarlığı* da İspanyol sömürgeciliği sonrasında bütünüyle ortadan kalkan uygarlıklardan bir diğeri. Büyük kısmı Avrupa'dan getirilen hastalıklar etkisiyle toplamda 3 ila 5 milyon arasında *Azteklinin* hayatını kaybettiği kaydedilmiştir. Burada dikkatleri çekmemiz gereken yer şurasıdır; bu uygarlıklar, Batı tarih yazımında anlatıldığı gibi tersine, kendilerine ait yazı sistemleri, takvim uygulamaları ve şehircilik planları olan gelişmiş toplumlardı.

Benzerini yalnızca İngiltere'nin yaptığı denli acımasız bir sömürgeleştirme süreci yaşayan Latin Amerika halkları, bu sömürgecilik karşısında direniş göstermeye çalışmışlardır. Latin Amerika'daki direnişin ilk örneklerinden biri özellikle *Túpac Amaru* ve *Hatuey* gibi yerli liderler öncülüğünde sömürgeci işgale karşı başlatılan direniş hareketleridir. Bu mücadeleler, yerli halkların kendi topraklarını ve kültürel kimliklerini koruma arzusunun simgeleri haline gelmiştir. Ancak bu direnişler genellikle kanlı bir şekilde bastırıldı ve yerli halkların büyük kısmı ya öldürüldü ya da köleleştirildi.

Latin Amerika direniş tarihinde; 16. yüzyılda, *Túpac Amaru* ve *Hatuey*; 17. yüzyılda; *Zumbi dos Palmares*, 18. yüzyılda; *Túpac Amaru II* ve *José Leonardo Chirino*, 19. yüzyılda; *Simón Bolívar*, *José de San Martín* ve *Miguel Hidalgo* gibi direniş önderi mücadeleyi durmaksızın sürdürmüşlerdir. Bununla birlikte, direniş hareketleri sadece fiziksel bir savaş olarak kalmadı; edebiyat ve sanat da direnişin önemli araçları haline geldi. Latin Amerika'daki sömürge döneminin sonlarına doğru, kıtadaki aydınlar ve yazarlar, halkın özgürlük taleplerini ve sömürgeciliğe karşı başkaldırıları eserlerinde işlemeye başladılar. *Simón Bolívar* gibi liderler, bağımsızlık hareketlerinin öncüsü olurken, halkın özgürlük mücadelesi de entelektüel bir temele oturtuldu.

BARBARLARIN KATİL ÇOCUĞU: ABD VE 'YENİ SÖMÜRGEÇİLİK' DÖNEMİ

19. yüzyılın başlarında, *Simón Bolívar* ve *José de San Martín* gibi liderler önderliğinde Latin Amerika'da büyük bağımsızlık hareketleri başladı. Bu dönemde, Venezuela, Kolombiya, Ekvador, Peru, Bolivya, Şili, Arjantin ve Meksika gibi ülkeler, sömürge yönetimlerinden kurtuldu. Ancak, bu bağımsızlık süreçleri yerli halklar ve köleler için tam bir özgürlük getirmedi. Bağımsızlık sonrası Latin Amerika, ekonomik eşitsizlikler, askeri darbeler ve dış müdahalelerle dolu bir döneme girdi. Büyük toprak sahipleri ve askeri elitler, halkın büyük bir kısmını fakirlik ve sömürü altında tutmaya devam etti. Latin Amerika'nın büyük kısmı bağımsızlığını kazanmış olsa da bu yeni ulusların çoğu ekonomik ve siyasi anlamda Avrupa ve ABD'nin etkisi altına sokuldu. Bu, "yeni sömürgecilik" olarak adlandırılan bir süreci başlattı. Özellikle ABD'nin "*Dolar Diplomasisi*" (Dollar Diplomacy) politikaları, bölgedeki bağımsız ülkeler üzerinde ekonomik ve siyasi baskı kurmayı başardı.

19. yüzyılın sonlarından itibaren ABD'nin Latin Amerika üzerindeki etkisi arttı. *Küba Bağımsızlık Savaşı* (1898), ABD'nin İspanya'yı bölgeden uzaklaştırarak Küba'yı fiilen kontrol altına almasıyla sonuçlandı. Bu süreç, ABD'nin Latin Amerika üzerindeki ekonomik ve askeri nüfuzunun genişlemesine neden oldu. ABD, Latin Amerika'da birçok kez askeri müdahalede bulundu ve bizzat başkanlarının ifadesiyle 'arka bahçe' olarak gördüğü bu bölgede yeni sömürgecilik faaliyetleri için diktatörlükleri destekledi.

Bu süreçte, Latin Amerika'da özgürlük ve toplumsal adalet arayışları daha da güçlendi. Özellikle 20. yüzyılda, halk hareketleri, köylü ayaklanmaları ve solcu devrimci hareketler kıta genelinde yayılmaya başladı. *Emiliano Zapata* ve *Pancho Villa* gibi dev-

Dolar Diplomasisi:

19. yüzyılın başlarında ABD'nin, ekonomik gücünü kullanarak uluslararası ilişkileri etkileme stratejisidir. Özellikle Latin Amerika ve Asya'da, ABD; borç verme ve yatırım yoluyla siyasi etki sağlamaya çalışmıştır. Bu yaklaşım, yerel yönetimlere destek sunarak, kendi ekonomik çıkarlarını koruma ve sosyalist hareketleri bastırma amacı taşımaktadır.

Emiliano Zapata:

1879-1919 yılları arasında yaşayan Meksikalı bir lider, özellikle köylü haklarını savunmuş ve toprak reformu talep etmiştir. "Tierra y Libertad" (Toprak ve Özgürlük) sloganıyla, tarım reformu için mücadele etmiştir. Liderliğindeki Zapatista hareketi, Meksika'nın güneyinde güçlü bir destek bulmuştur.

Pancho Villa:

1878-1923 yılları arasında yaşayan Meksikalı, özellikle kuzeydeki çiftçi ve işçi haklarını savunan hareketin lideri olmuştur. Villa, zenginlerden alıp yoksullara verme eylemleriyle ün kazanmıştır.

rimci liderler, özellikle Meksika Devrimi döneminde kırsal kesimdeki yoksul halkın toprak ve özgürlük taleplerini savundular. Bu hareketler, halkın adalet ve eşitlik arayışının birer sembolü haline geldi.

Bağımsızlık sonrası dönemde de edebiyat, direnişin en önemli araçlarından biri olmaya devam etti. *José Martí* gibi yazarlar, Latin Amerika'nın özgürlük mücadelesinin hem entelektüel hem de duygusal boyutlarını eserlerinde ele aldılar. *Martí*, sadece tüm Latin Amerika'nın bağımsızlık mücadelesini ve kültürel bağımsızlık arayışını simgeleyen önemli bir figür olarak tanındı. Eserlerinde, halkın sömürgecilik sonrası dönemde de özgürlük ve bağımsızlık mücadelesine devam etmesi gerektiğini vurguladı.

20. YÜZYIL: DİKTATÖRLÜKLER VE DEVRİMCİ HAREKETLER

20. yüzyılın ikinci yarısı, Latin Amerika'nın birçok ülkesinde askeri diktatörlüklerin ve baskıcı rejimlerin dönemi oldu. Soğuk Savaş'ın etkisiyle, ABD destekli askeri darbeler, birçok Latin Amerika ülkesinde demokratik hükümetleri devirdi ve yerine otoriter rejimler kurdu. Bu diktatörlükler, halkın siyasi özgürlüklerini kısıtlayarak, binlerce insanın işkenceye maruz kalmasına ve kaybolmasına neden oldu. Arjantin, Şili, Brezilya ve Uruguay gibi ülkeler, bu süreçte askeri rejimlerin en yoğun baskılarına sahne oldu.

Bu dönemde edebiyat, Latin Amerika'da direnişin en güçlü seslerinden biri haline geldi. *Gabriel García Márquez*, *Pablo Neruda*, *Julio Cortázar* ve *Eduardo Galeano* gibi dev yazarlar, diktatörlüklerin baskıcı politikalarını ve halkın direniş mücadelesini eserlerinde güçlü bir şekilde işlediler. *Márquez*'in Türkçeye *Yüzyıllık Yalnızlık* diye çevrilen eseri, tüm Latin Amerika'nın siyasi, sosyal ve kültürel sorunlarını ele alan bir başyapıt olarak kabul edilir. Aynı şekilde

Márquez'in Türkçede *Başkan Babamızın Sonbaharı* adıyla yayımlanan (*El otoño del patriarca*, 1975) adlı eseri, askeri ve otoriter rejimlerin çürümüşlüğünü Latin Amerika'daki otoriter yönetimlerin kaçınılmaz olarak halkın direnişiyile yıkılacağını ifade etmesi açısından oldukça önemlidir. Latin Amerika'dan çıkıp dünya edebiyatının en önemli isimleri arasına giren *Márquez*, eserlerinde özellikle Latin Amerika'nın toplumsal sorunlarını büyümlü bir gerçekçilikle işlemiştir. Romanları, yoksulluk, eşitsizlik, otoriter rejimler ve yabancı müdahaleler gibi konuları ele alarak Latin Amerika halkının mücadelesini yansıtır. *Türkçede Kırmızı Pazertesesi* adıyla yayımlanan eseri ise, (*Crónica de una muerte anunciada*, 1981) toplumsal yozlaşmanın dünya edebiyatındaki en nitelikli eleştirilerinden biridir.

Bu yazarların eserleri, Latin Amerika'da halkın yaşadığı adaletsizlikleri ve diktatörlüklere karşı gösterilen direnişiyi uluslararası düzeyde duyurmuş, halkın özgürlük taleplerini sanatsal bir dille dünyaya aktarmıştır. Edebiyat, bu dönemde sadece bir sanat formu olmaktan çıkarak, toplumsal değişim ve direnişinin en önemli araçlarından biri haline gelmiştir.

Latin Amerika'da direniş edebiyatı, kıtanın tarihindeki en önemli mücadelelerin, baskılara karşı verilen savaşların ve toplumsal adalet arayışlarının bir yansımasıdır. Sömürgecilikten bağımsızlığa, diktatörlüklerden devrimci hareketlere kadar Latin Amerika'da halkın yaşadığı acılar, bu süreçte edebiyat ve sanat aracılığıyla ifade bulmuştur. Sömürgecilik döneminde başlayan direniş hareketleri, askeri rejimlere ve emperyalist müdahalelere karşı verilen mücadelenin bir devamı olarak, kıtanın entelektüel ve kültürel hayatında kalıcı bir iz bırakmıştır.

Başkan Babamızın Sonbaharı:

Gabriel García Márquez'in 1975 yılında yayımlanan bir romanıdır. Roman, Latin Amerika'daki baskıcı rejimlerin etkisi altında yaşanan siyasi ve toplumsal çalkantıları işler. Hikâye, bir diktatörün iktidarının sonlarına yaklaşırken yaşadığı içsel çatışmaları, yalnızlığı ve korkularını anlatır. Márquez, büyümlü gerçekçilik akımının izlerini taşıyan derin ve etkileyici bir üslupla, güç ve iktidarın getirdiği yalnızlık ile insan ruhunun karmaşıklığını ustaca işler. Roman, okuyucuyu hem siyasi bir eleştiri hem de insan ilişkileri üzerine düşündürerek, geniş bir çerçevede etkileyici bir anlatı sunar.

ARJANTİN'DE DİRENİŞ EDEBİYATI: DİKTATÖRLERİ KORKUTAN ŞİİR

La Guerra Sucia:

(Kırlı Savaş), 1976-1983 yılları arasında Arjantin'de, askeri cunta tarafından yürütülen bir baskı ve terör kampanyasını ifade eder. Bu dönemde hükümetin muhaliflerini susturmak amacıyla; binlerce insan kaybolmuş, işkence görmüş veya öldürülmüştür. En çok hedef alınan gruplar arasında sol görüşlü aktivistler, sendikacılar ve öğrenciler yer almıştır. Cuntanın uyguladığı yöntemler arasında tutuklama ve infazlar bulunur. Bu süreç, Arjantin toplumu üzerinde derin travmalar bırakmış ve insan hakları ihlalleri konusunda uluslararası düzeyde tartışmalara yol açmıştır.

Arjantin, Latin Amerika'nın en geniş topraklarına sahip ülkelerinden biri olarak hem sömürgecilik döneminde hem de 20. yüzyıl boyunca diktatörlükler, askeri rejimler ve siyasi baskılarla şekillenen karmaşık bir tarihsel süreçten geçmiştir. Özellikle 1976-1983 yılları arasındaki askeri diktatörlük dönemi, ülke tarihinin en karanlık sayfalarından biri olarak kabul edilir. *La Guerra Sucia (Kırlı Savaş)* olarak adlandırılan bu dönemde on binlerce kişi "kaybedilmiş", tutuklanmış ve işkenceye maruz kalmıştır. Ancak bu baskıcı rejime karşı direniş sadece sokaklarda değil, edebiyat ve sanat aracılığıyla da sürdürüldü. Arjantin'de direniş edebiyatı, siyasi baskılara, sansüre ve toplumsal adaletsizliklere karşı verilen mücadelenin güçlü bir sesi oldu.

Arjantin'de direniş edebiyatı, sadece askeri rejimlerin ve siyasi baskıların eleştirisini yapmakla kalmamış, aynı zamanda halkın özgürlük, adalet ve insan hakları taleplerini dile getiren bir toplumsal protesto aracı olarak işlev görmüştür. Arjantinli yazarlar ve şairler, baskıcı rejimlere karşı durarak, halkın yaşadığı travmaları, kayıpları ve mücadeleyi edebiyatın gücüyle yansıtmışlardır.

ASKERİ DARBE VE 'KİRLİ SAVAŞ': EDEBİYATIN DİRENİŞE KATKISI

Arjantin'de 1976 yılında gerçekleştirilen askeri darbe, ülkeyi yıllarca sürecek olan kanlı bir diktatörlük dönemine soktu. Bu dönem, *La Guerra Sucia (Kırlı Savaş)* olarak adlandırılır ve askeri rejim, sol görüşlü gruplara, sendikacılara, aydınlara ve öğrencilere karşı yoğun bir baskı uyguladı. Binlerce insan kayboldu,

işkence gördü ve öldürüldü. Bu dönemde edebiyat hem bir direniş hem de bir tanıklık aracı haline geldi. Yazarlar, askeri rejimin uyguladığı şiddeti, kayıpları ve toplumsal travmaları eserlerinde işleyerek, tarihin bu karanlık dönemine ışık tuttular.

Bu dönemin en önemli figürlerinden biri *Rodolfo Walsh*'tur. Walsh, Arjantin'de *Kirli Savaş* döneminde yaşanan insan hakları ihlallerini belgeleyen ve bunları edebi bir biçimde aktaran önemli bir yazardır. *Operación Masacre (Katliam Operasyonu)* adlı eseri, 1956 yılında gerçekleşen bir yargısız infaz olayını araştırarak Arjantin'deki baskıcı rejimi eleştiren bir çalışma olarak öne çıkar. Bu eser, Arjantin'deki devlet şiddetini ve rejimin uyguladığı baskıları belgelerle ortaya koyarken, aynı zamanda gazetecilik ile edebiyatın nasıl bir direniş aracı haline gelebileceğini göstermiştir.

Askeri rejime karşı edebi direnişin bir diğer önemli ismi *Juan Gelman*'dır. Şair ve gazeteci olan Gelman, askeri diktatörlük döneminde ailesini ve yakınlarını kaybedenler arasındadır. Onun şiirleri, bu acı kayıpların ve rejimin uyguladığı baskının duygusal ve toplumsal yankılarını işler. Gelman'ın eserlerinde kayıplar, yas ve adalet arayışı ana temalar arasında yer alır. *Gotán* adlı şiir kitabı, Gelman'ın en önemli eserlerinden biri olup, onun edebi dildeki derin direnişini ve toplumun yaşadığı trajediyi yansıtır. Gelman, sadece kişisel acıları değil, aynı zamanda Arjantin'in toplumsal hafızasını edebi bir dille işlemeyi başarmıştır.

TOPLUMSAL ADALET VE EDEBİYAT: DİRENİŞİN EVRİMİ

1983'te askeri diktatörlüğün sona ermesiyle birlikte Arjantin, demokrasiye geçiş sürecine girdi. Ancak bu süreçte, Kirli Savaş döneminin meydana getirdiği travmalar ve toplumsal adalet talepleri hâlâ gündemde kaldı. Edebiyat, bu travmalarla yüzleşmenin ve geçmişle

Ricardo Piglia:

1941-2017 yılları arasında yaşamış Arjantinli yazar, eleştirmen ve edebiyat teorisyeni. Piglia, çağdaş Latin Amerika edebiyatında önemli bir figür olup, romanları ve denemeleriyle edebiyatın sınırlarını zorlamıştır. Eserlerinde, bellek, kimlik ve tarih gibi temaları işlerken, özellikle edebi kurgu ve gerçeklik arasındaki ilişkiyi sorgulamıştır.

Artificial Respiration:

Ricardo Piglia'nın *Artificial Respiration* adlı eseri, 1980 yılında yayımlanmıştır. Roman, Arjantin'in siyasi ve toplumsal karmaşasını keşfederken, edebi kurgu ile gerçekliği iç içe geçirir. Eser, farklı karakterler ve anlatım biçimleri aracılığıyla, geçmişle hesaplaşmayı ve bireylerin kimlik arayışını ele alır. Piglia, bu romanında, özellikle otoriter rejimlerin oluşturduğu travmaları ve bireylerin bu baskı altında nasıl varlık gösterdiğini sorgular.

hesaplaşmanın bir aracı olarak varlığını sürdürdü. Yazarlar, askeri rejim sonrası dönemde de kayıplar, adalet arayışları ve toplumun yaşadığı travmaları işlemeye devam ettiler.

RICARDO PIGLIA (1941-2017)

Ricardo Piglia, bu dönemin önde gelen yazarlarından biridir. *Piglia*, eserlerinde Arjantin'in siyasi geçmişi ve bu geçmişin toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini işler. Türkçede *Suni Teneffüs* adıyla yayımlanan *Artificial Respiration* adlı eseri, Arjantin'de diktatörlük döneminde yaşanan baskıların ve ortadan kaybedilmelerin entelektüel hayat üzerindeki etkilerini sorgular. Roman, tarih ve edebiyatın nasıl iç içe geçtiğini, toplumun yaşadığı travmaların entelektüel bir düzeyde nasıl işlendiğini anlatan başarılı bir eserdir.

ARJANTİN'DE EDEBİYAT VE DİRENİŞİN GÜCÜ

Arjantin direniş edebiyatı, baskı, kayıplar, toplumsal adaletsizlikler ve bireylerin bu baskılara karşı verdiği mücadeleler etrafında şekillenir. Özellikle askeri rejimler döneminde yaşanan insan hakları ihlalleri, kayıplar ve işkence, bu edebiyatın ana temalarından biridir. Edebiyat, bu süreçte sadece bir anlatı aracı değil, aynı zamanda toplumsal hafızayı koruma ve adalet arayışının bir ifadesi olarak varlık göstermiştir. Kaybedilenlerin yasını tutma, adalet arayışı ve geçmişle hesaplaşma, Arjantin direniş edebiyatının temel unsurları arasındadır.

Eserlerde, bireylerin içsel çatışmaları, toplumsal travmalar ve toplumun adalet arayışı ön plandadır. Yazarlar, diktatörlüklerin gölgesinde yaşanan korkuları, kayıpları ve hayatta kalma mücadelesini edebi bir dille işlerken, aynı zamanda gelecek için umut ve özgürlük taleplerini de dile getirmişlerdir. Arjantin direniş edebiyatı, sadece bir ülkenin yaşadığı acıları ve kayıpları anlatmakla kalmaz, aynı zamanda evrensel bir insan hakları mücadelesinin ifadesi olarak da dünya edebiyatına katkıda bulunur.

EN ÖNEMLİ İSİMLER VE ESERLER

Arjantin'in edebi geleneği, ülkenin tarihindeki işgal, sömürü ve diktatörlük dönemlerine karşı verilen direnişi güçlü bir şekilde yansıtır. Bu edebiyat, hem İspanyol sömürgeciliğine karşı bağımsızlık mücadelesini hem de 20. yüzyılda -ABD desteğiyle- askeri diktatörlük döneminde yaşanan insan hakları ihlallerini konu alır.

1. Esteban Echeverría (1805-1851)

Önemli Eserleri:

- ◆ *El Matadero*, (Mezbaha, 1871),
- ◆ *Avellaneda* (1837)

Esteban Echeverría, şair, yazar ve siyasi düşünür. Arjantin'de romantizm akımının öncüsü olarak kabul edilir ve ülkenin edebi ve siyasi hayatında derin izler bırakmıştır. 19. yüzyıl Arjantin'inin şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Özellikle Juan Manuel de Rosas'ın diktatörlük yönetimine karşı gösterdiği direniş ile tanınır. *El Matadero*, (Mezbaha) adlı eseri, Arjantin edebiyatında ilk kısa hikâye örneği olarak kabul edilir ve Echeverría'nın en meşhur siyasi alegorilerinden biridir. Hikâye, Buenos Aires'teki bir mezbahada geçer ve Rosas'ın baskıcı rejimini sert bir şekilde eleştirir. Bu alegorik hikâye, toplumsal vahşeti ve siyasal baskıyı sembolize eder. *El Matadero*, 1838-40 yıllarında yazılmasına karşı ancak yazarın ölümünden sonra yayımlanabilmiştir ve Arjantin'deki despotizme karşı sert bir eleştiri olarak edebi tarihte önemli bir yer edinmiştir.

2. José Hernández (1834-1886)

Önemli Eserleri:

- ◆ *El gaucho Martín Fierro* (1872),
- ◆ *La vuelta de Martín Fierro* (1879)

José Hernández, gazeteci, şair ve politikacı. Arjantin edebiyatının en ünlü eserini yazmış olmasına rağmen, aslında bir eylem adamıydı. *Martín*

Fierro adlı destanı, Arjantin tarihinin en önemli edebi eserlerinden biridir ve gaucho (Arjantinli çoban) kültürünü ve bu kültürün baskıcı güçlere karşı verdiği mücadeleyi anlatır. Eser, halkın sömürüye ve adaletsizliğe karşı direnişini sembolize eder. Hernández bugün neredeyse sadece başyapıtı Martín Fierro ile tanınır, bu destansı şiir gaucho edebiyatının zirvesi olarak kabul edilir.

3. Jorge Luis Borges (1899-1986)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Alçaklığın Evrensel Tarihi* (1935),
- ◆ *Ficciones Hayaller ve Hikâyeler* (1944)

Jorge Luis Borges, yazar, şair ve denemeci. Sadece Arjantin'in 20. yüzyıl dünya edebiyatının en önemli ve etkileyici yazarlarından biri olarak kabul edilir. Kitapları hemen neredeyse tüm dünya dillerine çevrilmiştir. Borges'in eserlerinde, direnişin sembolik dili vardır. Direnişi daha çok soyut ve evrensel temalar üzerinden ele alan Borges, doğrudan değil, metaforik düzeyde iktidar, baskı ve direniş temalarına yer vermiş ve bunları soyut ve evrensel düzeyde ele almıştır.

4. Rodolfo Walsh (1927-1977)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Operación Masacre* (1957),
- ◆ *Carta Abierta de un Escritor a la Junta Militar* (1977)

Rodolfo Walsh, gazeteci, yazar ve siyasi aktivist. Kurgusal olmayan edebiyat (*non-fiction*) alanındaki öncülüğüyle tanınır. Baskıcı rejimlere karşı verdiği mücadele ve eserleriyle, Latin Amerika'da direniş edebiyatının önemli bir figürüdür. *Operación Masacre* ile birlikte diğer önemli eseri *Carta Abierta de un Escritor a la Junta Militar* adlı manifestodur. Arjantin askeri cuntasına yazılmış ve Walsh'un en cesur eserlerinden biri olan bu

Kayıpları Araştırma Komisyonu (CONADEP):

1983 yılında Arjantin'de kurulan bir komisyondur. Amacı, 1976-1983 yılları arasındaki Kirli Savaş sırasında kaybolan kişilerin akıbetini araştırmaktır. Komisyon, hükümetin baskıcı uygulamalarına maruz kalan insanların hikâyelerini belgelerken, insan hakları ihlallerini açığa çıkarmayı hedeflemiştir. CONADEP, "Nunca Más" (Asla Bir Daha) başlıklı bir rapor yayımlayarak, bu dönemde yaşananların detaylarını ve hükümetin suçlarını belgelerle ortaya koymuştur. Rapor, Arjantin toplumunda insan hakları bilincini artırmış ve adalet arayışını desteklemiştir. CONADEP, insan hakları hareketlerinin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.

mektup, Arjantin'deki askeri yönetimin işlediği suçları, yargısız infazları ve insan hakları ihlallerini ifşa eder. Hem edebi bir belge hem de siyasi bir direniş sembolü olan mektubun yayımlanmasının ardından kısa bir süre sonra Walsh, askeri rejim tarafından öldürülmüştür.

5. Julio Cortázar (1914-1984)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Oyunun Sonu* (1956),
- ◆ *Seksek* (1963)

Julio Cortázar, yazar, romancı ve şair. Edebi modernizmin ve *büyülü gerçekçilik* akımının önemli bir temsilcisidir. Cortázar, Arjantin ve Latin Amerika edebiyatında olduğu kadar dünya edebiyatında da deneysel tarzıyla büyük etki uyandırmıştır. Diktatörlük döneminde Arjantin'in siyasi ve sosyal sorunlarını eserlerine yansıtan Cortázar, hem yazılarında hem de kişisel hayatındaki siyasi aktivizmi ile tanınır. Arjantin'deki baskıcı rejimlere ve Latin Amerika'daki diktatörlüklere karşı duruş sergilemiş ve özgürlükçü hareketleri desteklemiştir.

6. Ernesto Sabato (1911-2011)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Tünel* (1948),
- ◆ *Kahramanlar ve Mezarlar* (1961)

Ernesto Sabato, yazar, ressam ve fizikçi. Latin Amerika edebiyatının en önemli figürlerinden biri olan Sabato, Arjantin edebiyatının 'son büyük klasik yazar'ı olarak kabul edilir. Yalnızca edebi yönüyle değil, aynı zamanda insan hakları mücadelesi ve Arjantin'in *Kirli Savaş* dönemi sonrası kurulan **Kayıpları Araştırma Komisyonu'nun (CONADEP)** başkanlığını yaparak ülkesinin zor dönemlerinde sosyal adalet için

mücadele etmesiyle de bilinir. İlk ve en önemli eseri olan *Tünel (El túnel)*, Latin Amerika'da varoluşçu roman türünün önemli örneklerinden biri olarak kabul edilir.

7. Juan Gelman (1930-2014)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Gotán (1962)*,
- ◆ *Hoy (Today, 2013)*

Juan Gelman, şair, gazeteci ve aktivist. 20. yüzyıl Latin Amerika edebiyatının en önemli şairlerinden biri olarak kabul edilir. Gelman, şiirlerinde derin insani duyguları, siyasi olayları ve kişisel trajedileri işleyerek Latin Amerika'nın toplumsal ve politik çalkantılarını yansıtmıştır. Özellikle *Kirli Savaş* döneminde oğlu ve gelini diktatörlük tarafından kaçırılmış, gelini hamileyken öldürülmüştür. Torunu ise doğduktan sonra başka bir aileye verilmiştir. Gelman, bu kayıplarının ardından hayatı boyunca torununu aramış ve sonunda 2000 yılında bulmuştur. Bu kişisel trajedi, şiirlerinde derin izler bırakmıştır.

Reconquista:

19. yüzyılın başlarında, Şili'nin İspanyol sömürge yönetiminden bağımsızlık kazanma sürecini ifade eder.

Bernardo O'Higgins:

1778-1842 yılları arasında yaşamış Şilili bir devlet adamı ve bağımsızlık lideridir.

General Augusto Pinochet:

1915-2006 yılları arasında yaşamış Şilili bir askeri liderdir.

Salvador Allende:

1908-1973 yılları arasında yaşamış Şilili bir doktor ve politikacıdır. 1970 yılında, Şili'nin ilk demokratik yolla seçilen Cumhurbaşkanı olmuştur. Allende yönetimi, sağlık, eğitim ve toprak reformu gibi sosyal programlarla dikkat çekmiştir. Allende, ekonomik kriz ve siyasi çatışmalarla karşılaşmasına rağmen, demokratik yollarla iktidarını sürdürmeyi başarmıştır. Ancak, 1973'te General Augusto Pinochet tarafından gerçekleştirilen bir darbe ile hükümeti devrilmiştir. Darbe sırasında Allende, Cumhurbaşkanlığı sarayında hayatını kaybetmiştir.

ŞİLİ'DE DİRENİŞ EDEBİYATI: EDEBİYATIN ADALET ARAYIŞI

Şili'deki bağımsızlık mücadelesi, 19. yüzyılın başlarında İspanya'nın zayıfladığı ve Latin Amerika'da bağımsızlık hareketlerinin yayıldığı dönemde başlamıştır. 1810'larda, İspanya'nın Avrupa'daki zayıflığı, tüm Latin Amerika'da olduğu gibi Şili'deki bağımsızlık hareketlerinin önünü açtı. Yükselen bağımsızlık taleplerinin ardından 1814 yılında İspanyollar, Şili'yi yeniden işgal ederek bağımsızlık hareketini bastırdı. Bu dönem, *Reconquista* olarak bilinir ve İspanyol yönetimi geçici olarak Şili'yi geri aldı. Ancak bağımsızlık hareketleri güçlenerek devam etti. Bu dönemde, Şili'nin bağımsızlığı için en önemli figürlerden biri olan *Bernardo O'Higgins*, *José de San Martín* ile birlikte önemli bir rol oynadı. 1817 yılında *José de San Martín*, emrindeki ordu ile İspanyollar için şaşırtıcı bir sürprizle And Dağları'nı aşarak Arjantin'den Şili'ye geçti. Bu harekât, *Şili Bağımsızlık Savaşı*'nda bir dönüm noktasıydı. San Martín ve O'Higgins'in liderliğindeki birlikler, İspanyol kuvvetlerini yenilgiye uğrattı ve ertesi yıl da Şili, bağımsızlığını ilan etti.

Şili, Latin Amerika'nın en önemli ülkelerinden biri olarak, özellikle 20. yüzyılda büyük toplumsal ve siyasi dönüşümlere sahne olmuştur. 1973'te ABD'nin destek ve katkısıyla *General Pinochet* tarafından gerçekleştirilen askeri darbe, Şili tarihinin en karanlık dönemlerinden birini başlatmıştır. Bu darbe, *Salvador Allende*'nin sosyalist hükümetini devirerek askeri bir diktatörlük kurmuş ve ülkede yoğun insan hakları ihlallerine, baskılara ve muhalefetin susturulmasına yol açmıştır. 17 yıl süren *Pinochet* rejimi boyunca binlerce insan kaybolmuş, işkence görmüş ve öldürülmüştür. Ancak bu karanlık dönem, aynı zamanda Şili'de güçlü bir direniş hareketinin ve direniş edebiyatının doğma-

sına da zemin hazırlamıştır. Şili’de direniş edebiyatı, sadece askeri rejime karşı değil, aynı zamanda toplumsal adalet ve özgürlük taleplerini dile getiren bir ifade biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Edebiyat, halkın yaşadığı acıları, baskıları ve kayıpları unutturmamak için güçlü bir araç haline gelmiş ve Şilili yazarlar, diktatörlük rejimine karşı verilen mücadelenin sesi olmuştur.

1973 DARBESİ VE EDEBİYATIN DİRENİŞE KATKISI

11 Eylül 1973’te, Şili’de *General Augusto Pinochet* önderliğinde gerçekleştirilen askeri darbe, demokratik yollarla seçilmiş sosyalist lider Salvador Allende’yi devirdi. Darbe, Şili’de büyük bir kaosa ve baskı rejimine yol açtı. *Pinochet* rejimi altında, binlerce kişi kayboldu, işkence gördü ve ülkenin entelektüel ve kültürel hayatı baskı altına alındı. Şilili yazarlar, rejimin uyguladığı şiddeti, kayıpları ve toplumsal travmaları eserlerinde işleyerek tarihin bu karanlık dönemine ışık tuttular.

Bu dönemin en önemli direniş yazarlarından biri, *Pablo Neruda*’dır. Şili’nin uluslararası alanda en fazla yankı uyandıran ve tanınan şairlerinden biri olan Neruda, özgürlük mücadelesine olan bağlılığı ile bilinir. 1973’teki darbenin ardından, Neruda’nın eserleri, Şili halkının yaşadığı acıların ve baskıların bir sembolü haline gelmiştir. Onun ölümünden kısa bir süre önce yazdığı şiirler, *Pinochet* rejimine karşı bir başkaldırı niteliğindedir. Neruda’nın edebiyatı, sadece bir direniş aracı olarak değil, aynı zamanda Şili halkının kültürel hafızasını ve toplumsal direnişini yücelten bir miras olarak da kabul edilir.

Şili’de direniş edebiyatının bir başka önemli temsilcisi de *Ariel Dorfman*’dır. Şili’nin askeri rejim altındaki dönemi boyunca sürgüne gitmek zorunda kalan Dorfman, eserlerinde özellikle insan hakları ihlallerine,

Ariel Dorfman:

1942 doğumlu Arjantinli-Şilili oyun yazarı ve aktivisttir. Şili’nin demokratik olarak seçilmiş Cumhurbaşkanı Salvador Allende döneminde önemli bir kültürel figür haline gelmiştir. Allende hükümeti sonrası Pinochet rejiminin baskıcı döneminde, Dorfman siyasi sürgün yaşamış ve 1973’te ABD’ye yerleşmiştir. Dorfman’ın en tanınmış eseri, *Ölümler İçin Yaşamak* (Death and the Maiden) adlı oyunu olup, insan hakları ihlalleri ve toplumsal travmalar üzerine yoğunlaşır. Eser, bireylerin geçmişle yüzleşmesini ve adalet arayışını sorgular. Dorfman, aynı zamanda roman, deneme ve eleştiri yazıları kaleme almış, insan hakları, demokrasi ve sosyal adalet konularında aktif bir savunucu olmuştur.

kayıplara ve toplumsal adalet arayışına odaklanmıştır. *Türkçede Ölüm ve Kız* adıyla yayımlanan *Death and the Maiden* adlı oyunu, Şili’de işkence gören bir kadının hikâyesini işler ve adaletin nasıl sağlanabileceğini sorgular. Oyun, sadece Şili’de değil, dünyanın birçok ülkesinde sahnelenmiş ve evrensel bir direniş ve adalet çağrısı olarak kabul edilmiştir.

DİKTATÖRLÜK SONRASI DÖNEM: GEÇMİŞLE HESAPLAŞM VE YENİDEN DOĞUŞ

Pinochet rejimi 1990 yılında sona erdikten sonra, Şili’de demokrasiye geçiş süreci başlamış ancak bu süreç, askeri rejim döneminde yaşanan insan hakları ihlallerinin ve kayıpların gölgesinde kalmıştır. Edebiyat, bu dönemde geçmişle hesaplaşmanın, toplumsal iyileşmenin ve geleceğe yönelik umutların bir aracı olarak önemli bir rol oynamıştır. Yazarlar, sadece diktatörlük dönemini anlatmakla kalmadılar, aynı zamanda bu dönemin toplumsal ve bireysel düzeyde meydana getirdiği derin travmalarla nasıl başa çıkılacağını da eserlerinde sorguladılar.

Şili’de diktatörlük sonrası dönemde üretilen edebiyat, aynı zamanda bireylerin geçmişle hesaplaşma sürecini, toplumsal yeniden doğuşu ve adalet arayışını da işler. Edebiyat, sadece bir tanıklık aracı değil, aynı zamanda toplumsal iyileşmenin ve özgürlük mücadelesinin de bir sembolü haline gelir.

**PABLO NERUDA
(1904-1973)**

SONUÇ: ŞİLİ'DE EDEBİYAT VE DİRENİŞİN GÜCÜ

Şili'de direniş edebiyatı, halkın diktatörlük rejimi altında yaşadığı baskılara karşı verdiği mücadelenin ve adalet arayışının bir yansımasıdır. *Pablo Neruda* ve *Ariel Dorfman* gibi yazarlar, eserlerinde hem askeri rejimin toplumsal yapılar üzerindeki yıkıcı etkilerini hem de halkın direnişini ve özgürlük arzusu dile getirmişlerdir. Şili direniş edebiyatı, sadece bir ülkenin yaşadığı acıları ve kayıpları anlatmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal adalet ve insan hakları mücadelesinin evrensel bir sembolü olarak dünya edebiyatına da katkıda bulunur.

ARIEL DORFMAN
(1942-)

EN ÖNEMLİ İSİMLER VE ESERLER

Şili’de işgal ve sömürüye karşı direniş edebiyatı, ülkenin sömürgecilik döneminden Pinochet rejimine kadar uzanan geniş bir tarihsel arka plana dayanır. Yazarlar ve şairler, özellikle Pinochet diktatörlüğü döneminde yaşanan insan hakları ihlallerini ve ABD’nin Şili siyaseti üzerindeki etkisini ele alarak, halkın direnişini sanatsal bir dille anlatmışlardır.

1. Pablo Neruda (1904-1973)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Evrensel Şarkı* (1950),
- ◆ *Sıradan Şeylere Övgüler* (1954)

Pablo Neruda, şair, yazar ve siyasi aktivist. Nobel ödüllü şair Pablo Neruda, hem ülkesinde hem de dünyada emperyalizme karşı yükseltelen en güçlü seslerden biri olmuştur. Bu açıdan Neruda, sadece Şili’nin değil, yeryüzündeki tüm anti-emperyalist tavrın bayraklarından birine dönüşmüştür. *Evrensel Şarkı* adıyla Türkçede de yayımlanan *Canto General*, adlı eseri Latin Amerika tarihini ve halklarının direnişini anlatan destansı bir şiir yapıtıdır. Neruda, Şili’deki siyasi baskılara ve ABD’nin Latin Amerika üzerindeki etkilerine karşı da sert eleştirilerde bulunmuştur.

2. Gabriela Mistral (1889-1957)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Desolación* (1922),
- ◆ *Ternura* (1924)

Gabriela Mistral, şair, eğitimci ve diplomat. Şili’nin Nobel ödüllü ilk kadın şairi olan Gabriela Mistral, hem Latin Amerika’da hem de dünya edebiyatında büyük bir etki bırakmıştır. Sadece bir şair değil aynı zamanda bir diplomat ve eğitimci olan

Mistra'nın adına, Şili hükümeti tarafından 'eğitim ve kültüre katkı' içeren çalışma ve isimlere "Gabriela Mistral Nişanı" ihdas edildi. Eserlerinde sosyal adaleti, yoksulluğu ve kadın haklarını işlemiştir.

3. Isabel Allende (1942-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Ruhlar Evi* (1982),
- ◆ *Aşktan ve Gölgeden* (1984)

Isabel Allende, Latin Amerika edebiyatının en çok okunan isimlerinden biri. Şili'nin askeri diktatörlük dönemi ve insan hakları ihlalleri üzerine yazan önemli bir romancıdır. *Türkçede Ruhlar Evi* olarak yayımlanan *The House of the Spirits*, bir ailenin nesiller boyunca yaşadığı siyasi olayları ve Pinochet rejimi altındaki baskıları anlatır. Yine Türkçede *Aşktan ve Gölgeden* adıyla yayımlanan *Of Love and Shadows*, adlı romanında da askeri diktatörlük döneminde yaşanan insan hakları ihlallerini ele almaktadır.

4. Nicanor Parra (1914-2018)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Poemas y antipoemas* (Şiirler Karşı Şiirler Başka Şiirler, 1954),
- ◆ *Versos de salón* (1962)

Nicanor Parra, matematikçi, fizikçi ve şair. Modern Latin Amerika şiirinin en yenilikçi isimlerinden biridir. Geleneksel şiir anlayışına karşı çıkan ve yeni bir edebi akım başlatan *antipoesía* (karşışiir) akımının kurucusudur. Eserlerinde politik ve toplumsal eleştiriler yer veren Parra, özellikle Şili'deki sosyal ve siyasi sorunlara yönelik mizahi ve eleştirel bir üslup geliştirmiştir. *Poemas y antipoemas*, adlı kitabı bu karşı-şiir anlayışının en önemli örneklerinden biridir.

Antipoesía:

20. yüzyılın ortalarında Şili'de ortaya çıkan bir edebi akımdır ve özellikle şair Nicanor Parra'nın eserleriyle tanınır. Bu akım, geleneksel şiir anlayışına karşı bir başkaldırı niteliğindedir. Antipoesía, klasik şiirin estetik ve dil kurallarını sorgulayarak, gündelik yaşamın basit dilini ve sıradan konuları kullanmayı amaçlar. Antipoetler, mizahi ve alaycı bir üslup benimseyerek, şiiri sıradanlaştırır ve katı kuralları esnetirler. Bu bağlamda, toplumun sosyal ve politik sorunlarını eleştirir, gerçekliği yalın bir dille ifade ederler. Antipoesía, şiiri elit bir sanat biçimi olmaktan çıkararak, herkesin anlayabileceği ve hissedebileceği bir araç haline getirmeyi hedefler.

5. Diamela Eltit (1949-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Lumpérica* (1983),
- ◆ *Por la patria* (1986)

Diamela Eltit, akademisyen ve yazar. Pinochet rejimi altında baskılara maruz kalan yazarlar arasındadır. Eserlerinde diktatörlük döneminde yaşanan insan hakları ihlallerini ve toplumun maruz kaldığı baskıları işler. Geleneksel anlatı yapısını kıran ve postmodern tekniklerle yazan Eltit, yalnızca bir yazar değil, aynı zamanda kültürel bir aktivisttir. Eltit'in ilk romanı olan *Lumpérica*, Şili diktatörlüğü altındaki yaşamı anlatan deneysel bir eserdir. Roman, bir kadının Santiago'da bir meydanda maruz kaldığı şiddeti ve baskıyı işler. Eser, Şili toplumundaki yozlaşmayı ve totaliter rejimlerin birey üzerindeki baskısını sorgular.

6. Luis Sepúlveda (1949-2020)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Aşk Romanları Okuyan İhtiyar* (1989),
- ◆ *Dünyanın Sonundaki Dünya* (1989)

Luis Sepúlveda, yazar, gazeteci, senarist ve aktivist. *Allende* hükümetini desteklediği için Pinochet'nin askeri darbesi sonrasında siyasi baskıya maruz kalmış ve işkence görmüştür. Şili'nin askeri diktatörlük dönemi ve Şili halkının verdiği mücadeleler üzerine eserler vermiştir. *The Shadow of What We Were*, adlı eserinde Pinochet rejimi sonrası Şili toplumunun yaşadığı zorlukları ve devrimci geçmişi işler.

BOLİVYA'DA DİRENİŞ EDEBİYATI: ATEŞİN ÜLKESİNDE KELİMELER

Bolivya, Güney Amerika'nın ortasında yer alan ve tarih boyunca sömürgecilikten emperyalizme, askeri diktatörlüklerden toplumsal devrimlere kadar uzanan derin bir mücadele geçmişine sahip bir ülkedir. İspanyol sömürge döneminden itibaren başlayan yerli halkların direnişi, bağımsızlık sonrası dönemdeki siyasi ve toplumsal hareketlerle devam etmiş ve 20. yüzyılda sendikal mücadeleler ve devrimci hareketlerle yeni bir boyut kazanmıştır. Bolivya'da direniş edebiyatı, halkın bu uzun soluklu mücadelelerinin edebi bir yansıması olarak doğmuş ve toplumsal adalet, bağımsızlık ve kültürel kimlik taleplerini dile getiren önemli bir ifade aracı haline gelmiştir.

Bolivya'da edebiyat, sadece bir sanatsal üretim biçimi olarak değil, aynı zamanda toplumsal değişim ve direnişin de güçlü bir sesi olmuştur. Yazarlar, halkın yaşadığı zorlukları, sömürüye karşı verdiği mücadeleyi ve yerli halkların kültürel mirasını eserlerinde işleyerek Bolivya'nın tarihsel mücadelesine edebi bir boyut kazandırmışlardır. Bu edebiyat, halkın yaşadığı adaletsizlikleri görünür kılarak, toplumsal hafızayı canlı tutmayı başarmıştır.

SÖMÜRGEÇİLİK VE İLK DİRENİŞ HAREKETLERİ

Bolivya'da direnişin kökleri, 16. yüzyılda İspanyol sömürgeciliğine karşı verilen mücadelelere kadar uzanır. İspanyollar, Bolivya'nın zengin gümüş yataklarını sömürmek için yerli halkları köleleştirerek zorla madenlerde çalıştırdı. Özellikle *Potosí* bölgesindeki madenler, sömürgeciliğin en acımasız örneklerinden

Túpac Katari:

Asıl adı Julián Apaza olan Katari, Aymara kökenli bir çiftçiydi. 1750-1781 yılları arasında yaşamış Bolivyalı bir liderdir ve yerli halkın sömürgeci İspanyol yönetimine karşı başlattığı isyanla tanınır. 1781’de El Alto bölgesinde başlattığı ayaklanma, Bolivya’nın bağımsızlık mücadelesinin önemli bir parçası haline geldi.

1952 Bolivya Devrimi:

Bolivya’da sosyal, politik ve ekonomik değişimlerin yaşandığı önemli bir dönüm noktasıdır. Devrim, 9 Nisan 1952’de halkın, yerli toplulukların ve işçi sınıfının öncülüğünde, uzun süreli askeri ve aristokratik yönetimlere karşı gerçekleştirilen bir isyanla başlamıştır. Devrim sonucunda, Bolivya’nın toprak reformunun ve demokratik haklarının genişletilmesi gibi önemli atılımlar gerçekleştirilmiştir.

biri haline geldi. Yerli halklar, bu dönemde sadece ekonomik sömürüye değil, aynı zamanda kültürel ve dini asimilasyona da maruz kaldı. Ancak bu süreçte direniş hareketleri de hız kazandı. *Túpac Katari* gibi yerli liderler, İspanyol sömürgeciliğine karşı ayaklanmalar başlatarak özgürlük mücadelesini ateşlediler.

Túpac Katari’nin liderlik ettiği 1781 İsyanı, Bolivya tarihinin en önemli direniş hareketlerinden biri olarak kabul edilir. *Katari*’nin yakalandıktan sonra infaz edilmeden hemen önce söylediği ünlü “Beni öldürebilirsiniz, ama milyonlarca kişi olarak geri döneceğim.” sözü, Bolivya’daki direniş ruhunun sembollerinden biri haline gelmiştir. Yerli halkların bu dönemdeki direnişi, sadece fiziksel mücadele ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda kültürel miraslarını koruma ve sömürgeci baskılara karşı kendi kimliklerini yaşatma çabasını da içermiştir. Bu tarihsel direniş, Bolivya edebiyatının temel taşlarından biri olarak kabul edilir.

20. YÜZYILDA DEVRİM VE DİRENİŞ: TOPLUMSAL ADALET ARAYIŞI

20. yüzyılda Bolivya, büyük siyasi çalkantılar, askeri darbeler, toplumsal hareketler ve ekonomik sorunlarla karakterize edilen sancılı bir dönem geçirmiştir. Bu süreçte, Bolivya’da -ABD kaynaklı- iç siyasi krizlerin yanı sıra yine ABD’nin ekonomik ve siyasi müdahaleleri de Bolivya’da istikrarın sağlanmasının önündeki başat engel olmuştur.

1952 Bolivya Devrimi, Bolivya’nın modern tarihinde tam anlamıyla bir dönüm noktasıdır. *Milietçi Devrimci Hareket (MNR)* liderliğindeki bu devrim, yerli halkların desteğiyle gerçekleştirildi ve Bolivya’da ‘toprak reformu’ ve ‘madenlerin kamulaştırılması’ gibi büyük reformlara imza attı. Ancak, ABD, Bolivya’daki -özellikle- maden sanayisinin kontrolünü ele geçirebilmek için ülkeye

önce ekonomik bir yardım paketi önerisi sundu, ardından da IMF aracılığıyla Bolivya üzerindeki etkisini artırdı. ABD'nin baskısıyla uygulamaya konan IMF destekli 'istikrar programı', Bolivya'da siyasi kaosu beraberinde getirdi.

1970'li yıllar boyunca Bolivya'da -ABD destekli- bir dizi askeri darbe yaşandı. 80'li yıllarda ABD baskısıyla neoliberal politikalar ekseninde 'madenlerin özelleştirilmesi' gibi bir dizi ekonomik program sonrası kaos artarak devam etti. 2000'lerle birlikte ABD politikalarına karşı duruşuyla Eva Morales, Bolivya'nın ilk yerli devlet başkanı sıfatıyla Bolivya'nın doğalgaz ve petrol kaynaklarını millileştirerek halk için yeniden dağıttı.

Bu dönemde Bolivya'daki direniş edebiyatı, işçi sınıfının ve köylülerin mücadelesini ele alan eserlerle zenginleşti. *Óscar Cerruto*, bu dönemin önde gelen yazarlarından biridir ve eserlerinde işçi sınıfının yaşadığı zorlukları ve toplumsal adaletsizlikleri işler. *Cerruto'nun Aluvión de Fuego* adlı romanı, Bolivya'daki işçi hareketlerini ve maden işçilerinin mücadelelerini anlatan çarpıcı bir eserdir. Bu roman, Bolivya toplumdaki sınıf çatışmalarını ve devrimci ruhu edebi bir dille işlerken, aynı zamanda halkın özgürlük ve adalet arayışını da gözler önüne serer.

Jorge Suárez, Bolivya'nın devrimci edebiyatında önemli bir diğer isimdir. *Suárez*, özellikle 20. yüzyılda Bolivya'da yaşanan toplumsal dönüşümleri ve köylü hareketlerini eserlerinde işleyerek, Bolivya halkının devrimci mücadelesini anlatır. *Los deshabitados* adlı eseri, Bolivya'nın kırsal kesiminde yaşayan köylülerin yaşadığı zorlukları ve toplumsal eşitsizlikleri işler. Suárez'in eserleri, Bolivya'daki devrimci hareketin edebiyatta nasıl güçlü bir yankı bulduğunu göstermektedir.

Marcelo Quiroga Santa Cruz:

Bolivyalı oyun yazarı, gazeteci, üniversite profesörü ve siyasi lider. Marcelo, 1964'te *Los Deshabitados* adlı romanıyla PEN/Faulkner Kurgu Ödülü'nü kazandı.

Los deshabitados:

Bolivyalı yazar ve politikacı Marcelo Quiroga Santa Cruz'un yaşamı boyunca yayınladığı tek romandır. 1962'de William Faulkner Vakfı tarafından en iyi İbero-Amerikan romanı olarak ödüllendirildi. Bu ödül ona taktim edilirken *Los deshabitados*, "İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yazılmış en iyi Latin Amerika eseri" olarak tanımlandı.

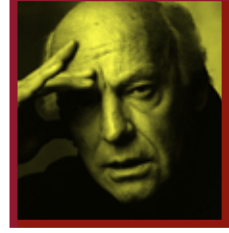
Latin Amerika'nın Kesik Damarları:

Eduardo Galeano'nun Latin Amerika'nın Kesik Damarları (Las venas abiertas de América Latina) adlı eseri, 1971 yılında yayımlanmıştır. Bu eser, Latin Amerika'nın tarihsel sömürgeciliği ve ekonomik sömürüsü üzerine derin bir inceleme sunar. Galeano, kıtanın doğal kaynaklarının nasıl sömürüldüğünü ve bu durumun yerel halk üzerindeki etkilerini ele alır. Kitap, siyasi, sosyal ve ekonomik adaletsizlikleri vurgularken, Latin Amerika'nın bağımsızlık mücadelelerine ve halk direnişlerine de yer verir. Galeano'nun etkileyici dili ve güçlü anlatımı, okuyucuyu bölgenin tarihsel travmaları hakkında düşünmeye sevk eder.

Evo Morales:

1959 doğumlu Bolivyalı bir politikacı ve aktivisttir. 2006-2019 yılları arasında Bolivya'nın ilk yerli kökenli Cumhurbaşkanı olarak görev yapmıştır. Morales, Aymara etnik grubuna mensup olup, tarım işçisi olarak başladığı kariyerinde sendikalizm ve sosyal adalet mücadeleleriyle öne çıkmıştır.

EDUARDO GALEANO: VE LATİN AMERİKA'NIN DAMARLARI

Bolivya, sadece kendi içindeki devrimci hareketlerle değil, aynı zamanda uluslararası devrimci hareketlerle de direnişin bir merkezi haline gelmiştir. 1960'larda, ünlü devrimci lider *Che Guevara*, Bolivya'ya gelerek burada bir gerilla hareketi başlatmak istemiştir ancak bu girişimi başarısızlıkla sonuçlanmış ve 1967'de Bolivya'da öldürülmüştür. *Che Guevara*'nın Bolivya'daki mücadelesi hem ulusal hem de uluslararası direniş edebiyatında geniş yankı bulmuştur. *Guevara*'nın Bolivya'daki mücadelesi, edebiyat ve sanat dünyasında önemli bir tema haline gelmiştir. *Eduardo Galeano*, bu dönemi eserlerinde işleyerek, Bolivya'nın devrimci ruhunu anlatan önemli bir figürdür. Galeano'nun *Latin Amerika'nın Kesik Damarları* adlı eseri, Latin Amerika'nın tarihsel olarak sömürülmesini ve devrimci hareketlerini ele alan önemli bir çalışmadır. Bu eser, Bolivya'nın Latin Amerika'daki devrimci hareketler içindeki yerini ve halkın emperyalizme karşı verdiği mücadeleyi gözler önüne serer.

Bolivya, 21. yüzyılda yerli halkların siyasi arenada daha fazla söz sahibi olmaya başladığı bir döneme girmiştir. 2005 yılında *Evo Morales*'in Bolivya'nın ilk yerli devlet başkanı olarak seçilmesi, bu sürecin en önemli kilometre taşlarından biri olmuştur. Morales, Bolivya'nın yerli halklarının haklarını savunan ve ülkenin toplumsal eşitlik mücadelesini sürdüren bir lider olarak öne çıkmıştır. Bu süreçte Bolivya'da direniş edebiyatı, yerli halkların mücadelesini ve kimlik arayışını daha da fazla işlemeye başlamıştır.

Bolivya'da direniş edebiyatı, halkın sömürgecilikten emperyalizme, devrimlerden toplumsal eşitlik mücadelesine kadar uzanan uzun soluklu mücadelesinin bir yansımasıdır. *Túpac Katari*'den *Óscar Cerruto*'ya ve *Jorge Suárez*'e kadar birçok Bolivyalı yazar, eserlerinde halkın direnişini, toplumsal adalet arayışını ve kültürel kimlik mücadelesini dile getirmiştir.

Raza de Bronce:

Alcides Arguedas'ın Raza de Bronce (Bronz Irk), 1934 yılında yayımlanan önemli bir romandır. Eser, Peru'nun yerli halklarının, özellikle Aymara ve Quechua topluluklarının kültürel kimliğini, sosyal adaletsizlikleri ve sömürgeci baskıları ele alır. Roman, yerli halkların yaşam mücadelesiyle geleneklerini aktarırken, aynı zamanda modernleşme ve Batı etkisinin meydana getirdiği çatışmaları da irdeler. Arguedas, yerli dil ve kültür unsurlarını kullanarak, bu toplulukların sesini ve kimliğini güçlendirir.

EN ÖNEMLİ İSİMLER VE ESERLER

Bolivya'daki direniş edebiyatı, sömürgecilik ve emperyalizme karşı verilen mücadelelerin, işçi sınıfının acılarını ve yoksulluğun derin etkilerini anlatan bir sanat biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Bu yazarlar ve şairler, işgalin, ekonomik sömürünün ve sosyal adaletsizliğin meydana getirdiği acılara karşı halkın sesini edebi bir dille dünyaya duyurmuşlardır.

1. Alcides Arguedas (1879-1946)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Pueblo Enfermo* (1909),
- ◆ *Raza de Bronce* (1919)

Alcides Arguedas, yazar, tarihçi ve politikacı. Arguedas, Bolivya edebiyatının öncülerinden biridir ve eserlerinde Bolivya'daki sosyal adaletsizlikleri, yerli halkların yaşamını ve ülkedeki ırksal sorunları işler. *Raza de Bronce*, Bolivya'nın yerli halklarının sömürgecilik ve toprak sahipleri tarafından maruz kaldığı zulmü anlatan güçlü bir romandır. *Hasta Halk* adıyla Türkçeleştirebileceğimiz *Pueblo Enfermo*, adlı kitabında ise sömürgeci güçlerin sebep olduğu toplumsal yozlaşmaya dikkat çeker. Bolivya toplumunun sosyal ve siyasi sorunlarını analiz eden bir denemedir ve Bolivya'daki sınıfsal ayrımcılığa işaret eder.

2. Adela Zamudio (1854-1928)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Ensayos poéticos* (1887),
- ◆ *Íntimas* (1913)

Adela Zamudio, şair ve eğitimci. En ünlü Bolivyalı şair olarak kabul edilir. I. Dünya Savaşı'nı eleştiren yazılarıyla popülerlik kazanmıştır. Doğum günü, 11 Ekim, Bolivya'da tüm çalışan kadınları onurlandırmak için kutlanan ulusal bir bay-

ramdır. Kadın hakları, sınıf farklılıkları ve sosyal adaletsizlikleri işleyen önemli bir şair ve deneme yazarı olan Zamudio, Bolivya'nın sömürgecilik sonrası toplumunda kadınların yerini sorgulayan ve özgürlük mücadelesini savunan önemli bir figürdür. Türkçeye 'Erkek Olarak Doğmak' şeklinde çevrilebilecek "Nacer Hombre" adlı şiiri, kadınların toplumsal eşitsizlikler karşısındaki mücadelesini anlatan etkileyici bir eserdir.

3. Óscar Cerruto (1912–1981)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Aluvión de fuego* (1945),
- ◆ *Cerco de penumbras* (1958)

Óscar Cerruto, gazeteci, yazar ve diplomat. Bolivya'nın en büyük şairlerinden ve 20. yüzyılın en önemli beş Bolivyalı yazarından biri olarak kabul edilen Cerruto, Siyasi istikrarsızlıklar ve toplumsal çalkantılar yaşayan bir Bolivya'yı eserlerinde derinlemesine ele almış bir isimdir. Onun eserleri, toplumsal eşitsizliklere, diktatörlük rejimlerine ve Bolivya'daki işçi sınıfının mücadelelerine odaklanır. Tüm zamanların en iyi Bolivya romanlarından kabul edilen *Aluvión de fuego*, Bolivya'nın toplumsal çöküşünün bir anlatısıdır.

4. Franz Tamayo (1879-1956)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Creación de la pedagogía nacional* (1910),
- ◆ *Odas* (1910)

Franz Tamayo, şair, yazar, filozof ve politikacı. Özellikle Bolivya'daki yerli halkların kültürel ve sosyal haklarını savunan eserleriyle tanınır. Edebiyatında ve politik görüşlerinde, Bolivya'nın toplumsal yapısının bir parçası olan yerli halkların kültürel mirasını koruma

ve onların toplumsal entegrasyonunu teşvik etme gibi konulara vurgu yapmıştır. *Creación de la pedagogía nacional*, adlı eserinde Boliviya'nın ulusal kimliğini koruma ve sömürgeci etkilerden arınma arzusunu anlatır. Tamayo, Boliviya halkının eğitimle kendini güçlendirmesi gerektiğini savunmuştur.

5. Jorge Sanjinés (1936-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *El cine revolucionario* (Kitap: 1976),
- ◆ *Yawar Mallku/Sangre de cóndor* (Film: Kanlı Kondor, 1969)

Jorge Sanjinés, yazar, senarist ve film yönetmeni. Latin Amerika sinemasının en önemli isimlerinden biri olarak kabul edilen Sanjinés, özellikle siyasi ve toplumsal temaları işleyen filmleriyle tanınır. Sanjinés, sömürgecilik sonrası dönemde yerli halkların yaşadığı sıkıntıları derinlemesine işlemiştir. Filmlelerinde yerli halkların bakış açısını kullanarak, onların sesi olmasının yanı sıra Boliviya'daki devrimci hareketler, işçi sınıfı mücadelesi ve diktatörlük karşıtı duruş ile bilinir. Sanjinés, bu eserinde sinemanın sadece bir sanat formu değil, aynı zamanda sosyal ve politik bir mücadele aracı olduğunu vurgu Jorge Sanjinés, sadece bir film yönetmeni değil, aynı zamanda sinema teorisi üzerine yazılarıyla da bilinen bir yazardır. *Yawar Mallku/Sangre de cóndor* Boliviya'da yerli halkların ABD emperyalizmi ve çok uluslu şirketler tarafından sömürülmesini anlatan bir film ve roman olarak büyük yankı uyandırmıştır. *El coraje del pueblo*, Boliviya'daki maden işçilerinin ABD destekli diktatörlük rejimlerine karşı verdikleri mücadelenin anlatıldığı güçlü bir eserdir.

6. Víctor Montoya (1958-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *El laberinto del pecado* (2001),
- ◆ *Huelga y represión* (2003)

Víctor Montoya, yazar, gazeteci ve eğitimci. Siyasi baskılar, işçi sınıfının mücadeleleri, diktatörlük dönemi ve yerli halkların hakları gibi temalar etrafında şekillenen eserleriyle tanınır. Bolivya’da 1970’lerdeki askeri diktatörlük döneminde işkence gören ve hapsedilen bir siyasi mahkûm olarak, bu deneyimlerini edebiyatına aktarmıştır. Bolivya’daki maden işçilerinin yaşamını, zorluklarını ve sömürüye karşı verdikleri mücadeleyi anlatan bir yazardır. *Huelga y represión*, adlı eserinde Bolivya’daki maden işçilerinin mücadelesini ve bu mücadeleye karşı rejimin uyguladığı baskıları anlatır.

5. BÖLÜM

KUZHEY AMERİKA'DA KÖLELERİN VE YERLİ HALKLARIN DİRENİŞ EDEBİYATI

“Kızılderililer doğası gereği tembeldir ve onları çalıştırmak için zorlamak gerekir, ancak çok az enerjiye sahip oldukları için zorlanmaya dayanamazlar.”

Immanuel Kant

Physische Geographie, 1802

“Beyaz olmayan hiçbir medeniyet yoktur. Zencilerin doğuştan gelen bir aşağılık durumu vardır ve hiçbir zaman medeni bir başarıya ulaşamamışlardır.”

David Hume

Essays: Moral, Political, and Literary, 1748

“Onlar (Kızılderililer) ne özgürlükten faydalanacak kadar iyiler ne de köleliği hak edecek kadar kötüler.”

Voltaire

Essai sur les mœurs et l’esprit des nations, 1756

TARİHİN EN KÖTÜ FİKRİ: İNGİLİZLERİN AMERİKA'YI İCADI

Kuzey Amerika'da kölelerin ve yerli halkların direniş edebiyatı, kıtanın tarihsel süreçlerinde yaşanan sömürgecilik, köleleştirme, soykırım ve kültürel baskılar karşısında bir başkaldırıcıyı yansıtan güçlü bir edebi gelenektir. Bu edebiyat hem kölelerin özgürlük arayışını hem de yerli halkların topraklarını ve kültürel kimliklerini koruma mücadelesini ifade eder. Sömürü ve baskı altında yaşamlarını sürdüren bu gruplar, kendilerine dayatılan acımasız koşullara karşı, tarihlerini, hikâyelerini ve acılarını edebiyat yoluyla kaydedip aktarabilmiştir.

Afrikalıları köleleştiren 'beyaz İngiliz yerleşimciler' olarak tanımlanan Koloni Amerika'sında kölelik, 1600'lerde sistemli bir şekilde başlamıştı. Kuzey Amerika'da, özellikle ABD'de, 17. yüzyıldan itibaren Afrika'dan zorla getirilen milyonlarca insan köleleştirildi. Bu köleler, tarım ekonomisine dayalı güney eyaletlerinde, özellikle pamuk ve tütün tarlalarında zorla çalıştırıldılar. Kölelik, insan haklarının inkâr edildiği ve bireylerin tamamen mallar gibi görüldüğü bir sistemdi. 18. yüzyıl boyunca kölelik, Amerika'nın güney eyaletlerinde derinlemesine kökleşmişti. Köleler, plantasyon sisteminde büyük kâr getiren tarımsal ürünlerin üretiminde kullanılıyordu. Kölelerin çalıştırılması, sadece ekonomik bir mesele değil, aynı zamanda bir toplumsal ve yasal sistem haline gelmişti. Köleler, hukuki haklardan yoksundu ve mal gibi alınıp satılıyordu. Bu acımasız sistem karşısında kölelerin birçoğu, kendi hikâyelerini anlatarak direnişlerini edebiyat yoluyla ifade ettiler. Kölelik karşıtı yazılar ve anlatılar, 19. yüzyılda önemli bir direniş aracı haline geldi.

FREDERICK DOUGLASS: BİR KÖLENİN TARİHİ DEĞİŞTİREN HİKÂYESİ

Kölelik karşıtı edebiyatın en önemli unsurları arasında yer alan *'Slave Narratives'* (köle anlatıları), kölelerin bizzat yaşadıkları acıları ve özgürlük arayışlarını anlattıkları otobiyografik eserlerdir. Amerika Birleşik Devletleri'nde köleleştirilmiş Afrikalı Amerikalılar tarafından yazılan veya anlatılan yaşam öykülerine verilen isimdir. Bu anlatılar, kölelerin günlük yaşamlarını, maruz kaldıkları zorbalıkları, özgürlük mücadelelerini ve kölelikten kurtuluş süreçlerini birinci ağızdan aktarır. Slave Narratives, Amerika'daki köleliğin insanlık dışı yanlarını gözler önüne seren güçlü bir edebi türdür ve köleliğe karşı yürütülen mücadelede önemli bir rol oynamıştır.

Frederick Douglass (1818-1895), kölelik karşıtı hareketin en önemli isimlerinden biridir ve yazdığı *An American Slave* adlı otobiyografik eseri, köleliğin acılarını tüm gerçekliğiyle ortaya koyar. Türkçeye *Amerikalı Köle Frederick Douglass'ın Yaşam Öyküsü* adıyla çevrilen eserde Douglass, kölelikten kaçıp özgürlüğüne kavuştuktan sonra ABD'de köleliğin kaldırılması için mücadele eden en güçlü figürlerden biri olmuştur. Eserlerinde, kölelerin yaşam koşullarını, köle sahiplerinin acımasızlığını ve eğitim hakkından mahrum bırakılmanın meydana getirdiği derin etkileri işlemiştir.

Kölelik karşıtı kurmaca eserler de kölelik kurumuna karşı güçlü bir edebi direniş oluşturmuştur.

Slave Narratives:

19. yüzyılda, özellikle ABD'deki kölelik döneminde, kölelerin yaşamlarını, deneyimlerini ve özgürlük arayışlarını anlatan otobiyografik eserlerdir. Bu anlatılar; kölelerin yaşadığı zorluklar, insanlık onuru ve özgürlük için verdikleri mücadele hakkında kişisel hikâyeler sunar.

An American Slave:

Frederick Douglass'ın 1845 yılında yayımlanan otobiyografik eseridir. Douglass, bu eserde kölelik deneyimlerini, yaşamını ve özgürlük arayışını anlatır. Kitap, Douglass'ın bir köle olarak yaşadığı zorlukları, insanlık dışı muameleleri ve eğitimle elde ettiği bilincin nasıl onu özgürlüğe yönlendirdiğini gözler önüne serer. Douglass, köleliğin insaniyet üzerindeki etkilerini derin bir dille dile getirirken, aynı zamanda köleliğin kaldırılması için mücadele eden bir aktivist olarak da kendini tanıtır. Eser, 19. yüzyıldaki kölelik karşıtı hareketin önemli bir parçası haline gelmiş, köleliğin sert gerçeklerini ortaya koyarak, okuyucuların bu konuya olan duyarlılığını artırmıştır.

Harriet Beecher Stowe:

1811-1896 yılları arasında yaşamış Amerikalı bir yazar ve sosyal aktivisttir. En çok Uncle Tom's Cabin (Tom Amca'nın Kulübesi) adlı romanıyla tanınır. Bu eser, 1852 yılında yayımlanmış ve köleliğe karşı büyük bir kamuoyu oluşturmuştur.

House Made of Dawn:

N. Scott Momaday'in House Made of Dawn romanı, 1968 yılında yayımlanmış ve Pulitzer Ödülü kazanmıştır. Eser, Kızılderili kültürü ve kimliği etrafında dönerken, genç bir Navajo adamı olan Abel'in yaşamını ve mücadelelerini anlatır. Abel, savaş sonrası Amerikan toplumunda yabancılaşma ve kimlik arayışını deneyimler. Roman, geleneksel Navajo inançları ile modern yaşam arasındaki çatışmaları irdelerken doğanın, kültürün ve ruhsal varoluşun derin bağlantılarını keşfeder. Momaday, güçlü bir anlatım dili ve zengin imgeler kullanarak, hem bireysel hem de toplumsal hikâyeleri harmanlar, Kızılderili kimliğinin zenginliğini ve karmaşıklığını gözler önüne serer.

Harriet Beecher Stowe'un Türkçeye Tom Amca'nın Kulübesi adıyla çevrilen *Uncle Tom's Cabin* (1852) adlı romanı, ABD'de köleliğin kaldırılması sürecinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Stowe, bu eserinde kölelerin insani yönlerini ön plana çıkararak köleliğin ahlaki yanlışlığını gözler önüne sermiştir. Roman, sadece ABD'de değil, dünya genelinde de kölelik karşıtı hareketin en önemli sembollerinden biri haline gelmiştir.

N. SCOTT MOMADAY: YERLİ HALKLARIN DİRENİŞ EDEBİYATI

Yerli halkların (*Amerikan Yerlileri, Kızılderililer*) direniş edebiyatı ise Avrupalı sömürgecilerin Kuzey Amerika'ya gelmesiyle başlayan soykırım, zorla yerinden edilme ve kültürel asimilasyon süreçlerine karşı verilen mücadelelerin bir ifadesi olarak doğmuştur. Yüzyıllar boyunca yerli halklar, topraklarının işgali ve kültürlerinin yok edilmeye çalışılması gibi trajedilerle yüzleşti. Bu durum, yerli halkların kendi tarihlerini ve kimliklerini koruma mücadelesine odaklanan bir direniş edebiyatını doğurdu.

20. yüzyılda, Amerikan Yerlilerinin direniş edebiyatı, yerli kimliğinin yeniden inşası ve kültürel mirasın korunması üzerine yoğunlaştı. Bu dönemde yazılan eserler, yerli halkların tarihi acılarını anlatırken, onların modern dünyada kimliklerini nasıl korumaya çalıştıklarını da gözler önüne serer.

N. Scott Momaday (1934-2024), *House Made of Dawn* (1968) adlı romanıyla büyük ses getiren bir

yerli yazardır. Momaday, eserlerinde yerli halkların geleneksel kültürlerini ve bu kültürlerin modern dünyada nasıl ayakta kaldığını işler. *House Made of Dawn*, bir savaş gazetisi olan genç bir yerlinin hem kimliğini yeniden keşfetme hem de modern dünyada ayakta kalma mücadelesini anlatır. Momaday'a Pulitzer Ödülü kazandıran bu eser, Amerikan yerlilerinin edebiyatındaki en önemli kilometre taşlarından biri olarak kabul edilir. Momaday'ın *Yağmur Dağına Giden Yol* adıyla Türkçede de yayımlanan *The Way to Rainy Mountain* (1969) adlı eser ise, Momaday'ın Kiowa halkının tarihi ve mitolojisiyle kendi ailesinin hikâyesini birleştirir. Yarı otobiyografik bir eser olan bu kitap, mit, tarih ve kişisel hikâyeyi iç içe geçiren bir anlatım tarzına sahiptir.

Sonuç olarak Kuzey Amerika'da kölelerin ve yerli halkların direniş edebiyatı, tarihsel olarak maruz kaldıkları baskı, sömürü ve şiddete karşı verilen mücadelelerin sanatsal bir yansıması ve tarihi bir kayıt alma ödevidir. Kölelerin özgürlük arayışı ve yerli halkların kimliklerini koruma çabaları, edebiyat aracılığıyla dünya çapında yankı bulmuştur.

KIZILDERİLİ DİRENİŞ EDEBİYATI: YOK EDİLEN BİR HALKIN YAŞAYAN KELİMELERİ

“Beyaz adam geldiğinde, ellerinde İncil vardı, bizimse topraklarımız. Bize gözlerimizi kapatarak dua etmeyi öğretiler. Gözlerimizi açtığımızda bizim elimizde İncil, onların elinde topraklarımız vardı.”

Kızılderili Deyişi

Kızılderili, yani ‘Yerli Amerikalı’ halklar, Amerika kıtasının gerçek sahipleri olarak binlerce yıldır bu topraklarda yaşamış, kendi kültürlerini, dillerini ve geleneklerini geliştirip korumuş bir topluluktur. Batı dünyasının geliştirdiği pragmatist çarpık ahlaki kültürü anlayamayacak kadar nahif bir kültürleri vardı. Ancak 15. yüzyılda Avrupalı sömürgecilerin Amerika’ya ayak basmasıyla birlikte Kızılderili halkları, topraklarından sürülmüş, kültürel ve fiziksel soykırımın kurbanı olmuşlardır. Bu süreç, Amerika kıtasındaki Kızılderili toplumlarını derinden etkileyerek, onların tarihsel kimliklerini, yaşam biçimlerini ve toplumsal yapılarını geri dönüşü olmayan bir şekilde değiştirmiştir. Kızılderili halkları, karşılaştıkları bu baskı ve asimilasyon politikalarına karşı ellerinden geldiği düzeyde hem fiziksel hem de kültürel olarak direnmeye çalışmışlardır. Kızılderili direniş edebiyatı, olarak adlandırabileceğimiz bu itiraz, kültürel varoluşun edebi bir ifadesi olarak ortaya çıkmıştır. Yüzyıllar boyunca sömürgeciliğe, yerinden edilmeye, toplu katliamlara ve asimilasyon politikalarına karşı direnen Kızılderili halkları, edebiyat aracılığıyla kendi tarihlerini, acılarını ve direnişlerini anlatmayı başarmışlardır.

KOLONİZASYON VE İLK DİRENİŞ HAREKETLERİ

Avrupalıların Amerika kıtasına gelişinin ardından Kızılderili halkları, topraklarını ve yaşam alanlarını korumak için Avrupalı sömürgecilere karşı direniş başlatılar. Kuzey Amerika'da, özellikle 17. ve 18. yüzyıllarda yerli halklar hem İngiliz hem de Fransız sömürgecilerine karşı çeşitli savaşlar yürüttüler. *Tecumseh (1768-1813)* gibi yerli liderler, büyük direniş hareketlerine öncülük ederek, Kızılderili halklarının topraklarını korumak için bir araya gelmesini sağladılar. İngiliz sömürgeciliğine ve Amerikan genişlemesine karşı Kızılderili direnişinin sembolü haline gelen *Tecumseh*, sömürgecilerin topraklarını gasp etmelerine karşı birleşik bir *Kızılderili Konfederasyonu* kurarak direniş örgütlemeye çalıştı.

Etkili bir hatip olan *Tecumseh* ve diğer direniş liderleri hem fiziksel direniş hem de kültürel direniş hareketlerinin sembolü oldular. Sadece savaş meydanlarında değil, aynı zamanda sözlü edebiyat ve hikâye anlatıcılığı aracılığıyla da bu mücadeleyi sürdüren Kızılderili halkları, kendi hikâyelerini ve kahramanlarını edebi birer figür haline getirdiler. Kızılderili kültüründe sözlü edebiyat ve hikâye anlatıcılığı, nesiller boyu aktarılan direniş hikâyeleri ile toplumsal hafızayı canlı tutmayı başardı.

YERİNDEN EDİLME VE ASİMİLASYON POLİTİKALARI

19. yüzyılda ABD hükümeti, Kızılderili halklarını kendi topraklarından sürmek ve yerleşimcilerin yayılmasını kolaylaştırmak için büyük çaplı yerinden etme politikaları uygulamaya başladı. 1830'da çıkarılan *Kızılderili Sürgün Yasası (Indian Removal Act)*, on binlerce Kızılderili'nin zorla batıya sürülmesine ve bu süreçte yine yirmi binin üzerinde kişinin hayatını kaybetmesine neden oldu. Bu trajik olay, Kızılderili tarihinde *Trail of Tears* (Gözyaşı Yolu) olarak bilinir ve birçok Kızılderili topluluğunun yaşadığı acıyı ve kaybı simgeler.

Tecumseh:

1768-1813 yılları arasında yaşamış bir Shawnee lideri ve Kızılderili direnişçisi olarak tanınır. Kuzey Amerika'nın batısında, beyaz yerleşimcilerin topraklarını ele geçirmesine karşı çıkan Tecumseh, yerli kabileleri birleştirme çabasıyla tanınır. Amacı, Kızılderililerin topraklarını korumak ve kültürel kimliklerini savunmaktır. Tecumseh, 1811'deki Tippecanoe Savaşı'nda Amerikalı yerleşimcilere karşı savaşırken, kardeşi Tenskwatawa ile birlikte bir direniş hareketi başlatmıştır.

Kızılderili Konfederasyonu:

18. yüzyılın sonlarında ve 19. yüzyılın başlarında Kuzey Amerikadaki yerli kabilelerin oluşturduğu bir ittifaktır. Tecumseh ve kardeşi Tenskwatawa tarafından liderlik edilen bu konfederasyon, beyaz yerleşimcilerin toprak taleplerine karşı koymak ve yerli halkların haklarını savunmak amacıyla kurulmuştur.

“Öldürmek için medenileştir” politikası:

19. yüzyılda Avrupa ve Amerika'nın sömürgeci güçleri tarafından benimsenen bir anlayışı ifade eder. Bu politika, yerli halkların kültürlerini, dillerini ve yaşam biçimlerini yok etmek amacıyla uygulanan sömürgeci stratejilerin bir parçasıdır. Sömürgeci güçleri, “medenileştirme” adına yerli halkları zorla asimile etmeye, eğitim ve din yoluyla kültürel kimliklerini değiştirmeye çalışmışlardır.

My People the Sioux:

Luther Standing Bear'ın bu eseri, 1928 yılında yayımlanan önemli bir otobiyografik çalışmadır. Eserde, Kızılderili kimliğini koruma çabaları, beyaz yerleşimcilerin etkileri ve Kızılderili toplumlarının karşılaştığı zorluklar derinlemesine işlenir. Standing Bear, kendi deneyimlerini aktarırken; Sioux halkının tarihi ve ruhsal değerlerini vurgular, onları insan olarak onurlandırır. Roman, hem kişisel bir anlatım hem de sosyo-kültürel bir belge niteliğindedir. Kızılderili yaşamının zenginliğini ve karmaşıklığını gözler önüne serer.

Bu yerinden edilme politikalarının yanı sıra, ABD hükümeti ve kilise destekli asimilasyon politikaları, Kızılderili çocuklarının zorla yatılı okullara yerleştirilmesi ve kültürel kimliklerinin silinmeye çalışılmasıyla devam etti. ‘Öldürmek için medenileştir’ politikası adı altında yürütülen bu süreçte, Kızılderili çocuklar, kendi dillerini konuşmaktan, geleneklerini sürdürmekten ve kültürel değerlerini yaşamaktan mahrum bırakıldılar. Bu okulların amacı, onları “uygarlaştırmak” ve Kızılderili kültürünü silerek Batı değerlerini ve yaşam tarzını öğretmekti. Batılı sömürgeciler, yerli halkları fiziksel olarak değil, ancak bu şekilde öldürerek ortadan kaldıracaklarına inanıyorlardı. Bu dönem, Kızılderili edebiyatında sıkça işlenen bir tema haline gelmiş ve bu politikaların toplumsal sonuçları birçok yazar tarafından ele alınmıştır.

**LUTHER STANDING
BEAR: ‘ BEYAZ
ADAM’A İNSAN
OLMAYI ANLATMAK**

Luther Standing Bear, (1868-1939) Kızılderili asimilasyon politikalarına karşı yazdığı eserlerle tanınan önemli bir figürdür. O, Amerikan hükümetinin asimilasyon politikaları eleştiren ve Kızılderili kültürünü korumanın önemini vurgulayan eserler kaleme almıştır. *My People the Sioux* (*Benim Halkım Siouxlar*, 1928) adlı otobiyografik eseri, Kızılderili halklarının asimilasyon sürecindeki mücadelelerini anlatır. Standing Bear, Kızılderili direnişinin sadece fiziksel bir savaş olmadığını, aynı zamanda kültürel kimliği koruma mücadelesi olduğunu eserlerinde güçlü bir şekilde vurgulamıştır. Yazılarında, Kızılderili dünya görüşü, doğayla uyum içinde yaşama ve yerli halkların köklerine duydukları bağlılık

üzerine odaklanmıştır. Standing Bear, aynı zamanda erken dönem Hollywood filmlerinde Kızılderilileri temsil eden figürlerden biri olmuştur. Kızılderili imajını olumlu bir şekilde sunmak ve bu topluluğun yanlış anlaşılmasını düzeltmek amacıyla sinemada yer aldı.

SONUÇ: YOK EDİLEN BİR HALKI, YAŞATAN KELİMELER

Kızılderili direniş edebiyatı, birçok farklı temayı kapsayan zengin bir gelenektir. Bu edebiyatın en önemli temaları arasında sömürgecilik karşıtı mücadele, yerinden edilme, asimilasyon politikalarına karşı direnç, kimlik arayışı ve kültürel bağımsızlık öne çıkmıştır. Eserlerde, Kızılderili halklarının tarih boyunca yaşadığı acılar, direniş ve özgürlük arayışı güçlü bir şekilde dile getirilir. Ayrıca, Kızılderili kültürel mirasının korunması, geleneklerin yaşatılması ve toplumsal adalet arayışı da edebiyatın merkezinde yer alır. Kızılderili edebiyatı, sadece tarihsel bir anlatı değil, aynı zamanda güncel bir toplumsal mücadele aracı haline gelmiştir.

EN ÖNEMLİ İSİMLER VE ESERLER

Amerikan Kızılderililerinin direniş edebiyatı, onların topraklarına yönelik başını İngilizlerin çektiğı Batılı işgale, soykırım ve kültürel asimilasyon politikalarına karşı verdikleri mücadelenin sanatsal bir yansımasıdır. Bu mücadele, edebiyat aracılığıyla güç kazanarak dünya genelinde yankı buldu. Kızılderili direniş edebiyatı, sadece geçmişte yaşanan zulmü anlatmaz, aynı zamanda modern dünyanın yerli halklar üzerindeki etkilerini, bu halkların kendi kimliklerini koruma ve kültürel miraslarını yeniden inşa etme arayışlarını işler.

1. Zitkala-Sa (1876-1938)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Kızılderili Öyküleri ve Efsaneleri* (1901),
- ◆ *The Sun Dance* (Opera, 1913)

Zitkala-Sa ya da Zitkála-Šá, Yankton Sioux (Dakota) kabilesine mensup bir Kızılderili yazar, eğitimci, müzisyen ve aktivisttir. Zitkala-Sa, Kızılderili haklarının korunması ve kültürel kimliğin savunulması konusunda verdiği mücadeleyle tanınır. Kızılderili halklarının karşılaştığı adaletsizliklere ve asimilasyon politikalarına karşı yazıları, konuşmaları ve sanatsal eserleri aracılığıyla etkili bir direniş göstermiştir. Zitkala-Sa, aynı zamanda bir müzisyendir. 1913'te *The Sun Dance Opera* adlı ilk yerli Amerikan operasının libretto yazarı olarak, Kızılderili kültürünü sanatsal bir biçimde anlatmayı başardı. Bu eser, Kızılderili kültürünün sanatsal ifadesinde öncü bir adım olarak kabul edilir. *American Indian Stories* (1921) ve *Old Indian Legends* (1901) adlı kitapları Türkçede de yayımlanan (*Kızılderili Öyküleri ve Efsaneleri* adıyla tek kitap) Zitkala-Sa, *American Indian Stories*'da Amerikan hükümetinin Kızılderilileri asimile etmeye yönelik eğitim politikalarına eleştiriler yöneltmiştir. Bu eser aynı zamanda Kızılderili kimliği ve kültürel

direnişin bir manifestosu sayılmaktadır. *Old Indian Legends* ise Kızılderili halk hikâyelerinin bir araya getirilmesi ve yerli kültürün unutulmamasını sağlaması açısından önemlidir.

2. Black Elk (1863-1950)

Önemli Eserleri:

- ◆ *İri Boynuzlu Kara Geyik Anlatıyor* (1932),
- ◆ *The Sacred Pipe: Black Elk's Account of the Seven Rites of the Oglala Sioux* (1953)

Heháka Sápa, yaygın olarak bilindiği şekliyle Black Elk. Lakota kabilesine mensup bir dini lider ve şifacı. Kızılderili ruhanîyetinin ve kültürünün güçlü bir savunucusu olarak, yerli Amerikan tarihinin önemli figürlerinden biridir. Özellikle 19. yüzyılın sonunda, Amerikan hükümetinin yerli halkları topraklarından çıkarması ve onların geleneksel yaşam tarzlarını tehdit etmesiyle, *Black Elk* yerli kültürün korunması ve aktarılması için büyük çaba sarf etmiştir. Popüler bir figüre dönüşmesiyle hayatının son yıllarında Katolikliği kabul etmiş olsa yine de Lakota ruhanîyetini hayatı boyunca asla terk etmemiştir. 1890 yılında gerçekleşen ve Lakota Sioux halkının birçok üyesinin Amerikan askerleri tarafından öldürüldüğü *Wounded Knee Katliamı*'nın yaşayan tanığı olan Black Elk, bu acı olayın kendisinde bıraktığı iz, Lakota kültürünün korunması için yaptığı çalışmaları daha da derinleştirmiştir.

Türkçede *İri Boynuzlu Kara Geyik Anlatıyor* adıyla yayımlanan *Black Elk Speaks* adlı kitap, doğrudan kendi ağzından Black Elk'in hikâyesini anlatır. Şair *John G. Neihardt*, Black Elk ile uzun bir söyleşi yapmış, Black Elk *Lakota* dilinde konuşmuş ve Black Elk'in oğlu konuşulanları İngilizceye çevirmiştir. Kitabın temelini oluşturan bu söyleşi ve ardından 1932'de yayımlanan kitap Kızılderili edebiyatının klasiklerinden biri haline gelmiştir.

Wounded Knee Katliamı:

29 Aralık 1890'da Güney Dakota'da meydana gelen trajik bir olaydır. ABD ordusu, Lakota Sioux halkına mensup 300'den fazla insanı (kadınlar ve çocuklar dâhil olmak üzere), Wounded Knee Çayı yakınında öldürdü. Katliam, Kızılderili halkları üzerinde derin bir etki bıraktı ve Amerikan hükümetinin yerli halklara karşı uyguladığı şiddetin bir simgesi haline geldi. Wounded Knee, Kızılderili direnişinin ve Amerikan tarihinin karanlık bir döneminin sembolü olarak anılmaktadır. Bu olay, Kızılderili haklarının ve kimliğinin korunması konusundaki mücadelenin önemli bir parçası olmuştur.

Lakota:

Lokota dili, Siouan dil ailesine ait olan ve Lakota Sioux halkı tarafından konuşulan bir dildir. Kuzey Amerika'nın Great Plains bölgesinde, özellikle Güney Dakota, Nebraska ve Montana'da yaşayan Lakota toplulukları arasında yaygındır.

Kiowa:

Kiowa halkı, Kuzey Amerika'nın Great Plains bölgesinde yaşayan yerli bir topluluktur. Tarihsel olarak, Kiowalar, 19. yüzyıla kadar bugünkü Oklahoma bölgesinde göçebe bir yaşam sürmüş, bizon avcılığı ile geçimlerini sağlamışlardır.

3. Vine Deloria Jr. (1933-2005)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Custer Died for Your Sins: An Indian Manifesto* (1969),
- ◆ *The Metaphysics of Modern Existence* (1979)

Vine Deloria Jr., yazar, aktivist, tarihçi ve teologdur. Lakota Sioux kökenli olan Deloria, özellikle Kızılderili hakları, yerli halkların tarihi ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yerli halkların karşılaştığı adaletsizlikler üzerine yaptığı çalışmalarıyla bilinir. Kızılderili hareketlerinde önemli bir lider ve düşünür olarak kabul edilir. Çalışmaları, modern Kızılderili hakları mücadelesine entelektüel bir temel sağlamıştır. *Custer Died for Your Sins*, adlı eserinde Amerikan yerli halklarının karşılaştığı adaletsizlikleri ve ABD hükümetinin yerli halklara karşı yürüttüğü asimilasyon politikalarını eleştirir. Bu eser, Kızılderili hakları için mücadele eden bir manifestodur. *The Metaphysics of Modern Existence* adlı eserinde ise modern dünyadaki Batı düşünce sistemlerini ve felsefi anlayışları eleştirel bir gözle inceler. Kitap, yerli Amerikan inançları ile Batı'nın rasyonel, bilimsel ve modern dünya görüşü arasındaki karşıtlıkları ele alır.

4. N. Scott Momaday (1934-2024)

Önemli Eserleri:

- ◆ *House Made of Dawn* (1968)
- ◆ *Yağmur Dağına Giden Yol* (1969)

N. Scott Momaday, yazar, şair ve akademisyen. Modern Kızılderili edebiyatının öncülerinden biri olarak tanınır. *Kiowa* kökenli olan Momaday, özellikle yerli halkların kültürel mirasını, kimlik arayışlarını ve yaşam mücadelelerini ele alan eserleriyle edebi dünyada önemli bir yer edinmiştir. Momaday, *House Made of Dawn* adlı eserinde Kızılderili kimliğinin modern dünyada nasıl kaybolduğunu ve bu kimliği yeniden bulma arayışını işler.

5. Simon J. Ortiz (1941-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *From Sand Creek (1981), Fight Back: For the Sake of the People, For the Sake of the Land (1980)*

Simon J. Ortiz, şair, yazar, akademisyen ve aktivist. Modern Kızılderili edebiyatının en önemli isimlerinden biri olarak kabul edilir. Ortiz'in yazıları, özellikle yerli halkların yaşadığı kültürel ve tarihsel travmaları, yerli kimliğini, toprak kaybını ve toplumsal adaletsizliği işler. Kızılderili edebiyatında şiir, hikâye ve deneme gibi birçok türde eserler vermiştir. *From Sand Creek* adlı kitabı, ABD hükümeti tarafından 1864 yılında Kızılderili halka karşı gerçekleştirilen ve çoğunluğu kadın ve çocuk olan 230 kişinin sebepsiz yere öldürüldüğü *Sand Creek Katliamı*'nı konu alır. *Fight Back: For the Sake of the People, For the Sake of the Land (1980)* adlı eseri ise Kızılderili halklarının Amerikan hükümetine karşı verdiği mücadeleleri anlatan bir dizi denemeden oluşur.

6. Joy Harjo (1951-)

Önemli Eserleri:

- ◆ *The Woman Who Fell from the Sky (1994),*
- ◆ *An American Sunrise (2019)*

Joy Harjo, şair, yazar, müzisyen ve aktivist. Kızılderili edebiyatının en önemli isimlerinden biridir ve ayrıca Amerikan şiirinin de güçlü seslerinden biri olarak kabul edilir. *An American Sunrise* adlı eseri, Harjo'nun Muscogee halkının tarihine, göçlerine ve bu süreçte yaşadıkları acılara odaklanır. Şiirlerinde doğayla, tarihsel hafızayla ve toplumsal adaletle derin bir bağ kuran Harjo, Kızılderili edebiyatının en önemli seslerinden biridir. *The Woman Who Fell from the Sky* adlı eserinde ise mitoloji, kişisel anılar ve kültürel miras şiirlerde iç içe geçmiştir.

Sand Creek Katliamı:

29 Kasım 1864'te Colorado'da, ABD hükümeti ve askeri güçleri tarafından Cheyenne ve Arapaho Kızılderili topluluklarına yönelik gerçekleştirilen bir saldırıdır. Colorado'daki altın arayışı ve beyaz yerleşimcilerin toprak talepleri nedeniyle gerilimler artmıştı. Bu olayda, Colorado Ulusal Muhafızları, Sand Creek'te barışçıl bir şekilde yaşayan 500 civarında Kızılderili'ye saldırdı. Saldırıda çoğunluğu kadın ve çocuk yaklaşık 150-200 Kızılderili hayatını kaybetti. Bu katliam, Kızılderili halklarına karşı yapılan şiddetin bir örneği olarak tarihe geçmiştir. Sand Creek Katliamı, yerli halkların direnişini ve Amerikan hükümetinin yerli topluluklarına karşı uyguladığı politika ve şiddeti eleştiren önemli bir olaydır. Bu katliamın ardından, kamuoyunda büyük bir tepki oluştu ve olay, Kızılderili hakları için mücadelede önemli bir dönüm noktası oldu.

Transatlantik Köle Ticareti:

16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar süren, Afrika'dan Amerika'ya milyonlarca Afrikalı kölenin taşındığı bir ticaret sistemidir.

Üçgen Ticaret Sistemi:

16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar süren, Avrupa, Afrika ve Amerika arasında gerçekleşen ticari bir ağdır. Bu sistemde, Avrupa'dan Afrika'ya mamul ürünler ve silahlar gönderilirken, Afrika'dan Amerika'ya köleler taşınmıştır.

Royal African Company:

1660 yılında İngiltere'de kurulan bir ticaret şirkettir. Amaçları, Afrika'dan köle, altın ve diğer değerli maddeleri taşımaktır. Şirket, İngiliz hükümeti tarafından desteklenerek, Batı Afrika'daki köle ticaretini monopolize etmeye çalıştı. Bu süreçte, birçok Afrika kabilesinden köleler zorla alındı ve Amerika'ya gönderildi.

Jim Crow Yasaları:

19. yüzyıl sonlarından 1960'lara kadar Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanan, Afro-Amerikanların haklarını kısıtlayan ırk ayrımcılığı yasalarıdır.

AFRO-AMERİKAN DİRENİŞ EDEBİYATI: KÖLELİK, IRKÇILIK, ÖZGÜRLÜK

16. yüzyılda Portekiz ve İspanyolların başlattığı, 17. yüzyılda İngiltere'nin sistemli ve planlı bir 'üretim'in parçası haline getirdiği köle ticareti ve kolonilere işgücü sağlama trafiği *Transatlantik Köle Ticareti*, 16. yüzyıldan 19. yüzyılın başlarına kadar süren küresel bir insan kaçakçılığı sistemiydi. Bu sistemde milyonlarca Afrikalı, yaşadıkları yerlerden kaçırılıp gemilerle Amerika kıtasına taşınmıştır. Bu süreçte yine milyonlarca Afrikalı öldürülmüştür. '*Üçgen ticaret sistemi*' olarak bilinen bu süreç, birinci adımda; İngiltere'den Afrika'ya alkol, tüfek, kumaş, metal eşyalar ve çeşitli sanayi ürünleri gönderilmesi, ikinci adımda; Afrika'dan zorla kaçırılan insanların, korkunç koşullar altında gemilerle Amerika kıtasına taşınması ve üçüncü adımda da; Amerika kıtasına getirilen kölelerin işgücüsüyle elde edilen şeker, tütün, pamuk, kahve ve diğer hammaddelerin gemilerle İngiltere'ye geri taşınması aşamalarından oluşuyordu. Özellikle 18. yüzyıldan sonra İngiltere, *Royal African Company* ile bu köle ticaretinin başat aktörü haline gelmiştir. 1672 yılında kurulan bu şirket, halen İngiltere'yi yöneten monarşinin doğrudan desteklediği bir 'küresel insan kaçırma ve satma örgütü'ydü aslında. İngiliz İmparatorluğunun zenginleşmesinin arka planında köle ticareti büyük pay sahibiydi.

Afrika kökenli Amerikalılar, Amerika kıtasına zorla getirildikleri 17. yüzyıldan itibaren köleleştirildiler ve ağır zulümlere maruz kaldılar. Köleliğin kaldırılmasından sonra bile, ırkçılık, *Jim Crow Yasaları* ve kurumsal ırkçılık *Afro-Amerikan* topluluklarının yaşamını şekillendirmeye devam etti. Ancak Afro-Amerikan halkı, tüm bu baskılara karşı direnmeyi sürdürdü ve bu direnişin güçlü bir ifadesi de edebiyat aracılığıyla ortaya çıktı.

Afro-Amerikan direniş edebiyatı, kölelikten özgürlüğe, sivil haklar hareketinden modern ırkçılığa kadar geçen süreçte Afrika kökenli Amerikalıların yaşadığı acıları, umutları ve özgürlük mücadelelerini ele alır. Bu edebiyat, sadece bir sanat formu değil, aynı zamanda Afro-Amerikan topluluklarının tarihsel hafızasını canlı tutan, kimlik arayışlarını ve özgürlük taleplerini ifade eden bir direniş aracıdır.

AFRO-AMERİKAN EDEBİYATININ İLK SESİ

Afro-amerikan Edebiyatı, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Afrika kökenli yazarlar tarafından üretilen edebi eserleri ifade eden bir edebiyattır. Bu edebiyat, Afrika'dan Amerika'ya zorla getirilen köleleştirilmiş siyah insanların kültürel, toplumsal ve tarihsel deneyimlerini yansıtır. Aynı zamanda Amerika'nın kölelik sonrası dönemdeki ırkçılık, ayrımcılık, eşitsizlik ve özgürlük mücadelesine dair önemli bir anlatı sunar. Afro-amerikan edebiyatı tarihsel olarak kölelik karşıtı metinlerle başlar. Afro-Amerikan edebiyatının kökeni, kölelik dönemi boyunca yazılan *'köle anlatı'*larına dayanır. Bu anlatılar, köleleştirilen bireylerin yaşadıkları zulmü ve özgürlük arayışlarını kendi sözleriyle dile getirdikleri, otobiyografik eserlerdir. Köle anlatıları, köleleştirilen Afro-Amerikalıların insan haklarına olan taleplerini ve özgürlük mücadelesini edebiyat aracılığıyla dünyaya duyurmanın bir yolu haline gelmiştir. Bu eserler, köleliğin insanlık dışı koşullarını açığa çıkararak, kölelik karşıtı hareketlerin ve köleliğin kaldırılmasına yönelik mücadelelerin entelektüel zeminini oluşturmuştur.

Harriet Jacobs, Frederick Douglass ile birlikte köle anlatıları geleneğinin diğer önemli temsilcisidir. *Incidents in the Life of a Slave Girl* (Bir Köle Kızın Hayatındaki Olaylar) adlı otobiyografik eseri, özellikle Afro-Amerikan kadınların kölelik altındaki yaşamını ve cinsiyetçi baskılarla karşı karşıya

Harriet Jacobs:

1813-1897 yılları arasında yaşamış Amerikalı bir yazar ve aktivist. Afro-Amerikan köleliğin acılarını ve mücadelelerini anlatan *Incidents in the Life of a Slave Girl* adlı otobiyografik eserinin yazarıdır. Jacobs, genç yaşta köle olarak satıldı ve cinsel istismara maruz kaldı. Bu deneyimlerini ve kölelik sisteminin insan onuru üzerindeki etkilerini cesurca kaleme aldı. 1842'de kölelikten kaçtıktan sonra, Kuzey'de yaşamaya başladı ve köleliğe karşı mücadele eden bir aktivist olarak da tanındı. Jacobs, özellikle kadınların kölelikte yaşadığı zorlukları vurgulayarak, sivil haklar hareketine önemli katkılarda bulunmuştur.

Langston Hughes:

Langston Hughes, 1 Şubat 1902'de doğmuş Amerikalı şair, yazar ve aktivist. Harlem Rönesansı'nın önde gelen figürlerinden biri olarak, Afro-Amerikan kültürünü ve kimliğini ön plana çıkarmıştır. Hughes, blues ve jazz etkilerini şiirlerine yansıtarak, dönemin müziğiyle edebiyatı birleştirmiştir.

Zora Neale Hurston:

7 Ocak 1891'de doğmuş Amerikalı yazar. Harlem Rönesansı'nın önemli bir figürü olan Hurston, Afro-Amerikan kültürünü ve folklorunu eserlerinde ustaca yansıtmıştır. En bilinen eseri "Their Eyes Were Watching God"dur.

Jean Toomer:

26 Aralık 1894'te doğmuş Amerikalı yazar ve şair. Harlem Rönesansı'nın önemli bir figürü olarak, özellikle "Cane" adlı eseriyle tanınır. Toomer, Afro-Amerikan deneyimini ve kültürünü modernist bir dille işlerken, ırk, kimlik ve varoluş konularına derinlemesine merkeze taşımaktadır. 1967'de vefat etmiştir.

kaldıkları zorlayıcı koşulları gözler önüne serer. Jacobs'un eseri, sadece köleliğe karşı bir direniş manifestosu değil, aynı zamanda Afro-Amerikan kadınların yaşadığı çoklu baskıları da derinlemesine ele alan bir çalışmadır. Jacobs, kitabında köleliğin kötülüklerini kavrayamayan Beyaz Kuzeyli kadınlara hitap ediyor. Onların kölelik kurumu hakkındaki bilgilerini genişletmeleri ve düşüncelerini etkilemeleri için doğrudan insanlıklarına hitap ediyor.

HARLEM RÖNESANSI: KÖLELER GERİ DÖNDÜ

Harlem Rönesansı, 1920'lerin başında New York'un Harlem semtinde ortaya çıkan ve Afro-Amerikan kültürünün sanatsal, edebi, müzikal ve topyekûn entelektüel yükselişini temsil eden bir dönemdir. Bu hareket, Afro-Amerikan sanatçıların, yazarların, müzisyenlerin ve düşünürlerin siyahi kimlikleri ile Amerikan toplumunda kendilerine yer açmaya çalışarak büyük bir toplumsal ve kültürel dönüşüm oluşturmalarına olanak sağladı. Bu dönemde yazarlar, şairler ve sanatçılar, Afro-Amerikan deneyimini merkezine alan eserler üreterek, siyah toplumun estetik, entelektüel ve politik varlığını yücelttiler.

Harlem Rönesansı, siyahi edebiyatın yükselişini de beraberinde getirdi. *Langston Hughes*, *Zora Neale Hurston*, *Claude McKay* ve *Jean Toomer* gibi yazarlar, Afro-Amerikan yaşamını, toplumsal eşitsizlikleri dile getirerek özgürlük arayışını yansıtmayı bildi. *Langston Hughes*'un Türkçeye *Irmaklar Hakkında Konuşur Zenci* adıyla tercüme edilen *The Negro Speaks of Rivers* adlı şiiri, Afro-Amerikan halkının tarihsel köklerini ve dünya çapındaki siyah direniş mücadelesini simgeleyen güçlü bir eserdir. Harlem Rönesansı'nın diğer önemli isimlerinden *Zora Neale Hurston*, eserlerinde Afro-Amerikan kadınların deneyimlerini, kültürel kimlik arayışlarını ve toplumsal adalet taleplerini işler.

1950'ler ve 1960'lar, ABD'de Afro-Amerikan halkının sivil haklar mücadelesinin yoğunlaştığı bir dönemdir. Sivil haklar hareketi, ırk ayrımcılığına karşı verilen toplumsal direniş simgeleri. Bu dönemde edebiyat, Afro-Amerikan toplumunun haklarını savunan ve toplumsal değişim talebini dile getiren önemli bir mecra haline gelmiştir. *Martin Luther King Jr.*'ın etkili bir hatip olarak ortaya çıktığı dönem de bu yıllardır.

**“GEREKİRSE HER
ŞEKİLDE”
YA DA “SİYAH
GÜZELDİR”**

1960'ların sonu itibariyle sonraki birkaç on yılı etkileyecek adalet arayışı *Kara Güç* ve *Kara Panterler* adıyla ortaya çıkmış ve sosyal ayrımcılık ve ırkçılığa karşı *'beyazlara anladığı dilden'* bir tavır geliştirilebileceği de gösterilmiştir. Yine bu yıllarda afro-amerikan edebiyatını olduğu gibi bütün afro-amerikan tarihini de etkileyen çok önemli bir isim de ortaya çıkmıştır: *Malcolm X*. Malcolm X'in *Alex Haley* tarafından yazılan ve Türkçe dâhil pek çok dile de çevrilen *The autobiography of Malcolm X* adlı kitap, bugün hâlâ Afro-Amerikan kültürü ve sivil haklar mücadelesinde önemli bir kaynak olarak kabul edilmektedir.

MODERN AFRO-AMERİKAN EDEBİYATI: DİRENİŞİN YENİ BİÇİMLERİ

20. yüzyılın sonlarından itibaren Afro-Amerikan edebiyatı, yeni direniş biçimleriyle gelişmeye devam etmiştir. Modern Afro-Amerikan yazarlar, sadece ırkçılık ve ayrımcılık temalarını işlemekle kalmayıp, aynı zamanda siyah kimliğin, kültürel mirasın ve siyasal bilinçlenmenin daha geniş boyutlarını ele

Ta-Nehisi Coates:

30 Eylül 1975'te doğmuş Amerikalı yazar ve gazetecidir. Özellikle "Between the World and Me" adlı eseriyle tanınmaktadır; bu kitap, Afro-Amerikan kimliği ve ırkçılık üzerine derin bir mektup niteliğindedir. Coates, toplumsal adalet, tarih ve kimlik konularında etkili bir ses olarak, eleştirileriyle geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır.

Between the World and Me:

Ta-Nehisi Coates'in 2015'te yayımlanan, Afro-Amerikan kimliği ve ırkçılık üzerine yazdığı bir mektup niteliğindeki eseridir. Coates, oğluna yazdığı bu kitapta, toplumsal adalet, kimlik ve tarihsel travmaları derinlemesine ele alır.

almışlardır. Afro-Amerikan direniş edebiyatı, günümüzde de toplumsal adalet, ırksal eşitlik ve kültürel kimlik meselelerine odaklanarak güçlü bir ifade aracı olarak varlığını sürdürmektedir. (FOTO 5.6)

Ta-Nehisi Coates, bu dönemin önde gelen genç Afro-Amerikan yazarlarından biridir. Coates'in *Dünya ile Benim Aramda* adıyla Türkçeye de çevrilen *Between the World and Me* adlı eseri, Afro-Amerikan bir babanın oğluna yazdığı mektup formunda ırk ayrımcılığını, polis şiddetini ve siyah bedenin tarihsel olarak nasıl sömürüldüğünü anlatır. Coates, modern Afro-Amerikan direniş edebiyatının en güçlü seslerinden biri olarak kabul edilir.

EN ÖNEMLİ İSİMLER VE ESERLER

Afro-Amerikan direniş edebiyatı, kölelik, ırk ayrımcılığı ve sistematik baskı karşısında Afrika kökenli Amerikalıların özgürlük, adalet ve eşitlik arayışını dile getiren güçlü bir edebi gelenektir. Bu edebiyat, tarihsel olarak Afrika'dan zorla Amerika'ya getirilen kölelerin yaşadıkları zulmü ve kölelik sonrası dönemde maruz kaldıkları ırkçılığı ve 20. yüzyılda süregelen sosyal eşitsizlikleri işleyerek Afro-Amerikan halkının mücadelesini anlatır.

1. Frederick Douglass (1818-1895)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Narrative of the Life of Frederick Douglass, an American Slave (Bir Amerikan Kölesi Frederick Douglass'ın Yaşamı, 1845),*
- ◆ *My Bondage and My Freedom (1855)*

Frederick Douglass, hatip, yazar ve diplomat. Douglass, zorla köleleştirilmiş bir kişi olarak deneyimlerini anlattığı ve Türkçede *Amerikalı Köle Frederick Douglass'ın Yaşam Öyküsü* adıyla yayımlanan *Narrative of the Life of Frederick Doug-*

lass, an American Slave adlı kitabında kölelikten kaçıp özgürlüğüne kavuştuktan sonra ABD’de köleliğin kaldırılması için mücadele eden en güçlü figürlerden biri olmuştur. Bu kitabı en çok satanlar arasına girmiştir. Douglass’ın edebi yeteneği ve kölelik karşıtı hareket üzerindeki etkisi, Afro-Amerikan direniş edebiyatının en önemli simgelerinden biri olmasını sağlamıştır.

2. Harriet Jacobs (1813-1897)

Önemli Eseri:

◆ *Incidents in the Life of a Slave Girl (Bir Köle Kızın Hayatındaki Olaylar, 1861)*

Harriet Jacobs, 19. yüzyılın önemli kölelik karşıtı yazarlarından ve aktivistlerinden biridir. Jacobs, köle kadınların yaşadığı cinsel istismar, zorla çalıştırılma ve özgürlük mücadelesi üzerine yazdığı otobiyografik eseriyle Afro-Amerikan edebiyatına büyük katkı sağlamıştır. Jacobs’ın eseri, köle kadınların maruz kaldığı cinsiyet temelli baskıları açığa çıkaran önemli bir direniş metnidir.

3. W.E.B. Du Bois (1868-1963)

Önemli Eserleri:

- ◆ *The Souls of Black Folk (1903),*
- ◆ *Black Reconstruction in America (1935)*

W.E.B. Du Bois, sosyolog ve tarihçi. 20. yüzyılın ilk yarısında, Afro-Amerikan topluluğunun haklarını savunmak için yaptığı çalışmalar ve yazdığı eserler, Amerika’daki ırkçılık karşıtı hareketin temel taşlarından biri olmuştur. Sosyoloji ve tarih alanında ırk konusunu merkeze alan ilk akademik araştırmalara imza atmıştır. Türkçeye ‘Siyah Halkın Ruhları’ şeklinde çevirebileceğimiz *The Souls of Black Folk* adlı eserinde Du Bois, Afro-Amerikalıların ırkçı bir toplum içinde yaşadıkları ikilemi ele almış ve “çifte bilinç” (*double consciousness*)

Double consciousness:

W.E.B. Du Bois tarafından tanımlanan bir kavramdır. Bu terim, Afro-Amerikanların, hem kendi kültürel kimliklerini hem de toplumun onları nasıl algıladığını sürekli olarak deneyimlemeleri anlamına gelir.

şeklinde kavramsallaştırmıştır. Eser, siyah Amerikalıların hem kendi kültürel kimlikleri hem de beyaz Amerika'nın onlara dayattığı kimlik arasında sıkışmışlıklarını anlatır.

4. Zora Neale Hurston (1891-1960)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Gözleri Tanrıyı Seyrediyordu* (1937),
- ◆ *Baraka: Son "Köle Kargosunun" Gerçek Hikâyesi* (1931'de yazıldı, 2018'de yayımlandı)

Zora Neale Hurston, yazar ve antropolog. 20. yüzyılın en önemli Afro-Amerikan yazarlarından birisidir. Eserlerinde siyah Amerikalıların yaşamlarını ve dilini büyük bir özgünlükle tasvir etmiştir. Türkçede 'Gözleri Tanrıyı Seyrediyordu' adıyla yayımlanan en ünlü romanı *Their Eyes Were Watching God*, günümüzde Afro-Amerikan edebiyatının en çok okunan eserlerinden biridir. Benzer şekilde Türkçede 'Baraka: Son "Köle Kargosunun" Gerçek Hikâyesi' adıyla yayımlanan *Barracoon: The Story of the Last 'Black Cargo'* adlı kitabında, Amerika'ya son köle gemisiyle getirilen Afrikalı *Oluale Kossola*'nın (Cudjo Lewis) gerçek yaşam öyküsünü anlatır.

5. Ralph Ellison (1914-1994)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Görülmeleyen Adam* (1952),
- ◆ *Shadow and Act* (1964)

Ralph Ellison, 20. yüzyılın etkili Afro-Amerikan yazarlarından biridir ve Amerikan edebiyatının önemli figürlerinden sayılır. En bilinen eseri, 1952'de yayımlanan ve Türkçeye de *Görülmeleyen Adam* adıyla çevrilen *Invisible Man* adlı romanıdır. Bu roman, Afro-Amerikan bir adamın kimlik arayışını, ırkçılık ve toplumsal dışlanma gibi temalar etrafında işler. *Invisible Man*, modern Amerikan

edebiyatının klasik eserlerinden biri olarak kabul edilir ve Ellison'a büyük bir ün kazandırmıştır. Eser, siyah Amerikalıların toplumdaki yerini sorgulayan modern bir başyapıt olarak kabul edilir.

6. James Baldwin (1924-1987)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Dağlardan Duyur Onu* (1953),
- ◆ *Kara Yabancı* (1962)

James Baldwin, romancı, oyun yazarı ve şair. Tüm zamanların en önemli İngilizce yazılmış 100 eserinden biri kabul edilen ve Türkçeye de *Dağlardan Duyur Onu* adıyla çevrilen, *Go Tell It on the Mountain* adlı kitabı, kendi hayat hikâyesinden de öğeler taşımaktadır. Baldwin, 1960'ların başında Amerika'daki ırkçılık, baskı ve toplumsal gerilimlerden kaçmak için Türkiye'ye gelmiş ve bazı eserlerini yaklaşık 10 yıl kaldığı Türkiye'de yazmıştır. Baldwin verdiği bir röportajda, Amerika'dan uzaklaşmasının 'hayatında verdiği en doğru karar' olduğunu söyleyecek ve Türkiye'de toplum tarafından düşmanlaştırılmadığını, ölüm tehlikesi yaşamadığını, içindeki acıları konuşabildiği söyleyecektir. *Another Country*, (*Bir Başka Ülke*, 1962) Baldwin'in İstanbul'da tamamladığı romanlarından biridir.

7. Toni Morrison (1931-2019)

Önemli Eserleri:

- ◆ *En Mavi Göz* (1970),
- ◆ *Süleyman'ın Şarkısı* (1977)

Toni Morrison (Chloe Ardelia Wofford), romancı ve editör. Afro-Amerikan edebiyatında kölelik, ırkçılık ve kadınların yaşadığı baskılar üzerine yazdığı eserlerle tanınır. Editörlük yıllarında Afro-Amerikan edebiyatını ana akıma taşıma konusunda hayati bir rol oynadı. Yayın-

Go Tell It on the Mountain:

Genç bir Afro-Amerikan erkek olan John Grimes'in yaşamı ve kimlik arayışını merkezine almaktadır. 1930'ların Harlem'inde geçen roman, John'un ailesinin dinî geçmişi, ırkçılık ve kişisel mücadeleleri üzerinden, ergenlik dönemi ve ruhsal gelişimini keşfeder. Baldwin, inanç, toplumsal baskılar ve aile dinamiklerini derinlemesine işlerken, Afro-Amerikan kimliğini ve deneyimlerini çarpıcı bir şekilde yansıtır.

ları ve yazar keşifleriyle yeni bir Afro-Amerikan yazar neslini yetiştirdi. Nobel ödüllü yazar Toni Morrison, Türkçeye *En Mavi Göz* adıyla çevrilen *The Bluest Eye* adlı kitabında Afro-Amerikan bir kızın beyaz güzellik standartları karşısında yaşadığı kimlik bunalımını ve özgüvensizliğini anlatır. 1977’de yayımlanan ve Türkçeye *Süleyman’ın Şarkısı* adıyla çevrilen *Song of Solomon* (1977) adlı en ünlü kitabında, mitoloji, folklor ve tarihle dolu zengin bir anlatıyla Afro-Amerikalı kimliği keşfetme serüvenini bir aile üzerinden anlatmaktadır.

8. Maya Angelou (1928-2014)

Önemli Eserleri:

- ◆ *Kafesteki Kuş Neden Şakır, Bilirim* (1969),
- ◆ *Benim Adımla Toplanın* (1974)

Maya Angelou, şair, yazar ve aktivist. Hayatını sosyal adaletsizlik ve ırkçılıkla mücadeleye adanmıştır. Angelou, özellikle siyah kadınların direnişine odaklanarak, Afro-Amerikan edebiyatının en etkili yazarlarından biri haline gelmiştir. Türkçeye, *Kafesteki Kuş Neden Şakır, Bilirim* diye çevrilen ve 1969 yılında yayımlanan otobiyografisi *I Know Why the Caged Bird Sings* onun en ünlü eseridir. *Kafesteki Kuş Neden Şakır, Bilirim*, Angelou’nun çocukluğundaki zorlukları ve ırkçılığı ele alır. Benzer şekilde 1974 yılında yayımlanan bir diğer otobiyografik nitelikli eseri olan *Gather Together in My Name* ise Türkçede *Benim Adımla Toplanın* adıyla yayımlanmıştır.

EDEBİYATIN TANIKLIK GÖREVİ

Edebiyatın öncelikli ödevlerinden biridir tanıklık etmek. Çağına ve insanlarına tanıklık. Amacı değilse de görevidir; kaydını tutmak, bir hafıza kurmak ve onu korumak. Hem asli anlamı hem de bugünkü gündelik anlamı itibarıyla edebiyat, 'efkar'ını anlatmanın aracıdır: *Düşünceni ve derdini*. Kayıt altına almak, muhafaza etmek, senden hemen sonrakine, bir sonrakine ve çok daha sonra gelecek olana olan-biteni olup bittiği şekliyle aktarabilmenin yoludur.

Bu açıdan, 'sen' diye sınırları belirlenen şeyin yok olmasının önündeki en önemli engellerden biridir edebiyat. 'Sen'in ve 'ben'in sınırlarını netleştirip bunu hürmetin konusu kılmanın aracı.

İşgal, sömürü, kölelik ve soykırım gibi insanlık suçlarına maruz kalan halkların acılarını, yaşadıkları zulmü ve kimliklerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmalarını dünyaya duyurmak ve tam da o duyuru esnasında varlıklarını da yeniden ve yeniden inşa etmenin en etkili yoludur edebiyat. Dünya, asırlar boyunca yüz milyonlarcası öldürülen Afrikalıların hikâyesini ve acısını, sömürgeci İngilizlerin ya da Portekizlilerin ya da İspanyolların itiraf ve özürleriyle öğrenmedi, asla itiraf ve özür dilemediler zaten, bizzat kendi hikâyelerini anlatan ve anlatarak kimliklerini ve varlıklarını -her şeye rağmen- koruyan Afrikalılar sayesinde öğrendi. Ayakta kalmalarının ve başkalarına da ayakta kalma umudu ve ilhamı vermelerinin sebebi buydu. Dünyanın tüm coğrafyalarında hikâyenin tamamı, istisnasız olarak böyle.

Bir turnusol kâğıdı olarak tam da bugünlerde şahitlik etmek zorunda kaldığımız Filistin'de yaşanan kitlesel katliamlar, sürgünler, soykırım tehdidi ve tüm insan hak ihlalleri, edebi eserler aracılığıyla sadece Filistin halkına değil, tüm insanlığa ulaşan bir uyarı niteliğindedir aslında.

Filistin örneğinde ‘söz’ün yükseltilmesi, sadece, Filistin’de olan Yahudi barbarlığını görünür kılmak ve zulme uğrayan Filistinlilerin umudunu yükseltmek demek değildir. ‘Söz’ün yükseltilmesi hem zalime hem de mazluma şahitlik eden bütün insanlığa; insan olmak konusunda yeniden imkânlar sunan bir tercihtir de aynı zamanda. Güneşin altında olan biten her şeye ve yeni güne şahitlik eden tüm herkese her sabah yeniden ‘insan’ olmanın imkânını sunmaktır. Ve bu ‘söz’, sadece mazluma el uzatmak değil aynı zamanda zulmeden eli kırmayı öneren bir ahlakı da doğurmaktır.

Filistin’in en önemli edebi kahramanlarından ve aynı zamanda dünya edebiyat tarihinin en büyük şairlerinden biri olan *Mahmud Derviş*, kadim şehirleri yok etmekten ve çocukları bile öldürmekten imtina etmeyen Yahudi işgalinin ve Filistin halkının yaşadığı trajedinin en güçlü tanıklarından biridir. Derviş’in şahitlik ettiği ve ardından kayıt altına aldığı şey, sadece iyi bir şairin zulme tanıklığı değil aynı zamanda tarih ve insanlık vicdanı önünde önce zalimleri ve ardından seyircilerini sonsuza dek yargılayan ve aynı şekilde mazlum halkının haklarını sonsuza değin büyük insanlık kitabına kaydeden bir çığdır, bir çığlıktır.

Tam da bu sebeple *Mahmud Derviş* ve benzeri sözün tüm ustaları, başta İsrail ve onu şartsız, sınırsız destekleyen Amerika ve İngiltere’nin uğruna iki dünya savaşı çıkarıp yüz milyonlarca insanı öldürdüğü ‘yeni dünya düzeni’nin trilyon dolarlık medya programını bir paçavra gibi yırtıp çöpe atabilmektedir.

Bir kâğıt ve bir kalemle yapılan meydan okumadır bu.

Büyük savaş makinasının ve petro-dolarların iri gölgesine rağmen, çocuklara bile yeniden ve yeniden umudu ve direnişi öğretmek ve ne olursa olsun kötülüğe karşı direnişi öğütleyebilmektir. Bu anlamda, edebiyat sadece bir sanatsal ifade biçimi değil, aynı zamanda zul-

me tanıklık eden ve bu tanıklığı gelecek nesillere aktaran bir hafıza aracıdır. Vicdanı olan şair ve yazarlar, işgalin dehşetini ve soykırım tehdidini hem kendi halklarına hem de dünya kamuoyuna anlatan tanıklık görevini yüklenmiş çağdaş bilgeler ve kahraman kurtarıcılarıdır. Bu tanıklık, yaşanan travmaları unutturmama ve dünya vicdanında bir yer bulma mücadelesidir.

Edebiyat, aynı zamanda direnişin bir aracıdır. Yine Filistin bağlamında edebiyat, işgalin ve sömürünün dayattığı silahlı mücadeleye entelektüel bir karşı koyuş da sağlar. Filistin halkı, bir asra yakın zamandır sadece fiziksel direnişle değil, kültürel ve edebi direnişle de varlığını sürdürme mücadelesi vermektedir. Edebiyat, bu direnişin önemli bir cephesi olarak, halkın kimliğini, tarihini ve kültürel değerlerini koruma ve yaşatma işlevi de görür.

Edebiyat, umut ve direniş aşıladığı kadar, politik programı da öğretme gücüne sahiptir. *Kenan Hanok*'un Türkçeleştirmesiyle "Tek Yol" adlı şiirinde Nizar Kabbani'nin dediği gibi:

*Bir tüfek istiyorum
Sattım anamın yüzüğünü
Bir tüfek uğruna
Rehin verdim cüzdanımı*

*Bize öğretilen dil
Okuduğumuz kitaplar
Ezberlediğimiz şiirler
Beş para etmiyor
Bir tüfek karşısında*

...

*Tek yol var Filistin'e gider
O da tüfeklerin namlusundan geçer*

Bir tüfek istiyorum
Sattım anamın yzgn
Bir tüfek uğruna
Rehin verdim cüzdanımı

Bize oğretilen dil
Okuduğumuz kitaplar
Ezberlediğimiz Şiirler
Beş para etmiyor
Bir tüfek karşısında

...

Tek yol var Filistin'e gider
O da tüfeklerin namlusundan geçer

Nizar Kabbani

KOCAELİ
BÜYÜK ŐEHİR
BELEDİYESİ
CALIŐCA OLUYOR